

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕПАРТАМЕНТ ОСВІТИ І НАУКИ
ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ
КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД ВИЩОЇ ОСВІТИ
«ОДЕСЬКА АКАДЕМІЯ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ
ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ»

**ПЕДАГОГІЧНА НАУКА І ОСВІТА У СУЧАСНОМУ ВИМІРІ:
ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ**

Матеріали

**V Всеукраїнської науково-практичної конференції
за міжнародної участі**

19 травня 2023

Одеса, 2023

УДК 37.013

П24

Рекомендовано до друку та розповсюдження мережою інтернет

Вченою радою Комунального закладу вищої освіти

«Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради»

(протокол № 2/7 від 26 квітня 2023 р.)

Координаційна рада конференції:

Задорожна Л. К. – ректор Комунального закладу вищої освіти «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради», кандидат філософських наук

Ягоднікова В. В. – проректор з науково-педагогічної та інноваційної діяльності, КЗВО «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради», доктор педагогічних наук, професор

Левчишина О. М. – проректор з науково-педагогічної та методичної діяльності КЗВО «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради», кандидат історичних наук

Кузнецова О. В. – проректор з науково-педагогічної та соціально-гуманітарної діяльності КЗВО «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради», кандидат психологічних наук, доцент

Юрченко Т. В. – методист науково-методичної лабораторії мовно-літературної освіти кафедри методики викладання і змісту освіти КЗВО «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради»

Гриньова М. В. – голова Наукового товариства студентів, аспірантів та молодих вчених академії, КЗВО «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради»

Матеріали конференції публікуються за оригіналом рукопису, за достовірність і точність фактів, цитат, власних імен, статистичних даних та інших відомостей повну відповідальність несуть їх автори.

П24 Педагогічна наука і освіта у сучасному вимірі: проблеми та перспективи розвитку: Матеріали V Всеукраїнської науково-практичної конференції (19 травня 2023 р.) / за заг. ред. В. В. Ягоднікової. – Одеса: видавець Букаєв Вадим Вікторович, 2023, 398 с.

ISBN 978-617-7790-23-4

У збірнику репрезентовано матеріали та тези доповідей учасників V Всеукраїнської науково-практичної конференції за міжнародної участі «Педагогічна наука і освіта у сучасному вимірі: проблеми та перспективи розвитку», що розкривають актуальні проблеми сучасної педагогічної науки і практики; відображають інноваційні підходи та стратегічні завдання освіти і педагогічної науки в умовах воєнного стану; досліджують виклики, що постають перед педагогами та менеджерами освіти в реалії сьогодення.

Видання актуальне для керівників закладів освіти, науково-педагогічних, педагогічних працівників, шкільних психологічних служб, здобувачів вищої освіти і всіх, хто цікавиться проблемами педагогіки і освіти.

ISBN 978-617-7790-23-4

© ОДЕСЬКА АКАДЕМІЯ
НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВИТИ ОДЕСЬКОЇ
ОБЛАСНОЇ РАДИ, 2023

ЗМІСТ

ПРОБЛЕМНИЙ КОНТУР СУЧАСНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ НАУКИ ТА ОСВІТИ: ФІЛОСОФСЬКИЙ, ПСИХОЛОГІЧНИЙ, СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ ВИМІР

Архіпова Н. Основні пріоритети реформування шкільної освіти України в умовах війни.....	9
Балашенко І. Стратегічний пріоритет у розвитку сучасної освіти.....	13
Баранова В. Психологічна просвіта батьків з питань допомоги дітям у ситуації кібербулінгу.....	16
Бондарчук І. Соціалізація особистості: форми, методи та засоби розвитку.....	19
Букач М. Просвітницька діяльність як складова формування безпекової громадянської позиції щодо УПЦ(МП).....	22
Василенко В. STEM-освіта: ідеї, перспективи та виклики.....	25
Висоцька О. Проблема освітніх втрат та освітніх розривів в Україні за період повномасштабної війни.....	30
Єрмоменко А. Інформаційна безпека підлітків в інтернет-мережі.....	33
Карюк Є. Штучний інтелект і майбутнє освіти: нові реалії.....	36
Касаткін О. Синергетичний підхід в управлінні закладом загальної середньої освіти.....	39
Костенко Р. Джерела фінансування наукових проєктів в Україні.....	42
Кравчук О. Освіта з питань безпеки – відповідь на нові виклики часу.....	45
Кузнецова Н. Актуальні питання академічної доброчесності як елементу внутрішньої системи забезпечення якості освіти.....	47
Левчишен Д. Особливості медіаспоживання в умовах повномасштабного українського супротиву.....	50
Літвінова М. Теоретичні аспекти синдрому емоційного вигорання вчителів.....	53
Мергут С. Аналіз понять «глобальний освітній простір» та «інформаційно-освітнє середовище».....	56
Павлова В. Освітнє середовище сучасного університету та його роль в становленні майбутнього фахівця.....	59
Разводова Т. Совість та становлення особистості підлітка у сучасному вимірі.....	62
Резніченко Г. Образ Григорія Сковороди у творах українських художників.....	65
Торкіна К. Актуальність академічної доброчесності для учасників освітнього процесу.....	69
Цибух Л. Стресові стани в юнацькому віці.....	71

РОЗВИТОК ОСОБИСТІСНО-ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГА В УМОВАХ ІННОВАЦІЙНИХ ЗМІН В ОСВІТІ

Воронова С. Управлінська студія як інструмент розвитку управлінської компетентності керівника закладу освіти	75
Галкіна Д. Професійний розвиток педагогічних працівників: ключові поняття	78
Галятовська К. Професійні якості фахівців закладів дошкільної освіти в умовах функціонування воєнного стану.....	80
Городецька Л. Управлінська компетентність керівника сучасного закладу освіти	82
Жуліна А. Управління розвитком професійної компетентності педагогічних працівників закладів спеціальної освіти	85
Іваннікова О. Особливості формування мовно-комунікативної компетентності майбутніх учителів початкових класів.....	87
Іванюк І. Моніторинг обізнаності педагогічної громадськості щодо професійного стандарту вчителя: результати опитування	91
Клочко О. Формування компетентностей в процесі магістерської підготовки викладачів вищої школи	94
Корнієнко Г. Теоретичні засади управління розвитком професійної компетентності вихователів закладу дошкільної освіти	97
Лєскова А. Проблема розвитку емоційного інтелекту педагогів.....	100
Немерцалов В., Ятвецька Л. Рефлексивна компетентність як метакомпетентність вчителів Нової української школи.....	104
Овчарук О. Підтримка розвитку цифрової компетентності вчителів та учнів в умовах війни в Україні	107
Паламарчук І. Чинники мотивації педагогів закладів дошкільної освіти до професійного розвитку	110
Пінчук І. Англомовна комунікативна компетентність сучасних учителів початкових класів як складник розвитку фахової компетентності.....	114
Трофименко О. Інноваційна позиція педагога як тенденція змін в системі освіти	117
Щур В. Етапи формування методичної компетентності майбутніх учителів початкових класів	120
ТРАНСФОРМАЦІЇ ЗМІСТУ ТА ТЕХНОЛОГІЙ НЕПЕРЕРВНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ: МЕТОДОЛОГІЯ, ТЕОРІЯ, ПРАКТИКА	
Береснєва Н., Юрченко Т. Підвищення кваліфікації вчителів іноземних мов: виклики та перспективи	125

Гапонова О. Використання цифрових інструментів у післядипломній педагогічній підготовці вчителів початкової школи	131
Дерябіна С., Нікітенко Р. Стратегії гейміфікованого навчання в діяльності педагогів в умовах воєнного стану	134
Задорожна Л. Стабільний розвиток закладу освіти в умовах війни: досвід Одеської академії неперервної освіти	137
Корінна А. Науково-методичний супровід як технологія управління методичною роботою педагогічних працівників закладів фахової передвищої освіти	141
Кохановська О. Використання елементів кіберпедагогіки в умовах цифровізації післядипломної педагогічної освіти України	144
Кравець Н. Організація діяльності педагогічної студії в системі післядипломної освіти як умова розвитку інноваційної компетентності вчителів початкової школи	148
Кропачева Н. Нормативно-законодавчі важелі забезпечення освітянськими бібліотеками модернізаційного змісту інформаційних ресурсів	151
Мітельман І. Питання методики вивчення деяких типів нерівностей з параметрами, які містять модуль числа	154
Соснова І. Професійно компетентнісний підхід у системі післядипломної освіти	162
Шатайло Н., Онищук С. Інтегративна стратегія навчання: можливості реалізації в умовах змін	165
Ягоднікова В. Нейропедагогічний підхід до професійного розвитку педагогів у системі неперервної освіти	168
РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ	
Барабаш О., Адамович Г. Особливості підготовки вчителів до упровадження нових освітніх стандартів	174
Бурачковська С. Академічна доброчесність як педагогічна проблема	177
Гук Н. Стратегія розвитку закладу загальної середньої освіти: понятійний аспект	180
Гуцол А. Розвиток громадянської компетентності учнів 5-х класів в умовах впровадження НУШ	183
Каргіна Н. Реалізація діяльнісного підходу на сучасному уроці української мови у 5-их класах задля розвитку ключових компетентностей і наскрізних умінь учнів	185
Кононенко Л. Компетентнісний та діяльнісний підходи в організації освітнього процесу: ресурси НУШ	188
Круглянко В. Самооцінювання закладу загальної середньої освіти: ключові поняття	191

Кузнецова О. Шкільний клас як система: шляхи організації конструктивної і безпечної взаємодії учасників освітнього процесу.....	195
Малахівська О. Використання інструментів інтерактиву для організації ефективного уроку англійської мови.....	198
Сидоренко Я. Розвиток компетентностей учнів у контексті Нової української школи	202
Тихонов Є. Використання сучасних освітніх інструментів у професійній діяльності вчителя НУШ.....	204
Яроменко В. Аксиологічна складова сучасного освітнього простору Нової української школи	207
МОДЕРНІЗАЦІЯ ВІТЧИЗНЯНОЇ ОСВІТИ: РІВНІСТЬ, ДОСТУПНІСТЬ, ОСОБЛИВІСТЬ	
Горбаньова В. Використання дистанційного навчання в установах освіти як одного з методів цифрової трансформації	211
Гриценчук О. Організація безпеки та конфіденційності у інформаційно-цифровому навчальному середовищі у Нідерландах	213
Дікова-Фаворська О. Інклюзія в базовій середній школі: інформація для роздумів	216
Заварова Н. Соціально-педагогічна підтримка дітей з особливими освітніми потребами в умовах воєнного стану	219
Керізь А. Особистість формується з дитинства	221
Котішевська В. Інноваційна діяльність викладача історії в умовах модернізації освіти.....	226
Красножон Н. Безпечна школа: виклики сьогодення.....	229
Логвиненко Ю. Реформування української освітньої системи на основі питоми українського наукового знання	232
Орленко І. Методичний супровід інклюзивно-ресурсних центрів під час війни	234
Охота І., Хвостач А., Чепурняк Н. Інноваційні педагогічні технології в роботі з дітьми з особливими освітніми потребами.....	237
Постернак О. Формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх фахівців як задача сучасної вищої освіти.....	241
Ткач О. Роль вчителя в дистанційній системі навчання.....	243
ІННОВАЦІЇ ЯК ЗАСІБ ПРОГРЕСИВНИХ ЗМІН В ОСВІТІ: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА	
Бадалова А. Роль директора у впровадженні інновацій у діяльність закладу фахової передвищої освіти.....	246
Баранова В. LIVEWORKSHEETS – дієвий інструмент сучасного педагога в умовах дистанційної освіти.....	250

Волошина І., Воробйова С., Прийменко С. Використання цифрових технологій як засіб формування ціннісних життєвих навичок.....	253
Головіна О. Інновації як засіб прогресивних змін в освіті: практика дистанційного навчання на уроках української мови та літератури.....	256
Гриньова М. Застосування технології SMART-цілей в управлінні освітніми проектами.....	260
Гутнєва С. Технологія BYOD: учнівський гаджет як потужний засіб навчання.....	264
Żywucka – Kozłowska El. Innovations in education sn the polish and italian systems.....	268
Здрагат С. Управління проектним циклом: методичний аспект.....	275
Зільберман А. Авторська методика: «Використання методу логічно-гілкових схем («графів») для розв’язання задач з хімії» як засіб розвитку системного мислення учнів.....	280
Ідріс Н., Ковальова В. Інтегративний характер методу проектів.....	283
Колесова О. Вплив новітніх цифрових технологій на освіту – соціально-технологічний контур.....	287
Котішевська В. Використання інтерактивних ігор та мультимедійних презентацій в освітній діяльності.....	290
Малицька І. Стратегії цифрової трансформації шкіл європейських країн.....	293
Носова О. Створення освітнього контенту з використанням нейромереж: інструменти та можливості.....	296
Світковська С., Верготі Л., Шинкаренко Т. Інтегрований підхід у викладанні української мови та літератури.....	299
Стрельбицька С. Портфоліо як альтернативний інструмент оцінки науково-дослідницької діяльності здобувачів магістратури та аспірантури.....	303
Твердохлібова Я. Методика формування художньо-образного мислення студентів у процесі навчання основ мистецтва графіки.....	306
Філатова Г., Михайленко О. Проектна діяльність учнів при дистанційному навчанні: онлайн-інструменти.....	311
Шевченко Н. Інтегроване навчання як умова компетентної сучасної особистості.....	314
Яремчук В. Інновації у викладанні криміналістики у юридичних вищих навчальних закладах.....	317
ВИХОВАННЯ ОСОБИСТОСТІ У ВИМІРІ НОВИХ ОСВІТНІХ РЕАЛІЙ	
Бурдейна Н. Модель виховної системи школи духовності за творчою програмою «Сім духовних криниць».....	320

Козярук В. Розвиток уяви як складової пізнавального розвитку особистості молодшого школяра	325
Корбанюк Н. Співвідношення інтелекту та асертивності	327
Костенко О. Громадянська освіта та виховання здобувачів освіти в Україні – основа громадянського суспільства.....	334
Лях Н. Реалізація завдань національно-патріотичного виховання через виховну мету уроку.....	337
Мазуренко В. Виховний потенціал наукового спадку Миколи Руденка.....	340
Мусійчук Н. Розвиток ціннісних орієнтацій у підлітковому віці: теоретичний аспект	342
Русінова О. Формування національної свідомості дитини в умовах воєнного стану	344
Солнцева О. Структурні компоненти соціальної зрілості особистості	350
Тарабанова Я. Формування громадянської компетентності як складової національно-патріотичного виховання під час вивчення предметів мовно-літературної освітньої галузі	354
Тертична Ю. Формування громадської компетентності учнів на уроках географії засобами краєзнавства	357
Тонка М., Парфенюк Л. Нові виклики і реалії національно-патріотичного виховання	360
Шеремет С., Килівник О. Формування hard та soft skills вихованців закладів позашкільної освіти для їх успішної професійної самореалізації.....	363
Юрескул Т. Національно-патріотичне виховання здобувачів фахової передвищої освіти на заняттях української літератури	367
Ястребова Н. Концептуальні засади визначення сутності поняття «демократичні цінності»	370
Рішення	373
Відомості про авторів	377

ПРОБЛЕМНИЙ КОНТУР СУЧАСНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ НАУКИ ТА ОСВІТИ: ФІЛОСОФСЬКИЙ, ПСИХОЛОГІЧНИЙ, СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ ВИМІР

Архіпова Ніна
м. Одеса, Україна

Arkhipova, Nina
Odesa, Ukraine

ОСНОВНІ ПРІОРИТЕТИ РЕФОРМУВАННЯ ШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Ключові слова: вчитель, реформування освіти, освітні втрати, перспективи розвитку вітчизняної освіти.

THE MAIN PRIORITIES OF SCHOOL EDUCATION REFORM IN UKRAINE DURING THE CONDITIONS OF WAR

Key words: teacher, education reform, educational losses, prospects for the development of domestic education.

Вступ України на шлях інноваційного розвитку економіки зумовив модернізацію всіх галузей, в тому числі й освітньої сфери. Заклади освіти, які впроваджують у свою діяльність інноваційні розробки, активно використовують досягнення науки є рушійною силою для просування інноваційного розвитку та необхідних сутнісних перетворень у системі середньої освіти. Нова українська школа є школою навчання та розвитку компетентностей. Часи змінюються, і освітній процес слід адаптувати до потреб здобувачів освіти. Тому основним, базовим компонентом Національного технопарку з підвищення якості освіти є впровадження в освітній простір компетентісної освіти, зокрема функціонування оффлайн – та онлайн-ресурсів ціннісних орієнтирів освіти, кардинальне оновлення системи підготовки та супроводу компетентного вчителя для Нової української школи. Розвиток інноваційних технологій стає основою масштабних освітніх реформ, що перетворюють освіту на продуктивний сектор економіки.

Втім, аналізуючи дану ситуацію в освітній галузі варто зазначити, що система освіти України зазнала значних втрат, від людських до інфраструктурних, унаслідок повномасштабної війни, спричиненої неспровокованою агресією РФ 24 лютого 2022 року. Загалом від початку повномасштабного вторгнення близько 2 мільйонів дітей залишили Україну в пошуках безпеки і виїхали за кордон, ще 2,5 мільйони українських дітей перемістилися всередині країни (ЮНІСЕФ, 2022). За оперативною інформацією МОН, поза межами України знаходяться понад 490 тисяч учнів.

Станом на кінець серпня, за кордоном перебувало понад 22 тисячі українських учителів (Слово і Діло, 2022).

Війна призвела до поглиблення нерівності у доступі до якісної шкільної освіти, загрози нових соціальних поділів, відтоку дітей та молоді з країни, відсутності системної роботи з вчителями, навчання на тлі посттравми, пов'язаної з порушенням фізичної і психологічної безпеки.

Логічним постає запитання: чи в таких умовах можливо здійснювати реформування шкільної освіти? Вважаємо, що не тільки можливо, а й цілком необхідно. Адже боротьба України за свою незалежність у цій війні призвела також до її нового позиціонування як на міжнародній арені, так і на національному рівні. Постає нові обриси України як країни, яка має сформовану єдину національну ідентичність і чіткі перспективи входження до Європейського Союзу, країни, для якої питання оборони і безпеки – першочергові для відновлення і розвитку, а післявоєнна економіка потребуватиме величезної кількості кваліфікованих кадрів у різних сферах. Отже, реформування освіти має бути орієнтоване на подолання втрат від війни, на забезпечення майбутньої успішної самореалізації українців у рідній країні, на розвиток української держави, яка набуде нових рис у порівнянні з довоєнним станом.

У 2017 році розпочалася реформа загальної середньої освіти «Нова українська школа», яка отримала своє нормативно-правове обґрунтування у Законі «Про освіту» (2017 р.) та Законі «Про повну загальну середню освіту» (2020 р.). Реформування – це синхронізований у часі комплекс змін за різними напрямками, які здатні забезпечити кумулятивний ефект у досягненні мети реформування у відповідних умовах. Оскільки реформа НУШ є дуже тривалою, то напрямки та сутність змін мають бути оновлені та уточнені відповідно до нових умов і викликів, які постають перед освітою.

Коли формувалася реформа НУШ, бачення випускника було визначено в трьох його якостях: багатогранна особистість, здатна керуватися морально-етичними принципами і брати на себе громадянську відповідальність; патріот із розвиненою національною ідентичністю; інноватор, здатний шукати інноваційні рішення проблем [1, с. 6].

Сьогодні ми можемо впевнено сказати, що ця мета залишається актуальною. Досі на часі й запровадження компетентнісного підходу (знання, вміння їх застосовувати і ставлення на основі цінностей), розвиток наскрізних умінь і м'яких навичок. Втім у чинних програмах і стандартах та при розробці нового Державного стандарту для старшої профільної школи необхідно врахувати: 1) оновлення змісту українознавчих предметів (мова, література, історія, географія, мистецтво), відображення в них боротьби проти

імперського впливу росії і ролі суверенної України в глобальному контексті; 2) підвищення результативності вивчення англійської мови; 3) посилення природничо-математичної освіти і формування інноваційної компетентності задля створення відповідного базису для оволодіння спектром необхідних для ринку праці спеціальностей; 4) оновлення курсу Захисту Вітчизни і громадянської оборони; 5) розвиток життєвої стійкості через соціально-емоційне навчання.

Наскрізна цифровізація освіти. Завдяки онлайн-освіті переважна більшість учнів може продовжувати навчатися в умовах війни. Однак на шляху організації дистанційного та змішаного навчання є серйозні перешкоди, зокрема, вони полягають у нестачі цифрових пристроїв – освітня сфера України наразі потребує 203 тисячі планшетів і 165 тисяч ноутбуків (комп'ютерів) поряд із іншим обладнанням. До проблем в організації онлайн-освіти також належить доступність швидкісного інтернету, відсутність необхідного обладнання та програмного забезпечення, напруженість та нестабільність безпекової ситуації в країні в умовах війни, недостатній рівень розвитку цифрових навичок в учасників освітнього процесу [2, с. 4-6].

Отже, необхідні: 1) цільова програма у співпраці з потенційними донорами щодо створення шкільних депозитаріїв навчальних планшетів для категорій учнів, які цього потребують; 2) підвищення цифрових та управлінських умінь освітян для організації ефективного дистанційного і змішаного навчання; 3) розвиток єдиної платформи цифрових освітніх ресурсів, доступних для кожного вчителя. Необхідно зазначити, що саме належні цифрові діагностичні освітні матеріали дають змогу вчителів діагностувати наявні прогалини у навчанні, які утворилися в різних учнів, залежно від їх життєвих обставин під час війни, та індивідуалізувати освітній процес для подолання цих прогалин.

Професійний розвиток і підтримка вчителів. Українські вчителі опинилися перед складними викликами і мають потребу у розвитку спеціальних навичок. «Серед бажаних тем для професійного розвитку вчителів – орієнтація на швидке надання психосоціальної підтримки (52%), домедична перша допомога (43%), мінна безпека (39%), навчання з питань надання травматологічної допомоги (38%), сприяння онлайн-навчанню (30%), освіта, чутлива до конфліктних ситуацій (25%)» [2]. Для задоволення нових вимог учителя і його потреб варто розвивати гнучкі якісні форми підвищення кваліфікації і педагогічної освіти. Зважаючи на складний економічний стан країни, не можна допустити зменшення оплати праці вчителів, а натомість – упродити зміни в системі оплати праці, які забезпечать зростання заробітних плат, зокрема, і для вчителів з малим стажем роботи.

Безпека та інклюзивність освітнього середовища. Безпека та інклюзивність освітнього середовища має декілька вимірів: 1) фізична: освітній дизайн, безбар'єрність, наявність укриття; 2) психологічна: супровід, адаптація, подолання конфліктів; 3) соціальна підтримка постраждалих категорій; 4) супровід дітей з особливими освітніми потребами. До початку 2022–2023 н.р. тільки 60% закладів освіти мали укриття, та й ті перебували у різному стані. Різкий приріст дітей, які потребують підтримки, на територіях їх внутрішнього переміщення зумовив додаткові потреби. Зокрема, бракує ресурсів та можливостей для забезпечення якості освіти дітей з ООП: близько 40% громад не мають достатньо технічних засобів; 60% громад потребують обладнання для організації інклюзивного навчання й відповідного навчання вчителів [2, с. 10-11].

Оновлення мережі закладів освіти в контексті децентралізації. За результатами загальнонаціонального опитування з оцінювання потреб органів місцевого самоврядування на рівні громад, понад 50% усіх громад переконані, що через війну та її наслідки здатність дітей навчатися істотно погіршилася, а також до 80% громад упевнені в необхідності надання учням додаткової психосоціальної підтримки [2]. За цим напрямком необхідно: 1) на основі аналізу демографічних процесів визначити потреби в оновленні мережі закладів освіти в громадах; 2) внести необхідні зміни до формули освітньої субвенції, визначити цільові субвенції для реалізації державної освітньої політики; 3) запровадити нову модель управління щодо профільної старшої школи: через єдину систему академічних і професійних ліцеїв або профільних класів на базі обраних шкіл, коледжів і закладів професійної освіти. До сфер уваги, які потребують найбільшої співпраці між громадами і державою, варто віднести: підтримку педагогічних кадрів; мережу закладів освіти й інфраструктуру; організацію дистанційного і змішаного навчання; психосоціальну підтримку; інтеграцію дітей внутрішньо переміщених осіб, забезпечення зв'язку з переміщеними учнями за кордоном; забезпечення якості роботи закладів освіти.

Список використаних джерел

1. Грищенко М. (ред.). Концептуальні засади реформування середньої школи «Нова українська школа». <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainskashkola-compressed.pdf>. Інститут освітньої аналітики» (ІОА), 2016.
2. Освітній кластер України, Міністерство освіти і науки України. Оцінювання потреб України у сфері освіти. <https://mon.gov.ua/storage/app/media/news/2022/07/07/Pids.zvit.Otsin.potreb.Ukr.u.sferi.osvity-UK-6.05-24.06.22.pdf>. Офіс Генерального прокурора. (2022, 12 вересня), 2022.

Балашенко Інна

кандидат філософських наук, доцент

м. Одеса, Україна

ORCID: 0000-0001-6008-1891

Balashenko, Inna

Candidate of Philosophical Sciences, Docent

Odesa, Ukraine

СТРАТЕГІЧНИЙ ПРІОРИТЕТ У РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ

Ключові слова: освіта, виховання, стратегічний ресурс, утвердження української національної ідентичності, індикатори утвердження ідентичності.

A STRATEGIC PRIORITY IN THE DEVELOPMENT OF MODERN EDUCATION

Key words: education, breeding, strategic resource, affirmation of Ukrainian national identity, indicators of identity affirmation.

Розглядаючи освіту як стратегічний ресурс інтересів держави, яка установлює свої позиції щодо утвердження української національної та громадянської ідентичності, визначає мету, завдання та спрямування національного, патріотичного та духовно-морального виховання, громадянської освіти; як соціокультурний проєкт держави; як продукт історико-культурологічного розвитку суспільства; як культурний фундамент конструювання соціальної реальності можна визначити що освіта виступає генетичним механізмом, транслятором, культурно-педагогічним простором, конструктом нарощування духовного, інтелектуального потенціалу нової соціокультурної реальності і місцем реалізації творчого потенціалу кожної особистості.

Таким чином створюється трансформаційний виклик для освіти, яка повинна в своїй діяльності піти шляхом громадянської консолідації освіти, культури, міжнародної діяльності у формуванні ціннісного потенціалу суспільства та утвердження основних національних цінностей (соборність, воля, самобутність, гідність).

Стратегічна мета такої цілісності освіти полягає в утвердженні особистості, яка має сформоване критичне мислення та оборону свідомість, здатну до самовдосконалення та «побудови» безпечного простору не тільки особистісного, але й суспільного тобто безпечний простір – я безпечний – безпечне суспільство.

Підготовка та забезпечення функціонування такої освіченої, всебічно розвиненої, сформованої, ціннісно орієнтованої, ефективно реалізованої людини, яка спроможна представити себе, державу на високо кваліфікаційному, духовному, інтелектуальному, безпечному рівнях – завдання освіти яке поставлено державою та суспільством.

У Статті 12. Закону України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності» визначено ключові індикатори ефективності реалізації державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності:

- 1) збільшення кількості громадян, які пишаються своїм українським походженням та/або громадянством;
- 2) зменшення кількості громадян, які виїждять з України за кордон на постійне проживання або залишаються на постійне проживання за кордоном після тимчасового виїзду з України;
- 3) збільшення кількості громадян України, які повертаються в Україну після виїзду за кордон на постійне проживання, осіб, яким надано статус закордонного українця, закордонних українців, які виявили бажання набутти громадянство України;
- 4) збільшення частки громадян України, які, за даними соціологічних опитувань, бажають, щоб їхні діти проживали в Україні;
- 5) збільшення кількості громадян України та закордонних українців, які подорожують у межах території України з пізнавально-рекреаційною метою;
- 6) збільшення кількості громадян України, які беруть участь у голосуванні під час виборів та референдумів, що проводяться в Україні відповідно до закону;
- 7) збільшення кількості громадян України, залучених органами державної влади та органами місцевого самоврядування до процесу формування політики та прийняття управлінських рішень;
- 8) збільшення частки громадян України, які, за даними соціологічних опитувань, вважають неприпустимим для себе особисто застосування корупційних практик, у тому числі на побутовому рівні;
- 9) збільшення кількості громадян України, насамперед дітей та молоді, залучених до проєктів у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності, що реалізуються на місцевому, всеукраїнському та міжнародному рівні;
- 10) збільшення кількості громадян, які володіють українською мовою;
- 11) збільшення обсягів україномовного інформаційного та культурного продукту;
- 12) збільшення кількості культурних продуктів, спрямованих на національно-патріотичне та військово-патріотичне виховання;
- 13) збільшення кількості соціальної реклами, спрямованої на реалізацію завдань державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності;
- 14) збільшення відвідуваності закладів, що популяризують культурні надбання українського народу, організують заходи, присвячені боротьбі за незалежність і територіальну цілісність України;

- 15) збільшення кількості глядачів на переглядах творів кіномистецтва, що розкривають героїчне минуле та сьогодення українського народу, його боротьбу за незалежність і територіальну цілісність України;
- 16) підвищення серед громадян України та закордонних українців рівня знань про видатних особистостей українського державотворення, визначних військових, науковців, діячів культури, спортсменів, підприємців та інших визначних представників українського народу;
- 17) збільшення кількості підготовлених фахівців у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності, зокрема з числа ветеранів війни, осіб, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною, учасників Революції Гідності;
- 18) функціонування систем добровільної професійної військової підготовки населення та кадрової підготовки виховників, інструкторів військово-патріотичного виховання;
- 19) збільшення кількості осіб, які щороку приймаються в добровільному порядку на військову службу (за контрактом) або на добровільних засадах залучаються до служби (праці за трудовим договором) у Збройних Силах України, інших утворених відповідно до закону військових формуваннях, формуваннях територіальної оборони, правоохоронних та розвідувальних органах, органах спеціального призначення з правоохоронними функціями, силах цивільного захисту та інших органах, на які Конституцією та законами України покладено функції із забезпечення національної безпеки та оборони України;
- 20) збільшення частки громадян України, які, за даними соціологічних опитувань, готові захищати незалежність та територіальну цілісність України зі зброєю в руках;
- 21) зменшення кількості правопорушень, вчинених громадянами України;
- 22) покращення екологічної ситуації в Україні у результаті діяльності держави, територіальних громад, інститутів громадянського суспільства, установ, підприємств, організацій [1].

Саме така чітка визначеність позицій держави спрямовує розробку Стратегії розвитку закладів освіти та культури у напрямку формування та виховання нової особистості на засадах національних цінностей та пріоритетів держави.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності» : Закон України від 13.12.2022 р. № 2834-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2834-20#Text>

Баранова Вікторія
м. Чорноморськ, Україна

Baranova, Victoria
Odessa Region, Ukraine

ПСИХОЛОГІЧНА ПРОСВІТА БАТЬКІВ З ПИТАНЬ ДОПОМОГИ ДІТЯМ У СИТУАЦІЇ КІБЕРБУЛІНГУ

Ключові слова: безпечне освітнє середовище, булінг, кібербулінг, психологічна просвіта.

PSYCHOLOGICAL EDUCATION OF PARENTS

ON HELPING CHILDREN IN A SITUATION OF CYBERBULLYING

Key words: safe educational environment, bullying, cyberbullying, psychological education.

Організація безпечного освітнього середовища в Україні є проблемою, над вирішенням якої ми працюємо впродовж багатьох років, і яка по особливому загострилася у зв'язку з російською військовою агресією. У квітні 2023 року була ухвалена Концепція безпеки закладів освіти, реалізація якої сприятиме «емоційному благополуччю учасників освітнього процесу, відсутності будь-яких проявів насильства, забезпечивши при цьому достатньо можливостей для їх запобігання, а також дотримання прав і норм фізичної, психологічної, інформаційної та соціальної безпеки кожного учасника освітнього процесу» [3, с. 6].

Під безпечним освітнім середовищем слід розуміти «освітнє середовище, як частину життєвого, соціального середовища людини, яка виявляється у сукупності усіх освітніх факторів, що безпосередньо або опосередковано впливають на особистість у процесах навчання, виховання та розвитку; є певним виховним простором, в якому здійснюється розвиток особистості» [6, с. 9].

Тож крім створення безпечного фізичного простору, зокрема облаштування у закладах освіти укриттів, не менш важливим є забезпечення психологічного комфорту для всіх учасників освітнього процесу. І особливе місце у діяльності закладів загальної середньої освіти щодо розвитку безпечного середовища продовжує займати профілактика булінгу в учнівській спільноті.

Враховуючи вищезазначене, з метою виявлення рівня обізнаності учнів щодо проблеми булінгу та його проявів в освітньому середовищі у листопаді 2022 року практичні психологи закладів загальної середньої освіти м. Чорноморська спільно з Центром професійного розвитку педагогічних працівників Чорноморської міської ради провели анонімне онлайн опитування

учнів 4-их, 6-их та 8-их класів. Всього в опитуванні взяли участь 574 респонденти.

Опитування показало, що 98% респондентів знайомі із основними маркерами насилля та можуть відрізнити конфлікт від ситуації булінгу. Переважна більшість опитаних розуміє, що перелічені в анкеті прояви поведінки, а саме: приниження, словесні образи, зйомка без дозволу на телефон, погрози, псування майна, шушукання за спиною, принизливі погляди, ігнорування, – є ознаками булінгу.

Також аналіз результатів опитування свідчить, що з таким явищем, як булінг, стикалось 25 % учнів 4-их класів (з них 41 % перебував у ролі жертви, 67% – у ролі спостерігача, 6 % – у ролі агресора); 34 % опитаних учнів 6-их класів (з них 42 % учнів перебували в ролі жертви, а 73 % – у ролі спостерігача, 6 % – у ролі агресора); 37 % опитаних учнів 8-их класів (з них 42 % учні вказали, що перебували у ролі жертви, 69 % – у ролі спостерігача, 4 % – у ролі агресора).

Примітно, переважна більшість опитаних учнів вказали, що часто булінг направлений на того, хто не може себе захистити, а ставлення до поведінки агресора з віком змінюється: більше половини учнів 4-их (57%) та 6-их (62%) класів, вважають, що потрібно, щоб агресор змінив свою поведінку. А серед восьмикласників таку думку має вже 70% респондентів. Це свідчить про те, що чим старшими стають діти, тим більше вони розуміють, що кожен повинен брати відповідальність за свою поведінку.

Найбільш небезпечними місцями, з точки зору щодо потрапляння у ситуацію булінгу, опитані учні 4-их і 6-их класів вважають школу та вулицю, а восьмикласники – школу та соціальні мережі. Таким чином, було з'ясовано, що для старших підлітків достатньо розповсюдженим явищем є потрапляння в ситуації кібербулінгу.

Безперечно, однією і основних причин прогресування кібербулінгу в останні роки є те, що ще більша частина навчання та спілкування учнів під час війни перейшла в дистанційний формат взаємодії, який, як свідчить практика, має свої переваги та загрози.

Звертаючись до напрацювань експертів ЮНІСЕФ, кібербулінг слід розглядати як булінг із застосуванням цифрових технологій, що може «відбуватися в соціальних мережах, платформах обміну повідомленнями (месенджерах), ігрових платформах та мобільних телефонах» [1, с. 1].

Проблема кібербулінгу в дитячому та молодіжному просторі не є новою, водночас актуалізувалася у період карантинних обмежень, викликаних пандемією COVID-19. Так, в 2020 році командою Всеукраїнської кампанії протикібербулінгу «Docudays UA» було проведене дослідження «Попередження та протидія кібербулінгу в дитячому середовищі України», яке показало, що понад 18% дій булінгу займав саме кібербулінг [2, с. 19].

Зазвичай у випадках, коли дитина відчуває, що її цькують, найпершою порадой є звернутися за допомогою до дорослого, якому вона довіряє. Так, апелюючи до результатів опитування, варто зазначити, що у разі потрапляння в складні ситуації, до батьків готові звернутись 92% опитаних учнів 4-их класів, 82% учнів 6-их класів, 68% учнів 8-их класів.

Вищезазначене актуалізує роль батьків у підтримці дітей за умови їх потрапляння у ситуації кібербулінгу зокрема та булінгу загалом, а отже, і потребу у відповідній психологічній просвіті батьків.

Так, за Т. Тарасовою, психологічна просвіта батьків у діяльності практичного психолога включає участь в класних годинах, проведення окремих форм просвітницької роботи з батьками, консультаційну допомогу вчителям і класним керівникам у різноманітних формах взаємодії з батьками [4, с. 152].

Також дослідниця привертає увагу, що під час здійснення психологічної просвіти батьків слід враховувати специфічні особливості методики роботи з цією цільовою аудиторією. А саме: якомога повне врахування освітнього рівня та професійної спеціалізації батьків, максимальна практична спрямованість, виражена рефлексивна складова, адресність як орієнтація на проблеми конкретної дитини, стимулювання «дослідницької» діяльності батьків, широке використання групових форм роботи та активних технологій навчання, стимулювання самоосвітньої діяльності батьків та інше [5, с. 149].

Виходячи з вищезазначеного, можна сформулювати наступні рекомендації практичним психологам щодо просвіти батьків з питань допомоги дітям у ситуації кібербулінгу: систематичне діагностування потреб з даної проблематики; розробка та впровадження комплексу організаційно компактних просвітницьких заходів; створення чи розширення можливостей для надання оперативної консультації; напрацювання банку освітніх онлайн-ресурсів відповідної тематики для здійснення батьками самоосвітньої діяльності.

Отже, для того, щоб психологічна просвіта батьків з питань допомоги дітям у ситуаціях кібербулінгу була максимально ефективною, практичним психологам закладів загальної середньої освіти потрібно приділяти достатньо уваги професійному розвитку з питань відповідної тематики, діяти у партнерстві із усіма учасниками освітнього процесу задля вирішення поставлених завдань, бути відкритими до обміну успішними практиками з колегами і, звичайно ж, налаштуватися на використання можливостей дистанційного формату взаємодії із батьками.

Список використаних джерел

1. Кібербулінг – що це та як це зупинити?. *UNICEF для кожної дитини*. URL: <https://www.unicef.org/ukraine/cyberbullying>.
2. Попередження та протидія кібербулінгу в дитячому середовищі України 2020 : аналіт. огляд. Команда правозахис. департаменту ГО «Докудейз», 2020. 98 с. URL: <http://surl.li/gjbgs>.

3. Про схвалення Концепції безпеки закладів освіти : Розпорядж. Каб. Міністрів України від 07.04.2023 р. № 301-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/301-2023-p#Text> (дата звернення: 14.04.2023).
4. Тарасова Т. Психологічна просвіта в системі діяльності практичного психолога закладу освіти. *Актуальні проблеми практичної психології* : збірник статей II Всеукраїнської науково-практичної конференції (Глухів, 12-13 листопада 2015 р.). Глухів. РВВ ГНПУ ім. О. Довженка, 2015. С. 149–153. URL: <http://surl.li/gjaxy>.
5. Тарасова Т. Особливості методики психологічної просвіти батьків. *Актуальні проблеми практичної психології* : збірник статей IV Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції (Глухів, 9-10 листопада 2017 року). Суми, ТОВ «Видавничий дім «Ельдорато». 2017. С. 147 – 152. URL: <http://surl.li/gjbcx>.
6. Цюман Т., Бойчук Н. Кодекс безпечного освітнього середовища : метод. посіб. Київ, 2018. 56 с. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/protidia-bulingu/21kbos.pdf>.

Бондарчук Ірина
с. Ладиги, Україна

Bondarchuk, Iryna
Ladyhy, Ukraine

СОЦІАЛІЗАЦІЯ ОСОБИСТОСТІ: ФОРМИ, МЕТОДИ ТА ЗАСОБИ РОЗВИТКУ

Ключові слова: соціальна адаптація, соціалізація, особистість, підліток, соціальні відносини, самоаналіз.

SOCIALIZATION OF PERSONALITY: FORMS, METHODS AND DEVELOPMENT TOOLS

Keywords: Social adaptation, socialization, personality, teenager, social relations, introspection.

Проблема соціальної адаптації здобувачів освіти в сучасних умовах набуває все більшої гостроти. Ускладнення соціального середовища, стрімкий темп життя суспільства, велика кількість суперечливої інформації, зниження виховного потенціалу сім'ї негативним чином позначаються на їхніх процесах соціалізації і соціальної адаптації, оскільки вони найбільш схильні до впливу чинників навколишнього середовища.

Необхідність пошуку і впровадження ефективних засобів, педагогічних технологій, що розвивають адекватні адаптивні можливості, щоб забезпечити успішну адаптацію школярів в нових умовах освітнього простору школи, є досить актуальними.

Незважаючи на те, що соціальна адаптація здобувачів широко вивчається представниками різних наук, серед вчених досі немає єдиної думки про її сутність, зміст, механізми та критерії успішності. В даний час багато говорять про проблему соціалізації підлітків, про залежність формування успішної особистості

від успішної соціальної адаптації. Що ж таке соціальна адаптація? Адаптація соціальна [лат. *adapto* – пристосовую і *socialis* – суспільний] – 1) постійний процес активного пристосування індивіда до умов соціального середовища; 2) результат цього процесу. Співвідношення цих компонентів, що визначає характер поведінки, залежить від цілей і ціннісних орієнтацій особистості, можливостей їх досягнення в соціальному середовищі. Незважаючи на безперервний характер соціальної адаптації, її зазвичай пов'язують з періодами кардинальної зміни діяльності індивіда і його соціального оточення.

Народившись, дитина відразу потрапляє в світ соціальних відносин – світ відносин між людьми, в якому кожен грає не одну, а безліч ролей. Це роль сім'янина, політика, роль жителя села, міста і т.д. Освоюючи ці ролі, дитина соціалізується, стає особистістю. Оточення людини відіграє величезну роль. Від того, в яких відносинах з навколишнім середовищем вона знаходиться, залежить формування особистості. Тільки активно і повноцінно беручи участь в системі соціальних відносин, засвоюються ролі, які доводиться виконувати житті, виробляється своє ставлення до цих ролей, з'являється людина як соціальний феномен.

До однієї з найбільш явних особливостей сучасної соціалізації належить її тривалість в порівнянні з попередніми періодами. Юнацтво, як період соціалізації значно збільшився в порівнянні з попередніми епохами. Взагалі статус його змінився. З'являються особливі закони, що охороняють права підлітків і діючі на міждержавному рівні. Суспільство стає більш терпимо до нього, оскільки воно визначає майбутнє.

Юність завершує активний період соціалізації. До юнаків зазвичай відносять підлітків і молодих людей у віці від 13 до 19 років. У цей період відбуваються важливі фізіологічні зміни (одне з них – настання статевої зрілості), які тягнуть за собою певні психологічні зрушення: поява потягу до протилежної статі, агресивність, часто невмотивована, проявляються схильність до необдуманого ризику і невміння оцінити ступінь його небезпеки, підкреслене прагнення до незалежності і самостійності.

Психофізіологічні зміни не можуть не вплинути на хід і зміст соціалізації. Схильність до інноватики і творчості, невизнання всіх і всяких авторитетів, з одного боку, підкреслена автономія і незалежність – з іншого, породжують особливе явище, яке називається молодіжною субкультурою. Вона асоціюється з трьома головними негативними рисами, явищами-символами: наркотиками, сексом і насильством.

Підлітковий період називають «важким віком», «переломним періодом». Його зміст полягає в зміні поведінкових характеристик: від майже повної слухняності, властивої малим дітям, юнаки і дівчата переходять до стриманої слухняності – приховати не покори батькам. Якщо раніше, будучи

дітьми, вони дивилися на світ очима своїх батьків, то тепер вони ведуть як би подвійний рахунок: у підлітків вибудовується паралельна система цінностей і поглядів на світ, що частково перетинається позицією батьків, а частково – з поглядами однолітків. У цей період закінчується формування фундаменту особистості, добудовуються її верхні – світоглядні – поверхи. Усвідомлення свого «Я» відбувається як осмислення свого місця в житті батьків, друзів, навколишнього соціуму. Одночасно спостерігається постійний пошук моральних орієнтирів, пов'язаних з переоцінкою сенсу життя.

Недолік життєвого досвіду змушує їх робити набагато більше помилок, ніж це роблять дорослі, діти або люди похилого віку. Володіючи меншими можливостями, підлітки зіштовхуються з таким глобальними світоглядними і моральними проблемами, які в зрілому віці вирішені.

Але головне не в кількості, а в якості помилки, серйозності їхніх наслідків: злочинність, вживання наркотиків, алкоголізм, полова розбещеність, насильство над особистістю. Багато підлітків кидають школу, в результаті порушується природний процес соціалізації. Недоотримання знань відразу позначається на економічному становищі, підлітки і юнаки виявляються в гіршій ситуації на ринку праці.

Соціологи вважають, що сексуальна розбещеність, зловживання алкоголем і молодецтво – не що інше, як спроба відігравати роль дорослих. Можливо, що та ж сама причина спонукає багатьох кидати школу. Статус здобувача освіти вважається «недорослим». Він не сприяє досягненню життєвого успіху, а разом з ним і визнанню в групі однолітків. Підлітки шукають визнання своєї психологічної дорослості за рамками школи і родини – інститутів, де їх продовжують вважати дітьми.

Таким чином головною причиною труднощі соціалізації в період юності є рольовий конфлікт, чи рольове безправ'я підлітків. Одним з основних чинників соціалізації підлітків є школа. Роль школи, як каналу соціалізації не зводиться тільки до передачі знань, умінь і навичок підліткам, вона впливає самим характером виховання, життєдіяльності дитини в школі, де вона засвоює ціннісні орієнтації, моральні норми, навички групової поведінки, що забезпечують їй перехід у доросле життя. Однак надмірна заорганізованість, командно-наказовий стиль, регулювання всього шкільного життя скоує ініціативу дитини, позбавляє її відчуття причетності до справи, пригнічує індивідуальність.

Інтенсивне розшарування суспільства за рівнем матеріального добробуту, погіршення умов життя більшої частини населення вже вносять свої корективи, а в майбутньому позначиться ще значніше на долю молоді. Прагнення випускників середньої школи отримати вищу освіту знижується з

кожним роком, такі настрої проникають і в молодші класи, що зменшує інтерес до навчання і створює негативне ставлення до школи.

Список використаних джерел

1. Людина у викликах цивілізації: від минулого – до майбутнього: монографія / В.Г. Кремень, В.В. Льїн. Київ, 2020. 248 с.
2. Ліпін М. В. Освіта в модифікаціях сучасного світу : монографія. Київ, 2018. 340 с.
3. Харарі Ю. Н. 21 урок для 21 століття. Київ, 2018. 416 с.
4. Єрзєвка Н. В. Соціально-психологічні особливості процесу адаптації підлітків. Освіта та розвиток обдарованої особистості. 2016. № 3. С. 35-39. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Otros_2016_3_8 (дата звернення: 04.04.2023).
5. Дячок О. В. Соціалізація підлітків у освітніх закладах. Актуальні проблеми психології. Збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. Том 7. Екологічна психологія. 2016. Випуск 42. С.77-87. URL: <http://www.apppsychology.org.ua/data/jrn/v7/i42/10.pdf> (дата звернення: 04.04.2023).
6. Профілактична програма по соціальній адаптації учнів. На Урок. URL: <https://naurok.com.ua/profilaktichna-programa-po-socialniy-adaptaci-uchniv-98518.html> (дата звернення: 04.04.2023).

Букач Микола

доктор педагогічних наук, професор

м. Одеса, Україна

ORCID: 0000-0001-9778-2894

Bukach Mykola

Doctor of Pedagogy, Professor

Odesa, Ukraine

ПРОСВІТНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК СКЛАДОВА ФОРМУВАННЯ БЕЗПЕКОВОЇ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ПОЗИЦІЇ ЩОДО УПЦ(МП)

Ключові слова: просвітницька діяльність, громадянське суспільство, порушення законодавства, українська православна церква московського патріархату.

EDUCATIONAL ACTIVITIES AS A COMPONENT FORMATION OF SAFE CIVIL POSITION REGARDING UOC(MP)

Key words: educational activity, civil society, violation of legislation, Ukrainian Orthodox Church of the Moscow Patriarchate.

Багато громадян країни не розуміють різниці між Православною церквою України (ПЦУ) та Українська православна церква московського патріархату (УПЦ МП), для них це все українські церкви, що призводить до непорозумінь. У розмові зі старшокласниками запитав – чи відвідують вони на Великдень церкву. Деякі, відповіли з них бувають в церкві, але ходять до української церкви УПЦ (МП). Вони були дуже здивовані, коли дізналися, що УПЦ(МП) є філією РПЦ (російської православної церкви) в Україні. Саме назва «українська» вводить в оману значну частину громадян і молоді, і є

порушенням законності та причиною конфлікту, який виник останнім часом на території України.

УПЦ (МП) прагне показати, що в Україні відбувається тиск з боку держави на релігійну організацію і забороняється їм проводити релігійні заходи, але чи прагне держава впливати на релігійні заходи. Як повідомив О.Данілов, «У нас до релігії немає жодних претензій. Людина може вірити в Бога, в Аллаха, в кого вважає за потрібне. У нас є претензії до установи, яка не зареєстрована у відповідний до українського законодавства спосіб. Ви хочете ходити молитися? Ідіть і молитесь. Але інституції, які не зареєстровані у відповідний спосіб на території України, не можуть тут працювати» [2]. Про що ж йдеться? Згідно закону України «Про свободу совісті та релігійні організації», церкви та інші релігійні установи, пов'язані з Московським патріархатом, мали показати свої зв'язки з країною-агресором» [1]. Тобто, суть проблеми полягає в тому, що не виконуються вимоги законодавства України, а саме, російська православна церква, згідно законодавства України, має містити у своїй назві слово «російська». Це саме головне! Тоді всім стане зрозуміло ситуацію, що УПЦ (МП), як за документами, так і по суті є філією РПЦ. Тобто виконання вимог закону не дозволить УПЦ МП прикриватися назвою «українська», але за таких умов, ця церква втратить більшість своїх вірян, які звертають свою увагу саме на назву «українська».

Твердження УПЦ (МП) про незалежність від РПЦ, не відповідають дійсності[3]: очільник УПЦ (МП) митрополит Онуфрій (Березовський), є постійним членом Священного Синоду Російської православної церкви, тобто входить до керівництва РПЦ, безпосереднім керівником якої є патріарх московський і всія Русі Кірил. Виходячи з цього стає зрозумілим, чому УПЦ(МП) не зробила здавалося б очевидні кроки:

- не засудили Кирила, який відкрито підтримав війну проти України і подарував ікону російської національній гвардії, яка направлялася на вбивства українських громадян;
- не засудили священників-зрадників, які брали участь у зібранні в кремлівському палаці присвяченому приєднанню Донецької, Луганської, Запорізької та Херсонської областей до складу РФ;
- не позбавили сану тих священнослужителів, які закликали до підтримки російських військ і поваленню українського уряду;
- не покарали священників, які були упіймані на розвідувально-деверсійній діяльності на користь РФ або відмовлялися відспівувати загиблих українських воїнів та ін.

Чому таке відбувається?

Річ у тім, що Російська православна церква (РПЦ) з часів Петра I (указом від 25.01.1721р.), за яким було ліквідовано патріархію і створено

Святійший урядуючий синод, орган церковно-адміністративної влади, тобто узаконене державне керівництво церквою, іншими словами РПЦ є частиною російського державного апарату.

А тепер запрошується запитання:

Чомусь ми вважаємо, що така частина державного російського апарату, як російські війська не мають бути на нашій території? Чомусь ми вважаємо, що така частина російського державного апарату, як агентура ФСБ, не має бути на нашій території? І чомусь ми досі терпимо таку частину російського державного апарату, яка називається УПЦ(МП). Тим паче, що багато хто зі священників УПЦ(МП) є кадровими офіцерами ФСБ. Тобто на території вільної України фактично діють російські окупаційні офіцери, які відрізняються від решти російських військових тільки тим, що у них форма не військовий комуніформ, а чорна ряса. В усьому іншому, це частина російського окупаційного апарату. Для тих, хто каже, що цього не може бути, звертаємо увагу на такий факт – під час військових дій можливий лише обмін військових однієї сторони конфлікту на військових іншої сторони конфлікту, на цивільних осіб ці обміни не розповсюджуються. Так от, за повідомленням секретаря РНБО України О. Данілова вінтерв'ю «Укрінформу», Україна задіяла в обміні полоненими з Росією представників розвідки країни-агресора з УПЦ МП [2].

Побоюючись негативної реакції з боку світової спільноти, держава вимушена діяти обережно, в межах закону при вирішенні цього питання. Допомогти державі має громадянське суспільство, і зокрема освітяни через просвітницьку діяльність. Громадянське суспільство має більш чітко висловити свою позицію – УПЦ(МП) – це ворог, а отже, діяти проти нього слід відповідним чином. Московська патріархія не може мати жодного місця на українській землі. Доки УПЦ МП буде діяти на Україні, доти ми будемо завжди у небезпеці, а «русский мир» буде повертатися в Україну, як тільки десь буде розслаблення.

Сьогодні часто можна почути серед пересічних громадян такі думки, от закінчиться війна, повернуться наші воїни, і тоді ми наведемо лад з цією УПЦ МП. На нашу думку, така позиція не відповідає українським традиціям. Адже загалом відомо, що українці гарні господарі, а тому дорогих гостей (якими є наші захисники) приймають у чистій прибраній оселі. Отже, шановні освітяни, нам слід вже зараз засукати рукави і організувати генеральне прибирання нашої оселі від проросійського ідеологічного бруду, тобто ще більш активно долучитися до нашої майбутньої перемоги.

Список використаних джерел

1. В Україні досі діє 8 585 церков московського патріархату <https://gwaramedia.com/v-ukraini-dosi-die-8-585-czerkov-moskovskogo-patriarhatu/> звертався 07.04.2023.

2. Данілов розповів, що Україна зробила зі шпигунами із УПЦ МП <https://glavcom.ua/country/politics/danilov-rozpoviv-shcho-ukrajina-zrobila-zi-shpihunami-iz-upts-mp-919189.html> звертався 06.04.2023.
3. Комісія зробила висновок, що УПЦ МП продовжує перебувати відносно РПЦ у відносинах підпорядкування <https://zn.ua/ukr/UKRAINE/upts-mp-dosi-pidporjadkovana-rpts-visnovok-ekspertiv-derzhethnopolitiki.html> звертався 05.04.2023

Василенко Вячеслав
м. Шостка, Україна

Vasylenko, Vyacheslav
Shostka, Ukraine

STEM-ОСВІТА: ІДЕЇ, ПЕРСПЕКТИВИ ТА ВИКЛИКИ

Ключові слова: STEM-освіта, креативність, інформаційні технології, робототехніка, мейкерство.

STEM EDUCATION: IDEAS, PERSPECTIVES AND CHALLENGES

Keywords: STEM-education, creativity, information technology, robotics, make-up.

Наш час – час змін і перетворень у різних сферах життя, у тому числі і в освітньому процесі. Ми покликані виховати свідомого громадянина України – людину сучасну, перспективну, ділову, яка б уміла поєднати багатий духовний світ, знання, практику та ініціативу.

Щоб виховати таку особистість, під час навчання мають бути створені певні умови для позитивного розвитку. Сучасним учням потрібен зовсім інший набір здатностей, ніж їхнім попередникам [1].

Перед сучасною освітою постає завдання формування конкурентоспроможної та успішної особистості, яка матиме необхідні знання для практичного використання та повноцінного утвердження себе в сучасному глобалізаційному світі. На досягнення саме цієї мети спрямована STEM-освіта, яка останнім часом стає дуже популярною в освітньому просторі України.

Акронім STEM (S – science, T – technology, E – engineering, M – mathematics) вживається для позначення популярного напрямку в освіті, що охоплює природничі науки (Science), технології (Technology), технічну творчість (Engineering) та математику (Mathematics), які вивчаються не окремо, а у комплексі [10]. Це напрям в освіті, при якому в навчальних програмах посилюється природничо-науковий компонент та інноваційні технології. Технології використовують навіть у вивченні творчих, мистецьких дисциплін.

Актуальність STEM-освіти на сьогодні очевидна, адже у світі спостерігається дефіцит фахівців з технічних напрямків, попит на них росте набагато швидше, ніж на інші спеціальності, саме тому, у відповідь на

виклики часу, такий тип освіти виходить на перший план. Стрімка еволюція технологій веде до того, що незабаром найбільш популярними та перспективними на планеті фахівцями стануть програмісти, IT-фахівці, інженери, професіонали в галузі високих технологій тощо. У віддаленому майбутньому з'являться професії, про які зараз навіть уявити важко, всі вони будуть пов'язані з технологією і високо технологічним виробництвом на стику з природничими науками. Особливо будуть затребувані фахівці біо- та нанотехнологій [8].

Перед сучасною школою постає питання: «Як підготувати таких фахівців?» Щоб освітній процес відповідав концепції STEM, необхідно змінити звичну для нас форму викладання, коли урок побудовано навколо вчителя, у бік практичної та командної роботи самих учнів. STEM-освіта посилює природничо-науковий компонент і інноваційність мислення, так як учні замість зубріння самі вирішують різні кейси, і, таким чином, мислять під час занять логічно і творчо [4].

Навчання за STEM – це не просто передача знань від учителя до учнів, це спосіб розширення свідомості і зміни реальності. Учні вчаться знаходити рішення не в теорії, а безпосередньо на практиці, шляхом спроб і помилок. STEM-освіта допомагає формувати у дітей критичне мислення, навички командної роботи, бачення цілісної картини світу та вміння застосовувати знання для розв'язання завдань з реального світу. На відміну від класичної освіти, навчаючись за STEM-методикою, дитина отримує набагато більше автономності. На такий процес навчання менше впливають стосунки, які склалися між учнем та вчителем, що дає можливість об'єктивніше оцінювати прогрес. За рахунок цього дитина вчиться бути самостійною, приймати власні рішення та брати за них відповідальність [9].

Останнім часом у STEM-освіті активно розвивається й креативний напрям, який включає в себе творчі та художні дисципліни (промисловий дизайн, архітектура та індустриальна естетика), так званий Art. Саме він додає ще одну літеру до аббревіатури – STEAM. Наприклад, музикантів навчають не тільки музикувати, але і використовувати комп'ютерні програми для створення музичних творів або при завданні комплексно спроектувати «розумний будинок», крім технічних аспектів, школярі мусять залучити свою уяву і спроектувати будинок так, щоб він виглядав привабливо і був зручним для життя. І це цілком виправдано, тому що майбутнє, засноване виключно на науці та технологіях, навряд чи когось потішить.

На думку американських вчених спроба активізувати освіту тільки в напрямку науки без паралельного розвитку Arts-дисциплін може призвести до того, що молоде покоління позбудеться навичок креативності. Майбутнє повинно втілювати синтез науки і мистецтва, хвилювати й захоплювати як

представників природничо-математичних галузей, так і митців та «гуманитаріїв». Саме тому вже сьогодні потрібно думати, як виховати кращих представників майбутнього.

На сьогодні впровадження STEM-освіти в українських школах потребує двох основних елементів:

- нового сучасного обладнання;
- нових підходів та методів викладання.

В сучасній шкільній освіті в Україні є певні труднощі і з одним, і з іншим. Школи часто не мають необхідного обладнання або ж не знають, як його використовувати, або як задіяти STEM із тим оснащенням, що є в наявності.

Складно назвати STEM-уроком те заняття, де просто використовують нове обладнання у старому методичному форматі. Так, STEM-уроком не є звичайний урок фізики з цифровими вимірювальними комплексами, урок хімії чи біології з новими мікроскопами та інтерактивними панелями, або ж звичайний друк на 3D-принтері чи збирання роботів.

Ідеальна STEM-освіта – це комплексний підхід, де є командна і проектна робота учнів, прогресивний і творчий вчитель, сучасне технологічне обладнання, інтеграція кількох наук і навчальних дисциплін, творчість і креативність [5].

Для початку розділимо поняття STEM-освіти за способами застосування в освітньому процесі. Можна виокремити три основних типи впровадження STEM:

- робототехніка;
- мейкерство;
- інтегровані STEM-уроки.

Ці три STEM-діяльності часто перетинаються, але мають свої особливості. Розглянемо їх детальніше.

Робототехніка є найяскравішим і, мабуть, найпопулярнішим представником STEM-освіти. У даний час робототехніка є одним з перспективних напрямів науково-технічного прогресу, в якому проблеми розвитку механіки та нових технологій поєднуються з проблемами штучного інтелекту.

Сучасна робототехніка дозволяє створювати роботів, які можуть працювати там, де людині працювати небезпечно: у місцях катастроф, землетрусів, при пожежах. Роботи-автомати виконують роботу прибиральниць, продають булочки і каву, доглядають за важкохворими, полегшують життя людям з обмеженою рухомістю. Уже сконструйовано безпілотних літаків-роботів, бойових роботів, роботів-розвідників, роботів, які гарно співають,

ходять і бігають, мікроскопічних роботів, яких використовують в електроніці та мікрохірургії [10].

Велику популярність такі заняття мають через те, що з правильним обладнанням і методичними матеріалами можна проводити ідеальні STEM-уроки. Заняття з робототехніки навчають дітей працювати в команді, вивчати фізику, математику, інформатику, інші науки, працювати з технологічним обладнанням, електронікою, датчиками, навчатись як за планом, так і у креативній формі. А основною перевагою робототехніки є можливість створити готовий проєкт за один або кілька уроків.

Робототехніка підходить як для позашкільної діяльності учнів, так і для інтеграції в уроки інформатики, технологій тощо. Кожна дитина будь-якого віку може працювати з різними робототехнічними наборами.

Якщо спеціального обладнання для робототехніки немає, або є необхідність займатися іншою діяльністю чи детальніше вивчати і реалізовувати ідеї, то вчителі звертаються до мейкерства.

Мейкерство – це здебільшого творча діяльність, результатом якої є вручну створена річ. Сюди належать як створені у початкових класах аплікації, паперові конструкції чи пластилінові будиночки, так і зібрані дорослішими учнями та ученицями з електроніки і вирізані з дерева чи надруковані на 3D принтері розумні будинки та роботи.

Мейкерством можна займатися на більшості занять або ж позаурочно, на гуртках. Така діяльність допомагає вивчати науки, працювати з найрізноманітнішим матеріалом та обладнанням, дає змогу створити свій власний або командний проєкт. Можна творити невеличкі проєкти як упродовж уроку, так і запланувати величезні дорослі стартап-проєкти на місяці.

Особливістю та перевагою мейкерства є величезна свобода творчості як для учнів, так і для вчителів.

Творчі та натхненні вчителі, як правило, не обмежуються власним предметом. Вони намагаються надати знання учням якомога доступніше, навіть у співпраці з іншими вчителями. І в цьому допомагають **інтегровані уроки та STEM-підходи**.

Перевага такого підходу в тому, що його можна застосувати до будь-якого уроку. Так звичайний урок фізики, математики чи навіть української мови можна перетворити у ще цікавіше заняття, якщо поєднати діяльність кількох дисциплін. Наприклад, можна вивчати частини мови за допомогою музики або дробові числа з роботами. Ще яскравіше та якісніше буде, якщо додати STEM-підходу, як от проєктна робота над завданням у командах, робота із сучасним технологічним обладнанням. Такі уроки стануть незабутніми

для всіх, а знання справді запам'ятовуються, адже справедливо вважатимуться цілком практичними та потрібними [5].

Як бачимо, кожна з цих діяльностей певним чином об'єднує в собі й інші. А результат навіть одного способу впровадження STEM не дасть пожалкувати про витрачені на це зусилля.

Отже, впровадження концепції STEM змінить систему освіти нашої країни, зробить її більш інноваційною та конкурентоспроможною. STEM-освіта дозволяє виховати в дітях гнучкість та критичне мислення, надати практично орієнтовані знання та навички. На перший план виходить здатність вчитись та сприймати зміни, а не самі знання, які нині стають застарілими з неймовірною швидкістю. Саме STEM-підхід дає впевненість батькам у майбутньому їхніх дітей, адже після його застосування діти матимуть глибоке розуміння як жити у сучасному швидкозмінному світі.

Список використаних джерел

1. Василенко В.М. Застосування інноваційних цифрових технологій у сучасному освітньому процесі. *Інноваційні практики наукової освіти*: матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції (Київ, 15 - 19 грудня 2022 р.). Київ: Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2022. С.141.
2. Василенко В.М., Василенко В.В. STEM-освіта як інноваційний напрям модернізації освітнього процесу. *Освіта, наука та виробництво: розвиток і перспективи*: матеріали VII Всеукраїнської науково-методичної конференції. Суми: Сум ДУ, 2022. С.118.
3. Максаєва Ю.А. Легоконструювання, як фактор розвитку обдарованості. *Початкова школа до і після*. 2012. № 9. С. 66-69.
4. Нова українська школа: півсотні шкіл Київської області переводять у майбутнє. URL: http://utiputi.com.ua/view_articles.php?id=4812
5. Практичні способи впровадження STEM-освіти в Україні. URL: <https://b-pro.com.ua/statti/shho-potribno-dlya-vprovadzhennya-stem-osviti-v-ukraini-dumka-eksperta>
6. Робототехніка та мехатроніка: навч. посіб. / Л.І. Цвіркун, Г. Грулер ; Нац. гірн. ун-т. 3-тє вид., переробл. і доповн. Дніпро: НГУ, 2017. 224 с.
7. Сучасні технології формування логіко-математичної компетентності в дітей дошкільного та молодшого шкільного віку / за заг. ред. Н.П. Тарнавської, Н. Ю. Рудницької, Ю. М. Мурашевич. Житомир: ФОП«Левковець», 2015. 430 с.
8. STEM-освіта. URL: <https://imzo.gov.ua/stem-osvita/>
9. STEAM-освіта – світовий тренд, що прийшов до України. URL: <https://mind.ua/openmind/20185700-steam-osvita-svitovij-trend-shcho-prijshov-do-ukrayini>
10. STEAM-освіта – сучасний підхід до опанування інноваційних технологій. URL: <https://gormrada.gov.ua/news/1612527735/>

Висоцька Ольга

доктор філософських наук, професор

м. Дніпро, Україна

ORCID: 000-0002-1265-7582

Vysotska, Olha

Doctor of Sciences in Philosophy, Professor

Dnipro, Ukraine

ПРОБЛЕМА ОСВІТНІХ ВТРАТ ТА ОСВІТНІХ РОЗРИВІВ В УКРАЇНІ ЗА ПЕРІОД ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ

Ключові слова: освітні втрати, освітні розриви, навчальні втрати, навчальні розриви, вимірювання.

THE PROBLEM OF EDUCATIONAL LOSSES AND EDUCATIONAL GAPS IN UKRAINE DURING THE PERIOD OF FULL-SCALE WAR

Key words: educational losses, educational gaps, learning losses, training, education, measurement.

Останніми роками пандемія COVID-19 привернула підвищену увагу до проблеми освітніх втрат та освітніх розривів, оскільки мільйони дітей та молоді по всьому світу зазнали перерв у навчанні через закриття закладів освіти [5]. В Україні сьогодні до цієї проблеми додався чинник повномасштабної російсько-української війни і пов'язані з цим виклики. Тому вкрай важливо мати чітку та ефективну стратегію щодо вимірювання, а також визначення механізмів подолання освітніх втрат та освітніх розривів в умовах повномасштабної війни.

Термін «освітні втрати» (від англ. «educational losses») або «навчальні втрати» (від англ. «learning losses») означає втрату освітнього прогресу або досягнень, що відбувається, коли учні стикаються з перешкодами або бар'єрами у навчанні [1]. Це важливе поняття в освітніх дослідженнях, оскільки воно підкреслює необхідність задоволення індивідуальних потреб учнів, які зазнали перерв у навчанні [2]. Втрати в освіті викликають значне занепокоєння, оскільки вони можуть мати довготривалий вплив на академічну успішність та загальне благополуччя учня. У науці освітні втрати звичайно вивчають за допомогою досліджень, які відстежують прогрес окремих учнів у часі [1]. Для оцінки освітніх втрат дослідники можуть використовувати різні методи, зокрема стандартизовані тести, анкети для учнів та вчителів. Порівнюючи прогрес учнів, які зазнали переривання навчання, з тими, хто не зазнав, дослідники можуть отримати уявлення про фактори, що сприяють освітнім втратам, і розробити стратегії для пом'якшення їхніх наслідків.

З іншого боку, термін «освітні розриви» (від англ «educational gaps», «achievement gap») означає відмінності в освітніх результатах між різними групами учнів, що можуть ґрунтуватися на чинниках, до яких, зокрема, можна віднести расові, національні, гендерні, фінансові, фізичні та інші види розбіжностей [3]. Освітні розриви можна виміряти різними способами, включаючи результати тестів, визначення відсотку випускників, що вступили до вишів із високими балами, кількість зарахованих дітей на курси з поглибленим вивченням предметів або додаткові спецкурси.

Хоча поняття «освітні втрати» та «освітні розриви» дещо перетинаються, вони відрізняються за кількома важливими ознаками. Освітні втрати, як правило, пов'язані із визначенням стану навчання окремих учнів та причинах їхніх перерв у навчанні, тоді як освітні розриви вибудовані на більш широких моделях нерівності в освітній системі [3]. Тобто наявність освітніх розривів має більш глибокі наслідки і вимагає системних змін, тоді як освітні втрати часто розглядаються як тимчасові труднощі, які можна подолати за допомогою цілеспрямованих втручань.

Для вибудовування стратегії вирішення проблеми освітніх втрат та освітніх розривів під час війни пропонуємо такі етапи їх відслідковування та оцінки:

1. Визначення постраждалих територій, зокрема тих, що зазнали прямих військових дій, а також тих, що прийняли приплив переміщених осіб.

2. Визначення масштабів втрат у сфері освіти, які можуть включати пошкодження інфраструктури, перебої в наданні освітніх послуг, переміщення учнів і вчителів та інші фактори.

3. Оцінка освітніх розривів, що існують між рівнями освіти дітей та молоді, які постраждали від війни, і тих, хто проживає в інших регіонах. Це може включати такі фактори, як нижчий рівень зарахування до школи, вищий рівень відсіву, нижчий рівень академічної успішності та нижчий доступ до освітніх ресурсів.

4. Визначення базових показників для вимірювання на основі аналізу освітніх результатів навчання до початку активних бойових дій, що дасть змогу визначити орієнтир для розуміння ступеня впливу чинника війни на освіту.

5. Визначення оптимальних методів вимірювання. Зокрема, можна використовувати такі методи як опитування – для оцінки впливу війни на учнів, вчителів і батьків; лонгітюдні дослідження дозволяють відстежити освітній прогрес учнів протягом тривалого періоду часу; методи психосоціальної оцінки включають вимірювання емоційного та психологічного впливу війни на учнів та вчителів.

6. Після визначення масштабів втрат і розривів важливо запропонувати цільові заходи, спрямовані на задоволення конкретних потреб тих, хто постраждав від війни. Вони можуть включати ініціативи з відновлення пошкодженої інфраструктури, забезпечення доступу до освітніх ресурсів, а також підтримку психологічних та емоційних потреб учнів і вчителів.

Що стосується конкретних методів вимірювання, які можуть бути використані, то до них можна віднести: академічне оцінювання успішності учнів до і після конфлікту; опитування щодо впливу фактору війни на учнів, вчителів та батьків; відстеження змін у кількості учнів, які відвідують школи на постраждалих територіях; оцінювання вчителів, зокрема, вимірювання впливу війни на підготовку та професійний розвиток вчителів; оцінка доступності таких освітніх ресурсів на постраждалих територіях як підручники, комп'ютери.

В цілому, необхідно створити державну стратегію вирішення проблеми освітніх втрат та розривів в Україні за період повномасштабної війни, що включає запровадження комплексної системи оцінювання для вимірювання навчальних досягнення учнів, відстеження їхнього прогресу у часі та визначення слабких місць. Ця система може включати як формувальне, так і підсумкове оцінювання, а також інші заходи, такі як опитування, фокус-групи та спостереження в класі. В свою чергу, впровадження нових інструментів дистанційного навчання, програм надолуження пропущеного, забезпечення підготовки та підтримки вчителів, надання пріоритету вразливим учням та безперервне оцінювання можуть допомогти пом'якшити вплив війни на освіту в Україні.

Список використаних джерел

1. Бичко Г., Терещенко В. Навчальні втрати: сутність, причини, наслідки та шляхи подолання. URL: https://testportal.gov.ua/wp-content/uploads/2023/04/Learning-losses_Ukraine.pdf
2. Освіта: наслідки війни в Україні. URL: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/099631507072239980/pdf/IDU04805ab35047b2049990a0e101c605921c504.pdf>
3. Освітні втрати та освітні розриви: у чому різниця та як долати? URL: <https://osvitoria.media/experience/osvitni-vtraty-ta-osvitni-rozryvy-u-chomu-riznytsya-ta-yak-dolaty/>
4. Moscoviz L., Evans D.K. (2022) Learning Loss and Student Dropouts during the COVID-19 Pandemic: A Review of the Evidence Two Years after Schools Shut Down. Washington, DC: Center for Global Development. URL: <https://www.cgdev.org/publication/learning-loss-and-studentdropouts-during-covid-19-pandemic-review-evidence-two-years>.

Срьоменко Анастасія

м. Одеса, Україна

Yeromenko, Anastasiia

Odesa, Ukraine

ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА ПІДЛІТКІВ В ІНТЕРНЕТ-МЕРЕЖІ

Ключові слова: інформаційна безпека, інформаційно-психологічний вплив, безпека підлітків, Інтернет-мережа.

INFORMATION SECURITY OF ADOLESCENTS ON THE INTERNET

Keywords: information security, information and psychological influence, adolescent safety, Internet network.

В Україні в контексті сучасних перетворень важливого значення набувають проблеми інформаційної безпеки особистості. В умовах процесів інформатизації різних галузей питання захисту громадян від небезпечних інформаційних впливів займають важливе місце, адже ті здатні змінити свідомість та світобачення як окремої особи, так і суспільства в цілому. Новітні інформаційні технології, методи впливу на суспільство та особистість не лише все ширше використовується на підготовчому етапі та під час бойових дій (інформаційно-психологічних операцій), а й стають невід'ємною частиною повсякденного життя.

На сьогодні існує чимало загроз, які утворюються на основі використанні ЗМІ та мережі Інтернет. Найбільш ризиковою групою, яка може піддатись шкідливому впливу сучасних технологій, можна назвати підлітків. Життя сучасного школяра важно уявити без Інтернету. На перший погляд веб-технології допомагають задовольнити учням потреби у навчанні та відпочинку, пізнанні навколишнього світу, побудові стосунків та спілкуванні, але з іншого боку – подібне насичення може привести до шкоди їхньому здоров'ю, як фізичному, так і психологічному. До того ж під впливом інформації, розповсюдженої за допомогою медійних засобів, формується світогляд людини, її орієнтири, закладаються норми поведінки.

Аналіз дефініції «інформаційно-психологічна безпека підлітків» передбачає зупинитись на розгляді понять «інформаційна безпека» та «інформаційно-психологічна безпека особи».

У своїх дослідженнях Б. Кормич вказує, що інформаційна безпека – це стан захищеності встановлених законодавством норм та параметрів інформаційних процесів та відносин, що забезпечує необхідні умови існування держави, людини та суспільства як суб'єктів цих процесів та відносин [4, с.109].

З іншої сторони В. Петрик стверджує, що інформаційна безпека є станом захищеності особи, суспільства і держави, при якому досягається

інформаційний розвиток (технічний, інтелектуальний, соціально-політичний, морально-етичний), за якого сторонні інформаційні впливи не завдають їм суттєвої шкоди [6, с.124].

В контексті нашого дослідження нам імпонує тлумачення цього поняття запропоноване А. Абакумовим, який вважає інформаційну безпеку станом захищеності інформаційних відносин та пов'язаних із ними інформаційних процесів, за якого досягається стабільний інформаційний розвиток, унеможливується негативний інформаційний вплив та негативні наслідки незаконного застосування інформаційних технологій в усіх сферах суспільного життя, у результаті чого можна досягти створення та ефективного функціонування інформаційного суспільства в державі [1].

Щодо поняття «інформаційно-психологічна безпека особи», то особливої уваги потребує запропоноване визначення В. Петрика. Автор вважає, що у вузькому розумінні це стан захищеності психіки людини від негативного впливу, який здійснюється шляхом впровадження деструктивної інформації у свідомість і (або) у підсвідомість людини, що призводить до неадекватного сприйняття інформації [5, с.17].

Варто зазначити, що інтернет став невід'ємною частиною життя підлітків, адже немалу частину свого вільного часу використовують саме його, починаючи від пошуку інформації, яка відповідає їх інтересам та знайомства з новими людьми. Проте, незважаючи на високий рівень цифрової грамотності, в даному віці діти та підлітки не завжди помічають, з яким негативним впливом може зіткнутись кожний із них: неконтрольоване розповсюдження медіа-інформації із насильницьким та аморальним змістом, вільний доступ до порнографічних матеріалів, перетворення на жертв кібершахрайства і кіберманіпуляцій, участь у кібербулінгу тощо [3].

Нажаль, застосування програм-фільтрів батьківського та педагогічного контролю на пристроях, з якими працюють діти та блокують доступ до веб-сторінок із сумнівним змістом не завжди є ефективним як засіб попередження її небезпечної діяльності. Доречним в цьому випадку буде звернути увагу на позицію спеціаліста з питань безпеки дітей в Інтернеті Паррі Афтабу, який наголошує, що «найкращий фільтр, який може дійсно забезпечити безпеку дитини в мережі й розв'язати багато інших проблем, – у голові в самої дитини, а дорослим потрібно тільки «налаштувати» цей фільтр» [7, с. 9]. Отже, суттєву роль у забезпеченні інформаційної безпеки неповнолітніх можна пов'язати із діяльністю особистості в школі та вдома, а саме її навчання з метою формування навичок у цій області.

Таким чином, інформаційна безпека особистості, а саме підлітків залежить від якості обізнаності підростаючого покоління та ступеня готовності самостійно протистояти інформаційно-психологічному впливу в

Інтернет-мережі [2]. Саме тому для реалізації засвоєння таких навичок існує необхідність забезпечення системи освіти умовами безпечного навчального середовища з використанням інформаційних пристроїв і формування компетентностей в галузі інформаційної безпеки. Тільки об'єднавши зусилля вчителів та батьків можливо досягнути більш ефективного навчання дітей правилам безпечної поведінки у світовій мережі.

Список використаних джерел

1. Абакумов В. М. Суб'єкти забезпечення інформаційної безпеки підприємництва. *Право і безпека*. 2013. № 2. С. 65-69. URL: <https://cutt.ly/M7Y9Tdx> (дата звернення: 09.04.2023)
2. Варивода К. С. Інформаційно-психологічна безпека підлітків в умовах сучасних соціокультурних змін в Україні. *Молодий вчений*. 2016. № 9.1 (36.1). С. 17-20. URL: <http://molodyvchenu.in.ua/files/journal/2016/9/5.pdf> (дата звернення: 09.04.2023)
3. Ковальчук В. Н. Проблеми інформаційної безпеки дітей різних вікових категорій. *Комп'ютер у школі та сім'ї*. 2010. № 8. С. 58-62.
4. Кормич Б. А. Організаційно-правові основи політики інформаційної безпеки України: дис. ... доктора юрид. наук : 12.00.07 / Одеса, 2004. 427 с.
5. Петрик В. М., Кононович В. Г. Соціальна інженерія (системний аналіз): навч. посіб. / за заг. ред. В. І. Курганевича та В. М. Петрика. К., 2019. 200 с.
6. Петрик В. М. Сутність інформаційної безпеки держави, суспільства та особи. *Юридичний журнал*. 2009. № 5. С. 122-135.
7. Спірін О.М., Ковальчук В.Н. Методика забезпечення он-лайн безпеки старшокласників у навчально-виховному процесі школи. Інформаційні технології і засоби навчання. 2011. №1 (21). URL: <https://journal.iitta.gov.ua/index.php/itl/article/view/411/368> (дата звернення: 09.04.2023).

Науковий керівник:

Ягоднікова В. В., доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки та освітнього менеджменту КЗВО «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради»

Карюк Євгенія

м. Чорноморськ, Україна

Karyuk, Yevgenia

Chornomorsk, Ukraine

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ І МАЙБУТНЄ ОСВІТИ: НОВІ РЕАЛІЇ

Ключові слова: *штучний інтелект, нейромережі, чат-бот, персоналізація, м'які навички.*

ARTIFICIAL INTELLIGENCE AND FUTURE OF EDUCATION: NEW REALITIES

Keywords: *artificial intelligence, neural networks, chatbot, personalization, soft skills.*

Сьогодні штучний інтелект є одним із головних напрямків трансформації суспільства. Інструменти, засновані на нейромережах, впливають на сферу освіти та доступні для всіх, хто навчається та розвивається. У цій статті ми розглянемо, як застосування штучного інтелекту в освіті змінює процес навчання та які інноваційні методи використовуються сьогодні.

Нейромережі – це математичні моделі, які відтворюють біологічну нейронну мережу. Штучний інтелект вже почав змінювати освітню сферу, і це стало значним чинником розвитку ринку технологій навчання (за прогнозами, до 2023 року на 35-40%). Експерти Кембриджського університету вважають це одним із головних EdTech-трендів у 2023 році. Фахівці платформи eLearning Industry відзначають, що 52% учнів надає перевагу онлайн-самоосвіті з нейромережами класичному навчанню в класі [1].

Google також відзначив зростання інтересу до штучного інтелекту в освіті (дослідження Future of Education), зазначивши, що ці технології дозволяють створювати персоналізовані освітні платформи і допомагати викладачам відстежувати успішність конкретних учнів та давати їм індивідуальний фідбек [2].

Виділимо та розглянемо кілька напрямів, у яких штучний інтелект застосовується в освіті: 1) автоматизація рутинних завдань; 2) персоналізація навчання; 3) створення контенту та навчальних додатків; 4) розвиток м'яких навичок.

1. Автоматизація рутинних завдань: перевірка завдань, що повторюються, аналіз успішності, зворотний зв'язок з учнями і підготовка до уроків. Штучний інтелект може допомогти педагогам у цих аспектах та суттєво заощадити їхній час. Програма Gradescope, наприклад, дозволяє автоматично перевіряти типові завдання з різних предметів та виставляти оцінки. За дослідженнями McKinsey, це дозволяє вчителям зекономити понад 20% робочого часу [3].

Штучний інтелект також допоможе оптимізувати час підготовки до занять на 20%. Деякі системи оцінювання зі штучним інтелектом автоматично генерують зворотний зв'язок із завданнями та визначають прогалини у знаннях учнів, надають відповідний матеріал. Наприклад, PterAI генерує тести за матеріалами уроку. Деякі нейромережі можуть перевіряти твори та есе школярів з гуманітарних дисциплін: знаходити граматичні, пунктуаційні та смислові помилки.

Чат-боти також можуть частково автоматизувати комунікацію з учнями: відповідають на поширені питання, допомагати оцінити успішність, виконувати та автоматично перевіряти прості завдання.

Є й екзотичні кейси: в одній із китайських шкіл розумні камери відстежують поведінку учнів на уроках. Система оцінює зміни виразу обличчя дитини та передає цю інформацію вчителю, допомагаючи йому покращити дисципліну.

2. *Персоналізація навчання.* Штучний інтелект допомагає відстежити та побудувати індивідуальну освітню траєкторію учня з урахуванням його індивідуальних особливостей. Наприклад, сервіс Carnegie Learning відслідковує прогрес учнів і в режимі реального часу дає зворотний зв'язок усім учасникам освітнього процесу, виділяючи проблемні моменти та труднощі.

Освітня платформа Coursera використовує алгоритми для покращення програм курсів. ШІ відстежує найчастіші неправильні відповіді на запитання та передає їх авторам курсу, щоб вони могли змінити формулювання або додатково пояснити тему. Учні ж отримують підказки для правильної відповіді.

Нейромережі дають широкі можливості для самоосвіти. Існують програми, які дозволяють обрати цікаві для учнів теми, пропонуючи персональний контент, що відповідає рівню знань учнів.

ШІ може бути використаний для розпізнавання мовлення, що може допомогти у забезпеченні більш ефективного навчання для учнів з різними рівнями здібностей та мовленнєвими потребами. Наприклад, учні, які мають проблеми з читанням, можуть отримати доступ до аудіопідкастів або відеоуроків [4].

Крім того, ШІ може допомогти учням зрозуміти складні концепції та поняття (наприклад, складку математичну чи хімічну формулу) шляхом використання візуалізації та інтерактивних інструментів.

3. *Створення освітнього контенту та додатків.* При створенні освітнього контенту (зображення, аудіо, відео) за допомогою штучного інтелекту можна використовувати різні сервіси. Smartest Learning пропонує вправи у різних форматах (тести, кросворди, інтерактивні вправи), залежно від теми та структури матеріалу.

Крім того, штучний інтелект може бути використаний для створення навчальних відео. Так, *synthesys* трансформує завантажений сценарій у відео чи аудіо. При цьому можна вибрати мову, голос озвучування та аватар.

У навчальних додатках для вивчення мов, наприклад, Duolingo, ШІ розпізнає мову учня, аналізує граматику, лексику та вимову слів, показує помилки та правильні відповіді.

ШІ також використовується при повторенні матеріалу. У додатку Memrise він дозволяє дізнатися, як називається об'єкт реального світу мовою, що вивчається. Наприклад, переклад слова "дерево" англійською мовою, якщо направити камеру смартфона на дерево перед вами.

4. Розвиток м'яких навичок. Технології ШІ можуть бути використані для розвитку навичок *soft skills*, таких як креативність, критичне мислення та комунікативні навички. Наприклад, учні можуть використовувати нейромережу для створення чернеток творів, а далі писати їх від руки для кращого розуміння. Або використовувати її як опонента у дебатах, що дозволить учням покращити свої навички аргументації та переконання. Також учні можуть аналізувати відповіді нейромережі та перевіряти факти для розвитку критичного мислення та медіаграмотності.

Виклики при використанні нейромереж в освіті. Незважаючи на всі переваги, використання нейромереж в освіті має і недоліки. Педагоги можуть відчувати, що використання штучного інтелекту та чат-ботів прибирає з навчального процесу людський фактор, що може бути сприйняте негативно. Професор лінгвістики Наомі С. Берон стверджує, що активне використання технологій ШІ може негативно впливати на творче та критичне мислення [5].

Крім того, використання платних ресурсів нейромереж може бути досить витратним, особливо для малих шкіл, які не мають достатніх ресурсів для придбання та підтримки технологічних рішень.

Використання штучного інтелекту розширює освітні горизонти та змінює класичні підходи до системи освіти. Це дозволяє:

- вчителям більш ефективно використовувати свій час та енергію, що в кінцевому підсумку призводить до покращення якості освіти та досягнення кращих результатів;
- учням розвивати важливі навички, які необхідні для успішної кар'єри та життя в суспільстві.

Список використаних джерел

1. Top 5 EdTech trends for 2023: веб-сайт. URL: <https://www.cambridge.org/elt/blog/2023/02/02/top-5-edtech-trends-for-2023/> (дата звернення: 12.04.2023).
2. Future of Education. Trend Forecast Report 2022: веб-сайт. URL: https://services.google.com/fh/files/misc/foe_part2.pdf (дата звернення: 12.04.2023).
3. How artificial intelligence will impact K-12 teachers: веб-сайт. URL: <https://www.mckinsey.com/industries/education/our-insights/how-artificial-intelligence-will-impact-k-12-teachers> (дата звернення: 12.04.2023).

4. Roles for Artificial Intelligence in Education Sector: веб-сайт. URL: <https://ied.eu/blog/roles-for-artificial-intelligence-in-education-sector/> (дата звернення: 12.04.2023).

5. How ChatGPT robs students of motivation to write and think for themselves: веб-сайт. URL: <https://theconversation.com/how-chatgpt-robs-students-of-motivation-to-write-and-think-for-themselves-197875> (дата звернення: 12.04.2023).

Касаткін Олег

м. Херсон, Україна

ORCID: 0000-0003-3323-8069

Kasatkin, Oleh

Kherson, Ukraine

СИНЕРГЕТИЧНИЙ ПІДХІД В УПРАВЛІННІ ЗАКЛАДОМ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Ключові слова: синергетика, синергетичний підхід, управління закладом загальної середньої освіти.

SYNERGETIC APPROACH IN THE MANAGEMENT OF AN INSTITUTION OF GENERAL SECONDARY EDUCATION

Key words: synergy, synergistic approach, management of general secondary education institution.

Синергетична природа освіти – одна з її ключових характеристик, що реалізується через принципи міждисциплінарності, трансдисциплінарності, метапредметності і безпосередньо пов'язана зі зростанням ролі освіти в житті суспільства, а також посиленням ролі суб'єктивності в економічному та соціокультурному просторі.

Управління закладом загальної середньої освіти – одна з найскладніших проблем сучасної педагогіки, вирішенню якої може сприяти використання синергетичного підходу, де всі освітні ресурси будуть направлені на досягнення основної мети діяльності закладу освіти, зокрема виконання Державного стандарту, який визначає вимоги до обов'язкових результатів навчання учнів на рівні базової середньої освіти, загальний обсяг їх навчального навантаження, розподілений за освітніми галузями, структуру та зміст базової середньої освіти.

Синергетичний підхід до управління закладами загальної середньої освіти набуває особливої актуальності на етапі постійних змін у всіх сферах життя нашої держави, каталізатором яких наразі стало повномасштабне вторгнення російської федерації та запровадження правового режиму воєнного стану на всій території України. Саме для вирішення таких

цивілізаційних викликів та кризових явищ потрібен якісно новий інструментарій для розуміння процесів самоорганізації системи, зокрема системи управління закладом освіти.

До розгляду освіти в синергетичному аспекті значний внесок зробили такі вітчизняні та зарубіжні дослідники як В. Кремень, В. Огнев'юк, С.Сисоєва, В. Лугай, О. Рубанець, В. Ільїн, В. Буданов, О. Князева, А.Назаретян, Ф. Кумбс, К. Майнцер та інші.

Ще в 80-х роках ХХ століття Ф. Кумбс зазначив, що «світ освіти став настільки складним, а його стан настільки серйозним, що його вже не можна охарактеризувати, використовуючи тільки педагогічну термінологію. Тому для того, щоб краще освоїти всі сторони освітнього процесу, необхідно оперувати термінами і поняттями, що належать різним наукам і сферам діяльності» [5, с. 21].

На думку С. Сисоєвої, «освіта як соціальний інститут є складним соціальним організмом, який функціонує відповідно до законів природи і суспільства». Також дослідниця відмічає системний характер освіти, який визначає її взаємозв'язки з іншими соціальними підсистемами – економічною, політичною, культурною тощо [4].

Складність і соціальний характер освіти дають змогу, як зауважують науковці В. Огнев'юк та С. Сисоєва, віднести систему освіти до складних соціальних систем. Оскільки сфера освіти є соціальною і деяким чином штучно організованою структурою, вона формує навколо себе певний освітній простір відповідно до певної моделі, яка визначає типи взаємозв'язків, очікувані результати, механізми та перспективи розвитку [3].

Насамперед, синергетика є новим проривом у розумінні співвідношення загального та специфічного у розвитку усіх явищ світу, в тому числі і в освітній галузі [2, с. 33].

Слід зауважити, що синергетика – це теорія самоорганізації або теорія спонтанного виникнення та самопідтримки впорядкованих часових і просторових структур у відкритих нелінійних системах різної природи, тому її основними поняттями є «самоорганізація», «відкритість», «нелінійність», «неврівноваженість», «біфуркація», «флуктуація», «дисипативні структури», «атрактори» [1].

Застосування синергетики в педагогічній сфері можна розглядати як метод, а саме: синергетичний підхід до аналізу освітнього процесу, його організації та управління.

В управлінні закладами загальної середньої освіти синергетичний підхід базується на ідеї того, що ефективність управління досягається не тільки завдяки роботі окремих ділянок, а й завдяки спільній роботі всіх сфер, які впливають на управління закладом освіти.

Один із ключових аспектів синергетичного підходу – це створення горизонтальних комунікаційних каналів між різними рівнями управління. Це дозволяє учасникам освітнього процесу швидко обмінюватися інформацією та приймати рішення на основі повного розуміння ситуації. Другий аспект пов'язаний зі створенням системи взаємодії між учасниками управління, яка дозволяє знаходити найкращі шляхи вирішення проблем. Для цього необхідно розвивати культуру відкритого діалогу та обміну ідеями. Третій аспект синергетичного підходу – це покращення системи зворотного зв'язку між учасниками освітнього процесу. Це допомагає виявляти проблеми та шукати шляхи їх вирішення, а також розуміти, як зміни в одній сфері впливають на інші.

Таким чином, синергетичний підхід в управлінні закладами загальної середньої освіти дозволяє покращити якість освітнього менеджменту та досягати ефективності в роботі з урахуванням складності, відкритості та нелінійності освітньої системи, у якій постійно відбувається обмін інформацією, та в якій постійно змінюють один одного стани спокою та невірноваженості. Такий підхід заснований на ідеї спільної роботи всіх учасників, створення горизонтальних комунікаційних каналів, культурі відкритого діалогу та обміну ідеями, а також покращення системи зворотного зв'язку.

Список використаних джерел

1. Вознюк О. В. Особливості педагогічної синергетики. *Історія. Філософія. Релігієзнавство*. Житомир. 2009. № 2. С. 5-9.
2. Лутай В. С. Розробка сучасної філософії освіти на засадах синергетики. *Вища освіта України*. 2009. № 1. С. 33-35.
3. Огнев'юк В. О. Освітologia – науковий напрям інтервованого дослідження сфери освіти. *Рідна школа: щомісяч. наук.-пед. журнал*. 2012. № 4-5 (988-989). С.44-51.
4. Сисоева С. О. Освіта як об'єкт дослідження. *Шлях освіти*. 2011. № 2 (60). С. 6.
5. Philip H. Coombs. *The World Crisis in Education: The View from the Eighties*. 1985. 368 p.

Науковий керівник:

Кохановська О. В., доктор педагогічних наук, професор,
доцент кафедри педагогіки й менеджменту освіти
Комунального вищого навчального закладу
«Херсонська академія неперервної освіти» Херсонської обласної ради

Костенко Ростислав

доктор педагогічних наук, професор

м. Одеса, Україна

ORCID: 0000-0002-6022-6904

Kostenko, Rostyslav

Doctor of Pedagogy, Professor

Odesa, Ukraine

ДЖЕРЕЛА ФІНАНСУВАННЯ НАУКОВИХ ПРОЄКТІВ В УКРАЇНІ

Ключові слова: наукові проекти, бюджетне фінансування, грантове фінансування, самофінансування, краудфандинг.

SOURCES OF FINANCING SCIENTIFIC PROJECTS IN UKRAINE

Key words: scientific projects, budget financing, grant financing, self-financing, crowdfunding.

У сучасних умовах ринкової економіки все більшої актуальності набуває проблема модернізації фінансування науки в Україні. Визначальним чинником впливу на цей процес стає інтеграція науки та освіти, яка відбувається у закладах вищої освіти, створюючи нові можливості для залучення коштів грантодавців, використання можливостей не тільки бюджетного фінансування, а й самофінансування, краудфандингу тощо.

Фінансування наукових проєктів здійснюється в Україні з різних джерел. Найбільшу участь у цьому фінансуванні бере державний бюджет, за рахунок коштів якого фінансуються найбільш важливі для держави напрямки фундаментальних та прикладних досліджень. Залучаються також гранти, кошти підприємств, установ та організацій, використовуються фінансові ресурси замовників наукових досліджень, самофінансування наукової діяльності, краудфандинг.

Бюджетне фінансування науки в Україні здійснюється шляхом розпису бюджетних видатків головним розпорядникам бюджетних коштів – бюджетним установам в особі їх керівників, які відповідно до статті 22 Бюджетного кодексу України [1] отримують повноваження шляхом встановлення бюджетних призначень. За рахунок бюджетних коштів в Україні здійснюється базове та програмно-цільове фінансування наукової діяльності. Обсяг коштів державного бюджету, що спрямовується на наукову і науково-технічну діяльність, щорічно визначається у Законі України про Державний бюджет України окремим рядком як частка валового внутрішнього продукту (у відсотках).

Відповідно до ст. 48 Закону України «Про наукову та науково-технічну діяльність» [2] базове фінансування основної діяльності державних наукових

установ, що фінансуються за рахунок коштів державного бюджету, наукових досліджень університетів, академій, інститутів здійснюється для:

- 1) проведення фундаментальних наукових досліджень;
- 2) підтримки найважливіших для держави напрямів прикладних наукових досліджень і науково-технічних розробок, зокрема в інтересах національної безпеки та оборони;
- 3) розвитку інфраструктури наукової і науково-технічної діяльності;
- 4) розвитку матеріально-технічної бази для провадження наукової науково-технічної діяльності;
- 5) збереження та розвитку наукових об'єктів, що становлять національне надбання;
- 6) підготовки наукових кадрів;
- 7) розроблення наукових засад державної політики у відповідних сферах та наукового забезпечення виконання завдань і функцій, покладених на відповідні органи виконавчої влади;
- 8) забезпечення доступу до науково-технічної інформації та наукової літератури на всіх видах носіїв.

Фінансування окремих наукових і науково-технічних програм, проєктів та надання грантів здійснюється на конкурсній основі для:

- 1) науково-технічних програм і окремих розробок, спрямованих на реалізацію пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки;
- 2) забезпечення проведення прикладних наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок, які виконуються за державним замовленням та в рамках державних цільових наукових та науково-технічних програм;
- 3) реалізації проєктів у межах міжнародного науково-технічного співробітництва;
- 4) розроблення наукових засад державної політики у відповідних сферах, проведення наукової експертизи проєктів нормативно-правових актів, державних програм;
- 5) розвитку матеріально-технічної бази для провадження наукової і науково-технічної діяльності.

Відповідно до ст. 47 Закону України «Про наукову та науково-технічну діяльність» держава застосовує фінансово-кредитні та податкові інструменти для створення економічно сприятливих умов для ефективного провадження наукової і науково-технічної діяльності відповідно до законодавства України, забезпечення до 2025 року збільшення обсягу фінансування науки за рахунок усіх джерел до 3 відсотків валового внутрішнього продукту – показника, визначеного Лісабонською стратегією Європейського Союзу.

Одним із джерел фінансування наукових проєктів є самофінансування, яке застосовується, як правило, за рахунок коштів нерозподіленого прибутку підприємства. Можливості застосування підприємством самофінансування під час реалізації наукового проєкту залежать від багатьох чинників, у тому числі й від форми власності самого підприємства.

Можна погодитись з вченими (Н. А. Мамонтова, О. В. Менделюк), які зазначають, що самофінансування підприємств може здійснюватися різними способами і з різних джерел, що мають обов'язковий чи необов'язковий характер формування. Вчені доходять висновку, що вибір найбільш ефективного механізму самофінансування підприємства в кожному випадку індивідуальний та залежить від багатьох факторів, серед яких можна виділити: організаційно-правову форму власності та вид діяльності підприємства; поточний фінансовий стан та рівень розвитку суб'єкта господарювання; доступність тих чи інших джерел самофінансування; матеріально-технічну базу та амортизаційну політику підприємства; соціально-економічні передумови існування та тенденції розвитку підприємства та інші [3, с. 62].

Відносно новим в Україні джерелом фінансування наукових проєктів у сучасних реаліях став краудфандинг, сутність якого полягає у колективному фінансуванні проєкту групою зацікавлених осіб, які об'єднують свої зусилля з метою підтримки, як правило, унікального або надзвичайно важливого для суспільства проєкту. Сучасні можливості використання мережі Інтернет та соціальних мереж дозволяють досить швидко зібрати необхідні кошти для фінансування наукового проєкту, який має суспільне значення. Серед найбільш відомих в Україні платформ краудфандингу є платформа «Спільнокошт», яка допомагає зібрати кошти на фінансування творчих, наукових, соціальних проєктів. Серед зарубіжних платформ краудфандингу для вчених відома платформа «Experiment», яку було створено саме для фінансування роботи вчених, задіяних у наукових проєктах.

Перспективами подальших досліджень є пошук шляхів оптимізації джерел фінансування наукових проєктів, що реалізуються у закладах вищої освіти.

Список використаних джерел

1. Бюджетний кодекс України від 8 липня 2010 року № 2456-VI. [Ел. ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#n458>
2. Закон України «Про наукову та науково-технічну діяльність» від 26 листопада 2015 року № 848-VIII. [Ел. ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19#Text>
3. Мамонтова Н. А., Менделюк О. В. Джерела самофінансування підприємств: їх склад та структура за кризових умов. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка»* : науковий журнал. Острог : Вид-во НУ«ОА», березень 2017. № 4(32). С. 59–62.

Кравчук Оксана

доктор педагогічних наук
м. Ерзурум, Туреччина
ORCID: 0000-0001-6502-5856

Kravchuk, Oksana

Doctor of Pedagogical Sciences
Erzurum, Turkey

ОСВІТА З ПИТАНЬ БЕЗПЕКИ – ВІДПОВІДЬ НА НОВІ ВИКЛИКИ ЧАСУ

Ключові слова : освіта з безпеки, безпечне освітнє середовище, безпека школи, цифрова безпека, безпекові компетентності.

SAFETY EDUCATION

– THE ANSWER TO THE NEW CHALLENGES OF THE TIME

Keywords: security education, safe educational environment, school security, digital security, security competencies.

Сьогодні перед школою стоїть складне завдання, підготувати дітей та молодь жити в майбутньому, яке ми не можемо передбачити. Школа повинна дбати про своїх випускників, стати основою для формування відповідальності під час виконання соціальних ролей, активної участі в культурному, економічному та політичному житті, а також для навчання протягом життя. Тривалий час питання безпеки обмежували гігієною, вимогами до шкільних приміщень і обладнання, умов праці тощо. Безсумнівно, що все це дуже важливо і мало значний вплив на створення умов, що сприяють фізичному здоров'ю, проте нині постали набагато складніші виклики. Найважливіші з них – глобалізація і пов'язаний з ним швидкий соціальний і технологічний розвиток.

Інтернаціоналізація та необмежений доступ до технологій дають людям безпрецедентні можливості для розвитку, але вони також створюють нові виклики. Усе це зумовлює необхідність навчитися розпізнавати загрози, зумовлені технологічним розвитком і формувати вміння адаптуватися до них та протистояти їм. Чимало викликів стоїть перед сучасною освітою у можливостях створення цифрової безпеки. А. Рижанова слушно зауважує, що «кібербулінг, тролінг, грумінг, віртуальні групи самогубців, кіберзлочинність та інші негативні приклади використання можливостей Інтернету все більше загрожують не лише соціальному розвитку, але й існуванню молоді в цілому» [1, с. 51].

В умовах зростання загроз зовнішнього світу, погіршення сімейних зв'язків, інструменталізації міжособистісних відносин досягнення безпеки учнів стає серйозним викликом, з якими стикаються сучасна школа. Стає все більше інцидентів та загроз, які впливають на безпеку школи. Дослідники вказують на чинники, які несуть загрози безпеці, крім недостатні знань із протистояння загрозам, зауважують про послаблення соціальних зв'язків:

сімейних, професійних, зникнення колективних цінностей, а також надмірний індивідуалізм, що прагне скасувати обмеження, які накладають на людей норми соціального співіснування. Слушною є думка зарубіжної дослідниці Е.Влодарчик про те, що сутність виховання безпеки полягає не в ізоляції молоді від усіх загроз, а озброєння їх знаннями та навичками, які допомогли б їм впоратися з кризовими ситуаціями [4, с. 152].

Необхідність освіти з питань безпеки зумовлена також реаліями війни, коли існують невідворотні загрози життю дітей та педагогічного колективу, загрози, на які треба реагувати миттєво. Особливістю кризових ситуацій є їхній раптовий характер, для успішного протистояння необхідно досягти високого рівня вишкілу, доведення до автоматизму необхідних дій, які допоможуть зберегти життя.

В освітньому процесі школи особливої актуальності повинна набути профілактика, спрямована на мінімізацію наслідків загрози, вона повинна бути зосереджена правильній підготовці та проведенні відповідних процедур. Немає часу, коли настає криза, визначити стратегію дій та визначити ролі окремих осіб. Звичайно, що навіть найкращі процедури не здатні усунути небезпеки, але злагодженість дій керівництва та педагогів може мінімізувати її наслідки кризової події. У сучасних реаліях важливо сформувати в учнів навички діагностики загроз, формування відповідних компетенції, щоб захистити їх від потенційних загроз.

Безпека учнів, педагогічного колективу та інших працівників повинні стати одним із ключових і центральних питань освітньої політики і бути одним із провідних обов'язків директорів і вчителів.

Основна мета навчання безпеки не повинна обмежуватися набуттям навичок протидіяти загрозам, а формувати відповідні установки (переважно просоціальні) і підготовка до самоосвіти протягом життя, що є єдиним ефективним способом «підготовки осіб та соціальних груп для ефективної боротьби з новими, невідомими загрозами і викликами майбутнього. Позитивним чинником є те, що українські урядовці реагують на виклики, зумовлені війною, стосовно безпекової освіти. На сайті МОН розміщено чимало ресурсів, які допомагають протистояти загрозам. Для шкільних вчителів, директорів і адміністрації стартував безплатний онлайн-курс із порадами провідних експертів ГС «Освіторія» у співпраці зі студією онлайн-освіти EdEra, МОН та за підтримки дитячого фонду ЮНІСЕФ [3]. Курс містить розгляд таких питань: алгоритм дій під час повітряної тривоги; організацію простору в укритті; активності для дітей в укритті; ефективні методики змішаного та онлайн-навчання; психологічну допомогу дітям; інструменти для підтримки ментального здоров'я вчителів; мінну безпеку для дітей; здоровий спосіб життя в умовах війни; взаємодію вчителів з батьками

[3]. Важливим є курс: «Безпечне освітнє середовище: як діяти вчителям під час занять при оголошенні сигналу «повітряна тривога»? [2]. Зміст цих курсів дає змогу педагогічним працівникам набути відповідних компетенцій.

Реалії сьогодення змушують до перегляду змістового контенту освітніх програм, за якими здійснюється підготовка учителя. У сучасній школі необхідно домогтися цілісного підходу до навчання безпеки, який включатиме підготовку учнів ефективно діяти в умовах загроз і викликів сучасного світу. Для цього потрібно, щоб учителі володіли такими навичками, тому до освітніх програм для підготовки учителя необхідно включати такі освітні компоненти, які б формували компетентності з питань безпеки.

Список використаних джерел

1. Рижанова, А. О., Потьомкіна, Н. З. Зарубіжний досвід профілактики інтернет-залежності молоді. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. 2001. Випуск 194. С. 51–56.
2. Безпечне освітнє середовище: як діяти вчителям під час занять при оголошенні сигналу «повітряна тривога»? 2022 URL: <https://goo.su/pvtKbV>.
3. Для вчителів створено курс про безпечну освіту під час війни. 2021. URL: <https://goo.su/52rr19>.
4. Włodarczyk E., Sadowska-Wieczek E., Rokitowska J. (2018). Edukacja dla bezpieczeństwa. Istota i uwarunkowania. Uniwersytet Pedagogiczny im. Komisji Edukacji Narodowej. Kraków.

Кузнєцова Нелія

кандидат педагогічних наук, доцент

м. Одеса, Україна

ORCID: 0000-0002-5530-5544

Kuznietsova, Nelia

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor

Odesa, Ukraine

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ ЯК ЕЛЕМЕНТУ ВНУТРІШНЬОЇ СИСТЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТИ

Ключові слова: академічна доброчесність, внутрішня система забезпечення якості освіти.

CURRENT ISSUES OF ACADEMIC INTEGRITY AS AN ELEMENT OF THE INTERNAL SYSTEM OF EDUCATION QUALITY ASSURANCE

Key words: academic integrity, internal system of education quality assurance.

У науковому дискурсі останніх років питання забезпечення якості освіти та різних аспектів академічної доброчесності як складника внутрішньої системи забезпечення якості посідають одні з перших місць. Незважаючи на

це, накопичений досвід вивчення та реалізації різних підходів до вирішення проблеми актуалізує нові аспекти та питання, що потребують рефлексії.

Починаючи з впровадження першого проєкту сприяння академічній доброчесності в Україні (Strengthening Academic Integrity in Ukraine Project – SAIUP, 2016-2019) [3], окреслені питання отримали потужний розвиток. Так, у Законі України «Про освіту» (2017) академічній доброчесності присвячена окрема 42 стаття, у якій подано визначення терміну, унормовані питання дотримання, видів порушення академічної доброчесності учасниками освітнього процесу, види академічної відповідальності та інші питання [4]. У другому проєкті «Ініціатива академічної доброчесності та якості освіти» (Academic Integrity and Quality Initiative – Academic IQ), що був реалізований Американськими Радами з міжнародної освіти за сприяння Посольства США в Україні (Відділу преси, освіти та культури), Міністерства освіти і науки України та Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти (2020-2022), чітко був окреслений парадигмальний підхід до розуміння проблеми, а саме як складника внутрішньої системи забезпечення якості. Метою проєкту було об'єднання професійної спільноти освітян для обміну досвідом та співпраці задля інституціоналізації принципів академічної доброчесності в системі середньої та вищої освіти України [2].

За цей час визначилися кілька підходів до вивчення та розв'язання окреслених питань, серед яких варто відзначити нормативний, компетентнісний, ціннісний та інші. Міжнародні аспекти відзначають результативність нормативного підходу, означеного закріпленням норми у рамковому Законі України «Про освіту» вже через рік після впровадження першого проєкту SAIUP; розробкою проєкту Закону України «Про академічну доброчесність» [1], внесенням змін до нормативно-правових актів з питань забезпечення якості освіти, розробкою локальних нормативних документів закладами освіти тощо. Паралельно активно розробляється та реалізується компетентнісний підхід до формування академічної доброчесності. Звернемо увагу, що вже у формулюванні мети другого проєкту Academic IQ зазначена інституціоналізація принципів академічної доброчесності в системі середньої та вищої освіти. Один із висновків попереднього проєкту, який стосувався вищої освіти, полягав у тезі про те, що порушення академічної доброчесності починаються значно раніше, і для їх подолання треба формувати культуру доброчесності не тільки у закладах середньої освіти, але раніше, у дошкільні та сім'ї. Цим було обумовлено розробку низки методичних рекомендацій для різних рівнів та видів освіти, зокрема, середньої освіти та позашкілья. Дотримання академічної доброчесності є одним із критеріїв, що оцінюються під час проходження закладами загальної середньої освіти інституційного аудиту, тому це

враховано у відповідних методичних настановах. В останні роки розробляються та впроваджуються як модулі, так і окремі курси з академічної доброчесності, академічної культури, академічного письма у ЗВО (формальна освіта), низка програм підвищення кваліфікації для науково-педагогічних та педагогічних працівників (формальна та неформальна освіта), проводяться різні заходи, пов'язані з формуванням знань та умінь дотримання академічної доброчесності та популяризації її принципів тощо.

Натомість, ціннісному підходу до питань, пов'язаних з академічною доброчесністю, якому західні фахівці надають перевагу з огляду отриманих висновків щодо впровадження академічної етики, в українських закладах освіти, на наш погляд, приділяється недостатньо уваги. Це містить небезпеку формалізації вирішення проблеми, що характеризується увагою до зовнішніх аспектів (наявність нормативних документів, запровадження перевірки письмових текстів на унікальність, проведення заходів із популяризації академічної доброчесності, створення етичних комісій тощо) та недооцінку внутрішніх, ціннісних регуляторів академічної поведінки учасників освітнього процесу.

Запровадження системи дотримання академічної доброчесності у закладах загальної середньої освіти шляхом необхідності унормування цих питань локальними внутрішніми положеннями виявило проблему невідповідності педагогічних працівників до розробки таких документів, і як результат, порушення доброчесності шляхом копіювання аналогічних положень. Аналіз сайтів закладів ЗСО, документів, наданих слухачами курсів підвищення кваліфікації, свідчить про тиражування положень при відсутності типового положення, затвердженого відповідними органами. Проведений нами аналіз самостійних робіт слухачів курсів ПК свідчить про недостатній рівень компетентності щодо використання та оформлення покликань на використані джерела, небажання витратити час на формулювання власної думки, звичку використовувати різні джерела навіть при написанні есе.

КЗВО «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради» розглядає питання дотримання академічної доброчесності учасниками освітнього процесу та формування культури академічної доброчесності у закладах освіти різних типів та рівнів освіти як пріоритетні. Саме тому у академії впроваджується системний підхід до означеної проблематики. На рівні ЗВО розроблена відповідна нормативна база (<https://oano.od.ua/uk/site/tsentr-zabezpechennya-yak.html>); пункти щодо дотримання академічної доброчесності внесені до контрактів здобувачів вищої освіти, НПП та ПП; реалізується система заходів щодо популяризації відповідних принципів; на сайті Центру забезпечення якості освіти систематизовані нормативні, інформаційні та методичні матеріали відповідної тематики (<https://oano.od.ua/uk/site/akademichn->

[adobroches-nist.html](#)); для слухачів курсів ПК розроблений і впроваджений тематичний модуль для всіх категорій ПП та курси ПК з означеної теми для викладачів ЗВО та закладів ФПВО; запроваджена перевірка письмових текстів на унікальність з використанням програми StrikePlagiarism; за відповідним напрямом дослідження виконуються кваліфікаційні роботи на здобуття ступенів вищої освіти магістр та доктор філософії. Зокрема, досліджуються питання поєднання ціннісного та компетентнісного підходів при формуванні культури академічної доброчесності у закладі освіти.

Список використаних джерел

1. Про академічну доброчесність: проект Закону України. <https://goo.su/9JtI>
2. Проект «Ініціатива академічної доброчесності та якості освіти» <https://academiq.org.ua/pro-proekt/>
3. Проект сприяння академічній доброчесності в Україні <https://academiq.org.ua/pro-proekt/proekt-v-universytetah/>
4. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>

Левчишен Денис

м. Одеса, Україна

ORCID: 0000-0002-7760-9119

Levchyshen, Denys

Odesa, Ukraine

ОСОБЛИВОСТІ МЕДІАСПОЖИВАННЯ В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОГО УКРАЇНСЬКОГО СПРОТИВУ

Ключові слова: медіаосвіта, медіаграмотність, медіаспоживання.

FEATURES OF MEDIA CONSUMPTION IN THE CONDITIONS OF FULL-SCALE UKRAINIAN RESISTANCE

Keywords: media literacy, media education, media consumption.

Медіаосвіта в умовах повномасштабного українського спротиву стала важливою складовою інформаційної та національної безпеки. Пріоритети медіаосвітньої діяльності значно змінилися з часу анексії півострова Крим та військового вторгнення росії у Донецьку та Луганську. Медіаосвіта має в собі потенціал до перебудови суспільних практик та інформаційної поведінки в умовах терористичних атак агресора та систематичного спотворення медіапростору. Саме тому необхідно переосмислити роль та функції медіаосвіти в умовах нової реальності.

В умовах війни медіа може як посилювати так і допомагати у подолання наслідків війни. Отже, у нас виникає дві складові медіаосвітніх практик – медіатравматизація та реабілітаційний потенціал медіаосвіти.

Явище, за якого новини або інший контент стають причинами психологічної травми, називається медіатравмою. Медіатравма є видом вторинної травматизації – процесу, за якого травмування відбувається не від безпосередньої участі у подіях, а від спостереження за ними через екран телевізора, соціальні мережі. У цьому випадку реакція психіки заснована не на реальній загрозі, а на нашому уявленні про неї [1].

У цьому ключі, завданнями медіаосвіти в умовах війни та повоєнного відновлення мають стати аналіз та розуміння медіатравм та протидія медіатравмуванню.

Медійні засоби посилюють ефект враження. Візуальні й аудіовізуальні повідомлення мають здатність зачаровувати, розчиняючи глядача в розважальному, бентежному, насильницькому контенті, подійному, фрагментарному (на протигагу концептуальному) часопросторі та відчуженому від реального досвіду світі, назвемо це *магічним ефектом* медіа. Крім того, медіа впливають на поведінку індивіда та мас, а також здатні змінювати її у бажану сторону шляхом використання власної привабливості, авторитетного впливового іміджу, підкресленої ненав'язливості і наданням уявної свободи вибору для всіх і кожного окремо, так звана, м'яка сила (*soft power*). Дієвим засобом м'якої сили є візуальна і аудіальна привабливість поширюваних переконань або *технічний ефект* медіа.

Як наслідок, медіатравмований мозок не відрізняє візуальні образи від сприйняття реальності, тільки медіаосвітні практики, розуміння штучності цих образів дають можливість повернутися з медіареальності у реальну реальність. Саме тому ретравматична сила візуального образу дуже сильна, тому, щоб уникнути ретравматизації, важливо не використовувати образи війни, наприклад, просто як ілюстрацію чи для наочності. І в процесі виробництва новин і на етапі медіаспоживання надважливою соціальною позицією медіа має бути розділення болю, робота з колективною травмою, потрібно враховувати психологічний ресурс споживача медіа, його здатність співпереживати й опрацьовувати подію, а не заглиблюватися у хворобливі стани. Сьогодні найбільш поширеною в соціальних медіа є форма трансформації травматичного стресового досвіду з модальності страху в гнів і лють (не плутати з ненавистю) або в огиду, гидливість до ворога. Але, надзвичайно важливо продукувати медіаграмотну психологічну позицію, яка б нормалізувала розмаїття емоційних реакцій, знімала стигматизацію, залучала до свідомого рефлексивного опрацювання прийнятності нових соціальних норм воєнного часу.

Ми робимо висновок про реальність навколо, з огляду на ту інформацію, яку отримуємо, забуваючи, що сприймаємо не увесь простір, а лише доступну його частину. Так, наприклад, інформаційні хвилі (тематика

публічних розмов, постів у соціальних мережах, текстових повідомлень включається в порядок денний того, про що люди думають, та часто використовується як шумова завіса (спосіб управління увагою медіаспоживача з метою монополізації та/або переорієнтування його уваги з важливого на опосередковане). Тривога спонукає нас шукати інформацію, постійно стежити за новинами (щоб не пропустити важливе), тому ми ніби опиняємося в інформаційних вири, воронках (особливо це спостерігається саме у турбулентні часи та за катастрофічних подій). Але сама по собі отримана інформація тільки підвищує тривожність, замкнене самопідсилене коло створює воронку виснаження. Таке медіаспоживання зменшує психологічний ресурс. Потрібна саморегуляція медіаспоживання.

Медіаграмотність передбачає розуміння цих феноменів та медіаосвітні практики у відношенні себе та особливо у роботі з дітьми, щоб протидіяти деструктивним формам взаємодії з медіа.

Інформаційне поле під час війни викривлене. І не тільки з боку впливу ворожої пропаганди. Пам'ятаймо слова Сунь-Цзи «Війна – це мистецтво обману». Під час військового стану в країні існують обмеження свободи слова. Не повідомляється в реальному часі та інформація, яка може бути використана ворогом у військових цілях (переміщення, вражені об'єкти і т. ін.), усі публічні комунікації підпорядковуються стратегічним цілям і мають враховувати стан інформаційного поля.

Сучасні війни можна представити як інформаційно-теоретичний експеримент з перетворення людини в інженерно-технічну проблему, як своєрідну спробу її розчаклування.

Чи сприяють медіа власне успішному проведенню військових дій, чи навпаки, їм заважають – це питання, що потребує комплексної відповіді. Приблизно такої: медіа показують світових злодіїв та їх жертв – на це не можна дивитися спокійно, не вживаючи ніяких дій. Але військове втручання швидко виявляє свої наслідки: бомби, що падають на дитячі лікарні та житлові будинки в прайм-тайм, люди які знаходяться по ту сторону війни (за межами країни або достатньо далеко, щоб відчувати себе у безпеці) спостерігають за всіма жахами війни на екрані – і ось уже з'являються заклики до того, щоб будь-якими способами зупинити війну, навіть ціною загарбаних ворогом територій та ціною пам'яті загиблих у війні. Війна в медіа виявляє для нас парадокс медійної етики: спочатку неможливо споглядати, не діючи, а потім неможливо діяти, спостерігаючи. Кожен з нас несе відповідальність за свій медіа-етичний вибір.

Особливої уваги потребує безпечний інформаційний простір в освітньому середовищі. Війна впливає на дітей екзистенційно – діти, що бачать смерть інших або «зустрічаються» з нею в інформаційному просторі

різко усвідомлюють можливість власної смерті. В обидвох випадках це травмуючий досвід. Тому, в першу чергу, на заняттях з медіаграмотності важливо відтворювати рефлексивний простір, де дитина могла б *вільно* обговорювати та ділитися власними думками, емоціями та знаходити розуміння та підтримку серед оточуючих її людей. У цьому ключі, медіапсихологічна компетентність педагога під час війни виходить на перший план.

Список використаних джерел

1. Коли новини роблять тільки гірше: що таке медіатравма та як їй зарадити? [Ел. ресурс] URL: <https://www.prostir.ua/?news=koly-novyny-roblyat-tilky-hirshescho-take-mediatravma-ta-yak-jij-zaradyty>

Літвінова Марина
м. Одеса, Україна

Litvinova, Marina
Odesa, Ukraine

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ СИНДРОМУ ЕМОЦІЙНОГО ВИГОРАННЯ ВЧИТЕЛІВ

Ключові слова: емоційне вигорання, професійна діяльність, особистість, психологічне навантаження, профілактика.

THEORETICAL ASPECTS OF TEACHERS' EMOTIONAL BURNOUT SYNDROME

Key words: emotional burnout, professional activity, personality, psychological stress, prevention.

Людина є невід'ємною частиною світу і залежить від своєї професійної діяльності для забезпечення біологічних, соціальних та духовних потреб. Згідно з дослідженнями вітчизняних та зарубіжних вчених, трудова діяльність може не тільки активізувати різноманітні психічні й фізичні якості людини, що призводить до її розвитку і гармонізації, але й впливати на особистість працівника негативно та призвести до зміни професійної поведінки, психологічних проблем та психосоматичних розладів.

Відомо, що емоційний стан вчителя відображає якість освітнього процесу та впливає на виховний процес. Саме тому одним із наслідків довготривалого професійного напруження є розвиток емоційного вигорання. Отже, педагогічна діяльність може супроводжуватися емоційним вигоранням. Емоційне вигорання пов'язано з підвищеною емоційною напруженістю, недостатньою соціальною оцінкою і їх наслідками, такими як фрустрованість, підвищена тривожність, роздратованість і виснаженість [3].

Відзначено, що безперервне або прогресуюче порушення рівноваги, що викликає вигорання, є не тільки результатом напруження, але і наслідком виснаження [1].

Тому, проблема емоційного вигорання у педагогічних працівників завжди актуальна. Це призводить до більш інтенсивного та напруженого освітнього середовища вчителя.

Проблематика емоційного вигорання відображена у роботах вітчизняних та зарубіжних вчених, зокрема М. Авраменко, О. Бабкової, Т.Зайчикової, Л. Карамушки, Г. Ложкіна, С. Максименко, О. Мірошниченко, М. Павлюк, С. Джексона, К. Маслач, Е. Махер, Б. Пелмана, Г. Фройденберга, Є. Хартмана та інших.

Термін «синдром емоційного вигорання» був визначений у 1974 р. американським психологом та психотерапевтом Гербертом Дж.Фройденбергером. В статті «Вигорання персоналу» він описав свої спостереження за волонтерським персоналом в безкоштовній клініці для наркозалежних, а також він спостерігав і за собою особисто. Завдяки цьому дослідженню були визначені причини, перелік фаз емоційного вигорання, а також фактори його розвитку [4].

Згідно з Міжнародним класифікатором хвороб термін «вигорання» позначений, як наслідок тривалого невіршеного стресу на робочому місці. Багато вчених вважають це хворобою, але починаючи з травня 2019 року ВООЗ використовує цей термін тільки у випадках, пов'язаних з роботою, а тому «вигорання» класифікується як синдром [2].

Отже аналізуючи наукові джерела, можемо зробити висновок, що синдром емоційного вигорання є процесом поступової втрати емоційної, когнітивної та фізичної енергії, що призводить до депресивного стану, почуття втоми і спустошеності. Людина втрачає здатність бачити позитивні наслідки своєї праці, виникають негативні настанови щодо професійної діяльності та водночас і життя в цілому.

З погляду американських дослідників К. Маслач та С. Джексон вбачаємо, що «вигорання», це синдром фізичного емоційного виснаження, який виникає на фоні стресу. І саме через такий стан починає розвиватися негативна самооцінка, втрата розуміння та співчуття до колег, негативне ставлення до роботи [5].

На думку, Ф. Сторлі синдром емоційного вигорання є результатом конфлікту з реальністю, коли людський дух виснажується в боротьбі з обставинами, які важко змінити. Тобто робота виконується, але емоційний внесок, завдяки якому перетворюється завдання на творчу форму, при цьому відсутній [6].

Зауважимо, що факторами, які впливають на емоційне вигорання, визначаються індивідуальні особливості нервової системи та темпераменту працівника, недостатній контроль над ситуацією, перевантаження роботою, невідповідність вимогам професії, неефективне керівництво, низький рівень спілкування та підтримки в колективі, конфлікти на робочому місці.

Зважаючи на вищезазначене, відмічаємо, що синдром емоційного вигорання є професійною проблемою для педагогів, яка пов'язана з постійними психологічними навантаженнями та ускладненими емоційними контактами, які виникають внаслідок тривалої дії професійних стресів середньої інтенсивності, фізичного та емоційного виснаження, включаючи як розвиток негативної самооцінки й негативного ставлення до роботи, так і втрату розуміння та співчуття по відношенню до учнів.

Перспективними напрямками в дослідженні ми вбачаємо профілактичні заходи щодо подолання емоційного вигорання, що дозволить забезпечити вчителю зменшити рівень стресу та депресії, покращити самопочуття, підвищити рівень мотивації, а саме створення сприятливої робочої атмосфери, необхідних ресурсів для роботи, надання можливості професійного розвитку, збереження балансу між роботою та особистим життям, використання методів релаксації та фізичної активності.

Список використаних джерел

1. Виговська О. Професіоналізм учителя як гарант збереження його здоров'я. *Директор школи, ліцею, гімназії*. 2005. № 2. С. 48-50.
2. Емоційне вигорання або синдром двадцять першого століття. URL: <https://delta-med.com.ua/emotsijne-vygorannya-abo-syndrom-dvadtsyat-pershogo-stolittya>
3. Психофізіологічна небезпека умов праці педагогічних працівників. «Молодий вчений» №11 (51). Листопад, 2017р. С.64-66
URL: http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2017/11_51_2017.pdf
4. Freudenberger H. J. Staff Burn-Out. The Society for the Psychological Study of Social Issues. 1974. Volume 30, Issue 1. P. 159-165.
5. Maslach C., Jackson S. E. The measurement of experienced burnout. *Journal of Occupational Behaviour*. 1981. N 2. P. 99-113.
6. Storlie F. Burnout: Theelaboration of a concept. *Am J Nurs*. 1974. December. P. 2108-2111

Мергут Сергій

м. Кілія, Україна

ORCID: 0000-0002-7245-0399

Mergut, Sergei

Kiliya, Ukraine

АНАЛІЗ ПОНЯТЬ «ГЛОБАЛЬНИЙ ОСВІТНИЙ ПРОСТІР» ТА «ІНФОРМАЦІЙНО-ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ»

Ключові слова: глобальний освітній простір, інформаційний освітній простір, інформаційно-освітнє середовище.

ANALYSIS OF THE CONCEPTS OF «GLOBAL EDUCATIONAL SPACE» AND "INFORMATION AND EDUCATIONAL ENVIRONMENT"

Key words: global educational space, informational environment, information-educational environment.

Питання створення та забезпечення якісного функціонування інформаційно-освітнього середовища є актуальними як у теоретичному, так і у практичному вимірі. Тому важливим є аналіз генези понять «глобальний освітній простір» та «інформаційно-освітнє середовище» на основі сучасних наукових досліджень.

Зважаючи на те, що термін «інформація» може мати різні значення у різних сферах діяльності людини, у нашому дослідженні ми спираємося на поняття «інформація», визначене В. Погорілко, який тлумачить його як «відомості, які передають усним, писемним та іншими шляхами за допомогою умовних сигналів і технічних засобів. «Інформацію» розглядають у контексті її змісту, структурної організації, динаміки (процесів створення, передавання, сприйняття, використання, зберігання тощо)» [3]. Отже, під інформацією треба розуміти дані, знання, відомості та інше, які подаються та отримуються за допомогою усної, писемної, технічної чи іншими формами комунікації між суб'єкт-суб'єктом, суб'єкт-об'єктом та об'єкт-об'єктом.

Поява сучасних інформаційних цифрових технологій безперечно відкриває і нові можливості в організації освітнього процесу. Процеси цифровізації освітнього процесу в закладах загальної середньої освіти зумовили широке вживання нових предметно-просторових термінів: глобальний освітній простір, інформаційно-освітній простір, інформаційно-освітнє середовище та інших.

Розглянемо визначення понять «простір» та «середовище». Згідно із тлумаченням, яке наведено у філософському енциклопедичному словнику, «простір» – є однією із головних форм буття матерії, яка «характеризує її протяжність, структурність, співіснування і взаємодію елементів у всіх матеріальних системах» [6].

Аналіз наукових джерел засвідчив, що дослідженням освітнього простору присвячені наукові роботи вчених: І. Ахновська, В. Биков, Н. Бастун, Ю. Жук, В. Кремень, Л. Бондарева, О. Позняк, А. Семенова, Т. Ткач, А. Цимбалару та інших. Дослідники освітній простір переважно розглядають як об'єктивний або суб'єктивний феномен. Зокрема, А. Цимбалару визначила сутність поняття «освітній простір» з точки зору інституційного і субстанціонального аспектів розуміння феномена та зазначила, що освітній простір – це педагогічна реальність, у якій відбувається зустріч, взаємодія, осмислення і пізнання особистістю оточуючих її елементів-носіїв культури, що забезпечує суб'єктивацію і прогресивний розвиток об'єктів [5].

На підставі аналізу наукової літератури вважаємо, що освітній простір треба розглядати як підсистему соціального простору. Його виникнення відбувається у процесі взаємодії суб'єкта, об'єкта та просторово-предметних компонентів (учень, вчитель, різноманіття середовищ та систем).

Щодо поняття «середовище», то відмітимо, що воно визначено у соціальному контексті та характеризується як соціально-побутові умови (суспільні, матеріальні та духовні) існування, формування та діяльності людини» [1]. Отже, середовище – це складна система, яка змінюється та знаходиться в постійному розвитку, охоплює різні сфери діяльності людини.

В умовах глобалізації світових процесів соціально-культурного розвитку суспільства роль відкритого навчального середовища виконує глобальний освітній простір, він має необмежене ресурсне наповнення та впливає на процес та результати навчання та виховання.

Наведемо декілька визначень глобального освітнього простору, які були зроблені науковцями. А. Семенова трактує його як підсистему соціального простору, що має відповідну специфіку та пов'язаний з цільовими настановами освіти [4]. В. Кремень зазначає, що множина індивідуальних освітніх просторів утворює глобальний освітній простір, який на відміну від загального об'єктного простору з нескінченною множиною предметного складу і можливих цілей його використання, є цільовим підпростором загального об'єктного простору [2].

Проведений аналіз наукової літератури дозволяє зробити висновки про те, що глобальний освітній простір є часткою соціуму та визначається як сукупність освітніх просторів із нескінченною множиною предметного складу та створеними умовами для розвитку особистості з використанням інформаційно-цифрових технологій. Такий простір об'єднує освітні системи різного культурного, соціального, економічного та філософського типу і рівня, які мають різний якісний стан, відрізняються концепціями розвитку, наявними цілями та засобами для вирішення існуючих освітніх завдань.

Дослідженню інформаційно-освітнього середовища присвячені роботи В. Бикова, Р. Гуревича, В. Гаврилук, О. Гриценчук, Ю. Жука, М. Кадемій,

М.Козяра, І. Коляди, О. Мельник, Є. Полат, О. Соколюк та інших вчених. У своїх наукових працях вони надали тлумачення наступним термінам: електронні освітні ресурси, інформаційне (інформаційно-освітнє) середовище і простір навчального закладу та педагогічної системи. В зазначених роботах інформаційно-освітнє середовище переважно визначають як освітню систему, що забезпечує відкритість, варіативність, індивідуалізацію навчання, його адаптацію до здібностей, можливостей, інтересів суб'єктів педагогічної взаємодії, розвиток їхньої самостійності та творчості, доступ до нових джерел навчальної інформації, мотивацію самоосвітньої діяльності, формування інформаційної компетентності тощо.

На нашу думку, інформаційно-освітнє середовище – це адаптивне, відкрите та варіативне середовище, яке поєднує суб'єктні, інформаційні та просторово-предметні утворення, які забезпечують збір та використання інформації, її обмін та обробку в процесі педагогічної взаємодії.

На підставі аналізу підходів до визначення поняття інформаційно-освітнє середовище як системи, можна зробити узагальнення, що спільними ознаками цього середовища є сукупність певних структурних компонентів та їх педагогічна взаємодія в освітньому процесі, поєднання новітніх інформаційних технологій та навчально-методичних засобів, здатність такого середовища до розширення, інтеграції та адаптації, до змістовної, просторової та часової трансформації.

Подальше дослідження вбачаємо у необхідності визначення характеристик компонентів структури інформаційно-освітнього середовища та проєктування освітнього ХАБу як моделі інформаційно-освітнього середовища.

Список використаних джерел

1. Академічний тлумачний словник. Словник української мови в 11 томах. URL: <http://sum.in.ua/s/seredovyshhe/>.
2. Биков В. Ю., Кремень В. Г. Категорія «простір» і «середовище»: Особливості модельного поданнята освітнього застосування. *Теорія і практика управління соціальними системами*. 2013. №2. С. 3-16.
3. Погорілко В. Ф. Інформація. Енциклопедія Сучасної України: енциклопедія [електронна версія] / гол. редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк та ін.; НАН України, НТШ. Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2019. URL: https://esu.com.ua/search_articles.php?id=12485.
4. Семенова А. В. Теоретичні і методичні засади застосування парадигмального моделювання у процесі професійної підготовки майбутніх учителів: *Теорія і методика професійної освіти*. Тернопіль, 2009. 42 с.
5. Цимбалару А. Д. Освітній простір: сутність структура і механізми створення. *Український педагогічний журнал*. 2016. №1. С. 41-49. URL:http://nbuv.gov.ua/UJRN/ukrpj_2016_1_7

6. Філософський енциклопедичний словник / наук. ред. Л. В. Озадовська, Н.П.Поліщук. Київ: Абрис. 2002. 751 с. URL: https://archive.org/details/filosofskyi_entsyklop/mode/2up?view=theater

Науковий керівник:

Кузнєцова Н. В., кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри педагогіки та освітнього менеджменту КЗВО «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради»

Павлова Валерія

кандидат педагогічних наук, доцент

м. Одеса, Україна

ORCID: 0000-0001-6534-2050

Pavlova, Valeriia

Ph.D. in Pedagogics

Odesa, Ukraine

ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ СУЧАСНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ТА ЙОГО РОЛЬ В СТАНОВЛЕННІ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ

Ключові слова: освітнє середовище, освіта, освітнє середовище університету.

THE EDUCATIONAL ENVIRONMENT OF MODERN UNIVERSITY AND ITS ROLE IN FORMATION OF THE FUTURE SPECIALIST

Keywords: educational environment, education, educational environment of the university.

Необхідність інноваційного розвитку освітнього процесу сучасного університету зумовлюється тим, що в сучасних умовах відбувається якісний розвиток соціокультурної динаміки суспільства. А відтак, в рамках технологій формування особистості майбутнього фахівця, зважаючи на різні фактори впливу на його особистість, маємо розглядати і вплив освітнього середовища. Тобто майбутньому фахівцеві необхідні не лише знання та можливості набуття практичних умінь у предметній сфері, а й розвиток його здібностей як фахівця, маємо допомогти йому вдосконалити форми як професійного, так і особистісного самовдосконалення в суспільстві. Велика увага при такому підході приділяється розгляду впливу освітнього середовища на особистість майбутнього фахівця.

Проблеми освітнього середовища його створення, компонентів структури досліджували: О. Антонова, М Братко, О. Писарчук, та ін.

До сьогодні, ще не існує належного тлумачення феномену «освітнє середовище», незважаючи на те, що даний феномен відіграє значну роль в системі освіти. На думку, О. Г. Романовського, під освітнім середовищем розуміється сукупність матеріальних, духовних і емоційно-психологічних

умов, у яких проходить навчально-виховний процес, і факторів, що як сприяють, так і перешкоджаючому досягненню його ефективності [3].

Як зазначає М. Братко освітнє середовище – це багатосуб'єктне та багатопредметне системне утворення, що має можливості цілеспрямовано впливати на професійноособистісний розвиток майбутнього фахівця, забезпечуючи його готовність до професійної діяльності та/або продовження навчання, успішного виконання соціальних ролей та самореалізації у процесі життєдіяльності. За своєю природою – це комплекс можливостей та ресурсів (матеріальних, фінансових, особистісних, технологічних, організаційних, репутаційних) для освіти особистості, що склались цілеспрямовано в установі, яка виконує освітні функції щодо надання вищої фахової освіти, забезпечує можливості для загальнокультурного та особистісного розвитку суб'єктів освітнього процесу [1, с. 2].

Освітнє середовище ЗВО, на думку Н. Ревнюк, є впорядкованою цілісною сукупністю компонентів, взаємодія і інтеграція яких обумовлюють наявність в закладу освіти здатності створювати умови і можливості для цілеспрямованого і ефективного використання педагогічного потенціалу середовища в інтересах розвитку особистості всіх її суб'єктів [2, с. 11-12].

Тобто, як бачимо, освітнє середовище сучасного університету є сукупністю умов, що впливають на розвиток і становлення майбутнього фахівця через здійснення освітнього процесу, який постійно модернізується у змісті, методах, засобах навчання, не нав'язуючи студентові певної кількості інформації, а створюючи умови у яких він сам буде прагнути її одержувати й засвоювати.

Відмічаючи особливості освітнього середовища університету, М.Бартко стверджує, що мінливість освітнього середовища, його спрямованість на професійне виховання, та сприяння становленню особистості майбутнього фахівця дає змогу набувати ефективну професійну підготовку, гармонізувати інтелектуальну та емоційну сфери особистості, веде до формування моральних орієнтацій і розвитку конкурентоспроможності фахівців.

Формування і становлення майбутнього фахівця, як суб'єкта діяльності, громадянина, члена суспільства зумовлюється професіоналізмом професорсько-викладацького складу, особистісними особливостями суб'єктів освітнього процесу, цілями і цінностями та іншими чинниками, які становлять освітнє середовище університету. Освітнє середовище сучасного університету має створювати такі можливості і умови, які б сприяли реалізації основної мети вищої освіти – підготовці висококваліфікованого працівника відповідного рівня і профілю, який володіє своєю професією і спроможного до праці за фахом на рівні світових стандартів, здатного до постійного професійного зростання.

Освітнє середовище університету будується на інтеграції науки, освіти та культури, задля забезпечення набуття здобувачами вищої освіти соціальних навичок, професіоналізму упродовж усього періоду навчання у закладі вищої освіти. Сучасні здобувачі вищої освіти є повноправними та конструктивними партнерами в його управлінні, впливають на організацію, зміст та результати освітньої діяльності. Здобувач вищої освіти є не лише споживачем освітніх послуг та послуг сервісних служб університету, а й активним членом університетської спільноти.

Створення умов для всебічного розвитку студента як особистості та становлення його як майбутнього фахівця у сучасному суспільстві через формування освітнього середовища університету, яке задовольняє потреби та інтереси здобувачів вищої освіти через збалансованість фінансових, матеріально-технічних, навчально-методичних ресурсів, в якому студенти можуть і активно реалізують свої самоврядні функції є важливим завданням.

Таке середовище, що дає можливість отримувати якісні знання, можливості культурного і професійного зростання, що стимулює студентів до активної діяльності, які одночасно є її учасниками, ініціаторами, організаторами є важливим завданням для університетської спільноти.

Таким чином, виходячи з того, що освітнє середовище університету інтегрує інноваційну освіту, особистісний підхід, творчий початок, професіоналізм, процес становлення особистості майбутнього фахівця варто розглядати в загальному контексті формування особистості і розглядати різні фактори впливу на особистість майбутнього фахівця, в тому числі і освітнього середовища університету. Вирішення окреслених завдань в сучасному університеті можливе за умови конструктивно організованого освітнього процесу, продуманого вибору форм, методів його реалізації та скоординованої взаємодії всіх суб'єктів освітнього процесу.

Список використаних джерел

1. Братко М. Структура освітнього середовища вищого навчального закладу. *Наукові записки*. Серія: Педагогічні науки. 2015. Вип. 135. С. 67-72.
2. Ревнюк Н.І. Освітнє середовище університету як чинник розвитку інтересів та потреб здобувачів вищої освіти. *Научен вектор на Балканите*. 2021. Т.5. № 2(12). С. 10-14.
3. Романовський О. Г. Підготовка майбутніх інженерів до управлінської діяльності: [монографія] Харків: Основа, 2001. 324 с.

Разводова Тетяна
м. Харків, Україна
ORCID: 0000-0003-2799-2591

Razvodova, Tatiana
Kharkiv, Ukraine

СОВІСТЬ ТА СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ ПІДЛІТКА У СУЧАСНОМУ ВИМІРІ

Ключові слова: підлітковий вік, совість, «голос совісті», моральна самосвідомість, сором.

CONSCIENCE AND DEVELOPMENT OF A TEENAGE PERSONALITY IN THE MODERN MEASURE

Key words: adolescence, conscience, "voice of conscience", moral self-awareness, shame.

Філософія особистісно-зорієнтованого виховання забезпечила право підлітка на вільний вибір, перспективу ціннісного ставлення до особистісного життя, вироблення моральної позиції та її результативне втілення у міжособистісному спілкуванні [1, с. 213].

Найбільш складною формою моральної самосвідомості в підлітковому віці треба вважати совість. Наявність її може бути констатована, коли у структурі самосвідомості переважають самооцінка, саморефлексія та моральні норми як усталені мотиви особистісної поведінки підлітка. Відомо, що під час дорослішання переживання вже досягає більш розвинених форм, тобто трансформація емоційного переживання переходить в осмислене, а надалі у вольове. Це свідчить про той факт, що підліток здатний до дотримання моральних норм, не змушуючи себе до цього.

Поступово обмежує доступ у моральну самосвідомість підлітка зовнішній контроль з боку оцінюючих дорослих чи контролюючих поведінку інстанцій саме вольове переживання. З часом у зовнішньому контролі зовсім відпадає необхідність у зв'язку з активацією внутрішнього самоконтролю. Останній є найважливішим регулятивним агентом совісті. Така загальна позитивна картина проявів сумлінності визначається для тієї категорії підлітків, які досягають вищого ступеня розвитку моральної самосвідомості. Генезис почуття совісті у підлітків має певну вікову специфіку [2, с. 98].

Так, у молодших підлітків домінує емоційний компонент совісті. Даний компонент узгоджений з позитивним почуттям любові до рідних та близьких, а також бережливим ставленням до природи і тварин. І якщо нормативне ставлення до значущих людей чи до тваринного і рослинного світу порушується, то у підлітка 10-12 років здійснюються негативні почуття вини та сорому. В результаті на основі цих почуттів у них народжується

значно глибше почуття – совість. У повсякденному житті воно простежується при вирішенні моральних колізій, коли порушується нормативний хід подій. У такому разі особистість підлітка, здійснюючи рефлексивний аналіз своїх вчинків, починає усвідомлювати власні переживання, їх глибинну сутність. У зв'язку з цим совість молодших підлітків асоціюється з почуттями негативної модальності – «муками совісті».

У середньому підлітковому віці, у зв'язку з накопиченням досвіду свідомої орієнтації у власній поведінці на «голос совісті», розкривається вже її усвідомлення як позитивного морального почуття. Розуміння цього феномена підводить до зберігання виразних негативних почуттів – «докорів сумління». Крім того, з'являються і зовсім нові відтінки щодо розуміння даного почуття, які окреслюють совість як контролюючу інстанцію, а саме: «здатність поглянути на себе очима іншої людини», «здатність побачити себе зі сторони». Характерним є те, що у порівнянні з молодшими, у підлітків середнього віку практично відсутній зв'язок совісті з вимогами дорослих. Її усвідомлення у більшій мірі узгоджується з особистими внутрішніми переживаннями. І це простежується у дітей середнього підліткового віку, приблизно 12-14 років, через деякі їх висловлювання: «совість – це мій особистий внутрішній голос», «совість – це моє внутрішнє обличчя», «совість – це біль моєї душі». Власне кажучи, у підлітків в істинному сенсі «пробуджується совість». Вона виступає як найсильніше почуття, яке наділене здатністю змінити їх поведінку. Але ми не повинні забувати, що прояви даного почуття у більшій мірі залежні від міжособистісних стосунків підлітків, так як вони важко переживають звинувачення та недовіру однолітків, ніж дорослих [2, с. 56].

Саме у 12-14 років підлітки починають більш чітко відчувати свій особистий егоцентризм, яке поступово витісняється із самосвідомості лише з виникненням психологічного утворення – децентрації – спроможності побачити позицію іншої людини. Совість починає сприйматися як звіт перед собою за провину. У такому випадку емоційне переживання з ускладненням змісту та смислу моральної самосвідомості. Втім у середньому підлітковому віці особистість ще не може відстежити досить тонку різницю між ними: совість – страждання за іншого через мене, а сором існує перед іншим за себе [2, с. 130].

Старші підлітки переходять на новий більш високий рівень почуття совісті. У віці 14-15 років підлітки пов'язують совість з особистими переживаннями і починають розуміти, що дане почуття характеризує їх вчинки тоді, коли власні внутрішні прагнення не відповідають зовнішнім вимогам. І на цьому етапі значної сили, у розумінні совісті, починає набирати

Її когнітивний компонент. Совість старшого підлітка сприймається ним у взаємозв'язку з нормативним «Я», яке володіє тільки позитивними моральними якостями. І почуття совісті приймає новий статус найчистішого, що існує в душі людини.

На даному віковому етапі висловлювання підлітків визначаються неймовірною зрілістю та емоційною глибиною: совість «гризе» душу, «гнітить», «мучить», «крає». Старші підлітки вже розуміють момент, коли «мучить совість», тобто в житті людини існує моральний конфлікт і «душа болить» за страдання іншого через мене. Совість в 14-15 років закладає основу трактування як «інше Я» людини, неодмінне у всіх людей. Підлітки починають чітко відчувати «іншого Я» у самому собі – «Я» ідеального. Можна сказати, що у моральній самосвідомості підлітка конкретний образ ідеального «Я» поступається місцем узагальненому образу ідеального «Я» [1, с. 151].

Поява у підлітка тенденції будувати філософію власного буття на лоні «форми» совісті підтверджує його сходження на новий рівень особистісного зростання.

Особлива роль в особистісному зростанні підлітка належить генезису різних форм його моральної самосвідомості. Такі її форми як почуття сорому, вини, совісті, честі, гідності та відповідальності, з одного боку, є глибинними, суб'єктивними утвореннями підлітка, з іншого боку – ці форми виступають засобами об'єктивації нормативного «Я» підлітка, через які відбиваються в його взаємодіях ціннісні ставлення до оточуючого світу і «світу» в самому собі [1, с. 307].

Список використаних джерел

1. Психологія особистісного зростання підлітків: реалії та перспективи. / І. С.Булах: монографія. Вінниця, ТОВ «Нілан-ЛТД», 2016. – 340 с. URL: <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/35277/Bulakh%20Iryna%20Serhiivna.pdf?sequence=1>
2. Сучасний підліток у системі психолого-педагогічного супроводу / Н.М.Токарева, А. В. Шамне, Н. М. Макаренко: монографія. Кривий Ріг, 2014 – 312 с. URL: <http://elibrary.kdpu.edu.ua/bitstream/0564/1760/1/%D0%BF%D1%96%D0%B4%D0%BB%D1%96%D1%82%D0%BE%D0%BA.pdf>

Резніченко Галина
м. Одеса, Україна
ORCID: 0000-0001-8890-700X

Reznichenko, Halyna
Odesa, Ukraine

ОБРАЗ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ У ТВОРАХ УКРАЇНСЬКИХ ХУДОЖНИКІВ

Ключові слова: *культура краси і добра, духовний образ Сквороди, український Сократ, Г.Ягодкін, мистецький проект.*

THE IMAGE OF HRYHORIY SKOVORODA IN THE WORKS OF UKRAINIAN ARTISTS

Keywords: *culture of beauty and goodness, spiritual image of Skovoroda, Ukrainian Socrates, G.Yagodkin, art project.*

У світлі зростаючої зацікавленості культурним минулим української нації, в період утвердження України як суверенної, правової, демократичної, соціальної держави, розбудови нового суспільства, особливо актуальною стає реалізація державної політики з естетичного виховання учнівської молоді на засадах національного духу українства відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України «Про цілі сталого розвитку України на період до 2030 року; Законів України «Про освіту» «Про повну загальну середню освіту», «Про позашкільну освіту», Концепції національно-патріотичного виховання дітей та учнівської молоді, Концепції Нової української школи та інших нормативно-правових актів. У вирішенні завдань освіти та виховання підростаючого покоління особливо суттєвими є цінні теоретично-концептуальні погляди вітчизняних учених І. Беха, В. Бутенка, І. Зязюна, С. Коновець, В. Кременя, В.Рибалка. З огляду на зазначене, складні проблеми перед сучасною вітчизняною системою освіти й виховання вимагають конкретизації мети, перегляду завдань, змісту освіти, методів виховання кожної зростаючої особистості, культури зі світоглядною спрямованістю на історичних засадах духу українства. Отже, сьогодні виховання має розглядатися й актуалізуватися як поліаспектний процес становлення зростаючої особистості шляхом естетичного розвитку та формування в неї самоствердження національно-культурної ідентичності.

У працях учених визначена особлива роль національного мистецтва, підкреслено його значення у вирішенні окреслених завдань виховання особистості, що гармонійно поєднує в собі внутрішню і зовнішню культуру, краси духовності, моралі і добра. У такому контексті варто наголосити на безумовній результативності використання у вихованні зростаючої особистості культури краси і добра таких форм впливу, як образ

Григорія Сковороди у творах українських майстрів живопису, графіки, скульптури. Творчі доробки художників українського образотворчого мистецтва становлять наочним джерелом для поглибленого осмислення духовної величі феномена всесвітньо відомого філософа-просвітителя Григорія Сковороди – символу України, духовний образ якого, за версією ЮНЕСКО, разом із Сократом, Конфуцієм, Спінозою та Махатмою Ганді входить до п'яти видатних мудреців світу [5]. Духовний образ Сковороди став набутком художньої творчості значної кількості майстрів. Їхні твори були репрезентовані під час святкування 300-річного ювілею великого українського мислителя-мудреця, педагога, філософа, поета, композитора, музиканта, культурно-освітнього подвижника Григорія Савовича Сковороди. У творах висвітлено образ Григорій Сковорода – самобутнього явища української культури, родоначальника і філософії серця, і філософії людини, і філософії життя [2]. З метою популяризації його філософського світогляду планетарного значення, що формувалося на життєвому шляху, в 2022 році проведена значна кількість масштабних культурно-мистецьких заходів. Художники експонували свої творчі доробки для широкого суспільного загалу, були представлені твори різних видів та жанрів митців минулих поколінь та сучасності. Існують прижиттєві портретні зображення нашого генія. Однак, автори портретів Григорія Сковороди поки що на сьогодні невідомі. Так, у в експозиції Національному музеї літератури України в Києві репрезентований у «Портрет Г.Сковороди» написаний невідомим художником першої половина XIX ст. На картині зображено Григорія Сковороду під час його перебування в придворній капелі. У портреті виражений одухотворений, самозаглиблений, просвітлений образ молодого Сковороди – композитора, музиканта, співака. У руках він тримає улюблену сопілку. У грі на сопілці, за свідченнями сучасників, він обдумував свої філософські діалоги, складав пісні серед полів та гаїв. Привертає також увагу широко відомий прижиттєвий портрет «двадцятирічного півчого Сковороди з «Абеткою Світу», достовірний портрет Григорія Савича Сковороди. Саме ці два портрети реально створюють концептуальний контекстний канон образу філософа, поета, просвітителя для творчості українських художників [6].

Образ Григорія Сковороди увічнено в багатьох творах українських художників Сергія Васильківського, Івана Їжакевича, Карпа Трохименка, Василя Касіяна, Тетяни Яблонської, Івана Кавалерідзе, Анатолія Синішина, Борис Вінтенка, Валентина Литвиненко, Генрі Ягодкіна та інших майстрів образотворчого мистецтва [3]. Зокрема, цикл із сорока сюжетно-тематичних живописних карти, що відображають життєвий шлях Григорія Сковороди від дитинства до сформованої Людини величі, Людини духовної, презентував на персональній виставці в галереї актової зали КНУ імені Тараса Шевченка

заслужений художник України, лауреат Міжнародної літературної премії ім. Григорія Сковороди – «Сад божественних пісень», професор кафедри живопису Національної академії образотворчого мистецтва та архітектури Генрі Миколайович Ягодкін [2; 4].

На полотнах зображено джерела творчості юного Григорія Сковороди – щастя. Ще зі студентських років, навчаючись у Київському художньому інституті, Генрі Миколайович Ягодкін захопився постаттю мислителя. Відтоді з'явилися перші роботи, присвячені Григорію Сковороді. А згодом, будучи вже професором кафедри живопису, він прищепив інтерес до величі дивовижного земляка своїм вихованцям, буваючи з ними на пленерах у місцях, пов'язаних із життям Григорія Савича. Там народилися задуми його нових картин про українського Сократа. У процесі педагогічної практики художник осмислив велич духовності українського феномена й напрацьовував концепцію основних циклів своїх живописних робіт. Художник занурився в психологічний стан філософа в процесі його становлення – від звичайного українського хлопчика до духовного апостола світового рівня. Спочатку народилися художні образи серії «Юнацькі мрії», потім «Мандри», «Проповідництво», «Духовні пошуки», «Філософські настанови». Так сформувалося кілька напрямів, які ввійшли в цикл творів під назвою «Відокремлення» [4]. Твори Г. Ягодкіна свідчать про те, що художник не прагне відтворити біографічні подробиці життя Григорія Савича, а йде шляхом пошуку художніх образів, розкриваючи становлення багатогранної творчої особистості – від звичайного сільського хлопчика до мислителя світового рівня, чий образ, за визначенням мистецтвознавця В. Єфремової, передається засобами символічного реалізму, що й узагальнено в одній із найкращих картин митця «Джерело». Символіка митця яскрава, багатовимірنا, а головне, вона переконує в справедливості стверджень мислителя Григорія Сковороди: «Світло бачити тоді, коли світло в очах е...» [2].

Представлений майстром цикл живописних полотен сюжетно-тематичного жанру «Основи», присвячений майстром головній сквородинівській ідеї – утвердження Нової духовної цивілізації через розвиток та самопізнання особистості. Твори засвідчили, що ідеї гуманізму, демократії і духовності, які проповідував Г. С. Сковорода ще у 18 столітті, актуальні й сьогодні. Про це свідчить виставки учасників Міжнародного мистецького проекту «Світ їх не ввіймав», присвяченого 300 річчю від дня народження Григорія Сковороди, а також 100 річчю із дня встановлення першого монументального пам'ятника Григорію Сковороді в Лохвиці (роботи Івана Кавалерідзе). Експозиція творів митців організована в майстерні Івана Кавалерідзе на Подолі в Києві. У цьому арт-заході взяли участь 65 митців з 14 держав світу. Усього на виставці представлено більше 100 картин [2].

Образ Григорія Сковороди висвітлюють твори художника І. Їжакевича («Сковорода в дорозі», «Тарас Шевченко виспіває Сковороду») та картина найвідомішого портрету Кобзаря «Народ слухає пісні» пензля художника С.Васильківського. До образу філософа Григорія Сковороди звернулися також майстри українського образотворчого мистецтва: живописець Тетяна Яблонська («Портрет Сковороди»), графік Василь Касіян (серія гравюр, присвячених Сковороді), Валентин Литвиненко (серія естампів «З життя Сковороди»), а Борис Вінтенко, випускник Одеського художнього училища ім. Грекова, заслужений художник України, створив графічний твір «Григорій Сковорода». У творчому доробку художник-графік зобразив Сковороду у молодому віці, сповненого енергії. Він крокує берегом понад річкою, неподалік видніються селянські хати, млини і тополі, з-за дерев виглядає церковка – майже ідилія. Філософ прагне пізнати глибинну суть усього сущого, він поспішає, адже розуміє: «З усіх утрат втрата часу найтяжча» [1].

У скульптурі безсмертний образ Сковороди відтворили Іван Кавалерідзе – автор пам'ятника Григорію Сковороді в Києві та Лохвиці, Володимир Луцак – автор пам'ятника в Переяславі. Художні твори українських майстрів становлять наочним зразком для глибинного пізнання феномену життєтворчості Григорія Сковороди, його літературної спадщини, а також важливим дидактичним матеріалом у змісті методики викладання образотворчого мистецтва.

Список використаних джерел

1. Григорій Сковорода. Повне зібрання творів у двох томах, за ред. С.М.Перевертун. Київ, Наукова думка, 1973.
2. Сфремова В. Поеми у фарбах. *Літературна Україна*. 2012. № 18 (3 травня).
3. Поліщук Я. Фронтирна ідентичність: Одеса ХХ століття. Київ: Дух і Літера, 2019. 208 с.
4. Махінчук М. Сковородіана Генрі Ягодкіна. *Голос України*. 2016. № 236, (10 грудня).
5. Шевчук В. Пізнаний і непізнаний Сфінкс. Григорій Сковорода сучасними очима: розмисли, Університетське вид-во «Пульсари»: Київ 2008. 528 с.
6. Шупта Д. Канонна ідентифікація портретних зображень Г.С. Сковороди. *Літературна газета* № 21 (261) 25 жовтня 2019. – Режим доступу: <https://litgazeta.com.ua/articles/kanonna-identyfikatsiya-portretnyh-zobrazhen-g-s-skovorody/>

Торкіна Катерина

м. Одеса, Україна

Torkina, Kateryna

Odessa, Ukraine

**АКТУАЛЬНІСТЬ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ
ДЛЯ УЧАСНИКІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ**

Ключові слова: академічна доброчесність, академічна відповідальність.

**THE RELEVANCE OF ACADEMIC INTEGRITY
FOR PARTICIPANTS IN THE EDUCATIONAL PROCESS**

Key words: academic integrity, academic responsibility.

В умовах інтеграційних процесів національної освіти в європейський простір, глобалізації та стрімкого входження Інтернет ресурсів та медіапростору в повсякчасне оточення, вільного доступу до інформаційних сховищ та продуктів інтелектуальної власності, найважливішою проблемою постає академічна доброчесність як цінність освіти, науки, цивілізованого суспільства. В цьому контексті «питання академічної доброчесності та наслідків її недотримання як ніколи є актуальними для України» [1].

В реаліях сьогодення в освітньо-науковому просторі активно застосовуються такі поняття, як «плагіат», «самоплагіат», «академічна доброчесність». Однак, навіть в освітньому середовищі, доволі часто, можна зустрітись з розмитими та двобічними трактуваннями цих понять та їх асоціацією у свідомості учасників освітнього процесу лише з моральними засадами.

Відповідно до статті 42 Закону України «Про освіту» академічна доброчесність – «це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень [2].

Категорія академічної доброчесності, як зазначають дослідники характеризується своєю багатовимірністю, що означає поєднання в ній як відповідних фундаментальних цінностей, так і механізмів й інструментів їхнього забезпечення і просування [1].

Термін «академічна доброчесність» набув поширення у сучасному науковому дискурсі внаслідок розвитку інформаційних джерел, що представлені у інтернет мережах. Наразі досить легкий доступ до інформації у будь-якому її вигляді активізував проблему наукового плагіату, а вдосконалення способів боротьби з цим явищем виявляє все більшою мірою

витончені його види, що часто представлені у наукових текстах недоброчесних дослідників.

Розглянемо види порушень академічної доброчесності. У відповідності до Закону України «Про освіту» № 2145-VIII від 05.09.2017 до них віднесені:

- самоплагіат – оприлюднення (частково або повністю) власних раніше опублікованих наукових результатів як нових наукових результатів;

- фабрикація – вигадкування даних чи фактів, що використовуються в освітньому процесі або наукових дослідженнях;

- фальсифікація – свідомо зміна чи модифікація вже наявних даних, що стосуються освітнього процесу чи наукових досліджень;

- списування – виконання письмових робіт із залученням зовнішніх джерел інформації, крім дозволених для використання, зокрема під час оцінювання результатів навчання;

- обман – надання завідомо неправдивої інформації щодо власної освітньої (наукової, творчої) діяльності чи організації освітнього процесу; формами обману є, зокрема, академічний плагіат, самоплагіат, фабрикація, фальсифікація та списування;

- хабарництво – надання (отримання) учасником освітнього процесу чи пропозиція щодо надання (отримання) коштів, майна, послуг, пільг чи будь-яких інших благ матеріального або нематеріального характеру з метою отримання неправомірної переваги в освітньому процесі;

- необ'єктивне оцінювання – свідоме завищення або заниження оцінки результатів навчання здобувачів освіти;

- надання здобувачам освіти під час проходження ними оцінювання результатів навчання допомоги чи створення перешкод, не передбачених умовами та/або процедурами проходження такого оцінювання;

- вплив у будь-якій формі (прохання, умовляння, вказівка, погроза, примушування тощо) на педагогічного (науково-педагогічного) працівника з метою здійснення ним необ'єктивного оцінювання результатів навчання [2].

У Законі України «Про освіту» зазначено види академічної відповідальності, до яких можуть бути притягнені педагогічні, науково-педагогічні та наукові працівники закладів освіти, а також здобувачі освіти. До перших може бути застосовані: відмова у присудженні ступеня освітньо-наукового чи освітньо-творчого рівня чи присвоєнні вченого звання; позбавлення присудженого ступеня освітньо-наукового чи освітньо-творчого рівня чи присвоєного вченого звання; відмова в присвоєнні або позбавлення присвоєного педагогічного звання, кваліфікаційної категорії; позбавлення права брати участь у роботі визначених законом органів чи займати визначені законом посади.

Щодо притягнення до академічної відповідальності здобувачів освіти, то зазначимо, що за порушення ними академічної доброчесності в законі визначені види академічної відповідальності, які можуть бути до них застосовані, зокрема: повторне проходження оцінювання (контрольна робота, іспит, залік тощо); повторне проходження відповідного освітнього компонента освітньої програми; відрядження із закладу освіти (крім осіб, які здобувають загальну середню освіту); позбавлення академічної стипендії; позбавлення наданих закладом освіти пільг з оплати навчання [2].

Таким чином умовою формування українського освітнього простору на європейських цінностях є організація освітнього процесу на засадах академічної доброчесності, що обумовлена необхідністю дотримання основних моральних та правових норм академічної поведінки його учасників. Закріплення цих засад у державному законодавчому документі визначають тенденції інтеграції України в європейський освітньо-науковий простір.

Список використаних джерел

1. Академічна доброчесність: проблеми дотримання та пріоритети поширення серед молодих вчених : кол. моногр. / за заг. ред. Н. Г. Сорокіної, А. Є. Артюхова, І. О. Дегтярьової. Дніпро : ДРІДУ НАДУ, 2017. 169 с.
2. Про освіту : Закон України від 05 вересня 2017р. № 2145. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 27.03.2023)

Цибух Людмила

кандидат психологічних наук, доцент

Одеса, Україна

ORCID: 0000-0001-5759-7977

Tsybukh, Liudmyla

Candidate of Psychological Sciences, Associate Professor

Odesa, Ukraine

СТРЕСОВІ СТАНИ В ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ

Ключові слова: *стрес, стресовий стан, юнацький вік.*

STRESSFUL STATES IN YOUTH

Key words: *stress, stressful state, youth.*

Сучасні умови життя і діяльності висувають підвищені вимоги до адаптивних механізмів людини. Пандемія останніх років, війна в Україні та інші види інтенсивного стресового впливу викликають різні форми дезадаптації, нервово-психічні і психосоматичні порушення, посттравматичні стресові розлади.

До стресу також можуть призводити інтенсивні переживання, пов'язані з втратою. Джерелом стресу стають і міжособистісні відносини. Стрес може

бути викликаний конфліктною ситуацією, особливостями режиму здійснюваної діяльності та багатьма іншими чинниками. Закономірним наслідком стресових станів є зниження продуктивності різних видів діяльності, порушення психічного здоров'я людини.

Проблема стресу є об'єктом пильної уваги різних фахівців: лікарів, фізіологів, психологів, соціологів і багатьох інших. Стресові стани і реакція організму людини на стрес вивчали М. Е. Білова, Р. С. Лазарус, Л.Б.Наугольник, В. І. Розов, Г. Сельє та ін.

Під стресом більшість із вищезазначених авторів розуміють неспецифічну відповідь організму на будь-яку пред'явлену йому вимогу, яка допомагає організму пристосуватися до виниклих труднощів, справитися з ними.

У різних вікових періодах можуть бути різні причини стресу.

Юнацький вік – це вік дорослішання, що характеризується стрімким розвитком і швидкими змінами особистості. Такі стрімкі зміни призводять до виникнення різного роду стресу.

Аналіз психологічної літератури [1; 2; 3] показав, що у юнаків стресовими чинниками можуть бути:

- насичений навчальний процес;
- вибір професії;
- адаптація до нових умов;
- сварка з батьками або коханою людиною (тобто міжособистісна взаємодія із значущими людьми);
- ЗНО.

Написання ЗНО, тобто екзаменаційний стрес, займає одне з перших місць серед причин, що викликають психічну напругу в учнів випускних класів. Дуже часто іспит стає психотравмуючим чинником, який враховується навіть в клінічній психіатрії, при визначенні характеру психогенії і класифікації неврозів.

Синдром екзаменаційного стресу включає порушення сну, підвищену тривожність, стійке збільшення артеріального тиску та інші показники. Умовно-рефлекторним шляхом всі ці негативні явища можуть зв'язуватися з самим процесом навчання, викликаючи надалі страх іспитів, небажання вчитися, невіру у власні сили.

Очікування іспиту і пов'язана з цим психологічна напруга можуть виявлятися у школярів у вигляді різних форм психічної активності: у вигляді страху перед екзаменом або негативною оцінкою або у вигляді більш дифузної, мало обґрунтованої невизначеної тривоги за результат майбутнього іспиту, причому обидва ці стани супроводжуються достатньо вираженими

вегетативними проявами. У особливих випадках ці явища можуть переростати в невроз тривожного очікування.

Проте, набагато частіше у підлітків спостерігаються не неврози, а гострі невротичні реакції, які мають східну картину, але протікають в більш обмеженому тимчасовому відрізьку (години - дні - тижні). Ці невротичні реакції можуть виявлятися:

- в ускладненні виконання звичної функції або форми діяльності (мовлення, читання, письмо та ін.);

- у відчутті тривожного очікування поразки, яке набуває велику інтенсивність і супроводжується повним гальмуванням відповідної форми діяльності або її порушенням.

Аналіз психологічної літератури [3] показав, що дівчата та хлопці в юнацькому віці по різному реагують стресові ситуації та долають їх.

Так, у хлопців переважає активно-асертивна стратегія та стратегія обережності, що передбачає самостійне, обдумане та раціональне вирішення проблеми. Для них не властиве сильне емоційне реагування на стресові фактори, юнаки більше орієнтовані на безпосереднє вирішення проблеми. При цьому вони, при необхідності, не хехтують допомогою інших. Можуть переключитися на інші види ресурсних діяльностей, які змогли б покращити становище.

Дівчата найчастіше демонструють просоціальну та маніпулятивну стратегії. Вони часто знаходяться у пошуку соціальної підтримки. Дівчата також більш емоційно реагують на стресову ситуацію, ніж хлопці. При цьому їм також притаманна нерішучість у прийнятті рішень. Дівчата, з метою ефективного подолання стресових ситуацій, намагаються заручитися зовнішнім супроводом та керівництвом більш дорослої або обізнаної людини.

В даній роботі ми поставили за мету визначити, наскільки стресовим є для учнів випускних класів підготовка до ЗНО, а в цьому році – до мультимодального тесту.

Для проведення дослідження з участю молодших юнаків, нами були використані наступні 4 методики: «дослідження ситуативної тривожності» (опитувальник Спілбергера); шкала астенічного стану (ШАС); шкала стану пониженого настрою – субдепресії (ШСНС); аналіз стилю життя (Тест Бостона на стресостійкість).

У дослідженні брали участь 25 учнів 11 класів у віці 16-17 років.

Результати проведеного дослідження дозволяють встановити:

1. Для респондентів з низьким рівнем астенічного стану (8 чоловік), характерна відсутність депресивного стану (6 чоловік) або його низький рівень (2 юнаків), високий (5 чоловік) або середній (3 юнаків) рівень ситуативної тривожності і низький (5 чоловік), іноді середній (3 люди) рівень стресостійкості. При цьому

середній рівень ситуативної тривожності виявлений в цій групі у випробовуваних з відсутністю депресивного стану.

2. Для юнаків з виявленням середнім рівнем астенічного стану (12 чоловік) характерна в рівній мірі відсутність депресивного стану (6 чоловік) або його низький рівень (6 чоловік); високий (8 чоловік), рідше середній (4 люди) рівень ситуативної тривожності і середній (7 чоловік) або низький (5 людини) рівень стресостійкості. Високий рівень ситуативної тривожності виявлений у досліджуваних з відсутністю депресивного стану або з його низькими показниками.

3. Для респондентів з відсутністю астенічного стану (5 чоловік) характерна повна відсутність депресивного стану, середній рівень ситуативної тривожності та середній рівень стресостійкості.

Список використаних джерел

1. Білова М.Е. Психологічні особливості осіб з різним рівнем стресостійкості (на прикладі працівників стресогенних професій): автореф. дис. канд. психол. наук: 19.00.01 «Загальна психологія, історія психології». Південноукр. держ. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського. Одеса, 2007. 20 с.
2. Дем'янчук Ю. Сторітелінг як засіб розвитку психологічної пружності особистості. *Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України*. Том VI: Психологія обдарованості. Випуск 17. Київ-Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2020. С. 84-90.
3. Морозов Д. Мотиваційні чинники стресостійкості випускників вищих навчальних закладів: дис. канд. психол. наук: 19.00.07. Ялта, 2011. 249 с.

РОЗВИТОК ОСОБИСТІСНО-ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГА В УМОВАХ ІННОВАЦІЙНИХ ЗМІН В ОСВІТІ

Воронова Світлана

кандидат педагогічних наук

м. Одеса, Україна

ORCID: 0000-0003-2753-8049

Voronova, Svitlana

Candidate of Pedagogical Sciences

Odesa, Ukraine

УПРАВЛІНСЬКА СТУДІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ РОЗВИТКУ УПРАВЛІНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ КЕРІВНИКА ЗАКЛАДУ ОСВІТИ

Ключові слова: управлінська компетентність, управлінська студія, мотивація.

**MANAGEMENT STUDIO
AS A TOOL FOR THE DEVELOPMENT OF MANAGEMENT
COMPETENCE OF THE HEAD OF AN EDUCATIONAL INSTITUTION**
Key words: management competence, management studio, motivation.

Зміни, що відбуваються в українському суспільстві, реформа освіти, воєнний стан, дистанційне навчання актуалізують питання перегляду підходів до управлінської та професійної діяльності керівників закладів освіти й науково-педагогічного супроводу процесу підвищення їх кваліфікації. Упровадження сучасних навчально-виховних, управлінських технологій, стимулювання професійного зростання керівників, підвищення їхньої управлінської компетентності через застосування дієвих форм, методів та інструментів навчання дорослих уможлиблює забезпечення якості управлінських процесів в закладі освіти та виводить надання освітніх послуг на новий рівень.

Одним з ефективних інструментів розвитку управлінської компетентності керівників закладів освіти можна вважати управлінську студію. Методика студійного навчання передбачає єдність професійного та управлінського мислення, професійної майстерності та спрямована на формування проактивності у керівників закладів освіти.

Враховуючи методичні можливості зазначеного інструменту, науково-методична лабораторія управлінської діяльності та забезпечення якості освіти кафедри педагогіки та освітнього менеджменту КЗВО «Одеська академія неперервної освіти» цьогоріч започаткувала управлінську студію

«Управління змінами» для керівників закладів освіти, метою якої стало об'єднання педагогічної спільноти для обговорення актуальних проблем освіти, обмін досвідом та отримання практичних порад для якісної управлінської та педагогічної діяльності.

Першою темою для обговорення не випадково було запропоновано «Мотивація персоналу: управлінський аспект», оскільки у будь-якій діяльності мотивація відіграє провідну роль. Сьогодні одним із показників успішної організації є здатність управляти та розвивати власні людські ресурси. Управління та розвиток людських ресурсів у сучасному світі – це не тільки запропонувати привабливі робочі місця і розумно підходити до наймання необхідного персоналу, але й здатність до утримання й постійного розвитку персоналу. На жаль сьогодні керівники більшості закладів освіти не мають чіткої системи мотивації діяльності педагогічних працівників, не дивлячись на те, що одним зі стратегічних напрямків реалізації концепції НУШ є вмотивований вчитель. Тому тема мотивації є на сьогодні досить актуальною, оскільки розуміння мотивації персоналу дає можливість керівнику закладу освіти адекватно планувати дії, спрямовані на поведінку працівників до досягнення бажаних організаційних цілей.

Управлінці-практики (спікери) ділилися досвідом з питань впливу стратегії мотивації педагогічного колективу на якість управління, мотивування педагогів до діяльності на певних етапах управління, застосування інструментів мотивації під час роботи закладу освіти в умовах війни, змішаного та офлайн навчання, впливу мотиваційного моніторингу на якість освіти. Було акцентовано, що одним із дієвих засобів розвитку персоналу закладу освіти виступає розробка мотиваційної стратегії, метою якої є забезпечення необхідних і вигідних умов, які максимально сприяють досягненню стратегічних цілей і очікувань педагогів в рамках реалізації базової стратегії закладу освіти. Мотиваційна стратегія складається з певного порядку дій щодо стимулювання педагогів до підвищення ефективності діяльності закладу освіти.

Учасники управлінської студії у процесі дискусії визначили інструменти мотивації педагогів:

- місія закладу освіти, що є дороговказом для розвитку всього педагогічного колективу та слугує мотивацією до якісної роботи задля досягнення амбітної мети. Керівник мотивує педагога через визначення довгострокових цілей, вплив на створення продукту (послуги), ролі педагога в закладі освіти та його особисту зону відповідальності у процесі досягнення загальної місії та цілей;

- емоційний інтелект, який дозволяє керівнику вести прозорий діалог з педагогами, говорити про стимули, мотивацію, кар'єрний розвиток і як його бачать співробітники;

- делегування повноважень, що передбачає довіру, підтримку, зворотний зв'язок та взагалі розвиток команди.

За результатами обговорення актуальних питань та використовуючи активні форми навчання учасники управлінської студії разом з управлінцями-практиками виробили поради керівнику закладу освіти щодо мотивації кожної категорії учасників освітнього процесу (керівник закладу освіти, заступник директора, педагоги, здобувачі освіти, батьки):

- мотивування керівника та заступників: спільна мета, командна робота, довіра та співпраця, один день для самовідновлення, обговорення, довіра та делегування, партнерство, власний приклад, чути думки колег, матеріальний стимул;

- мотивування педагогів: підвищення категорій під час атестації, преміювання, довіра та підтримка, турбота, подяка, участь у прийнятті колегіальних рішень, відзнака результатів роботи, допомога, повага, робота в команді;

- мотивування здобувачів освіти: партисипація, підтримка, розуміння, довірливі стосунки, любов та емпатія, чуйність, доброзичливість, щирість у спілкуванні, повага, емоційна підтримка, залучення до активної творчої діяльності, індивідуальний підхід, пропагування перспектив важливості навчання;

- мотивування батьків: подяка, спілкування, взаємодія, спільна творча праця з дітьми, спільне обговорення питань освіти з педагогічним колективом, взаємозв'язок та залучення до співпраці, цінність батьківської думки.

Підсумувавши результати напрацювань учасники дійшли висновку, що загальними порадами для всіх категорій можуть бути: партисипативно-демократичний стиль управління, створення сприятливого мікроклімату, довіра, активне спілкування, повага, відкритість до діалогу, похвала, подяка, кожний учасник освітнього процесу – член команди, колегіальність у прийнятті рішень, підтримка, свобода вибору, бути в курсі всіх проблем і радощів своїх колег, організація маленьких сюрпризів, власний приклад, спільна робота (волонтерство) та відпочинок, самореалізація та зворотний зв'язок.

Таким чином, студійне навчання є органічною єдністю різноманітних методів, призначених для розвитку управлінської компетентності, удосконалення особистісних та професійно необхідних якостей керівника закладу освіти та спрямоване на соціальну, психологічну підтримку керівника, консолідацію педагогічних команд.

Галкіна Діана
м. Одеса, Україна

Galkina, Diana
Odesa, Ukraine

ПРОФЕСІЙНИЙ РОЗВИТОК ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ: КЛЮЧОВІ ПОНЯТТЯ

Ключові слова: професійний розвиток, управління професійним розвитком, педагогічний працівник.

PROFESSIONAL DEVELOPMENT OF TEACHERS: KEY CONCEPTS
Keywords: professional development, management of professional development, pedagogical worker.

Реформа сучасної української освіти, стрімка цифровізація освітніх та управлінських процесів в закладах освіти, дистанційне навчання актуалізують питання професійного розвитку педагогічних працівників відповідно до суспільних потреб та запитів учасників освітнього процесу.

В науково-педагогічній літературі питанням професійного розвитку педагогічних працівників приділяється певна увага. На понятті «розвиток» акцентують Л. Мартинець, О. Мармаза і розглядають його як процес усвідомлення педагогічним працівником потреби у саморозвитку, реалізації поставлених завдань [5]; кількісні та якісні зміни, які діють послідовно ретроспективно та перспективно, що дає змогу аналізувати всі процеси розвитку [4]. Академічний тлумачний словник розглядає поняття «розвиток» як певну дію, що розвивається, в процесі чого відбувається перехід від задовільного стану до певного якісного, що є ступенем професійності, розумової, культурної та духовної впевненості [1, с. 631]. Отже, можна констатувати, що розвиток – це не просто зміна, а постійний зростальний рух, внаслідок якого відбувається поступальний процес.

Розглядаючи поняття «професійний розвиток», Дж. Шіренс трактує його як вид діяльності, що являє собою певну систему, яка складається з програми розвитку, професійної та післядипломної підготовки [9]. Дослідниця Л. Корнеєва акцентує, що професійний розвиток має ознаки інтеграції якостей і здібностей особистості, зростання професійних знань та умінь. Одним із основних чинників професійного розвитку є відчуття внутрішнього світу, яке сприяє створенню нового творчого потенціалу, професійній самореалізації [3]. А. Глатторн розглядає розвиток особистості педагога в професійному контексті як набуття досвіду та постійний саморозвиток на основі аналізу власної викладацької діяльності [8]. І. Хоржевська зазначає, що професійний розвиток є результатом розвитку особистості в професійному просторі та професійних взаємодіях. Дослідниця наголошує, що якісний професійний розвиток

вважається повноцінним тільки тоді, коли є прагнення до професійного зростання, основним елементом якого є власний вибір. Рівень професіоналізму визначається вищим ступенем відповідних знань, умінь та навичок. В процесі набуття професійного розвитку особистістю засвоюються нові знання, вміння, досвід, з'являється мотивація та зацікавленість в розвитку [6].

На думку В. Хрипуна професійний розвиток педагогічного працівника закладу освіти являє собою свідому, цілеспрямовану роботу для набуття професійної компетентності. Педагог повинен постійно вдосконалювати свої знання відповідно до зовнішніх соціальних вимог, власної мотиваційної спрямованості, умов професійної діяльності. Професійний розвиток педагога науковець розглядає як активне перетворення внутрішнього світу педагога, осмислення проблем у власному зростанні, які призводять до принципово нового способу професійної життєдіяльності [7]. Цінними є думки Л. Мартинець стосовно підвищення кваліфікації, що є надзвичайно важливим для професійного розвитку педагога. Педагогічний працівник має на меті оновлення своїх знань і умінь, набуття нових теоретичних знань та практичних навичок. Це дозволяє педагогу опанувати нові методи розв'язання професійних питань. Розвиток педагога покращується завдяки використанню освітніх інновацій, які є важливим показником професіоналізму. Це досягається завдяки спільним зусиллям особистості, суспільства та держави. Ефективним професійний розвиток буде тоді, коли педагогічний працівник здійснює освітній процес з використанням Державних стандартів, новітніх технологій, чітко будує план роботи та систему навчання з використанням інформаційно-комунікативних технологій [5].

Завдання професійного розвитку педагогічних працівників визначені Т. Боровою в рамках функцій управління розвитком кадрів і включають планування процесу розвитку, організацію освітньої діяльності, координацію цілей і дій, стимулювання та заохочення, контроль професійної діяльності [2]. Управління професійним розвитком педагогічних працівників є неперервним процесом, що сприяє повноцінному розвитку особистісного й професійного потенціалу педагогів, забезпечує досягнення оптимальних освітніх результатів та спрямоване на розвиток професіоналізму особистості педагога та його діяльності.

Таким чином, аналіз ключових понять дозволяє констатувати, що професійний розвиток педагогічних працівників сприяє вищій реалізації їхнього особистісного й професійного потенціалу, є безперервним процесом, а зазначена проблематика є значущою в педагогіці і потребує усвідомлення з урахуванням нових вимог до сучасного педагога в умовах реформування освіти.

Список використаних джерел

1. Академічний тлумачний словник. Словник української мови: в 11 томах. Том 8, 1980. 699 с.

2. Борова Т. А. Адаптивне управління професійним розвитком науково-педагогічних працівників вищого навчального закладу : монографія / За заг. та наук. редакцією д-ра пед. наук, професора Г. В. Єльнікової. Харків: Мачулін, 2017. 69-128 с.
3. Корнєєва Л. Л. Теорія культури: навч. посіб. Видавництво НДУ імені Миколи Гоголя. 2020. 320 с.
4. Мармаза О. І. Основи теорії менеджменту: навч.-метод. посіб. Х.: ТОВ «Планета-принт», 2015. 139 с.
5. Мартинєць Л. А. Управління професійним розвитком учителів: навч.-метод. посіб. Вінниця: ДонНУ, 2016. 87 с.
6. Хоржевська І. М. Професіоналізм та професійний розвиток особистості: Наука і освіта. 2016. 55-60 с.
7. Хрипун В.І. Професійний саморозвиток педагогічного працівника дошкільного навчального закладу у схемах і таблицях. Черкаси. 2012. 25 с.
8. Glatthorn A. Teacher development: International encyclopedia of teaching and teacher education. London : Pergamon Press. 2016. 41-45 p.
9. Scheerens, J. Teachers' professional development: J. Scheerens. Luxembourg. 2010. 204 p.

Науковий керівник:

Воронова С. В., кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри педагогіки та освітнього менеджменту КЗВО «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради»

Галятівська Катерина
м. Одеса, Україна
ORCID: 0000-0002-2978-8896

Halyatovska, Kateryna
Odesa, Ukraine

ПРОФЕСІЙНІ ЯКОСТІ ФАХІВЦІВ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ФУНКЦІОНУВАННЯ ВОЄННОГО СТАНУ

Ключові слова: професійні якості вихователя, заклад дошкільної освіти, воєнний стан.

PROFESSIONAL QUALITIES OF PRESCHOOL EDUCATION INSTITUTIONS SPECIALISTS IN THE CONDITIONS OF THE FUNCTIONING OF THE MARTIAL STATE

Key words: professional qualities of a teacher, preschool education institution, martial law.

Система освіти України опинилася в невідомих до сьогодні реаліях організації освітнього процесу, саме через це перед фахівцями закладів дошкільної освіти постали виклики, які до сьогодні ніхто не вирішував.

Незважаючи на важкий час та активні бойові дії маємо докласти не аби яких зусиль для забезпечення якісної дошкільної освіти.

В умовах воєнного стану необхідно забезпечити продовження розвитку та розквіту професійних якостей фахівця закладу дошкільної освіти.

Вихователів для якісного виконання своїх професійних функцій, покладених на нього обов'язків суспільства щодо виховання зростаючого покоління необхідно мати якісну фахову підготовку, яка залежить і від його особистих якостей.

З урахуванням сьогоденних реалій вихователі ЗДО повинен містити в собі якості особистості, які б допомагали йому виконувати виклики сьогодення. До необхідних якостей такого фахівця можна віднести: душевну рівновагу, вкрай необхідно транслювати власний спокій, аби це допомагало дітям соціалізуватися та звикати до нових умов життя та навчання.

Легкість при встановленні контактів з вихованцями. У групах ЗДО з'являються нові категорії дітей і це внутрішньо переміщені особи, вони потребують невимушеного спілкування. Постійна бадьорість, ніяких похмурих облич, постійна здатність діяти, гарний настрій, але ніяк не істеричність при спілкуванні. Фахівець повинен уміти організовувати як себе, так і свій дитячий колектив на різні види діяльності. У освітньому процесі створюються не лише парні взаємини (вихователь-дитина, дитина-дитина), а й стосунки між вихователем і дитячою спільнотою до якою вкрай необхідно долучати новеньких. Вміння зорганізувати дитячу спільноту, працювати з нею у нових реаліях – це, з одного боку, запорука успіху освітньої роботи, а з іншого – підготовка дошкільнят до активної діяльності в умовах функціонування воєнного стану та спільної діяльності в оновлених дитячих колективах [1, с. 18].

Такт та чутливість до кожної особистості та ситуації які мали місце у житті дітей, ще одна із ключових якостей фахівця закладу дошкільної освіти. Щоб сприяти розвитку у дітей високих морально-духовних якостей, вихователь передусім сам повинен бути носієм цих якостей, незаперечним взірцем, ідеалом для наслідування.

Чесність у відносинах з дошкільниками та їх батьками або особами які їх заміщують. Дошкільники неймовірно чутливі до брехні та цінують, коли дорослі спілкуються з ними щиро. Ця якість характеризує особистість з позиції готовності відстоювати, підтримувати гідність, репутацію свою власну та своїх вихованців.

Професійні якості педагога забезпечують результативність процесу освіти дітей, оскільки це дає можливість визначати й реалізувати принципи, зміст, форми, методи і засоби освітньої діяльності на сучасному етапі [3, с. 21].

Таким чином, фахівець закладу дошкільної освіти повинен володіти не тільки професійними, а й моральними якостями. Саму це дозволяє налагодити контакт з дітьми, допомогти їм пристосуватися до нових реалій сьогодення.

Список використаних джерел

1. Про забезпечення психологічного супроводу учасників освітнього процесу в умовах воєнного стану в Україні : лист Міністерства освіти і науки України від

29.03. 2022 № 1/3737-22. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/prozabezpechennya-psihologichnogo-suprovodu-uchasnikiv-osvitnogo-procesu-vumovah-voyennogo-stanu-v-ukrayini>.

2. Матеріали для педагогів та батьків «Сучасне дошкілля під крилами захисту». URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/materiali-dlya-pedagogiv-i-batkivsучасне-doshkillya-pid-krilami-zahistu>.

3. Вихователі задля допомоги дітям. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/vihovatelyi-dnipropetrovshini-obyednalisya-zadlya-dopomogi-vnutrishnoperemishenim-dityam>.

Городецька Лілія

м. Ромни, Україна

Horodetska, Lilia

Romny, Ukraine

УПРАВЛІНСЬКА КОМПЕТЕНТНІСТЬ КЕРІВНИКА СУЧАСНОГО ЗАКЛАДУ ОСВІТИ

Ключові слова: *управлінська компетентність, стратегія розвитку, керівник нового типу, сучасний заклад освіти.*

MANAGEMENT COMPETENCE OF THE HEAD OF A MODERN EDUCATIONAL INSTITUTION

Key words: *managerial competence, development strategy, a new type of manager, a modern educational institution.*

Реформа системи освіти України потребує сучасних підходів в управлінні навчальним закладом, адже саме забезпечення якості освіти неможливе без якісних людських ресурсів, зокрема керівних кадрів – директорів закладів освіти, які безпосередньо здійснюють управління процесом формування та становлення майбутньої особистості громадянина України.

На нашу думку, саме питання управлінської компетентності керівника сучасного закладу освіти є актуальним, як ніколи, бо інтуїтивне управління може призвести до неефективного розвитку освітньої установи, тому питання забезпечення якості освіти матиме декларативний характер. Українські реалії у сфері освіти не завжди викликають оптимізм, це пов'язано з війною, зі складною економічною ситуацією в країні та іншими об'єктивними причинами. Нові освітянські реформи лише започатковуються, результати від них педагоги і громадськість відчують ще не скоро. Саме тому сьогодні освітній заклад визначає стратегію розвитку, від якої залежить його майбутнє. Не секрет, що саме від керівника та його управлінської компетентності багато в чому залежить конкурентоспроможність закладу на ринку освітніх послуг.

Сучасний розвиток суспільства потребує відмови від тоталітарного методу управління і переходу до демократичного керівника колективу колег-однодумців, що займаються спільною справою.

В умовах відкритого освітнього простору закладам освіти потрібні керівники нового типу, які володіють високим рівнем розвитку управлінської компетентності, що забезпечує виконання поряд із традиційними функціями ряду нових, серед яких: прогнозування розвитку, управління якістю і змінами, виявлення і підтримка інновацій, управління власним часом і часом підлеглих, фандрейзинг та маркетинг, бренд – менеджмент тощо [4, с. 115].

Управління сучасним освітнім закладом, як мистецтво, пов'язане зі здатністю керівника вирішувати управлінські завдання оригінально, неповторно, з високою результативністю, талановито, з найменшими втратами сил і засобів, що значною мірою зумовлено особистими якостями і характеристиками керівника, рівнем його професійної підготовки як управлінця.

Керівник нового типу має бути не лише харизматичним лідером, професіоналом із педагогічною освітою, а й володіти кваліфікацією менеджера освіти, навичками стратегічного проектування, моніторингу та системного моделювання процесів, що відбуваються в установі, організації ефективних міжособистісних і професійних комунікацій в колективі, отримання та ефективного застосування інформації, знань тощо. У період докорінної модернізації системи освіти формування корпусу керівників нового, креативного, інноваційного типу, готового м і здатного до ініціативи і нестандартних управлінських рішень, стає особливо актуальною [4, с. 115].

За останнє десятиліття помітно зросла зацікавленість учених, педагогів-практиків проблемою управлінської компетентності керівника сучасного навчального закладу, що вказує на її важливість і соціальну значущість.

Найважливішими складовими управлінської компетентності в умовах модернізації освіти можна визначити: бачення стратегії та визначення перспектив розвитку закладу освіти; критична оцінка власної діяльності керівника і роботи педколективу; моніторинговий супровід процесу управління; позитивна мотивація персоналу; комунікативна культура керівника і педагогічних працівників [7, с. 5].

Ми цілком поділяємо думку Н. Погрібної стосовно того, що сучасний керівник освітнього закладу повинен мати: високий рівень вербальності, емпатійності, комунікативності; відмінні організаторські, логічні та евристичні здібності; високі морально-вольові та світоглядні характеристики; достатні вміння щодо застосування сучасної аудіо- та комп'ютерної техніки; навички у виробленні колективного управлінського рішення; розвинуті вміння та навички щодо проведення основних управлінських заходів; досвід роботи в міжнародних та інноваційних проектах; власні друковані праці наукового характеру; чітко сформоване управлінське кредо; демократичний стиль керівництва [9, с. 17].

Управлінську компетентність керівника ми розуміємо як комплексну характеристику управлінця-професіонала, яка включає сукупність знань і вмінь, психологічних характеристик, певних особистісних якостей, необхідних для реалізації професійних функцій, що відображають основні напрямки, види і форми управлінської діяльності [3, с.12].

Керівник сучасного загальноосвітнього закладу має постійно підвищувати свій професіоналізм, свою управлінську компетентність і культуру, демонструючи високий науково-теоретичний та методичний рівень.

У сучасних умовах управлінська компетентність керівника закладу освіти все більше має орієнтуватися на вільний розвиток людини, на творчу ініціативу, самостійність, професійний потенціал працівника, його резерви, можливості до професійного навчання та самонавчання.

Керівник сучасного освітнього закладу – це професіонал, який: досягає високого рівня професійної діяльності; свідомо змінює і розвиває себе в процесі діяльності; вносить індивідуальний внесок у професію; володіє предметними (спеціальними) знаннями і визначеним набором пов'язаних з ними професійних вмінь в управлінській сфері [7, с.6].

Список використаних джерел

1. Єльнікова Г.В. Управлінська компетентність : методичні матеріали Київ: Ред. загальнопед. газет, 2005. 128 с.
2. Лаврук В. Діагностика управлінської компетентності директора школи Київ : Шкільний світ, 2008. 128 с.
3. Маслов В. І. Психологічна основа моделі компетентності директора школи *Директор школи, ліцею, гімназії*. 2003. № 1. С. 12.
4. Олешко П. С., Кінах Н. В. Структура управлінської компетентності керівника освітнього закладу в системі післядипломної педагогічної освіти *Вісник післядипломної освіти. Випуск 9 (38) «Серія «Педагогічні науки»* С. 113-132 URL: http://umo.edu.ua/images/content/nashi_vydanya/visnyk_PO/9_38_2019/Bulletin_9_38_Pedagogika_Pet_Olechko_Nel_Kinakh_UA.pdf.
5. Орбан-Лембрик Л.Е. Психологія управління : навч. посіб. / за ред. Л.Е. Орбан-Лембрик. 2-ге вид., доп. Київ: Академвидав, 2010. 544 с.
6. Павлютенко Є. М. Професійна компетентність директора школи Управління школою. 2003. № 7 (19). С. 2-8.
7. Підготовка керівника середнього закладу освіти : навч. посіб. / за ред.: Л.І.Даниленко. Київ : Міленіум, 2004. 272 с.
8. Пилипчук М.В. Управлінська компетентність керівника у сучасній школі. *На Урок*: веб-сайт. URL: <https://naurok.com.ua/dopovid-na-temu-upravlinska-kompetentnist-kerivnika-u-suchasniy-shkoli-80796.html>.
9. Погрібна Н. Управління школою по-новому Київ : Шкільний світ, 2009. 112 с.

Жуліна Анастасія
м. Одеса, Україна

Zhulina, Anastasiia
Odesa, Ukraine

**УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ
ЗАКЛАДІВ СПЕЦІАЛЬНОЇ ОСВІТИ**

Ключові слова: керівництво, компетенція, компетентність, педагоги, розвиток, управління.

**MANAGEMENT OF THE DEVELOPMENT OF PROFESSIONAL
COMPETENCE OF TEACHERS
OF SPECIAL EDUCATIONAL INSTITUTIONS**

Key words: supervisor, competence, competency, educators, development, management.

Розвиток професійної компетентності працівників закладів спеціальної освіти є однією з ключових проблем управління закладами спеціальної освіти. Зміна вимог до якості освіти та відповідно до кваліфікації педагогічних працівників, швидкий розвиток науково-технічного прогресу та впровадження нових технологій в освітній процес ставлять перед керівництвом закладів спеціальної освіти завдання забезпечення найвищого рівня професійної компетентності педагогічних працівників. Тому, вирішення цієї проблеми вимагає від керівництва закладу спеціальної освіти вміння ефективно управляти розвитком професійної компетентності своїх працівників.

Теоретико-методологічні основи управління професійним розвитком педагогічних працівників вивчали такі вчені (С. Мирошник, О. Отич, Л. Пуховська, Т. Сорочан, М. Хоржевська та ін.). Поняття про ключові компетентності досліджувалися в працях зарубіжних, насамперед європейських науковців (J. Delors, H. Haste, W. Nutmacher, та ін.). Українські напрацювання з питань професійної компетентності викладені в наукових дослідженнях (О. Пометун, О. Савченко, С. Сисоєва та ін.).

Зокрема, компетентність розглядається як інтегративна якість високомотивованої особистості, яка проявляється в готовності реалізувати особистий потенціал у продуктивній діяльності на основі знань, умінь та досвіду, набутих упродовж життя. Вони дозволяють особистості визначати, тобто ідентифікувати та вирішувати, незалежно від контексту (ситуації), проблеми, характерні для певної сфери діяльності [1, с. 188].

Поняття компетенція (від лат. *competentia* і *competo* – прагну, відповідаю, підходжу) – це соціально закріплений результат освіти, що являє собою динамічну систему знань, умінь, навичок, здатностей, особистісних

цінностей, необхідних для ефективної професійної діяльності та особистісного саморозвитку [1, с. 191].

На нашу думку, компетентність фахівця зі спеціальної освіти з дітьми з особливими потребами – це динамічна комбінація знань, умінь і практичних навичок, необхідних для ефективної роботи в якості організатора та реалізатора спеціальних освітніх програм, а також способів мислення, професійних, світоглядних та морально-етичних цінностей, що визначають здатність корекційного педагога успішно реалізовувати професійну та подальшу педагогічну діяльність.

Професійна компетентність – це інтегральна характеристика особистості фахівця, яка розглядається з позицій культурної діяльничого, або особистісно-діяльничого, системного акмеологічного та інтегративного методологічних підходів [1, с. 318].

Проаналізувавши наукову літературу ми можемо визначити, що управління професійним розвитком – це розроблення та реалізація заходів щодо досягнення професійних показників компетентності педагогічних працівників, які відповідають стратегії розвитку закладу спеціальної освіти.

Управління розвитком професійної компетентності педагогів є складним процесом, який вимагає розробки та впровадження ефективних стратегій та підходів. Його виконання може забезпечити якість освіти та виховання учнів з особливими освітніми потребами, що є важливим фактором у формуванні їх соціальної та професійної адаптації в майбутньому житті.

Крім того, управління розвитком професійної компетентності педагогів у закладу спеціальної освіти повинно бути спрямоване на розв'язання таких проблем, як нестача кваліфікованих кадрів, відсутність доступу до сучасних технологій та методик навчання.

Також, управління розвитком професійної компетентності педагогів в закладах спеціальної освіти повинно спрямовуватися на індивідуальні потреби кожного педагога, оскільки вони мають різний рівень підготовки, досвіду та здібностей. Також необхідно забезпечити високу мотивацію педагогів до професійного розвитку та підвищення кваліфікації. Однак важливо зазначити, що успіх управління розвитком професійної компетентності педагогів у закладах спеціальної освіти залежить не лише від організації системи управління, але й від самого педагога, який повинен бути готовий до постійного професійного розвитку та навчання.

Для успішного управління розвитком професійної компетентності педагогів необхідно використовувати системний підхід і використовувати різноманітні інструменти, такі як підвищення мотивації, організація навчання та підвищення кваліфікації, співпраця з іншими освітніми закладами та науковими установами тощо.

Отже, управління розвитком професійної компетентності педагогів у закладах спеціальної освіти є складним та багатоаспектним процесом, який потребує системного підходу та використання різноманітних інструментів. Правильно організоване управління розвитком професійної компетентності педагогів може допомогти забезпечити високу якість навчання, соціальне та професійне становлення учнів з особливими освітніми потребами, а також підвищити ефективність роботи закладу спеціальної освіти в цілому.

Список використаних джерел

1. Домбровська Я. М. Сучасний психолого-педагогічний словник / за заг. ред. О.І.Шапран. Переяслав-Хмельницький, 2016. 473 с.
2. Лопухіна Т. В. Підвищення професійної компетентності педагога у галузі спеціальної та інклюзивної освіти // Педагогічні науки: реалії та перспективи. 2022. № 78. С. 133-137. URL: <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2020.78.29>
3. Мартинець. Л. А. Управління професійним розвитком учителів : навч.-метод. посіб. Вінниця : ДонГУ , 2016. 87 с.
4. Шеремет М. К. Професійна підготовка фахівців спеціальної освіти в умовах сьогодення // Збірник матеріалів IV Всеукраїнської науково-практичної конференції Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. 2020. С. 6-10.

Іваницьова Ольга

м. Одеса, Україна

ORCID: 0000-0002-9944-9240

Ivannikova, Olha

Odesa, Ukraine

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ МОВНО-КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

***Ключові слова:** спілкування, компетентність, формування, мовно-комунікативна компетентність, майбутній учитель початкових класів.*

FEATURES OF THE FORMATION OF LANGUAGE AND COMMUNICATIVE COMPETENCE OF FUTURE TEACHERS OF PRIMARY GRADES

***Key words:** communication, competence, formation, linguistic and communicative competence, future primary school teacher.*

Сучасна система вищої освіти суттєво впливає на підвищення якості людського капіталу, неодноразово виступає генератором нових ідей та основою соціально-економічного розвитку країни. Сьогодні заклади фахової передвищої та вищої освіти мають швидко реагувати як на зміни в економічній сфері, так і на ринку праці. У зв'язку з цим перед освітою стоїть завдання підготувати

фахівців нового покоління, які є конкурентоспроможними і конкурентоздатними, володіють професійними вміннями, відповідними компетентностями та компетенціями тощо.

Однією із актуальних, у сучасному контексті, є мовно-комунікативна компетентність педагога, яку переважно трактують як здатність налагоджувати та підтримувати необхідні контакти, наявність системи мовних знань, професійних умінь та практичних навичок, що сприяють реалізації успішного спілкування, володіння мовою обраного професійного фаху та здатністю синтезувати академічні і гнучкі навички, мотивувати суб'єктів до навчання упродовж життя [2, с. 67].

Цю проблему ґрунтовно висвітлювали у своїх дослідженнях А. Бойко, Н. Бутенко, С. Гончаренко, С. Вітвицька, І. Дичківська, О. Дубасенюк, Т. Мантула, Т. Морозова, О. Пометун, О. Сердюк та ін. Заслужують на увагу в цьому контексті результати досліджень з кандидатських дисертацій Ю. Вторнікової, Я. Гаєвця, Н. Зверєвої, О. Кравченко-Дзьондзі, Н. Кипиченко, М. Оліяр, Т. Стамбульської та ін.

Зазначимо, ця проблема багатоаспектна й багатовимірна, відтак недостатньо розкрито певні аспекти формування та розвитку мовно-комунікативної компетентності у майбутніх педагогів. На основі цього, вважаємо за необхідне виокремити особливості формування мовно-комунікативної компетентності майбутніх учителів початкових класів.

У полі зору нашого дослідження, вважаємо за потрібне проаналізувати погляди й думки науковців щодо трактування основних концептів нашої роботи. Переважно, дослідники (Н. Бабич, Л. Булаховський, Д. Ганич, О. Горошкіна, М. Жовтобрюх, Л. Мацько, А. Нікітіна, І. Соколова та ін.) розглядають мовно-комунікативну компетентність як складну систему, що ґрунтується на мовній компетентності суб'єкта комунікації на фоні відповідних соціальних функцій, опануванні сукупністю комунікативних знань, умінь та практичних навичок, що сприяють реалізації функцій, які покладені на науко-педагогічного працівника в цілому, впровадженні на високому професійному рівні якісного педагогічного спілкування, можливостей самоактуалізації та саморозвитку за рахунок використання вербальних та невербальних засобів комунікації з позиції професійної діяльності [4, с. 112].

Т. Хома визначає комунікативну (мовну) компетентність учителя початкових класів як широке коло комунікативних умінь. Такі вміння поділяються на прості – це вербальна і невербальна комунікації, розподіл уваги, здатність до соціальної перцепції, емпатії, прогностичні вміння, керування власними діями в спілкуванні тощо. До складних умінь належать: наявність ділового і емоційного контакту зі співрозмовником, пристосовування до середовища спілкування, керування ініціативою в комунікації, спрямування

взаємодії на вирішення педагогічних завдань [6, с. 203-206].

Заслугує на увагу узагальнене визначення комунікативної компетентності майбутнього педагога, запропоноване Т. Дрозд, – це особистісне надбання, яке формується з рефлексії, емпатії, здібності до децентрації та прогнозування, наявність комунікативної толерантності, діалогічної спрямованості у спілкуванні, а для ефективного вирішення комунікативних педагогічних завдань представлені знання та уміння [5, с. 124].

Нами мовно-комунікативна компетентність потрактовано як здатність налагоджувати та підтримувати на належному рівні важливі контакти з суб'єктами навчання, яка включає відповідну систему мовних знань, мовленнєвих умінь і практичних навичок, що сприяють реалізації успішного спілкування.

Проаналізувавши погляди науковців, дійшли висновку, що мовно-комунікативна компетентність, загалом, становить мовний потенціал особистості майбутнього педагога і являється структурним феноменом, що включає в себе мотиви, ціннісні установки, соціальні та психологічні стереотипи, мовні знання, мовленнєві уміння та навички.

Зауважимо, що вищезазначений теоретичний аналіз дає можливість більш детально визначити особливості формування мовно-комунікативної компетентності майбутніх учителів початкових класів. У цьому контексті особливого значення набувають думки таких вітчизняних дослідників як Н.Березовської-Савчук, Г. Бондаренко, Н. Волкової, В. Желанової, С.Мартиненко, В. Підгурської, В. Усатого та ін. У трактуваннях науковців примітним є те, що процес формування мовно-комунікативної компетентності здобувачів освіти, майбутніх учителів початкової школи, доволі-таки тривалий, тому для пошуку шляхів вирішення професійних завдань досить важливо поетапно залучати здобувачів освіти до оволодіння означеною компетентністю, при цьому ускладнюючи їхню діяльність у відповідності до цілей комунікативної підготовки.

Так, Г. Бондаренко та С. Мартиненко виокремили такі особливості формування комунікативної компетентності майбутніх фахівців як «цілеспрямований процес вироблення та засвоєння цінностей, теоретичних знань й комунікативних умінь і навичок; набуття позитивного комунікативного досвіду в процесі систематичного вирішення комунікативних завдань під час педагогічної практики та аудиторних занять». Саму ж сформованість комунікативної компетентності майбутніх учителів початкової школи у процесі педагогічної практики трактують «як системне утворення, що поєднує особистісні якості, культуру спілкування, здатність до реалізації комунікативної взаємодії з суб'єктами освітньо-виховного процесу» [1, с. 82–87].

Н. Волкова зауважила, що формування мовно-комунікативної компетентності обумовлено наступними особливостями: відносність, що характеризується залежністю від взаємодії суб'єктів комунікації; особливість взаємодії індивідів у процесі мовленнєвої діяльності, які володіють відповідними знаннями мови у процесі спілкування; включає писемне та усне мовлення; комунікативна здатність у контекстуальних вимогах до людини; відноситься до сфери знань людини, дану компетентність можна розвивати, підтримувати на належному рівні, здійснювати оцінку за рахунок мовленнєвої діяльності учасників спілкування [3, с. 432].

Відповідно до проведеного теоретичного та емпіричного аналізу літературних джерел, нами виокремлено особливості формування мовно-комунікативної компетентності майбутніх учителів початкових класів: орієнтація професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів на розвиток мовно-комунікативної компетентності; діагностика готовності майбутнього педагога до мовно-комунікативної діяльності; розробка та застосування алгоритму формування мовно-комунікативної компетентності майбутніх учителів початкової школи, що включає взаємопов'язані етапи (діагностичний; мотиваційний; операційний; оцінно-контрольний); формування нових ціннісних установок мовної особистості у ситуаціях професійного напрямку; спрямованість освітнього процесу на встановлення особистісно орієнтованої взаємодії (суб'єкт-суб'єктної); удосконалення змісту, форм і активних методів формування мовно-комунікативної компетентності майбутніх фахівців у процесі педагогічної практики; забезпечення мотиваційно-ціннісного ставлення майбутніх педагогів до мовно-комунікативної діяльності; організація роботи на основі діяльнісного підходу із застосуванням інтерактивної технології навчання, спрямованої на підвищення сформованості мовно-комунікативної компетентності та індивідуалізацію означеного процесу.

Таким чином, нами обґрунтовано й уточнено сутність та особливості формування мовно-комунікативної компетентності майбутніх учителів початкових класів як цілеспрямований процес вироблення теоретичних знань, комунікативних умінь і навичок та засвоєння цінностей, набуття позитивного досвіду в процесі систематичного вирішення комунікативних завдань під час соціально-педагогічної діяльності, педагогічної практики та аудиторних занять.

Підсумовуючи, можемо констатувати, що виокремлені особливості формування мовно-комунікативної компетентності сприятимуть професійному і особистісному становленню майбутніх учителів початкових класів.

Перспектива подальших розвідок полягає у виокремленні педагогічних умов формування мовно-комунікативної компетентності майбутніх учителів початкових класів у процесі професійної підготовки.

Список використаних джерел

1. Бондаренко Г. Л., Мартиненко С. М. Особливості підготовки майбутнього вчителя початкової школи до мовленнєво-риторичної діяльності. *Рідна мова: освітній кварталник Українського вчительського товариства у Польщі*. Валч, 2013. № 19. С. 82–87. URL : <https://core.ac.uk/download/pdf/78039019.pdf>.
2. Василків І. Удосконалення професійної підготовки вчителя початкових класів у модернізації вищої педагогічної освіти. *Педагогічні науки*. Одеса, 2022. № 1 (101). С. 66-69. DOI : <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2022-1-101-14>.
3. Волкова Н. П. Теоретичні та методичні засади підготовки майбутніх учителів до професійно-педагогічної комунікації : дис. д-ра пед. наук : 13.00.04. Дніпропетровськ, 2006. 432 с.
4. Горошкіна О. М., Нікітіна А. В. Культура мовлення вчителя-словесника. Луганськ : СПД Резніков В. С., 2007. 112 с.
5. Дрозд Т. М. Комунікативна компетентність вчителя: теорія і практика. *Науково-методичний посібник*. Вінниця : ММК, 2013. 124 с.
6. Хома Т. В. Комунікативна компетентність, її складові. *Науковий вісник Мукачівського державного університету*. Серія: Педагогіка та психологія. Мукачів, 2018. Вип. 1. С. 203–206.

Науковий керівник:

Гарачук Т. В., кандидат педагогічних наук,
в.о. доцента кафедри дошкільної і початкової освіти
КЗВО «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради»

Іванюк Ірина

кандидат педагогічних наук
м. Київ, Україна
ORCID: 0000-0003-2381-785X

Ivaniuk, Iryna

PhD of Pedagogical Sciences
Kyiv, Ukraine

МОНІТОРИНГ ОБІЗНАНОСТІ ПЕДАГОГІЧНОЇ ГРОМАДСЬКОСТІ ЩОДО ПРОФЕСІЙНОГО СТАНДАРТУ ВЧИТЕЛЯ: РЕЗУЛЬТАТИ ОПИТУВАННЯ

Ключові слова: моніторинг, професійний стандарт вчителя, компетентність.

MONITORING THE AWARENESS OF THE PEDAGOGICAL COMMUNITY REGARDING THE PROFESSIONAL STANDARD OF THE TEACHER: SURVEY RESULTS

Key words: monitoring, teacher's professional standard, competence.

Під час впровадження реформи Нової української школи (НУШ) було прийнято професійний стандарт вчителя [1], який визначає вимоги до компетентностей, обов'язків і кваліфікацій працівників. Він дозволяє вчителям визначати орієнтири власного професійного розвитку, спираючись

на визначені у стандарті загальних і професійних компетентностей, якими має володіти вчитель. Документ був розроблений Міністерством освіти і науки України за підтримки проєкту «Фінська підтримка реформи української школи (Навчаємося разом)». У межах проєкту протягом 24 грудня 2022 р. – 12 січня 2023 р. було проведено моніторинг щодо рівня обізнаності педагогічної громадськості про реформу освіти щодо професійного стандарту вчителя. Моніторинг було здійснено шляхом анонімного онлайн-опитування, вибірка випадкова та нерепрезентативна. Розглянемо його результати.

В опитуванні взяли участь 930 респондентів, серед яких 90,4% жінок та 9,6% чоловіків. 83,3% респондентів є вчителями, 16,7% – директорами або заступниками директорів закладів загальної середньої освіти. Найбільша частина респондентів 45,5% була у віці 45 - 59 років, 35,5% респондентів мали вік – 30 - 44 років, 9,7% респондентів представляли вікову категорію 18 - 29 років, 9,4% респондентів були у віці 60 років і старше. Більше половини 54% респондентів проживають у селах/селищах і 46% респондентів проживають у містах та селищах місцевого типу. Географія опитування складає 19-ть областей України та м. Київ: Вінницька – 0,3%, Волинська – 0,6%, Дніпропетровська – 1,4%, Донецька – 0,3%, Закарпатська – 15,4%, Запорізька – 0,6%, Київ – 0,6%, Київська – 0,6%, Кіровоградська – 2,7%, Львівська – 5,9%, Одеська – 0,6%, Полтавська – 1,3%, Рівненська – 0,3%, Сумська – 0,4%, Тернопільська – 4,6%, Харківська – 58,8%, Хмельницька – 3,4%, Черкаська – 0,4%, Чернівецька – 0,6%, Чернігівська – 0,2%.

Розділ питань, що стосувався рівня обізнаності педагогічної громадськості щодо професійного стандарту вчителя, включав в себе 5 питань. За кожним оцінювання відбувалось за 5-бальною шкалою, де 1 = низька обізнаність, 5 = повна поінформованість та обізнаність. Свою обізнаність з професійним стандартом вчителя 41,3% респондентів оцінили на 5 балів, 50,4% респондентів оцінили на 4 бали, 7,5% респондентів оцінили на 3 бали, 0,4% респондентів оцінили на 2 бали і 0,3% респонденти оцінили на 1 бал. Результати свідчать, що освітяни добре обізнані з професійним стандартом вчителя.

На питання «Наскільки Ви обізнані з трудовими функціями, що вимагає професійний стандарт вчителя» 44,4% респондентів оцінили на 5 балів, 47,8% респондентів оцінили на 4 бали, 7% респондентів оцінили на 3 бали, 0,5% респондентів оцінили на 2 бали і 0,2% респонденти оцінили на 1 бал.

На питання «Наскільки Ви обізнані з загальними компетентностями, що вимагає професійний стандарт вчителя», 48,4% респондентів оцінили на 5 балів, 46,7% респондентів оцінили на 4 бали, 4,3% респондентів оцінили на 3 бали, 0,4% респондентів оцінили на 2 бали і 0,2% респонденти оцінили на 1 бал.

На питання «Наскільки Ви обізнані з професійними компетентностями, що вимагає професійний стандарт вчителя», 50,4% респондентів оцінили на 5 балів, 44,7% респондентів оцінили на 4 бали, 4,1% респондентів оцінили на 3 бали, 0,5% респондентів оцінили на 2 бали і 0,2% респонденти оцінили на 1 бал.

Важливо було визначити джерела, з яких педагогічні працівники отримали інформацію щодо професійного стандарту вчителя. Респондентам було запропоновано оцінити корисність джерел за 5-ти бальною шкалою. Список джерел наведемо за отриманим рейтингом – від більшого відсотка зазначених відповідей до меншого.

Джерело «Адміністрація ЗЗСО» 45,27% респондентів оцінили на 5 балів, 24,19% респондентів оцінили на 4 бали, 16,77% респондентів оцінили на 3 бали, 8,6% респондентів оцінили на 2 бали і 5,16% респондентів оцінили на 1 бал.

Джерело «Сайт МОН України» 43,23% респондентів оцінили на 5 балів, 23,98% респондентів оцінили на 4 бали, 21,51% респондентів оцінили на 3 бали, 8,28% респондентів оцінили на 2 бали і 3,01% респондентів оцінили на 1 бал.

Джерело «Веб-сайти для педагогічної громадськості» 26,67% респондентів оцінили на 5 балів, 29,57% респондентів оцінили на 4 бали, 22,58% респондентів оцінили на 3 бали, 13,66% респондентів оцінили на 2 бали і 7,53% респондентів оцінили на 1 бал.

Джерело «Тренінги ІППО» 24,95% респондентів оцінили на 5 балів, 28,06% респондентів оцінили на 4 бали, 21,08% респондентів оцінили на 3 бали, 13,55% респондентів оцінили на 2 бали і 12,37% респондентів оцінили на 1 бал.

Джерело «Соціальні мережі» 20% респондентів оцінили на 5 балів, 29,57% респондентів оцінили на 4 бали, 28,06% респондентів оцінили на 3 бали, 14,73% респондентів оцінили на 2 бали і 7,63% респондентів оцінили на 1 бал.

В «Іншому» респонденти зазначили такі джерела інформації, що можна розподілити по категоріях: колеги (18 респондентів), фахові журнали (10 респондентів), вебінари (4 респонденти), курси підвищення кваліфікації ІППО (4 респонденти), самоосвіта (3 респонденти), центри професійного розвитку педагогічних працівників (3 респонденти), методичне об'єднання (3 респонденти), відділ освіти (2 респонденти), сайт «Всеосвіта» (2 респонденти), вайбер групи (2 респонденти), інші джерела зазначили по 1 разу, тож вони не підлягають категоризації.

Отже, на основі результатів моніторингу, можна зробити висновок, що педагогічні працівники є добре обізнаними з професійним стандартом вчителя, а основними джерелами отримання інформації щодо професійної діяльності для вчителів є адміністрація закладу загальної середньої освіти та сайт МОН України.

Список використаних джерел

1. Про затвердження професійного стандарту за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)»: Наказ від 23.12.2020 №2736-20 Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v2736915-20#Text> (дата звернення: 26.03.2023).

Ключко Оксана

кандидат педагогічних наук
м. Суми, Україна
ORCID: 0000-0001-6955-5299

Klochko, Oksana

Cand. of Pedagogical Sciences
Sumy, Ukraine

**ФОРМУВАННЯ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ В ПРОЦЕСІ
МАГІСТЕРСЬКОЇ ПІДГОТОВКИ ВИКЛАДАЧІВ ВИЩОЇ ШКОЛИ**
Ключові слова: магістерська підготовка, викладач вищої школи, компетентність.

**FORMATION OF COMPETENCIES OF FUTURE HIGHER SCHOOL
TEACHERS IN THE PROCESS OF PROFESSIONAL PREPARATION**
Key words: competencies, future higher school teachers, professional preparation.

Потреба в підготовці педагогічних працівників нової генерації, здатних до особистісного професійного зростання, є наскрізною у Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2021–2031 роки й зумовлює розробку нових траєкторій, моделей, технологій та методик професійної підготовки майбутніх педагогів.

У документі зазначено, що швидкі зміни, які відбуваються у суспільстві, технологіях, знаннях, вимагатимуть у майбутньому від фахівців здатності до пристосування, опанування нових навичок, професій, креативності. У майбутніх структурах освітніх програм найбільш актуальним є набуття універсальних компетентностей, штибу: вміння вчитися, опрацювати інформацію, швидко опанувати нові технології, здатність до критичного мислення та креативного підходу до завдань.

Актуальності набувають також навички системного мислення, програмування, *міжгалузевої комунікації*, вміння працювати в умовах невизначеності, *мультикультурність* і володіння декількома мовами, екологічність мислення, мультифункціональність. Висока складність завдань майбутнього потребує від фахівців вміння концентруватися, управляти власними емоціями, підтримувати розумову та фізичну працездатність, планувати навантаження. Таким чином, перед ЗВО постає завдання

поєднання розвитку таких здатностей у студентів та одночасного надання їм спеціалізованих знань і навичок в межах обраної ними професії.

З огляду на зміст освітніх програм сучасних вишів, вважаємо, що «трендом» у майбутньому стане їх міждисциплінарність, свобода і відповідальність студента у формуванні індивідуальної освітньої траєкторії. Методи навчання так само трансформуватимуться, що буде пов'язано, перш за все, зі зміною фокусу з викладання (як передача знань) на активну участь студента у процесі. Функція викладача у майбутньому полягатиме у створенні сприятливого освітнього середовища для навчання та управління цим процесом. У формах навчання переважатимуть змішані, з широким застосуванням цифрових технологій [1, с. 25-30].

Отже, сучасні реалії, орієнтація українського суспільства на демократичні принципи, реорганізація вітчизняної системи освіти зумовлюють необхідність змін і в системі підготовки фахівців вищої школи, зокрема це стосується підготовки фахівців за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки магістерського рівня. Далі пропонуємо проаналізувати компетентності, якими мають оволодіти здобувачі вищої освіти та розглянути програмні результати навчання під час проходження стажування. Звернемося до «Пояснювальної записки до навчального плану підготовки магістрів за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки», за яким навчаються у Сумському обласному інституті післядипломної педагогічної освіти.

В документі зазначено чотири види компетентностей, а саме: *загальну, професійну, інформаційно-цифрову та комунікативну.*

Загальна компетентність: здатність приймати обґрунтовані рішення; здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

Професійна компетентність: здатність організовувати й аналізувати свою педагогічну діяльність; здатність планувати навчальні заняття відповідно до навчального плану закладу; здатність якісно, логічно викладати зміст матеріалу; здатність відбирати й використовувати відповідні навчальні засоби для побудови технологій навчання; здатність аналізувати навчальну й учбово-методичну літературу й використовувати її для побудови власного викладу програмного матеріалу; здатність розвивати інтереси студентів і мотивацію навчання, формувати й підтримувати зворотній зв'язок; здатність аналізувати переваги і недоліки різних технологій навчання, різних форм контролю й оцінювання процесу та результатів навчальної діяльності студентів,

Інформаційно-цифрова компетентність: здатність до використання сучасних методів навчання, пов'язаних із використанням ІКТ; здатність володіти методикою проведення заняття із застосуванням мультимедійних засобів навчання.

Комунікативна компетентність: здатність розуміти шляхи практичного застосування комунікативних навичок та розуміння факторів, які мають позитивний чи негативний вплив на комунікацію; здатність враховувати морально-психологічні аспекти професійного спілкування; здатність орієнтуватися у класифікації невербальних засобів спілкування; здатність до розуміння мови різних символів [2].

Серед програмних результатів значено, що: випускники будуть здатні добирати основні методи, прийоми, форми і засоби навчання для організації вивчення студентами програмного матеріалу; визначати форми контролю та оцінювання ходу й результатів навчальної діяльності тих, хто навчається; у випускників сформується здатність конструювання моделі методичної системи організації вивчення окремої змістової одиниці навчальної дисципліни ЗВО; здатність добирати матеріал до заняття та розробляти розгорнутий конспект або план-конспект лекційного, практичного та лабораторного заняття; випускники будуть виявляти та аналізувати типові помилки професійної поведінки викладача, що пов'язані з порушенням норм педагогічної моралі тощо [2].

Аналіз компетентностей, (визначені освітньо-професійною програмою «Педагогіка вищої школи»), якими мають оволодіти майбутні викладачі закладів вищої освіти, дає підстави стверджувати, що навчання фахівців вказаної галузі спрямовано на отримання ними високого рівня професійної підготовки, володіння глибокими знаннями та вміннями, сформованість наукового світогляду та особистісно-професійної компетентності, широкої ерудиції та професійно-особистісної культури, що стосується здатності використовувати сучасні інноваційні технології в галузі вищої освіти, здійснювати педагогічне проектування та моделювання сучасного освітнього середовища.

Отже, формування комунікативної компетентності майбутнього викладача в умовах магістерської підготовки відбувається через реалізацію завдань магістерської підготовки, а саме: формування професійних компетентностей, набуття досвіду викладацької та наукової діяльності магістрантами під час стажування; розвиток професійно значущих якостей та здібностей, професійної спрямованості, значущої мотивації, потреби в самовихованні, прагнення до саморозвитку та самовдосконалення; високого рівня самоорганізації й готовності до виконання професійних завдань та функцій в динамічно змінюваних умовах професійної реальності; формування творчого підходу до виконання професійних завдань, розвиток комунікативних здібностей та здатності до взаємодії з усіма учасниками освітнього процесу.

Список використаних джерел

1. Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2021-2031 роки. Київ. 2020. 71 с.
2. Сайт Сумського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти. URL: <http://www.soippo.edu.ua/index.php/navchalna-robota/57-perepidgotovka/90normativno-pravove-zabezeche-nnya-011>

Корнієнко Ганна
м. Одеса, Україна

Kornienko, Hanna
Odesa, Ukraine

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВИХОВАТЕЛІВ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Ключові слова: професійна компетентність вихователя, процесний менеджмент, управління у закладі дошкільної освіти.

THE ORETICAL PRINCIPLES OF MANAGEMENT OF PROFESSIONAL COMPETENCE DEVELOPMENT OF TEACHERS OF PRE-SCHOOL EDUCATION INSTITUTIONS

Keywords: professional competence of the educator, process management management in pre-school education.

Теоретичні основи управління професійною компетентністю вихователів включають ряд фундаментальних концепцій і теорій, які можуть бути використані для розробки ефективних стратегій і практик. Однією з основних концепцій, на якій можуть ґрунтуватись дослідження розвитку професійної компетентності ми вважаємо теорію самоефективності А. Бандури, за якою люди вірять у свою здатність успішно виконувати певні завдання та досягати поставлених цілей. Безпосередньо педагогічні працівники, які мають високу самоефективність, почуваються впевненіше і компетентніше, що сприяє підвищенню їх професійної майстерності [6].

Крім того у контексті дослідження ми використовуємо управлінську теорію мотивації А. Маслоу. Згідно з цією теорією, люди прагнуть задовольняти свої потреби. Потреби людини мають певну ієрархічну організацію. Тобто вихователі, які можуть задовольнити потреби дітей в автономії, компетентності та зв'язку з іншими, зможуть забезпечити їм максимальний добробут [7].

Також вважаємо важливим використання управлінського концепту зворотнього зв'язку У. Глассера. За цим концептом зворотній зв'язок може допомогти людям розвиватися та покращувати свої навички та вміння. Педагогічні працівники, які отримують регулярний зворотній зв'язок від

своїх колег, керівництва або учнів, можуть використовувати його для покращення своїх методів педагогічних дій та підвищення якості виховної роботи [8].

У сучасних умовах розвитку науки та технологій, особливо в контексті динамічної соціально-економічної ситуації, важливим аспектом успішної діяльності закладу дошкільної освіти є професійна компетентність його педагогічних працівників. Процесний підхід до управління розвитком персоналу полягає в тому, що розвиток професійної компетентності вихователів відбувається як постійний процес, який включає в себе цілеспрямовані дії та заходи, спрямовані на підвищення рівня професійної майстерності та компетентності. Процесний підхід передбачає поетапне виконання дій, що включають планування, реалізацію та оцінку результатів. У контексті застосування системного підходу до розвитку професійної компетентності вихователів закладу дошкільної освіти може бути використана теорія та практика Кайдзен, що можливо визначити як мистецтво маленьких кроків на шляху досягнення певної мети.

Як визначає Л. Сергеева: «Якщо розглядати філософію Кайдзен як систему вдосконалення особистості, то вона має на увазі планомірне поліпшення у всіх областях життєдіяльності людини: трудової, громадської і особистої. Коли ж мова йде про застосування принципів Кайдзен у роботі підприємства, організації, установи, то під цим терміном слід розуміти систему вдосконалення діяльності, як цілком структури, так і її структурних підрозділів, виключно за рахунок внутрішніх резервів...» [5].

В сучасних умовах розвитку освіти стає актуальною задача оцінки професіоналізму педагога, виявлення рівня його професійної компетентності, культури, потенціалу зростання та можливостей професійної реабілітації. Оцінка професіоналізму фахівця в цілому, а також його професійної компетентності зокрема є однією з ключових тем у психолого-педагогічних дослідженнях. Сучасна наука має значний обсяг знань, використання яких у педагогічній діяльності є надзвичайно важливим для формування професійно компетентного педагога, педагога-дослідника, який може ефективно вдосконалювати освітній процес та спрямовувати його на досягнення завдань особистісного розвитку і формування дітей. Однак, науковці та практики занадто мало приділяють уваги проблемі формування професійної компетентності вихователів закладів дошкільної освіти, незважаючи на те, що це має надзвичайно важливе значення для досягнення високої якості дошкільної освіти. Управління розвитком професійної компетентності вихователів закладу дошкільної освіти є важливим елементом забезпечення якісної дошкільної освіти.

Список використаних джерел

1. Балашов Е. М. Психологічні особливості соціальної емпатії студентів як засобу самореалізації : Наукові записки Національного університету «Острозька академія» : серія «Психологія і педагогіка». 2014. Вип. 28. С.28-39.
2. Булага К., Кононец Н., Гриньова М. Технологія Кайдзен у процесі формування лідерських якостей вихованців дитячого хореографічного колективу. Теорія і практика управління соціальними системами 2. 2020 URL: http://repository.kpi.kharkov.ua/bitstream/KhPI-Press/47739/1/TIPUSS_2020_2_Bulaha_Tekhnolohiia.pdf
3. Кононец Н. В. Кайдзен-технологія як педагогічна технологія ресурсноорієнтованого навчання : Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний ун-т імені Григорія Сковороди» Тематичний випуск «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору». Додаток 1 до Вип.35. Том IX(60). Київ : Гнозис. 2015. С. 147 – 154.
4. Нестуля С. І., Кононец Н. В. Упровадження системи кайдзен в освітньому середовищі університету як необхідна умова формування лідерської компетентності студентів : Лідери XXI століття. Формування особистості харизматичного лідера на основі гуманітарних технологій: матеріали III міжнародної науковопрактичної конференції (26-27 вересня 2019 р.). Харків: НТУ «ХПІ». 2019. С.194-198.
5. Сергеева Л. М. Кайдзен-методика у професійному розвитку особистості URL: https://lib.iitta.gov.ua/719632/1/%D0%A1%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%8F_%D0%A1%D0%B5%D1%80%D0%B3%D0%B5%D1%94%D0%B2%D0%B0.doc.pdf
6. Bandura A. Leading Psychologist of Aggression, Dies at 95. 2021 // <https://www.nytimes.com/2021/07/29/science/albert-bandura-dead.html>
7. Maslow A. Motivation and Personality NY: Addison-Wesley, 1987. 176 p.
8. Glasser, W. Control theory. New York: Harper & Collins. 1984. 223 p.

Науковий керівник:

Костенко Р. В., доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри педагогіки та освітнього менеджменту
КЗВО «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради»

Лєскова Ангеліна
м. Одеса, Україна
ORCID: 0000-0001-5228-5173

Lieskova, Anhelina
Odesa, Ukraine

ПРОБЛЕМА РОЗВИТКУ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ ПЕДАГОГІВ

Ключові слова: *емоційний інтелект, педагог, психологічна компетентність, розвиток.*

THE PROBLEM OF EMOTIONAL INTELLIGENCE DEVELOPMENT OF TEACHERS

Key words: *emotional intelligence, teacher, psychological competence, development.*

Проблема емоційного інтелекту дуже актуальна в сучасній психологічній науці, до неї є науковий інтерес, також вона має велике прикладне значення у різних галузях, зокрема: у практичній психології, педагогіці, політиці, менеджменті, маркетингу, рекламі, торгівлі тощо. Емоційний інтелект впливає на психологічну компетентність людини, її особистісні стосунки, спілкування, самореалізацію в соціумі, професійну самореалізацію.

Емоційний інтелект є предметом дослідження багатьох вчених, таких як: Дж. Маєр, П. Саловей, Д. Карузо, Р. Бар-Он, Д. Гоулман, Н. Холл, О.Я.Чебикін, О. П. Саннікова, Е. Л. Носенко, І. М. Андрєєва, Д. В. Люсін, М.О. Журавльова, В. В. Зарицька, К. В. Максьом, М.Р. Савчук, М. М. Стасюк та ін.

В цілому, емоційний інтелект (ЕІ) розглядають як «здатність ефективно розбиратися в емоційній сфері людського життя: розуміти емоції і емоційне підґрунтя відносин, використовувати свої емоції для вирішення завдань, пов'язаних з відносинами та мотивацією» [2].

Серед науковців існують відмінності щодо розуміння структури емоційного інтелекту. Здійснивши аналіз поглядів різних авторів, ми зупинилися на концепції Дж. Маєра, П. Саловея [5, с. 233], уточненої Д.Гоулманом, згідно якої емоційний інтелект об'єднує в собі та проявляється в таких здібностях: «усвідомлення власних емоцій», «управління емоціями», «самотивації», «вмінні розпізнавати емоції інших людей», «умінні будувати стосунки» [1, с. 92-94]. Також цікавим є підхід до структури емоційного інтелекту Н. Холла, який вказує наступні компоненти: «емоційна обізнаність», «управління своїми емоціями», «самотивація», «емпатія», «розпізнавання емоцій інших людей» [3, с. 101]; тобто він виокремлює здатність до емпатії, а уміння будувати стосунки, на його думку, реалізується через інші складові ЕІ.

Емоційний інтелект розглядають як «соціально значущу інтегральну властивість особистості» (Е.Л. Носенко) [4, с. 95], яка забезпечує соціальну успішність. Отже, розвиток емоційного інтелекту набуває особливого значення для життєвої самореалізації особистості.

Розглядаючи емоційний інтелект у контексті педагогічної діяльності, усі дослідники (Т. М. Фогель, Д. М. Сабол, Т. В. Скорик, А. О. Міненок, Н.М.Петрова, М. В. Яцюк, О. М. Амплєєва та ін.) зазначають його велику роль у професійній успішності. Дійсно, емоційний інтелект педагога безпосередньо впливає на його емоційну саморегуляцію, особливості спілкування з дітьми, побудову стосунків з різними учасниками освітнього процесу, керування дитячим колективом, здатність ефективно пояснювати навчальний матеріал, здійснювати рефлексію, вносити корективи у процес діяльності та ін. Тобто розвинутий емоційний інтелект можна віднести до професійно значущих якостей педагога. В той же час, наявність фахової освіти та досвіду педагогічної діяльності не є гарантією того, що ЕІ педагога є високо розвинутим. Отже, виникає необхідність дослідити рівень та особливості розвитку емоційного інтелекту педагогічних працівників.

Метою дослідження є визначення рівня та особливостей розвитку емоційного інтелекту педагогів та подальша розробка заходів щодо розвитку ЕІ в системі підвищення кваліфікації фахівців.

Для проведення дослідження емоційного інтелекту педагогів було обрано тест Н. Холла [3, с. 101-104]. Ця психодіагностична методика дає можливість оцінити рівень розвитку окремих складових ЕІ, а також загальний рівень ЕІ. Тест складається із 30 тверджень. Обстежуваний оцінює ступінь своєї згоди чи незгоди по кожному з них і таким чином обирає відповідь. За кожену відповідь нараховуються певні бали (від -3 до +3). В процесі обробки результатів здійснюється підрахунок балів за 5 окремими шкалами, а також знаходять загальний показник ЕІ.

Дослідження було проведено протягом січня-квітня 2023 року на базі КЗВО «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради». Всього взяли участь 392 педагога м. Одеси та Одеської області, серед яких педагогічні працівники шкіл (переважно вчителі різного фаху) та закладів дошкільної освіти (переважно вихователі). 99,23% вибірки складають жінки, 0,77% – чоловіки. 22,7% учасників – у віці 20-35 років, 30,1% – 36-46 років, 38,52% – 47-60 років, 8,67% – старше 60 років. Також учасники дослідження мають різний педагогічний стаж: 28,57% – до 10 років (включно), 41,07% – від 11 до 25 років, 30,36% – більше 25 років.

Результати дослідження свідчать про те, що 9,44% обстежених мають низький рівень емоційної обізнаності, 61,73% – середній, 28,83% – високий. За шкалою «управління своїми емоціями» 38,52% мають низький рівень, 48,47% –

середній, 13,01% – високий. Самомотивація учасників дослідження: 17,60% – низький рівень, 54,59% – середній, 27,81% – високий. 11,74% обстежених мають низький рівень емпатії, 56,12% – середній, 32,14% – високий. Вміння розпізнавати емоції інших людей та впливати на їхній емоційний стан: 13,01% – низький рівень, 58,67% – середній, 28,32% – високий. Загальний рівень розвитку емоційного інтелекту учасників дослідження: 16,33% мають низький рівень, 71,94% – середній, 11,73% – високий.

Результати дослідження вказують на те, що, в цілому, в педагогів переважає середній рівень розвитку емоційного інтелекту (71,94%). Аналіз показників його окремих складових показав, що по них спостерігається тенденція тяжіння до середнього. Проблемною зоною в педагогів, які брали участь у дослідженні, є управління власними емоціями (38,52% – низький рівень, 48,47% – середній). І хоча кількість результатів з низьким рівнем за цією шкалою є меншою, ніж із середнім, це не зменшує виявлену проблему, а саме те, що 38,52% педагогів мають значні труднощі або навіть не здатні до емоційного самоконтролю. Причому низький рівень контролю над своїми емоціями є навіть у частини з тих обстежених, хто має середні, а іноді й високі результати за іншими шкалами.

Також слід зазначити, що серед учасників дослідження, які в підсумку отримали середній рівень емоційного інтелекту, є багато педагогів, у яких за деякими окремими шкалами низькі показники, а за іншими – середні. Тобто в кожному окремому випадку має значення не тільки інтегральний результат розвитку емоційного інтелекту, а і його окремі складові.

Проведення дослідження емоційного інтелекту за тестом Н. Холла дало можливість учасникам проаналізувати деякі особливості своєї емоційної сфери та її впливу на поведінку, спілкування, стосунки з оточуючими. Аналіз отриманих результатів допоміг їм усвідомити, які із складових емоційного інтелекту є їхніми сильними сторонами, а які потребують більшої уваги, контролю та роботи щодо їх розвитку.

Результати даного дослідження вказують на необхідність великої уваги до проблеми розвитку емоційного інтелекту педагогів, а також виявлення причин низьких показників щодо керування власними емоціями серед педагогів, особливо в тих випадках, коли інші складові емоційного інтелекту розвинуті на більш високому рівні.

Основними факторами, які можуть негативно впливати на здатність до емоційного самоконтролю, є: природна слабкість нервової системи (слабкий тип н.с.); переважання процесів збудження над процесами гальмування як індивідуальна особливість; виснаження нервової системи як результат емоційного вигорання у професійній діяльності; виснаження нервової системи внаслідок тривалого перебування у стресі; певний стиль поведінки,

при якому людина дозволяє собі «зриватися» на інших, і таким способом знижувати рівень внутрішньої напруги.

Актуальна ситуація продовження війни Російської Федерації проти України регулярно викликає стреси у населення нашої держави. Що, в свою чергу, негативно впливає на психоемоційний стан і, зокрема, на здатність до управління своїми емоціями. Тому необхідне відновлення ресурсів та підвищення стресостійкості, у деяких випадках – психологічна реабілітація.

Розвиток емоційного інтелекту педагогів тісно пов'язаний з підвищенням рівня їх психологічної компетентності, в т.ч. стосовно нових викликів, пов'язаних з війною.

Для розвитку ЕІ педагогічних працівників можна використовувати різні методи, прийоми і форми організації роботи, які передбачені в системі підвищення кваліфікації. Так, ми вважаємо доцільним: 1) введення психологічних модулів на всіх курсах підвищення кваліфікації педагогів у закладах вищої та післядипломної освіти, тематичне спрямування модулів: розвиток психологічної компетентності педагогів в умовах війни, розвиток емоційного інтелекту, стресостійкості, навчання навичкам психологічної самопомогі та допомоги дітям в умовах стресу тощо; 2) організацію та проведення конференцій, вебінарів, семінарів, тренінгів, майстер-класів для педагогічних працівників, спрямованих на підвищення психологічної компетентності, розвиток емоційного інтелекту, стресостійкості; 3) здійснення популяризації психологічних знань, які можуть бути корисні для подолання стресів, розвитку емоційного інтелекту та стресостійкості у людей, використовуючи інтернет-ресурси.

Емоційний інтелект є дуже важливим у професійній діяльності педагога. Його складові – емоційну обізнаність, управління своїми емоціями, самомотивацію, емпатію, розпізнавання емоцій інших людей – можна розглядати як групу гнучких навичок («soft skills»), які відіграють суттєву роль у саморегуляції емоцій та поведінки людини, впливають на її успішність у соціумі. Розвиток емоційного інтелекту є одним із пріоритетних завдань у контексті розвитку особистості, соціалізації, набуття та вдосконалення професійних навичок.

Список використаних джерел

1. Гоулман Д. Емоційний інтелект / пер. з англ. С.-Л. Гумецької. Харків : Віват, 2022. 512 с.
2. Емоційний інтелект. *Психологіс: енциклопедія практичної психології*. URL: http://psychologis.com.ua/emocionalnyu_intellekt.htm
3. Козляковський П. А. Діагностика “емоційного інтелекту” (Н. Холл). *Загальна психологія* : навч. посіб. 2-ге вид. Миколаїв. 2004. Т. 2. С. 101–104. URL: <https://lib.chmnu.edu.ua/pdf/posibnuku/244/7.pdf>

4. Носенко Е. Л. Емоційний інтелект як соціально значуща інтегральна властивість особистості. *Психологія і суспільство*. 2004. № 4 (18). С. 95–109. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/29759/1/Носенко.pdf>
5. Mayer J. D., Salovey P., Caruso D. R., Sitarenios G. Emotional intelligence as a standard intelligence. *Emotion*. 2001. № 1(3). P. 232-242. URL: <https://doi.org/10.1037/1528-3542.1.3.232>

Немерцалов Володимир

кандидат біологічних наук, доцент

м. Одеса, Україна

ORCID: 0000-0002-2562-9281

Ятвєцька Лариса

м. Одеса, Україна

ORCID: 0000-0001-8742-3740

Nemertsalov, Volodymyr

Ph.D., Associate Professor

Odesa, Ukraine

Yatvetska, Larisa

Odesa, Ukraine

**РЕФЛЕКСИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК МЕТАКОМПЕТЕНТНІСТЬ
ВЧИТЕЛІВ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ**

Ключові слова: *рефлексивна компетентність, педагогічна рефлексія, рефлексійна процедура, педагогічний моніторинг, індивідуальні професійні потреби, мета-компетентність.*

**REFLECTIVE COMPETENCE OF NEW UKRAINIAN SCHOOL
TEACHER AS META-COMPETENCE**

Key words: *reflective competence, pedagogical reflection, reflective procedure, pedagogical monitoring, individual professional needs, meta-competence.*

Стрімке оновлення освітніх технологій, змісту, форм, методів і засобів навчання, гнучкість освітніх програм та інші процеси в освіті потребують розвитку професійних компетентностей вчителя, виписаних у Професійному стандарті вчителя «Вчитель закладу загальної середньої освіти» [5]. На основі педагогічної рефлексії вчитель може здійснювати моніторинг власної педагогічної діяльності і визначати індивідуальні професійні потреби, прогнозувати ступінь досягнення обов'язкових результатів освітнього процесу.

У західній науковій традиції проблема рефлексії сформульована в роботах Платона та Аристотеля, розвивається у Декарта, Локка, Фіхте, Канта та інших філософів-класиків.

Психологи XIX та XX століття (Дж. Холмс, Дж. Мід, К.Г. Юнг та інші) визначили ключову роль рефлексії в соціалізації та становленні особистості.

Концепція педагогічної рефлексії, як сукупності раціональних процедур, що збільшують продуктивність вчителя-практика була запропонована Дж. Дьюї на початку ХХ століття. Удосконалення рефлексивних процедур відбувалося протягом ХХ століття та на початку ХХІ завдяки досягненням кібернетики та когнітивістики.

У вітчизняній науковій та методичній літературі проблему педагогічної рефлексії та її значення в системі підготовки майбутніх вчителів висвітлювали в своїх роботах Н. Амінов, І. Зимня, І. Зязюн, Н. Кузьміна, Ю. Кулоткин, А.Маркова, Л. Мітіна, В. Семиченко, С. Степанов та ін. [1; 4]. Проте однозначного трактування поняття «педагогічна рефлексія» та наукового консенсусу щодо нього не існує через його складність та багатомірність: різні автори визначають рефлексію як процес, уміння, властивість, здібність, психічний акт, та певний досвід, який вчитель передає учню в процесі навчання [4].

Сьогодні, коли вчитель має значну академічну свободу професійної діяльності, рефлексивна компетентність посідає провідне місце серед інших видів професійної компетентності. Це пов'язано з тим, що результативність освітнього процесу в Новій українській школі визначена як суспільна потреба та виписана у Державних стандартах [2; 3; 5].

На нашу думку педагогічна рефлексія виконує діагностичну, прогностичну, організаційну, комунікативну, сенсотворчу, мотиваційну, корекційну функції та є важливим елементом керування освітнім процесом. Тому вчитель має відчувати і усвідомлювати потребу у розвитку рефлексивної компетентності, яка, як зазначено вище, полягає й у визначенні ним його власних освітніх запитів у сфері професійного зростання [5]. Іншою складовою рефлексивної компетентності є моніторинг власної педагогічної діяльності вчителя [5]. Основна діяльність учителя здійснюється в рамках уроку, який залишається основною формою організації освітнього процесу в школі, займає вагомому частку усього навчального часу, тож від якості уроку залежить досягнення мети всього освітнього процесу. Нині традиційне планування уроку замінюється проєктуванням уроку – розробкою уроку як педагогічного проєкту, де процес проєктування вчитель супроводжує низкою рефлексивних процедур для оцінки якості створеної моделі уроку. За підсумками втілення в життя цієї моделі вчителю доцільно провести педагогічну рефлексію за циклом СОРД (петлею Бойда): спостереження, орієнтація (огляд), рішення, дія [6]. Таким чином педагогічна рефлексія, як прояв відповідної професійної компетентності вчителя, повинна мати ознаки системності, систематичності, рівневості, неперервності, аутогенності та самокерованості.

Рефлексія, як повсякденна практика індивіду та педагогічна рефлексія, як вид професійно діяльності вчителя, формалізується завдяки правилам і методикам та підпорядковується впливом колективів стейкхолдерів (учні, батьки, педагогічний колектив, місцева громада, педагогічна громадськість).

Сучасний вчитель має створювати свою освітню траєкторію, керуючись зовнішньою та внутрішньою рефлексією, що визначає саме цю компетентність як найважливішу для функціонування системи освіти дорослих [3; 5]. Цим зумовлена та увага, яку ми приділяємо рефлексивним практикам під час планування та проведення курсів підвищення кваліфікації вчителів природничих дисциплін та методичного супроводу вчителів у міжкурсовий період. Таким чином, з огляду на важливість рефлексивної компетентності вчителя та педагогічної рефлексії у формуванні та моніторингу інших компетентностей, можна визначити рефлексивну компетентність, як метакомпетентність – всеохоплюючу здатність до широкій адаптації системи освіти до нових умов існування.

Список використаних джерел

1. Городиська О. М. Формування педагогічної рефлексії вчителя // Вісник Національного технічного університету України "Київський політехнічний інститут". Серія : Філологія. Педагогіка. - 2015. - Вип. 6. - С. 28-33. [Ел. ресурс]. – URL: <http://surl.li/gisay>
2. Державний стандарт базової середньої освіти (від 30.09.2020р. № 898). [Ел. ресурс]. – URL: <http://surl.li/aksox>
3. Закон України «Про освіту». [Ел. ресурс]. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2145-19>
4. Мирошник О.Г. Педагогічна рефлексія як чинник вияву творчого потенціалу особистості. Естетика і етика педагогічної дії. Збірник наукових праць, 2011, вип.2. С. 47-56. [Ел. ресурс]. – URL: <http://surl.li/gisaa>
5. Професійний стандарт за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста [Ел. ресурс]. – URL: <http://surl.li/ecfvh>
6. Boyd, John: The Essence of Winning and Losing, unpublished presentation, 1995. [Ел. ресурс]. – URL: <http://surl.li/girzt>

Овчарук Оксана

доктор педагогічних наук, професор

м. Київ, Україна

ORCID: 0000-0001-7634-7922

Ovcharuk, Oksana

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Kyiv, Ukraine

ПІДТРИМКА РОЗВИТКУ ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛІВ ТА УЧНІВ В УМОВАХ ВІЙНИ В УКРАЇНІ

Ключові слова: цифрова компетентність, вчитель, дистанційне навчання, цифрові засоби, підвищення кваліфікації.

SUPPORT FOR THE DEVELOPMENT OF DIGITAL COMPETENCE OF TEACHERS AND STUDENTS IN THE CONDITIONS OF WAR IN UKRAINE

Keywords: digital competence, teacher, distance learning, digital tools, professional development.

Розвиток цифрової компетентності вчителя є ключовим питанням української системи освіти в сучасних умовах. Особливої актуальності це питання набуває у воєнний період, спричинений російською агресією, яка спричинила значну втрату можливостей для очного навчання та викликала виклик вчителям, які змушені переходити на дистанційне навчання [4]. За досить короткий проміжок часу школи та вчителі переорієнтувалися на використання цифрових платформ для навчання, змогли опанувати значний загал інструментів ІКТ, але, водночас, мали негативний досвід використання цифрових інструментів, з якими вони були не обізнані. Перед системою української освіти постало питання підвищення кваліфікації вчителів у сфері розвитку їх цифрової компетентності. Вагому роль в підтримці вчителів у підвищенні кваліфікації з питань використання ІКТ у освітньому процесі відіграли установи підвищення кваліфікації та інші ініціативи, що здійснювали навчання педагогів з урахуванням їхніх потреб.

Для підтримки вчителів та учнів Міністерство освіти і науки України спільно з Українським інститутом розвитку освіти та Міністерством цифрової трансформації України відкрили платформу «Всеукраїнська школа онлайн»(ВШО) (<https://lms.e-school.net.ua/>) для дистанційного та змішаного навчання з метою забезпечення рівного доступу учнів 5-11 класів до якісної шкільної освіти [2]. Для початкових класів також ВШО пропонує мобільний застосунок «Вивчаю – не чекаю», щоб надати всім учням початкової школи можливість навчатися за українськими навчальними програмами у будь-якій точці світу. Застосунок універсальний - підходить для онлайн, офлайн та змішаної форми навчання (<https://lms.e-school.net.ua/primary>) [3].

Станом на серпень 2022 року платформа «Всеукраїнська школа онлайн» запропонувала близько 2200 уроків для шкіл. Ця платформа сьогодні надає учням відеопояснення, конспекти, тести та можливість відстежувати їхній навчальний прогрес. Для вчителів онлайн-платформа містить необхідні методичні рекомендації та приклади використання сучасних освітніх технологій. Це є важливою складовою професійної підтримки українських вчителів у складних сучасних умовах. Контент платформи розрахований на двотижнєве навчання згідно з календарним планом, і щотижня він доповнюється та вдосконалюється. Важливо, що платформа забезпечує доступ до освітнього контенту українською мовою для дітей та вчителів, які проживають за кордоном та хочуть навчатися за українською державною програмою і для дітей на тимчасово окупованих територіях України [2].

У 2022 році в Україні було проведено низку опитувань та досліджень громадської думки щодо того, які потреби та проблеми мають педагоги і як це впливає на організацію освітнього процесу. Зокрема Інститутом цифровізації освіти Національної академії педагогічних наук України було проведено масштабне опитування вчителів, у якому взяли участь більше ніж 40 тисяч педагогічних працівників – вчителів, практичних психологів, керівників шкіл. Було важливо дізнатись, як саме вчителі використовували цифрові засоби для дистанційного навчання [1].

Респондентів опитали, як саме вчителі організують дистанційне навчання на практиці. Було з'ясовано, що вчителі використовують значний спектр цифрових інструментів та онлайн-ресурсів для проведення уроків, серед яких переважно Viber (78,4%) та Zoom(65,4%). Також близько 23,5% педагогів активно звертаються до сайту власного навчального закладу, щоб дізнатись про новини та кроки для здійснення дистанційних заходів. Щодо освітніх онлайн-ресурсів, найбільш популярними для респондентів є: На Урок – 84,7%; YouTube – 73,1%; Всеосвіта – 71%; Всеукраїнська школа онлайн – 41,6%; EdEra – 29%; соціальні мережі (Фейсбук, Інстаграм) – 24,5%; Learning.ua – 21,4%; Prometheus – 16,6% [1; 5].

Результати опитувань, які проводив Інститут цифровізації освіти НАПН України у 2020р., 2021р. та 2022р. щодо використання онлайн-ресурсів для організації дистанційного навчання свідчать, що в п'ятірку лідерів серед педагогів входять: На Урок, YouTube, Всеосвіта, Всеукраїнська школа онлайн та EdEra [1].

Загальна динаміка з підвищення рівня цифрової компетентності вчителів не є досить інтенсивною, вчителі використовують не досить широкий спектр ІКТ, не активно створюють власні цифрові ресурси, залишаються пасивними у більшості заходів з безпечного використання цифрових ресурсів, не володіють навичками захисту пристроїв та персональної інформації. Попри існуючі значні

напрацювання на теренах запровадження ІКТ в освітній процес, широкий спектр наукових розробок та методичних вказівок щодо того, як саме має здійснюватися процес використання цифрових засобів у процесі навчання, питання підняття спроможності та підтримки готовності вчителів до використання ІКТ все ще залишається недостатньо вирішеним. Однак, педагоги активно відповідають на запити щодо своїх проблем та готовності здійснювати дистанційне навчання, висловлюють свої очікування та виявляють існуючі проблеми [5].

Серед респондентів, що відповідали на запитання онлайн-анкети існує думка, що впровадження ІКТ та використання цифрових засобів в системі загальної середньої освіти відбувається не достатньо ефективно. До основних проблем респонденти відносять такі: неналежний доступ до цифрових пристроїв, слабке забезпечення високошвидкісним інтернет-зв'язком, неналежне управління доступом до ІТ-інфраструктури з боку закладів освіти [5].

Отже, на основі отриманих думок та ставлення до використання цифрових засобів у здійснення дистанційного навчання в школах, важливо підтримувати вчителів та створювати їм умови для підвищення обізнаності з використання засобів ІКТ та їхнього рівня цифрової компетентності; це має стати стратегічним завданням сучасної системи освіти. Тому постійне проведення опитувань вчителів, звернення до їхнього досвіду та обмін ним щодо використання ІКТ, запровадження інновацій у цій сфері, що сприяють ефективній організації освітнього процесу у закладах освіти має відбуватись постійно та послідовно та стати частиною моніторингу якості освіти в цілому.

Список використаних джерел

1. Биков, В. Ю., Овчарук, О. В., Іванюк, І. В., Пінчук, О. П., & Гальперіна, В. О. (2022). Сучасний стан використання цифрових засобів для організації дистанційного навчання в закладах загальної середньої освіти: результати опитування 2022. *Інформаційні технології і засоби навчання*, 90(4), 1-18. <https://doi.org/10.33407/itlt.v90i4.5036>
2. Всеукраїнська школа онлайн : веб-сайт. URL: <https://lms.e-school.net.ua/> (дата звернення: 13.04.2023)
3. Мобільний застосунок "Вивчаю - не чекаю" : веб-сайт. URL: <https://lms.e-school.net.ua/primary> (дата звернення: 13.04.2023)
4. Ничкало Н., Овчарук О., Гордієнко В., Іванюк І. Українська освіта в умовах російської війни: випробування, новий досвід, перспективи. Вісник Кафедри ЮНЕСКО «Неперервна професійна освіта XXI століття» № 5 (спецвипуск), 2022. [https://doi.org/10.35387/ucj.1\(5\).2022.7-39](https://doi.org/10.35387/ucj.1(5).2022.7-39)
5. Онлайн-анкета «Готовність та потреби вчителів щодо використання ІКТ в умовах карантину 2021». URL : https://docs.google.com/forms/d/e/1FAIpQLScP-ThegmyRLU0sSWb_XpzCzMZxFfdgacV-gVPzuVOEWWh9X3yw/closedform (дата звернення 19.03.2022)

Паламарчук Ірина
м. Одеса, Україна
ORCID: 0000-0001-8206-2229

Palamarchuk, Iryna
Odesa, Ukraine

ЧИННИКИ МОТИВАЦІЇ ПЕДАГОГІВ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ДО ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ

Ключові слова: дошкільна освіта, мотивація, професійний розвиток, неперервна освіта.

FACTORS OF MOTIVATION OF PRESCHOOL TEACHERS FOR PROFESSIONAL DEVELOPMENT

Key words: preschool education, motivation, professional development, continuing education.

Головним орієнтиром стратегії сучасної освіти є її якість. Розвиток системи забезпечення якості освіти зумовлено необхідністю кардинальних змін, спрямованих на підвищення якості і конкурентоспроможності закладу, вирішення стратегічних завдань, що стоять перед закладом в нових економічних і соціокультурних умовах [2]. Розбудова системи якісної дошкільної освіти ґрунтується на багатьох параметрах та критеріях, у тому числі одним з визначальних є фахова діяльність педагогічних працівників. Процес підвищення якості дошкільної освіти напруму залежить від ефективної трудової діяльності педагога, його зорієнтованості щодо пріоритетів, мотивів, потреб у підвищенні рівня професійної компетентності. Мотивований працівник краще використовує свої здібності, нові можливості, технічні засоби на своєму робочому місці, що призводить до отримання бажаного результату та більш ефективної якісної діяльності закладу освіти.

Аналізуючи вітчизняну та зарубіжну наукову літературу можна зазначити, що теоретико-методологічні засади мотивації професійної діяльності визначені науковцями К. Альдерфером, В. Врумом, Ф. Герцбергом, Г. Дмитренком, Г. Емерсоном, Д. Кікнадзе, А. Маслоу, Д. Мак-Грегором, Д.МакКлелландом, Е. Мейо, Ф. Тейлором, М. Туган-Барановським, Г. Уайтом, Г. Щокінім та ін. С. Гончаренко визначає поняття «мотивація» як систему мотивів, або стимулів, яка спонукає людину до конкретних форм діяльності або поведінки [5, с.217].

Науковцями виділяються два класи мотивів: внутрішні і зовнішні. Зовнішньою мотивацією називають детермінацію поведінки фізіологічними потребами і стимуляцією середовища, а внутрішньою мотивацією - обумовленість поведінки чинниками, безпосередньо не пов'язаними з впливом середовища і фізіологічними потребами організму. Внутрішньо мотивована поведінка здійснюється ради себе самої і не може бути лише засобом

досягнення зовнішньої мети. А зовнішній мотив актуалізується тоді, коли головною причиною поведінки є отримання чогось, що знаходиться поза цією поведінкою, поза цією діяльністю. Внутрішня мотивація - це психологічний стан людини, який визначається позитивними емоціями, викликаними ставленням до роботи, що виконується, до колективу, в якому працює людина, та до оточуючого середовища [3, с.370].

Питанням професійного розвитку педагогів закладів дошкільної освіти займалися А. Беленька, О. Богінч, А. Богущ, Н. Гавриш, Л. Кондрашова, К.Кругій, Л. Пісоцька, Т. Поніманська та ін.

Відповідно до цього, в останні роки активізувалися наукові дослідження в напрямі розроблення ефективних механізмів формування та реалізації системи управління персоналом. Основна увага в цих працях приділяється добору кадрів, їх навчання та підвищенню кваліфікації, але на практиці не дає очікуваного результату без належного застосування провідної функції управління – мотивації. Педагог може володіти видатними теоретичними знаннями, професійними навичками, але не використовувати їх на практиці, тому що не має внутрішньої або зовнішньої мотивації. Отже, мотивація працівників виступає найголовнішою умовою успішності й ефективності будь-якої організації [1].

Для визначення чинників мотивації у підвищенні рівня професійної компетентності педагогів нами проведено дослідження щодо професійного розвитку вихователя як суб'єкту неперервної освіти у 2021 та у 2023 роках.

Під час дослідження ми мали на меті з'ясувати запити і потреби педагогічних працівників закладів дошкільної освіти у сфері професійного розвитку та чинники мотивації педагогів до самовдосконалення.

При складанні питань бралися до уваги принципи пріоритетності самостійного навчання; спрямованість на реалізацію суспільних та індивідуальних освітніх потреб дорослої людини щодо її професійного, загальнокультурного та наукового рівнів й провідні положення андрагогічного підходу до освіти в цілому [4, с. 25].

Участь у дослідженні прийняли 925 респондентів (2021 рік) та 525 респондентів (2023 рік). З них, мешкають у сільській місцевості 33%, у міській 67%. Суспільно-цільова аудиторія: вихователі 77,7% (2021 рік), 87,4% (2023 рік); директори, вихователі-методисти 22,5% (2021 рік), 12,5% (2023 рік). Проаналізовані дані щодо віку, освітнього рівня, стажу педагогів свідчать про незначні відмінності у загальних відсотках, тож враховуючі схожу тенденцію у статистичних даних, можемо порівнювати відповіді респондентів та відстежити динаміку розвитку щодо чинників мотивації педагогічних працівників закладів дошкільної освіти до вдосконалення професійної компетентності, навчання впродовж життя. Зібрані дані про стаж роботи

працівників дозволяють зробити висновки про зменшення кількості педагогів, які працюють менше 5 років, та відповідно збільшення кількості працівників, які працюють більше 30 років. Не виявлено статистично значущих відмінностей у показниках відповідей на ключові питання залежно від типу населеного пункту, віку, освіти педагогічного стажу освітян.

Слід зазначити, що переважна більшість педагогів (83%) зазначають що мають індивідуальний план професійного саморозвитку. При плануванні власної траєкторії професійного розвитку здебільшого звертають увагу на новизну, сучасність теми заходу, можливість застосування наданої інформації у професійній діяльності (69,5%); на відповідність теми заходу колу методичних, наукових інтересів (46,8%); на відповідність теми заходу напрямку роботи закладу (35,9%). Також поза увагою педагогів не лишаються питання наявності ліцензії у організації, яка надає освітні послуги (23,1%); кількості годин (12,2%); вартості навчання (13,5%). При цьому лише 4,2% опитуваних зазначили, що не планують підвищення професійного розвитку, а слідує вказівкам керівника.

У порівнянні з 2021 роком збільшилась частота відвідування заходів з професійного навчання та розвитку: 12% зазначають що відвідують такі заходи щомісячно, не менш 5 разів на рік 30,2%, декілька разів на рік 46,2%.

Педагогічні працівники вказують що до відвідування курсів, семінарів, тренінгів, інших заходів професійного розвитку їх спонукає бажання вдосконалювати професійні знання та навички 74%, інтерес до професійних знань 15%, що свідчить про високий рівень готовності педагогів до професійного навчання.

Не зважаючи на зовнішні виклики, ситуацію невизначеності у країні та у освітній галузі зокрема, педагоги закладів дошкільної освіти мають достатньо високий рівень мотиваційної готовності до навчання впродовж життя, підвищення власного професійного рівня.

При визначенні мотивів до самонавчання респонденти виділяють мотиви, які є значущими для себе, для адміністрації, для колективу та для громадськості (батьків вихованців та суспільства в цілому), вказуючи на бажання самовдосконалюватися, здобувати нові професійні знання та навички, бути сучасним обізнаним педагогом. Частина педагогів також вказують на зовнішній вплив, такий як стрімкий розвиток технологій, зміна освітніх трендів та тенденцій. Аналізуючи, можна відмітити що переважна більшість зазначають що внутрішні мотиви переважають над зовнішніми.

Додатковими чинниками мотивації до професійного розвитку у переважній більшості педагоги вважають отримання додаткової фінансової винагороди за професійний розвиток 40,6%; окрім цього високі показники також щодо прагнення до досягнення професійних успіхів 37,9%, можливості

проявити творчість та самостійність у професійній діяльності 31,2%. Окрім того вихователі акцентують увагу на створенні в закладі відповідних технічних умов для саморозвитку 27%; усвідомленні корисності їх праці для суспільства, держави 21,1%; усвідомленні соціальної значущості педагогічної праці 19,4%; повазі та підтримці з боку адміністрації 17%; прагненні проявити і утвердити себе в колективі 12,2%. На низькому рівні педагоги оцінюють такі чинники як словесна / письмова похвала на професійних публічних заходах 5,7%; інформація про досягнення на офіційних сайтах закладу освіти, відділу або департаменту освіти 4%, інформаційні повідомлення про Вас у місцевих засобах масової інформації 1,3%.

Узагальнюючи результати можна підтвердити що у більшості працівників закладів дошкільної освіти внутрішня мотивація переважає над зовнішньою. Враховуючи необхідність збалансованості у оптимальному мотиваційному комплексі вважаємо за необхідне включити до системи післядипломної професійної освіти дієві заходи з підтримки педагогів, вивчення технік саморегуляції, емоційної збалансованості.

З огляду на це актуальним є зміна пріоритетів у роботі з підвищення кваліфікації педагогів закладів дошкільної освіти, де акцентом мають стати соціально-професійні чинники мотивації освітян, формування стійкої позитивної мотивації до професійного розвитку, яке можливо через використання започаткованого нами нетворкінг-клубу для працівників закладів дошкільної освіти.

Список використаних джерел

1. Кравчинська Т. Модель управління формуванням мотивації професійної діяльності педагогічних працівників дошкільних навчальних закладів. *Electronic journal "The Theory and Methods of Educational Management"*, Edition 1(15), 2015
URL: http://umo.edu.ua/images/content/nashi_vydanya/metod_upr_osvit/v_17/13.pdf
2. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року. Указ Президента України від 25.06.2013 № 344/2013
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/344/2013#Text>
3. Новак В. О., Мостенська Т. Л., Ільєнко О. В. Організаційна поведінка : підручник. К. : Кондор-Видавництво, 2013. 498 с.
URL: <https://dspace.nuft.edu.ua/jspui/handle/123456789/8973>
4. Освіта дорослих: теоретичні і методологічні засади : монографія / авт. кол. : Л. Б. Лук'янова, Л. Є. Сігасєва, О. В. Аніщенко та ін. К. : Педагогічна думка, 2012. 272 с.
5. Український педагогічний словник / уклад. С. У. Гончаренко. Київ: Либідь, 1997. 373 с. URL: <http://surl.li/vagp>.

Пінчук Ірина

доктор педагогічних наук, доцент

м. Глухів, Україна

ORCID: 0000-0002-1376-3977

Pinchuk, Iryna

Doctor of Sciences (in Pedagogy), Associate Professor

Hlukhiv, Ukraine

**АНГЛОМОВНА КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ
СУЧАСНИХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ
ЯК СКЛАДНИК РОЗВИТКУ ФАХОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ**

Ключові слова: учитель початкових класів, англomовна комунікативна компетентність, фахова компетентність, інтерактивні технології, професійне зростання.

**ENGLISH COMMUNICATIVE COMPETENCE
OF MODERN PRIMARY SCHOOL TEACHERS AS A COMPONENT
OF THE PROFESSIONAL COMPETENCE DEVELOPMENT**

Key words: primary school teacher, English communicative competence, professional competence, interactive technologies, professional development.

Основною з тенденцій розвитку сучасного суспільного життя є глобальні інтеграційні процеси, в умовах яких Україною обрано інтеграційний інтелектуально-інноваційний розвиток [1]. Відповідно наша країна має дотримуватися основних принципів Європейської культурної конвенції й Болонського процесу в системі вищої освіти. Отже, виникає потреба сьогодення вітчизняним фахівцям і науковцям, зокрема й освітньої галузі, вільно володіти хоча б однією іноземною мовою. Для досягнення мети Європейської Комісії – сприяти зростанню та створенню робочих місць, працевлаштуванню й підвищенню конкурентноспроможності на ринку праці – це може відбутися лише за умови забезпечення відповідного освітнього середовища для задоволення потреб швидко мінливого і все більш багатомовного суспільства [4]. Тому, варто наголосити на потребі розвитку англomовної комунікативної компетентності учителів початкових класів як складника розвитку їхньої фахової компетентності, що є передумовою конкурентноспроможності їх на ринку праці. Є очевидна потреба в більш інноваційних освітніх методах у межах компетентнісного підходу на основі багатомовності [3].

У процесі формування іншомовної підготовки майбутніх учителів початкової школи першочерговим завданням є наукове обґрунтування необхідного й достатнього мінімуму теоретичних знань і практичних умінь та відпрацювання єдиної позиції педагогів-дослідників, теоретиків і практиків, педагогічної громадськості з питання виділення елементів змісту.

Аналіз теоретико-методологічних засад, чинної нормативно-правової бази діяльності закладів освіти в Україні, напрацювань вітчизняних науковців, проєктування системи формування англійської компетентності майбутніх учителів початкової школи у професійній підготовці, надали змогу визначити джерела формування змісту іншомовної освіти: вимоги сучасного суспільства, його орієнтація на відкритість, інтеграцію, демократизацію, об'єднання зусиль усіх суб'єктів іншомовної комунікації, орієнтування майбутніх фахівців на досвід формування досліджуваної якості, що забезпечує поступальний розвиток професійної компетентності; соціальний досвід, матеріалізований у педагогічних теоріях і сучасних тенденціях освіти; базові положення професійної підготовки та підвищення кваліфікації учителів початкової школи, що декларують практичні навички й уміння іншомовної комунікації та сприяють досягненню успішної професійної діяльності; зміст навчальних дисциплін освітньої програми професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи за ОС «Бакалавр» та курсів підвищення кваліфікації працюючих фахівців початкової освіти.

На формування змісту впливають такі чинники: з одного боку рівень іншомовної підготовки вчителів початкової школи, співвідношення схильностей особистості до оволодіння спеціальністю вчителя початкових класів, а з другого – іноземною мовою, соціальне замовлення на фахівця такої кваліфікації [2].

Розвиток англійської компетентності майбутніх учителів відбувається покроково, результативним вважаємо впровадження активних та інтерактивних технологій. У ході цього процесу важливим є подолання психологічних бар'єрів і вихід на продуктивний, творчий рівень, що веде до самостійного прийняття рішень у нестандартних професійних ситуаціях англійською мовою.

Під час роботи з учителями початкових класів виявлено, що вмотивувати їх до пошуку інформації вдається за допомогою вправ «Кошик ідей», «Прес», нетрадиційних лекцій (проблемної, з елементами дискусії); простих, на перший погляд, але цікавих проблемних запитань англійською мовою, наприклад: What human achievements are most important to the primary school teaching profession and why? Consider why the skills of an actor are important for a primary school teacher? Illustrate the 10 essential qualities of a successful modern teacher with the help of a collage, etc. Ці завдання мають значний потенціал для застосування на будь-якому етапі формування досліджуваної якості [2].

Результативними для розвитку англійської компетентності вчителів виявилися також тренінги, вправи «Мозковий штурм», «Незакінчені речення», завдання, спрямовані на трактування певних цитат відомих людей чи цікавої інформації про вчителювання, фактів із життя сучасних педагогів

англійською мовою. Наприклад, цікавим уважасмо пошук відповіді на запитання: який варіант англійської мови варто вивчати: англійський чи американський? Спершу треба чітко визначити всі особливості кожного з варіантів, а потім довести свою думку англійською мовою (у цьому випадку важливо підготувати виступ тією мовою, на якій акцентується увага). Пошук відповідей на такі запитання стимулює до активності, пошуку додаткової інформації. Наприклад: *the most important achievements of English and American cultures are...; name the universal rules of communication for any situation and any language ...; among thousands of foreigners abroad, our compatriots can be recognized by ...; fake information on the Internet can be distinguished by ...*.

Крім того, ми пропонували для виконання творчі (реально-комунікативні) вправи: створення власних портфоліо, розроблення кейсів і колажів для учнів початкової школи.

Усвідомлення майбутніми вчителями власних іншомовних мовленнєвих досягнень і сприйняття недоліків є одним із важливих виявів особистісно орієнтованого навчання, здійснювати яке повинні навчитися майбутні вчителі початкової школи. Компетентнісний підхід у навчанні іноземної мови акцентує увагу на самооцінюванні. У загальноєвропейському процесі іншомовної освіти цей акцент реалізується в ідеї створення так званого «Мовного портфеля». Формат європейського мовного портфеля містить три складові: мовний паспорт (опис поточного рівня комунікативної компетентності, усього навчального і соціолінгвістичного досвіду); мовну автобіографію (задокументовані відомості про всі види іншомовного навчання та можливості міжкультурного спілкування); досє (усі письмові та інші роботи виконані вчителем). Мовний портфель, окрім функції задокументування й підсумовування, виконує ще й важливі педагогічні функції – мотивує навчальну діяльність і спонукає до розширення міжкультурних контактів (зокрема за допомогою сучасних інформаційних технологій), а також розвиває навчальну автономію.

Список використаних джерел

1. Антонюк В. Інтеграція вищої освіти України в європейський освітній простір для розвитку людського капіталу. *Журнал європейської економіки*. 2021, том 20, № 3 (78). С. 573-595.
2. Пінчук І. О. Іншомовна комунікативна компетентність учителя початкової школи: теорія та методика: монографія / за наук. ред. Л. Я. Бірюк. Черкаси: Чабаненко Ю. А., 2020. 330 с.
3. Турута О. В., Жидкова О. О. Модернізація системи вищої освіти як необхідна складова частина інтеграції України в європейський освітній простір. *Інноваційна педагогіка*. Випуск 10. Том 2. 2019. С. 181-183.

4. Trends in Higher Education. *Hanover Research HEDWP0519*. 2020. URL: <https://www.hanoverresearch.com/reports-and-briefs/2020-trends-in-highereducation/>

Трофименко Ольга

м. Одеса, Україна

ORCID: 0000-0001-7593-9248

Trofyenko, Olha

Odesa, Ukraine

ІННОВАЦІЙНА ПОЗИЦІЯ ПЕДАГОГА ЯК ТЕНДЕНЦІЯ ЗМІН В СИСТЕМІ ОСВІТИ

Ключові слова: інноваційна позиція педагога, професійна позиція, інноваційність, інноваційна активність, педагогічні інновації.

THE INNOVATIVE POSITION OF THE EDUCATOR AS A TENDENCY OF CHANGES IN THE EDUCATION SYSTEM

Key words: innovative position of an educator, professional position, innovativeness, innovative activity, pedagogical innovations.

При розбудові інноваційного суспільства нововведення в педагогіці та освіті сприймаються як невід’ємна частина розвитку та вдосконалення системи освіти. У фокусі уваги дослідників знаходяться фактори, що сприяють розвитку інноваційної компетентності й інноваційного потенціалу педагога, інноваційної спрямованості та готовності педагогів до інноваційної діяльності. Отже, ключова фігура змін в освіті – сам педагог, адже оптимізація і якісне впровадження інновацій з метою забезпечення успіху освітніх змін залежить від нього, як агента змін, від його професійних та особистісних якостей, що впливають на інтенсивність та якість впровадження інновацій. З урахуванням того, що зміни в процесі реформування мають інноваційний характер [6], виникає необхідність у визначенні ролі та позиції педагога у цьому процесі. А відтак, виникає потреба у дослідженні факторів розвитку активної, стійкої інноваційної позиції педагога та визначення її впливу на освітній процес.

Теоретико-методологічну основу дослідження деяких аспектів інноваційної позиції педагога склали праці вітчизняних науковців: О.Біляковської, Н. Заячківської (інноваційна активність як компетенція сучасного педагога); Л. Ващенко (здатність до інноваційної діяльності); І.Гавриш, О. Коберника (готовність учителів до інноваційної діяльності); Т.Демиденко, І. Дичківської (підготовка вчителів до інноваційної педагогічної діяльності); О. Ігнатович, Л. Козак (розвиток інноваційної культури педагогів); Н. Кічук, О. Темченко (розвиток інноваційної компетентності педагога);

Н.Василенко, В. Ягоднікової (формування інноваційної спрямованості виховного процесу) та ін.

В процесі трансформування системи освіти спостерігається перехід від знаннєвої парадигми до інноваційної, і як результат – відбуваються зміни ціннісних орієнтирів, цілей та результатів освіти. Ці зміни впливають на процес інноваційного вдосконалення освіти, на зміст і методику освітнього процесу. Перед педагогом постають завдання реалізації особистісної спрямованості освітнього процесу та конструювання освітнього середовища, що стимулює розвиток самостійної, ініціативної особистості, здатної до активного й творчого ставлення до власного життя [3; 5]. У зв'язку з цим виникає низка питань: 1) якою має бути позиція педагога по відношенню до інноваційних змін в освіті, щоб впровадження оновлених і нових технологій та методик носило усвідомлений характер; 2) чи впливає інноваційна позиція педагога на загальний характер освітнього процесу та успішність впровадження інновацій.

У процесі теоретичного дослідження та спробі визначити, що являє собою інноваційна позиція педагога, ми враховуємо міждисциплінарний характер ключових понять «позиція» та «позиція особистості». В результаті аналізу основних підходів до визначення поняття «позиція» у різних сферах буття людини [1; 4] та враховуючи багатоскладність самого явища, ми зробили наступні висновки.

Позиція – це інтегральна, узагальнена характеристика особистості, яка складається з переконань, ідеалів, інтересів і цінностей, які людина здатна свідомо відстоювати та реалізувати. Прояв власної позиції відбувається людиною у всіх сферах життєдіяльності через зовнішню поведінку та ставлення до навколишньої дійсності. Позиції, як динамічній системі, властиво розвиватися, змінюватися, адже її зміст: переконання, інтереси, ідеали, цінності, – мають властивість трансформуватися протягом життя.

Підґрунтям для дослідження та визначення нами поняття «інноваційна позиція педагога» стала низка наукових теорій, які розкривають значення та характеристики понять «інновація», «інноваційний», «позиція особистості», як-от: теорія дослідження економічного розвитку Й. Шумпетера (J.Schumpeter); теорія дифузії інновацій Е. Роджерса (E. Rogers); теорія індивідуальної психології А. Адлера (A. Adler); диспозиційна теорія особистості Г. Олпорта (G. Allport); теорія самоактуалізації А. Маслоу (A.Maslow).

Вперше поняття «інноваційна позиція» у педагогіці використала, не розкриваючи його зміст, І. Дичківська (2011). Автор стверджує, що інноваційна позиція педагога є важливим компонентом професійної реалізації його можливостей та розкриття творчого потенціалу [2].

Ми визначаємо інноваційну позицію педагога як складне багатфакторне явище, яке відображає інноваційну спрямованість педагога (інтереси, ціннісні орієнтації, потреби, пов'язані зі здійсненням нововведень), його ставлення до інновацій та їх упровадження у освітній процес, що визначає характер інноваційної поведінки та роль педагога в інноваційній діяльності. Становленню та розвитку інноваційної позиції педагога сприяє визначення педагогом власної ролі в інноваційному процесі, усвідомлення мотивів до інноваційної діяльності. Інноваційна позиція являє собою систему емоційно-оцінних ставлень педагога до нововведень у професійній діяльності, тому знаходиться у тісному взаємозв'язку з професійною педагогічною позицією.

Спираючись на результати дослідження представників гуманістичної психології та педагогіки (G. Allport, A. Maslow, C. Rogers та ін.), ми робимо припущення, що якісно виконати завдання, які постають в процесі зміни освітньої парадигми, спроможний педагог з активною професійною та інноваційною позицією: педагог з усвідомленою мотивацією, зі здатністю усвідомленого і керованого саморозвитку задля прийняття змін та розв'язання нестандартних ситуацій, що виникають внаслідок руйнування ustalenoї, традиційної системи. Основою до цих особистісних трансформацій має стати зміна інтересів, ціннісних орієнтацій, потреб, які пов'язані зі здійсненням нововведень, що робить процес прийняття та впровадження інновацій осмисленим та свідомим. Такий підхід дозволяє, з одного боку, говорити про суб'єктну включеність педагога у інноваційний процес; з іншого, – про здатність педагога з активною професійною та інноваційною позицією сприяти розвитку самостійної, ініціативної, проактивної особистості, спроможної креативно та системно мислити. Сам педагог та його творчий і різнобічний підхід до професійної діяльності, швидке опанування ним сучасних технологій і застосування нестандартних рішень стають для дітей взірцем активної позиції, ідеалом творчої та ініціативної особистості, здатною керувати власним життям. Отже, активна та стійка інноваційна позиція педагога сприймається як необхідність в процесі реформування, як тенденція змін в системі освіти.

Подальші розвідки спрямовуватимуться на визначення факторів становлення та розвитку інноваційної позиції педагога та виявлення впливу інноваційної позиції педагога на загальний характер освітнього процесу та успішність впровадження інновацій.

Список використаних джерел

1. Академічний тлумачний словник. URL : <http://sum.in.ua/s/pozycija> (дата звернення: 12.04.2023).
2. Дичківська І. М. Готовність до інноваційної діяльності у структурі професійно-особистісної підготовки педагога. *Наука і освіта*. 2011. № 5. С. 13–15.

3. Нова українська школа: путівник для вчителя 5-6 класів : навчально-методичний посібник / за ред. А. Л. Черній ; відп за вип. В. М. Салтишева. Рівне : РОІППО, 2022. С. 37–40.
4. Мельник О. Життєва, соціальна, громадянська позиції особистості: компаративний аналіз. Філософська антропология і філософська культура. 2018. Вип. 11 (384). С. 33–38.
5. Концепція Нової української школи URL : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення: 12.04.2023).
6. Тименко М. М. Термінологічне поле з проблеми трансформаційних процесів в освіті у працях вітчизняних та зарубіжних науковців. URL : <https://lib.iitta.gov.ua/714647/1/M.M.Tymenko.Termin.pdf> (дата звернення: 12.04.2023).

Науковий керівник:

Ягоднікова В. В., доктор педагогічних наук, професор,
проректор науково-педагогічної та інноваційної діяльності
КЗВО «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради»

Щур Вікторія

м. Балта, Україна

ORCID: 0000-0001-6888-5333

Shchur, Viktoriia

Balta, Ukraine

ЕТАПИ ФОРМУВАННЯ МЕТОДИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Ключові слова: майбутні учителі початкових класів, методична компетентність, етапи формування методичної компетентності майбутніх вчителів початкових класів.

STAGES OF FORMATION OF METHODOLOGICAL COMPETENCE OF FUTURE TEACHERS OF PRIMARY GRADES

Key words: future primary school teachers, methodical competence, stages of formation of methodical competence of future primary school teachers.

Швидкий розвиток вітчизняної системи освіти зумовлює необхідність удосконалення процесу підготовки майбутніх педагогічних кадрів, адже саме вони беруть безпосередню участь у процесі навчання та виховання нового покоління, здатного, у свою чергу, успішно реагувати на виклики майбутнього. Особливу увагу, наразі, зосереджено на підготовці майбутніх учителів початкових класів, які покликані створити міцну основу для подальшого всебічного і гармонійного розвитку особистості. Відтак, затребуваним залишається педагог, який орієнтується у нормативно-правовій базі, знається на новітніх підходах та технологіях, здатний надавати потрібні інструменти та

способи діяльності, тобто володіє необхідними професійними компетентностями. У контексті нашого дослідження зупинимося на методичній компетентності майбутніх учителів початкових класів.

Методичну компетентність майбутніх педагогів як педагогічне явище досліджували І. Акуленко, Л. Беземчук, Н. Борисенко, А. Воєвода, О. Гуманкова, Т. Коростіянець, О. Лемберський, Л. Маріанна, В. Мацюк, Н. Мислицька, Л. Михайленко, О. Михайлова, С. Мохун, Д. Синиця, Л. Теряєва, Н. Юрійчук та ін. Процес формування методичної компетентності майбутніх учителів початкових класів студіювали Л. Ликтей, О. Масюк, Н. Сінопальнікова, Л. Титаренко, К. Ткаченко, О. Фесенко, Г. Черненко, В. Шабаліна та ін. Однак, як засвідчив теоретичний аналіз психолого-педагогічної, методичної та наукової літератури, попри широкий інтерес до вивчення зазначеного питання, серед дослідників, на сьогодні, не існує єдиного бачення щодо етапів формування методичної компетентності майбутніх учителів початкових класів.

Тому, виходячи з вищезазначеного, ставимо за мету визначити етапи формування методичної компетентності майбутніх учителів початкових класів.

Спираючись на предмет нашого дослідження проаналізуємо ключові поняття. У тлумачних словниках української мови серед інших визначень поняття «етап» віднаходимо таке: «окрема частина чого-небудь» «окремий момент, період, стадія в розвитку чого-небудь, у якій-небудь діяльності» [3; 4; 5]. У синонімічному словнику дефініція «етап» розглядається через поняття «період», що пояснюється як «проміжок часу, який характеризується певними ознаками і становить собою частину якогось процесу» [8]. Тобто, в українській мові поняття «етап» тлумачиться як «окрема частина», «момент», «період», «проміжок часу», «стадія», що визначаються певними ознаками і є частиною окремої діяльності/процесу тощо.

Проаналізуємо позиції науковців щодо визначення етапів формування методичної компетентності майбутніх педагогів різних спеціальностей. Так, Л. Теряєва пропонує розглянути такі етапи формування методичної компетентності майбутніх учителів музики: мотиваційно-пізнавальний, самостійно-пошуковий та діяльнісно-творчий [6, с. 262]. Дослідниця підкреслює, що етапи повинні зберігати свою послідовність і перебувати у тісній взаємодії. Кожен із запропонованих етапів має свою мету. Так, мотиваційно-пізнавальний етап спрямований на формування у майбутніх педагогів мотивації до вивчення загально-педагогічних і фахових дисциплін, самовдосконалення. Самостійно-пошуковий етап націлений на поглиблене вивчення фахових методик, використання «інноваційних методів», творче вирішення педагогічних задач, самостійний пошук тощо. Діяльнісно-творчий етап має на меті реалізацію на практиці здобутих раніше знань і умінь [6].

Досліджуючи методичну компетентність майбутніх учителів фізичної культури Г. Жагадло виділяє «підготовчо-діагностичний» (постановка конкретних завдань, визначення вимог та шляхів формування у майбутніх учителів фізичної культури компонентів методичної компетентності), «процесуальний» (організація освітнього процесу, необхідного для формування методичної компетентності), «контрольно-оцінювальний» (визначення ефективності освітнього процесу, з опорою на рівні сформованості структурних компонентів методичної компетентності) етапи [1, с. 68–69].

І. Коробова у своєму дослідженні обґрунтувала думку, що процес формування методичної компетентності майбутніх учителів фізики проходить такі етапи (стадії): «а) формування соціального замовлення на основі аналізу потреб суспільства та накопиченого соціального досвіду; б) привласнення особистістю соціального досвіду, що існує у вигляді об'єктивованого знання (інтеріоризація методичної компетенції на рівні засвоєння змісту методичної діяльності – індивідуалізація досвіду), що є передумовою формування діяльнісного досвіду; в) формування спочатку – функціонального досвіду, потім – суб'єктного досвіду цілісної методичної діяльності (діяльнісного досвіду)» [2, с. 28].

У визначенні етапів формування методичної компетентності майбутніх учителів початкових класів при викладанні образотворчого мистецтва іноземною мовою А. Фрумкіна [9, с. 33] в рамках свого предмету дослідження, виділяє «контурно-образотворчий етап на основі іншомовного імітаційно-мовленнєвого»; «предметно-образотворчий етап на основі іншомовного свідомо-мовленнєвого»; «творчо-образотворчий етап на основі творчо-мовленнєвого», і зазначає, що кожний етап «включає такі ланки навчання як його цілі, елементи предмета навчання, компоненти їх змісту, методи і засоби засвоєння, а також контроль результатів набутих умінь на певному етапі» [6, с. 36].

Розробивши модель формування методичної компетентності майбутніх учителів початкових класів у процесі педагогічної практики, К. Ткаченко виділила наступні етапи: «підготовчо-мотиваційний», «змістово-діяльнісний», «рефлексивно-корегувальний» [7, с. 14].

Відтак, спостерігаємо різні погляди науковців на визначення етапів формування методичної компетентності майбутніх фахівців. Припускаємо, що їх виокремлення залежить від специфіки самого предмету дослідження; структурних компонентів методичної компетентності, що виділять дослідники; індивідуального бачення загальної системи формування методичної компетентності майбутніх педагогів тощо. На нашу думку, визначення етапів є важливою передумовою для створення моделі формування методичної компетентності майбутніх учителів початкових класів, тому, в площині нашого дослідження, виділяємо такі етапи формування методичної компетентності

майбутній учителів початкових класів: адаптаційно-мотиваційний, теоретико-практичний, контрольньо-оцінний етап.

Розглянемо виокремлені етапи більш детально. Так, адаптаційно-мотиваційний етап характеризується організацією освітнього процесу, що сприятиме ефективній адаптації здобувачів освіти до нових професійних умов та полягає у пристосування до виконання майбутніми учителями початкових класів професійних функцій; стимулювання їхньої навчально-пізнавальної діяльності; побудову системи професійних мотивів та формування інтересу до здійснення педагогічної діяльності. На цьому етапі у майбутніх педагогів формується система мотивів та прагнень щодо освоєння методичної компетентності для майбутньої професійної діяльності.

На другому, теоретико-практичному, етапі відбувається опанування майбутніми учителями системи загальних психологічних та педагогічних знань, основ фахових методик викладання в початковій школі. Ці знання є основою для вироблення практичних умінь щодо організації та провадженні освітнього процесу в початкових класах; їх адаптивне застосування у реальних умовах під час проходження різних видів педагогічної практики. Зауважимо, це обов'язковий і невід'ємний етап у процесі формуванні пізнавально-когнітивного і діяльнісно-творчого компонентів методичної компетентності майбутніх учителів початкових класів.

Третій, контрольньо-оцінний, етап передбачає перевірку сформованості методичної компетентності в цілому на основі здійснення майбутніми учителями початкових класів само та взаємо аналізу, професійної рефлексії викладачів коледжу, що виступали методичними керівниками практичних видів діяльності, вчителів-практиків, які співпрацювали з майбутніми педагогами у рамках реалізації завдань різних видів практики. Для дослідження сформованості компонентів методичної компетентності майбутніх учителів початкових класів передбачено використання діагностичного інструментарію (тест, анкета, опитувальник, план-інтерв'ю). Заплановано аналіз кількісно-якісних змін, що сталися у процесі дослідження, узагальнення та підведення підсумків, розробка корекційної програми за необхідності, формування рекомендацій щодо ефективного формування методичної компетентності майбутніх учителів початкових класів.

Отже, виокремлені етапи формуванні методичної компетентності майбутніх учителів початкових класів мають чітку логічність та знаходяться у тісному взаємозв'язку, взаємозалежності та виразній послідовності. Порушення встановленої почерговості або виключення будь-якого етапу приведе до руйнування загальної системи формування методичної компетентності у майбутніх педагогів.

Висновимо, наразі виникає необхідність у формуванні методичної компетентності як важливої складової у процесі підготовки майбутніх учителів початкових класів. У розрізі нашого дослідження виокремлено адаптаційно-мотиваційний, теоретико-практичний та контрольно-оцінний етапи формування методичної компетентності, що тісно пов'язані між собою та виступають важливою передумовою при формуванні цілісної моделі методичної компетентності майбутніх учителів початкових класів. Для ефективного формування методичної компетентності необхідно чітко дотримуватися виокремлених етапів, що дасть змогу розробити ефективну систему формування методичної компетентності майбутнього педагога. Тому, подальша перспектива досліджень полягає у розробці моделі формування методичної компетентності майбутніх учителів початкових класів.

Список використаних джерел

1. Жигadlo Г. Б. Етапи формування методичної компетентності майбутніх учителів фізичної культури в процесі організації та вивчення спортивних ігор. *Наукові записки національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова. Педагогічні та історичні науки*. Київ, 2013. Вип. 113. С. 68–75.
2. Коробова І. В. Формування методичної компетентності майбутніх учителів фізики на засадах індивідуального підходу : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.02. Київ, 2017. 42 с.
3. Словник української мови. Томи 1-13. Український мовно-інформаційний фонд НАН України, 2015-2023. URL : <https://sum20ua.com/Entry/-index?wordid=26408&page=889> (дата звернення: 23.03.2023).
4. Словник української мови: в 11 томах. Т. 2 . URL : <http://sum.in.ua/s/etap>.
5. Словник UA. Портал української мови. URL : <https://slovnuk.ua/index.-php?swrd=%D0%B5%D1%82%D0%B0%D0%BF> (дата звернення: 23.03.2023).
6. Теряєва Л. А. Етапи формування методичної компетентності майбутніх учителів музики на заняттях з хорового диригування. *Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. Педагогічні науки*. Кіровоград, 2017. Вип. 150. С. 262–264.
7. Ткаченко К. Г. Формування методичної компетентності майбутніх учителів початкових класів у процесі педагогічної практики: автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Слов'янськ, 2015. 22 с.
8. Український лінгвістичний портал. «Словники України» Синонімія онлайн. URL : <https://lcorp.ulif.org.ua/dictua/> (дата звернення: 23.03.2023).
9. Фрумкіна А. Л. Етапи формування методичної компетентності майбутніх учителів початкових класів для викладання образотворчого мистецтва іноземною мовою. *Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Педагогіка та психологія*. Київ, 2020. Вип. 33. С. 30–38.

Науковий керівник:

Гарачук Т. В., кандидат педагогічних наук,
в. о. доцента кафедри дошкільної і початкової освіти
КЗВО «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради»

ТРАНСФОРМАЦІЇ ЗМІСТУ ТА ТЕХНОЛОГІЙ НЕПЕРЕРВНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ: МЕТОДОЛОГІЯ, ТЕОРІЯ, ПРАКТИКА

Береснева Наталя

м. Одеса, Україна

ORCID: 0000-0002-2337-764X

Юрченко Тетяна

м. Одеса, Україна

ORCID: 0000-0002-5003-559X

Beresnieva, Natalia

Odesa, Ukraine

Yurchenko, Tetyana

Odesa, Ukraine

ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ВЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНИХ МОВ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Ключові слова: професійний рівень, наставництво, спостереження, планування, курси, цілі, рефлексія, аналіз, обмін досвідом, майстер-класи, компетенції, комунікація, онлайн-навчання, професійні потреби, моніторинг, нетворкінг, сертифікаційне навчання, можливості.

FOREIGN LANGUAGE TEACHER QUALIFICATION IMPROVING: CHALLENGES AND PERSPECTIVES

Key words: professional level, mentoring, observing, planning, courses, aims, reflective, analysis, sharing experience, master-classes, competences, communication, online learning, professional needs, monitoring, networking, certification training, opportunities.

Усюди цінність школи дорівнює цінності її вчителя.

А.Дістервег

Відповідно до Постанови КМУ від 21 серпня 2019 р. № 800 метою підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників визначено їх «професійний розвиток відповідно до державної політики у галузі освіти та забезпечення якості освіти». Тож кожний вчитель сучасного закладу освіти отримує можливість підвищити свій професійний рівень не зважаючи на досвід, фахову категорію або предмет багатьма способами, починаючи від офіційного і закінчуючи неформальним. Наприклад, у формі курсів, семінарів або формальних кваліфікаційних програм, через співпрацю між школами або вчителями шкіл одного району, області або декількох областей (наприклад, відвідування уроків із спостереженнями до інших шкіл чи мереж вчителів) або в межах шкіл, у яких працюють вчителі. В останньому випадку розвиток може бути забезпечений через коучинг або наставництво,

спільне планування та навчання, а також обмін передовим досвідом. У багатьох країнах роль і функціонування шкіл змінюються разом із появою нових вмінь та компетентностей, які очікується від учителів.

Підвищення кваліфікації вчителів, з досвіду та аналізу Організації Економічного Співробітництва та Розвитку (OECD, 1998), може служити низці цілей зокрема: оновити предметні знання у світлі останніх досягнень у цій галузі; оновити індивідуальні навички, ставлення та підходи у світлі розробки нових методів навчання та цілей, нових обставин і нових освітніх досліджень; надання можливості людям застосовувати зміни, внесені до навчальних програм або інших аспектів практики викладання; надати школам можливість розробляти та застосовувати нові стратегії щодо навчальної програми та інших аспектів практики викладання; обмінюватися інформацією та досвідом між викладачами; допомогти молодим учителям стати ефективнішими. [1]

Якою б якісною не була освіта спеціаліста, ми розуміємо, що не можна очікувати належної підготовки вчителів до всіх викликів, з якими вони стикаються протягом своєї кар'єри. Тому Одеська академія неперервної освіти прагне надати вчителям можливості для професійного розвитку без відриву від роботи, в формі очної та онлайн підготовки щоб підтримувати високий рівень викладання та зберегти висококваліфікований учительський склад.

Порівняльний огляд анкет 351 вчителя, які пройшли професійну підготовку за перший квартал 2023 року на курсах вчителів іноземних мов, ефективний професійний розвиток триває, включаючи навчання, практику та зворотній зв'язок, а також забезпечує рефлексивний аналіз власного досвіду і зростаючу зацікавленість фахівців продовжувати своє професійне зростання.

Звичайно, найпопулярнішою і більш затребуваною в школах залишається англійська мова, але активність проходження курсів вчителями, чий стаж від 10 до 20 років, значно зменшується (12%) порівняно із вчителями інших іноземних мов(18%). Це вказує на ймовірну кризу у фаховому полі, пов'язану із старінням педагогів. Це особливо стосується сільських закладів освіти районів області, де іноземну мову вимушені викладати вчителі інших предметів.

Аналіз і розв'язання проблеми старіння педагогічних кадрів сприятиме як підвищенню ефективності навчання й виховання молодого покоління, так і покращенню соціального, професійного й особистого життя вчителів. Таке становище впливає на «професійну мобільність, що відбувається на ринку праці в галузі освіти. Адже вчителі пенсійного віку будь-який момент можуть залишити роботу, а це ускладнить кадрову ситуацію в школі» [1]. Особливої уваги потребує ситуація із значною частиною молодих педагогів, які залишають країну у зв'язку із воєнними діями, а деякі фахівці і взагалі покидають сферу освіти.

Розгляд показників фахового рівня вчителів, які стають слухачами КПК, вказує на найбільший показник фахівців-учасників з вищою та першою категоріями(59%). На останньому місці по кількості на курсах – вчителі з категорією «спеціаліст»(22%), що також підтверджує факт зростаючої кількості вчителів біль старшого покоління, які продовжують своє професійне вдосконалення. Збільшення в області частки педагогів із стажем понад 20 років може виявлятися із зниженням трудової активності, вигоранні та «педагогічних кризах» тощо.

Програмні модулі майже всіх курсів для вчителів іноземних мов передбачають постійну рефлексію, активності та завдання для вдосконалення знань і навичок учителя, що веде до вдосконалення практики викладання іноземної мови у всіх ланках загальноосвітніх закладів Одещини. Дедалі більша зацікавленість у розвитку та обміні досвідом вчителів спостерігається під час проведення дискусійного простору, який став вже традиційним для вчителів області. Але готовність брати участь у майстер-класах та воркшопах в якості спікерами, виявляють тільки 12% вчителів, що суперечить фаховим вимогам, переліченим у дескрипторах Рамки фахового зростання, розробленою Британською Радою в Україні за підтримки МОН.

Аналіз участі вчителів за формами підвищення кваліфікації свідчать про підвищену зацікавленість у навчанні без відриву від виробництва, що складає 35% вчителів від загальної кількості педагогів. Причиною саме участі у курсах без відриву від виробництва, на наш погляд, стала гостра потреба в кадрах у зв'язку з виїздом вчителів за кордон під час бойових дій, а також фінансова та матеріальна мотивація.

В очній формі навчання у режимі online пройшли підготовку близько 20% слухачів, що складає практично однакову кількість вчителів сільських(47%) та міських(53%) закладів освіти, що підтверджує підвищену актуальність тренування вчителів області на базі академії. Під час проведення курсів ми бачимо певні труднощі для вчителів віддалених районів: проблеми технічного характеру, пов'язані з нестабільним або неякісним Інтернет-зв'язком, а інколи із його відсутністю (Подільський, Болградський, Березівський), часткове відключення світла.

В очній формі навчання у режимі offline у 2023 році очікується 45% слухачів, зареєстрованих на курси підвищення кваліфікації. Це підкреслює підвищену необхідність кооперації та співпраці фахівців мовно-літературної галузі, адже розвиток комунікативних компетентностей є невіддільною складовою їх професійного розвитку, про що свідчать матеріали «Загальноєвропейських Рекомендацій з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання».

Діяльнісний підхід та комунікативний напрямок курсів підвищення кваліфікації вчителів іноземних мов вимагає активного навчання через обговорення, мозковий штурм, діалоги, диспути з використанням виучуваної мови. Треба усвідомлювати та прийняти той факт, що кількість не завжди дорівнює якості, оскільки пасивне навчання є пріоритетною формою, коли вчителів готові тільки робити записи, помітки, конспекти задля подальшого виконання самостійної практичної частини модуля. Лише третинна вчителів іноземних мов спілкується під час інтерактивних сесій мовою, яку викладають. І хоча тенденція спілкуватися виучуваною мовою під час навчання зростає, це все ж таки залишається питанням, яке потребує подальшого вдосконалення для викладачів та методистів підрозділу іноземних мов науково-методичної лабораторії суспільно-гуманітарних дисциплін академії. Спостереження за роботою слухачів під час проведення курсів підвищення кваліфікації свідчать, що найбільш проблемним сектором залишаються вчителі сільських шкіл із лімітованою можливістю спілкування із носіями мови.

Аналіз типів діяльності з підвищення кваліфікації, в якій вони беруть участь, може бути інформативним і може повною мірою допомогти визначити найбільш ефективний засіб тренування спеціалістів мовно-літературної галузі про що свідчить п.15 *Порядку підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників* [2], який говорить про те, що «основними напрямками підвищення кваліфікації є: розвиток професійних компетентностей (знання навчального предмета, фахових методик, технологій); використання інформаційно-комунікативних та цифрових технологій в освітньому процесі; мовленнєва, цифрова, комунікаційна, інклюзивна, емоційно-етична компетентність».

Питання про те, наскільки добре задовольняються потреби в розвитку вчителів, розглядається за допомогою двох показників: відсоток усіх вчителів, які повідомили, що вони бажають більшого професійного розвитку, ніж вони отримували протягом періоду навчання, і у *визначених* сферах своєї роботи, де вони потребують додаткової підготовки. Так, 47% вчителів висловили необхідність додаткового навчання після проходження курсів.

Викладачі та методисти підрозділу іноземних мов лабораторії мовно-літературної освіти розробили опитувальник, який до речі, постійно змінюються та доопрацьовуються, із запитаннями до вчителів про різноманітні заходи, починаючи від більш організованих та структурованих до більш неформальних або самостійного навчання. Було виявлено сфери, які потребують додаткового тренування та поглиблення знань, про що виявили бажання відповідна кількість вчителів:

- ✓ навчальні практики - 70%;
- ✓ застосування ІКТ у навчанні - 63%;

- ✓ проблеми дисципліни та поведінки учнів (мотивація) - 58%;
- ✓ практики у оцінюванні учнів - 52%;
- ✓ управління класом - 43%;
- ✓ взаємодія із батьками та керівництвом - 15.8%;
- ✓ консультування студентів у позаурочний час - 13%;
- ✓ державні стандарти змісту та їх виконання - 10%;
- ✓ навчання дітей з особливими потребами - 5%;
- ✓ знання предмету - 2%;
- ✓ навчання у мультикультурному середовищі - 0,5%.

Рівень та інтенсивність роботи щодо професійного розвитку залежить від ступені підтримки, яку вчителі отримують для підвищення кваліфікації. Вона може бути різною за формою і ми запитуємо про це, починаючи від можливостей обов'язкового розвитку до офіційних настанов, наставництва та консультування для молодих вчителів. Так у п.10 загальної частини *Порядку* підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників вказано про «*академічні, професійні можливості за результатами опанування програми, можливість надання подальшої підтримки чи супроводу*» фахівця, який націлений на впровадження в навчальному середовищі ідей, навичок та вмінь, отриманих під час навчання на курсах. Опитування виявило тільки 34% вчителів, які відчують підтримку з боку колег та адміністрації, в більшості в передатестаційний період, а саме – допомога у підготовці документів, презентацій до атестаційної комісії, складання клопотання та написання характеристики. Загалом, взаємовідвідування обмежується тільки відвідуванням колег з метою отримання поради та обміну матеріалами. Недостатність знань і навичок у визначенні обов'язкових етапів уроку, а саме цілей, очікуваних результатів, відповідних завдань, видів оцінювання, так само як і форм зворотного зв'язку спостерігається, навіть, і під час курсів. Вчителі відчують ускладнення при визначенні вищезгаданих пунктів при виконанні комунікативних завдань під час інтерактивних форм роботи, як то при мікро викладанні, презентаціях, складанні планів уроків тощо.

Ми всі усвідомлюємо період радикальних перетворень у сучасному житті, які переживає освітня система з питань методики, змісту та інформаційного освітнього простору оскільки зростаюче розмаїття джерел та розширення доступу до них відкривають додаткові умови та можливості для навчання. Швидкість та різноманіття змін збільшується, тому ключовою стає концепція навчання протягом усього життя. Освітня Одещина прийняла цей основний принцип як головну концепцію професійного зростання та лідерства, а наявні виклики сьогодення викладачі та методисти академії наполегливо перетворюють у нові можливості. Програми, які були запропоновані лабораторією мовно-літературної освіти (підрозділ іноземних мов) КЗВО

«Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради» залучають вчителів до навчальної діяльності, подібної до тієї, яку вони використовуватимуть зі своїми учнями, і заохочують розвиток навчальних спільнот вчителів.

Так, під час навчання на курсі з теми «Особиста навчальна мережа: створюємо разом» учасники навчаються і створюють онлайн спільноти і мережі для подальшого *неформального* професійного зростання через обмін думками, досвідом, спілкування та обговорення питань, відповідно до їх професійної діяльності, матеріалами та напрацюваннями. Саме про це свідчать результати вихідного анкетування вчителів, які проходили навчання у групах по даній темі - 60 % вчителів після завершення курсів планують працювати над створенням власної мережі, блогу, каналу, 30% - починають створення вже під час навчання, 10% - зацікавлені, але потребують ще додаткового осмислення теми. Тема курсу «Хмарні технології під час викладання іноземної мови» також знаходить підтвердження своєї актуальності у вчителів іноземних мов, тому постійний запит і зацікавленість залишається на високому рівні.

Звертаючись до пункту 6 в редакції *Постанови КМ № 1133 від 27.12.2019*, абзац 4, який роз'яснює, що «основними видами підвищення кваліфікації є: навчання за програмою підвищення кваліфікації, у тому числі участь у семінарах, практикумах, тренінгах, вебінарах, майстер-класах тощо», розуміємо наявність виклику і необхідність у визначенні та розробленні алгоритму, який би надавав можливості педагогам відчувати реальну мотивацію для подальшого активного професійного зростання.

Однією з причин незадоволеності попиту (на думку вчителів) є суперечність з їхнім графіком роботи, але також вагомим фактором є відсутність відповідних можливостей розвитку. Це вказує на потребу не лише в кращій підтримці педагогів для участі в професійному розвитку, а й у тому, щоб керівники шкіл забезпечували ефективність наявних можливостей розвитку та ефективно реагували на їхні потреби. На підтримку цієї думки приводимо слова Гордона Драйдена, співзасновника новозеландського Тихоокеанського благодійного фонду (Pacific Foundation), який займається практичним впровадженням методів навчання в ранньому дитинстві: «Виживає не сильніший і не розумніший, а той, хто найкраще реагує на зміни, що відбуваються»[2]. Відтак даний аналіз анкет плануємо використовувати у подальшому удосконаленні фахової перепідготовки вчителів іноземних мов Одещини.

Список використаних джерел

1. Аналіз освітньої політики 1998. URL: https://read.oecdilibrary.org/-education/education-policy-analysis-1998_epa-1998-en#page2

2. Гордон Драйден, Джаннетт Вос. Революція в навчанні/Перекл. З англ. М. Товкало. – Львів: Літопис, 2011. 544 с. URL: <http://library.megu.edu.ua:8180/-jspui/bitstream/123456789/2606/1/sample.pdf>
3. Порядок підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників. Постанова КМ № 1133 від 27.12.2019 п.6 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1133-2019-%D0%BF#n11>
4. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання. /Науковий редактор українського видання доктор пед. наук, проф. С. Ю. Ніколаєва. - К.: Ленвіт, 2003.-273с. URL: <https://docs.google.com/viewer?a=v&pid=sites&srcid=ZGVmYXVsdGRvbWFpbmxbwmlrb2xlbmtvdm18Z3g6N2NkYmZiNDA2YTRIZDFmYw>
5. Л. Пуховська «Професія вчителя у світовому освітньому просторі: статистичні характеристики». *Osvita.ua*, 14.11.2007. URL: <https://osvita.ua/school/method/973/>
7. <https://learnlifelong.net/tendenciyi-ta-vykyky-v-suchasnij-syste/>

Гапонова Олена

кандидат педагогічних наук

м. Одеса, Україна

ORCID: 0009-0009-0973-0038

Haronova, Olena

candidate of Pedagogical Sciences

Odesa, Ukraine

**ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ІНСТРУМЕНТІВ
У ПІСЛЯДИПЛОМНІЙ ПЕДАГОГІЧНІЙ ПІДГОТОВЦІ
ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ**

Ключові слова: підвищення кваліфікації; змішане навчання; педагог; цифрові інструменти.

**THE INNOVATIVE POSITION OF THE EDUCATOR AS A TENDENCY
OF CHANGES IN THE EDUCATION SYSTEM**

Keywords: professional development; blended learning; teacher; digital tools.

Сучасне інформаційне суспільство та розвиток цифрових технологій визначає потребу в удосконаленні компетенстей учителів початкової школи, зокрема – цифрової. Відмітимо, що саме післядипломна педагогічна освіта націлює на вдосконалення професійних якостей фахівця. У нормативних документах Міністерства освіти і науки України зазначено, що «цифрова компетентність передбачає впевнене та критичне використання цифрових технологій у професійній діяльності, повсякденному житті та спілкуванні» [7, 3].

Використання цифрових технологій учителями початкової школи є необхідним для втілення в освітній процес ідей закладених в концепції Нової української школи [4]. Тому розглядувана тема є досить актуальною.

Велику вагу у розвитку цифрової компетентності зумовив різкий перехід на змішаний формат навчання всіх закладів освіти, що передбачало поєднання традиційного (офлайн) та дистанційного (онлайн) навчання. Це є ще однією причиною для вдосконалення саме цифрової компетентності учителів.

Поглибленню, розширенню й оновленню професійних компетенцій учителів слугує система післядипломної освіти, яка є важливою і невід'ємною частиною безперервної освіти. Теоретичні основи розвитку й удосконалення системи післядипломної педагогічної освіти обґрунтовано у фундаментальних дослідженнях В. Бондаря, І. Жерносека, Н. Клокар, Н. Клясен, О. Козлова, С. Крисюка, А. Кузьминського, О. Купцова, В. Маслова, Н. Протасової, П. Худоминського, Т. Шамової та ін. Але майже недослідженою залишається проблема розвитку інформаційно-комунікаційної компетентності учителів початкової школи саме в системі післядипломної освіти.

Серед слухачів курсів підвищення кваліфікації КЗВО «Одеська Академія неперервної освіти Одеської обласної ради» було проведено опитування яке визначено, що 27% вчителів початкової школи не мають проблем та перешкод з використанням інноваційних форм, методів, технологій та засобів змішаного навчання, тобто опанували цифровий інструментарій та мають достатньо високий рівень сформованості цифрової компетентності. Але цього не можливо сказати про 16,00 % опитуваних, де рівень ще низький.

З метою формування цифрової компетентності учителів початкової школи КЗВО «Одеська Академія неперервної освіти Одеської обласної ради» розробила курс «Цифрові інструменти в освітньому процесі початкової школи». Його мета: поглибити знання вчителів про цифрові технології навчання як сучасну форму організації освітнього процесу в закладах освіти; удосконалити навички використання цифрових інструментів при викладанні предметів в початковій школі. В рамках курсу розглядаються питання: навчання під час карантину (сайт «Вчимо і навчаємось на карантині: зміни в системі освіти» [6]); практичні інструменти офлайн та онлайн навчання (сайт онлайн-освіти EdEra [9]); навчальні матеріали й рекомендації для вчителів на сайті «Школа в цифровому світі» [8]; рекомендації для вчителів інформатики на платформі «Інформатика Дистосвіта» [3]; посібник «Організація дистанційного навчання в школі» від громадської організації «Смарт освіта» з рекомендаціями, як дієво здійснювати дистанційне навчання на [5]; poradnik, putivnik shodo organizatsii distantsiynogo ta zmishanogo

навчання у школі, де подано досвід роботи київських учителів шкіл в умовах карантину [1; 2].

Зазначимо, що підібрані матеріали містили методичні та практичні рекомендації для організації змішаного навчання у закладах загальної середньої освіти. Звертаємо увагу, що в організації дистанційного та змішаного навчання потрібно виражено обирати електронні освітні ресурси, урахувавши їх дидактичну доцільність, фактологічну коректність змісту, відповідність навчальній програмі.

Отже, доцільність вивчення та використання цифрових інструментів у післядипломній педагогічній освіті є очевидною, оскільки вчителі оволодівають цифровими інструментами та застосовують їх у організації змішаного навчання у закладах загальної середньої освіти, що є необхідністю та вимогою часу.

Список використаних джерел

1. Дистанційне навчання: виклики, результати та перспективи. Порадник. З досвіду роботи освітян міста Києва: навч.- метод. посіб. /Упоряд.: Воронікова І.П., Чайковська Н.В. К.: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2020. 456 с.
2. Дистанційне та змішане навчання у школі. Путівник / упоряд. Воронікова І.П. К.: Київ. ун-т імені Бориса Грінченка, 2020. URL: <https://drive.google.com/file/d/1ZdbMMlyz8OTbmisaVmmqL23yqisRyTuC/view>.
3. Інформатика-Дистосвіта. URL: <https://dystosvita.org.ua/>. (дата звернення: 09.04.2023).
4. Концепція нової української школи 2018 URL: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/ua-sch-2016/konceptciya/html>.
5. Лотоцька А., Пасічник О. Організація дистанційного навчання в школі: методичні рекомендації. 2020. URL: [https:// nus.org.ua/news/posibnyk-dlya-shkil-pro-organizatsiyu-dystantsijnogo-navchannya-otrymav-gryf-mon/](https://nus.org.ua/news/posibnyk-dlya-shkil-pro-organizatsiyu-dystantsijnogo-navchannya-otrymav-gryf-mon/) (дата звернення: 08.04.2023).
6. Міністерство освіти і науки України. Сайт «Вчимо і навчасьмося на карантині: зміни в системі освіти». URL: [https:// mon-covid19.info/](https://mon-covid19.info/). (дата звернення: 09.04.2021)
7. Опис цифрової компетентності педагогічного працівника. URL: <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/27905/1/digital%20comp%20teacher%20Morze.pdf>. (дата звернення: 09.04.2023)
8. Школа в цифровому світі – КЗВО "Одеська Академія неперервної освіти Одеської обласної ради" (дата звернення: 09.04.2023)
9. EdEra – студія онлайн-освіти URL: <https://www.ed-era.com/>. (дата звернення: 08.04.2023).

Дерябіна Світлана

м. Одеса, Україна

Нікітенко Регіна

м. Одеса, Україна

Deriabina, Svitlana

Odessa, Ukraine

Nikitenko, Regina

Odessa, Ukraine

СТРАТЕГІЇ ГЕЙМІФІКОВАНОГО НАВЧАННЯ В ДІЯЛЬНОСТІ ПЕДАГОГІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Ключові слова: гейміфікація, рівні гейміфікації, стратегії гейміфікованого навчання, маршрутизація, візуальна маршрутизація, проєктування гейміфікованого простору.

STRATEGIES OF GAMIFIED LEARNING IN THE ACTIVITIES OF TEACHERS UNDER THE CONDITIONS OF MARITAL STATE

Keywords: gamification, levels of gamification, strategies of gamified learning, routing, visual routing, design of gamified space.

Функціонування системи освіти в умовах воєнного стану характеризується інтенсивним пошуком нових підходів та інструментів, які ґрунтуються на особистісно орієнтованому та компетентнісному підходах до навчання, з урахуванням вікових особливостей фізичного, розумового та психічного розвитку здобувача освіти [5, с. 7].

В умовах війни важливого значення набувають питання вибору стратегії навчання, інноваційних форм організації освітнього процесу, ефективних педагогічних та цифрових технологій, створення комфортного освітнього середовища. Тому закономірним є «змішування» теорій, підходів та методів навчання, а сучасний освітній процес варто сприймати як «змішану модель» кращих навчальних практик і методів поряд із застосуванням сучасних цифрових засобів навчання. Завдяки цьому до нашого професійного лексикону вже увійшло поняття «змішане / гейміфіковане / адаптивне навчання» [3, с. 91]. У цьому аспекті варто взяти до уваги розгляд стратегії гейміфікованого навчання в умовах воєнного стану. Адже проєктування гейміфікованого простору, забезпечить максимальну реалізацію індивідуальних освітніх потреб, підвищенню мотивації до навчання здобувачів освіти, маршрутизації гейміфікованої стратегії уроку в онлайн / офлайн просторі.

Гейміфікація – це застосування ігрових механік в неігрових ситуаціях для заохочення певної поведінки [1, с. 39]. Гейміфікація освіти – це формування спільноти, учасники якої допомагають один одному, змагаються один з одним та мотивують один одного [3, с. 91].

До проблеми гейміфікованого навчання звертаються такі українські дослідники, як В. Кухаренко, К. Галацин, К. Бугайчук, О. Струтинська, М. Умрик, О. Брайченко, С. Переяславська, О. Смагіна тощо. У роботах науковцями проаналізовано: основні форми та напрями гейміфікації освіти, виокремлено основні елементи гейміфікованого освітнього процесу, розкрито поняття «гейміфікація», «гейміфікація освіти», загальні відомості використання ігрових інструментів у неігрових процесах тощо.

У статті «Сучасні освітні тренди в умовах розвитку цифрового суспільства» автори О. Струтинська та М. Умрик пропонують розглядати гейміфікацію (gamification) як «використання ігрових практик та механізмів у неігровому контексті для залучення користувачів до вирішення проблем» [7, с. 202]. На думку К. Бугайчук основний принцип гейміфікації, з програмної точки зору, це забезпечення отримання постійного, вимірного зворотного зв'язку від користувача, що забезпечує можливість динамічного коригування його поведінки. С. Переяславська, О. Смагіна у своїх дослідженнях розглядають гейміфікацію, як інтеграцію елементів гри та ігрового мислення, як індикатор досягнення цілей та завдань, що формується у вигляді кінцевих результатів навчання та компетенцій. Та акцентують, що в основі стратегії гейміфікації лежить винагородження за виконані завдання, до якого належать різні види заохочень (*бали, відзнаки, рівні, індикатори прогресу, віртуальна валюта тощо*) [6, с. 252].

Якщо говорити про гейміфікацію всього процесу освіти, то тут можна зустріти різні підходи та стратегії гейміфікованого навчання. Один з них полягає у впровадженні елементів гейміфікації у систему управління навчанням [7, с. 201]. Другий підхід полягає в паралельній гейміфікації системи керування навчанням і самої системи навчання [6, с. 252] та маршрутизації гейміфікованої стратегії уроку в онлайн/офлайн просторі.

Пам'ятаємо, що стратегія гейміфікації пов'язана не зі створенням повноцінної гри, а з використанням елементів гри. Тому завдання гейміфікації полягає в том, щоб узяти елементи, які зазвичай працюють у світі ігор, й ефективно застосовувати їх у реальному практичному просторі. При створенні матриці гейміфікованої стратегії уроку в онлайн / офлайн просторі необхідно враховувати важливі аспекти: мета (*концентрація уваги, мотивація, вміння та навички, компетентності*), навчальне середовище (*простір офлайн/онлайн*), часові обмеження, категорії гейміфікованої системи (*компоненти, механіка, динаміка*), інструкція до виконання/чек лист, маршрутизація, зворотний зв'язок.

Розглянемо другий підхід та зупинимось на питаннях маршрутизації. Маршрутизація (англ. *Routing*) – процес визначення маршруту прямування інформації між мережами [2]. Ми розглядаємо маршрутизацію гейміфікованої

системи, як можливість персоніфікованого руху здобувача освіти, щодо опанування/опрацювання навчального матеріалу. Яскравим прикладом є орієнтовна схема візуальної маршрутизації руху (*інтелект карта*) здобувача освіти вивчення змісту теми технологічної галузі в онлайн просторі [4].

Зважаючи на вищевикладене можна дійти до висновку, що гейміфіковане навчання необхідно розглядати як руйнівну технологію, котра надає новий імпульс розвитку освіти, можливість адаптації навчальних потреб здобувачів освіти в складних екстремальних умовах (воєнного стану, пандемії, дистанційної освіти).

Перспективою подальшого розвитку в даному напрямку вбачаємо проєктування гейміфікованої стратегії навчання в діяльності педагогів мистецької /технологічної освітньої галузі.

Список використаних джерел

1. Бугайчук К. Л. Гейміфікація у навчанні: сутність, переваги, недоліки. *Дистанційна освіта України 2015* : зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 19-20 листопада 2015 р.). Харків : ХАДІ, 2015. С. 39-43.
2. Вільна енциклопедія. URL: <http://surl.li/gjzgr> (дата звернення: 14.04.2023).
3. Дерябіна С. В. Технологія гейміфікації в умовах неперервної освіти педагогів. *Педагогічна наука і освіта у сучасному вимірі: проблеми і перспективи розвитку*: Матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції (20 травня 2022р.). Одеса: КЗВО «Одеської академії неперервної освіти Одеської обласної ради», 2022. С. 90-95. URL: <http://surl.li/gjgar> (дата звернення: 14.04.2023).
4. Дерябіна С. В. Орієнтовна схема візуальної маршрутизації руху вивчення змісту теми технологічної галузі в онлайн просторі. URL: <http://surl.li/gjzfe> (дата звернення: 14.04.2023).
5. Освіта України в умовах воєнного стану. Інноваційна та проєктна діяльність: Науково-методичний збірник / за загальною ред. С. М. Шкарлета. Київ-Чернівці «Букрек». 2022. 140 с. URL: <http://surl.li/cszo> (дата звернення: 14.04.2023)
6. Переяславська С. О. Гейміфікація як сучасний напрям вітчизняної освіти. *New Pedagogical Approaches in STEAM Education : Electronic Scientific Professional Journal –_Open Educational E-Environment of Modern University*. 2019. Special Edition. P. 250-260. (дата звернення: 14.04.2023).
7. Струтинська О. В., Умрик М. А. Сучасні освітні тренди в умовах розвитку цифрового суспільства. *Інноваційна педагогіка. Інформаційно-комунікаційні технології в освіті*. 2020. Вип. 26. С. 201-207. URL: <http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2020/26/42.pdf> (дата звернення: 14.04.2023).

Задорожна Любов

кандидат філософських наук м. Одеса, Україна

ORCID: 0009-0006-5797-8204

Zadorozhna, Lyubov

Candidate of Philosophical Sciences

Odesa, Ukraine

**СТАБІЛЬНИЙ РОЗВИТОК ЗАКЛАДУ ОСВІТИ В УМОВАХ ВІЙНИ:
ДОСВІД ОДЕСЬКОЇ АКАДЕМІЇ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ**

Ключові слова: розвиток закладу освіти, управління в умовах кризи, воєнний стан, неперервна освіта, цінності.

**STABLE DEVELOPMENT OF AN EDUCATIONAL INSTITUTION IN
THE CONDITIONS OF WAR: EXPERIENCE OF THE ODESSA
REGIONAL ACADEMY OF IN-SERVICE EDUCATION**

Key words: development of an educational institution, management in crisis conditions, martial law, continuous education, values.

Повномасштабна збройна агресія рф проти України у 2022 році спровокувала низку соціальних потрясінь, надзвичайних викликів у кожному сегменті життя українського суспільства, в тому числі, й в системі освіти. В цих умовах вирішення питань функціонування закладу освіти потребувало мобілізації всіх наявних ресурсів, консолідації зусиль педагогічних колективів, прийняття управлінських рішень нової якості, які б дозволяли нейтралізувати загрози і одночасно системно реалізовувати завдання діяльності організації.

Одеська академія неперервної освіти – заклад освіти, який є багаторівневою і поліфункціональною науково-методичною і освітньою установою, що сприяє сталому інноваційному, інтелектуальному, соціокультурному розвитку регіону [1]. На освітянському ландшафті Одеської області цей заклад освіти займає самостійне місце як регіональний лідер у сфері неперервної професійної освіти педагогів та управлінців, як науково-експериментальний майданчик, методичний хаб і координаційний центр впровадження освітніх змін, як інституція, що відіграє системоутворюючу роль в розвитку освіти регіону в процесі впровадження державної освітньої політики. Відповідно, під час війни перед Академією постала низка нетривіальних завдань, пов'язаних як з подальшим впровадженням освітньої реформи, з подоланням наслідків попередніх криз, так і з опануванням небезпек воєнного часу. Зокрема, діяльність закладу у 2022 році була спрямована на: - науково-методичний супровід впровадження нового Державного стандарту базової середньої освіти у 5-х класах; - науково-методичний супровід інноваційного освітнього проєкту з реалізації

Державного стандарту базової середньої освіти у 6-х класах; - організаційно-методичний супровід і підтримку вчителів закладів освіти області в процесі роботи в умовах пандемії коронавірусу SARS-CoV-2; - забезпечення безпеки слухачів, здобувачів освіти, членів колективу; - збереження психічного здоров'я, психосоціальної підтримку та допомогу як співробітникам, так і широкому загалу педагогічних працівників в умовах ускладнених життєвих обставин, психічного перевантаження і хронічного стресу.

Аналіз результатів, здобутих Одеською академією неперервної освіти в умовах воєнних загроз, засвідчив, що ці завдання успішно виконані, а заклад освіти продемонстрував значний потенціал у подоланні кризи та забезпеченні стабільного розвитку. Відзначимо основні передумови, що дозволили безперервно здійснити освітній процес, провадити плідну наукову, науково-методичну, експериментальну, проєктну діяльність, досягнути нового рівню у організаційній розбудові Академії.

Передусім, слід відзначити об'єднання колективу, *ціннісну єдність, зорієнтованість на працю, стійкість і мужність* попри загрози та лиха війни.

З перших днів війни пріоритетом роботи закладу освіти стала *безпека життєдіяльності, забезпечення умов праці*, зважаючи на ракетні обстріли, сирени, виключення електроенергії та зв'язку. На території Академії було організовано захисне укриття, в якому створено умови для організації робочого процесу. Естетичне оформлення укриття авторськими настінними розписами «Янгол України», «Голуби миру», «Прапор та герб України», «Воїни України» створила викладач кафедри методики викладання та змісту освіти, дійсний член Національної спілки художників України Резніченко Галина Володимирівна. У 2022 році в укритті співробітники і відвідувачі Академії провели десятки годин під час повітряних тривог, маючи змогу продовжувати роботу.

Турбота, солідарність та співпраця стали головними орієнтирами не тільки у взаємодії членів колективу, а й у стосунках з науково-педагогічною спільнотою Одещини та учасниками освітнього процесу, в тому числі, й внутрішньо переміщеними особами. Важливим стало питання взаємної підтримки. В перші місяці війни для співробітників Академії психологами були проведені різноманітні психопідтримуючі заходи, ресурсні зустрічі, навчальні семінари з тематики психотравми, стабілізації емоційних станів, активізації резильєнтності в умовах гострого стресу.

Усвідомлення необхідності системного надання психоемоційної підтримки учням, педагогам, батькам, керівникам закладів освіти зорієнтувало фахівців Академії на посилення діяльності у соціально-гуманітарному напрямі. Упродовж 2022 року було проведено більше 50

заходів з психологічної просвіти педагогів, що спрямовані на формування знань про особливості та симптоматику психотраumatизації у дітей і дорослих, навичок емоційної саморегуляції у стресі, прийомів першої психологічної допомоги у критичних ситуаціях. Проведена ґрунтовна робота авторського колективу фахівців Академії з розробки медіаінструментів психолого-педагогічного супроводу учнів під час війни. Дані мультиплікаційні продукти представлені на офіційному сайті Академії, їх можна використовувати як в освітньому процесі під час уроків та занять, так і в ході спеціальних заходів у роботі з дітьми, які страждають від психічної травми. Академія також закумулювала зусилля з розробки інформаційно-методичних ресурсів для фахівців, які працюють в сфері інклюзивної освіти. Проведено численні навчальні заходи з педагогами щодо здійснення психолого-педагогічного супроводу та реалізації алгоритму надання психокорекційної допомоги дітям з особливими освітніми потребами у воєнний час. Систематично надавалась методична підтримка практичним психологам закладів загальної середньої освіти, основним орієнтиром стало питання підвищення компетентності фахівців щодо дій у надзвичайних ситуаціях та надання першої психологічної допомоги. Впродовж 2022 року постійно відбувалась робота гарячої лінії психологічної допомоги, організована діяльність груп з психологічної підтримки і допомоги, що спрямовані на емоційну стабілізацію та активізацію психічних ресурсів педагогів.

Важливою передумовою стабільного розвитку Академії під час війни стала *відповідальність* перед освітянською спільнотою області та *лідерство* у реалізації регіональних та міжнародних освітніх проєктів на теренах Одещини. Зокрема, було продовжено участь у таких проєктах: «Нове покоління вчителів для Нової української школи», «ДО - НУШ», «Педагогічний парк Одещини», «Архітектура регіональної системи освіти: проєтуємо майбутнє», «Школа в цифровому світі», «Інтернет - школа для обдарованих дітей», «Одеська обласна школа громадянської партисипації дорослих та молоді «УСі В ДІ!»; австрійсько-український проєкт «Компетентності лідерства та менеджменту для розвитку якості в опорних школах», австрійсько-український проєкт «Інклюзивна освіта в Одеській області», чесько-український проєкт «Зміцнення інклюзії в Україні», швейцарсько-український проєкт DECIDE – «Децентралізація для розвитку демократичної освіти». Так, у межах проєкту DECIDE за участі Академії в 4-х територіальних громадах області (Визирській, Кілійській, Красносільській та Нерубайській) організовано конкурс «Громадський бюджет на дитячі мрії», завдячуючі якому громади отримали фінансування на 2 000000 гривень; впроваджено курс за вибором «Навчаємося жити в громаді» для учнів 8(9)

класів в ЗЗСО, що дозволило цим громадам отримати ще по 75000 гривень фінансування додатково.

Наполеглива праця всього колективу Одеської академії неперервної освіти, орієнтація на *професійне зростання*, дозволили не тільки гідно впоратися з викликами війни та реалізувати завдання діяльності закладу освіти, а й здобути певні перемоги. Відзначимо успішну акредитацію освітньо-професійної програми «Освітній менеджмент у педагогічних системах», що надає дозвіл провадити академії діяльність у сфері вищої освіти з підготовки магістрів освітніх, педагогічних наук на наступні 5 років поряд з попередньо акредитованими програмами «Педагогіка вищої школи», «Педагогіка середньої освіти». Започатковано роботу видання наукового журналу «Наша школа: науково-практичні студії», що продовжує славні традиції добре відомого освітянам Одещини журналу «Наша школа», 100-річчя якого відзначається у 2023 році. Отримано диплом з золотою медаллю XIV Міжнародної виставки «Інноватика в сучасній освіті» за роботу «Медіаінструменти психолого-педагогічного супроводу учнів під час війни», що перемогла у номінації «Психолого-педагогічний супровід учасників освітнього процесу в умовах воєнного стану».

В умовах кризи проявились сильні сторони Академії як організації, разом з тим, відкрились і перспективи розвитку закладу, що стало стимулом до зміни структури, трансформації робочих процесів, розгортання нових напрямів діяльності, реалізації сміливих проєктів.

Отже, досвід управління та організації діяльності Одеської академії неперервної освіти під час війни засвідчує, що необхідними передумовами стабільного розвитку закладу освіти в умовах кризи є єдність колективу та утвердження у щоденній роботі певних цінностей: праця, стійкість, мужність, безпека, турбота, солідарність та співпраця, відповідальність та лідерство, професійне зростання, відданість своїй справі.

Список використаних джерел

1. Стратегія розвитку Комунального закладу вищої освіти «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради». URL: https://static.klasnaocinka.-com.ua/uploads/editor/9324/746960/sitepage_192/files/merged_1.pdf.

Корінна Анна
м. Одеса, Україна

Korinna, Anna
Odesa, Ukraine

**НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ СУПРОВІД ЯК ТЕХНОЛОГІЯ
УПРАВЛІННЯ МЕТОДИЧНОЮ РОБОТОЮ ПЕДАГОГІЧНИХ
ПРАЦІВНИКІВ ЗАКЛАДІВ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ**

Ключові слова: науково-методичний супровід, заклад фахової передвищої освіти, педагогічні працівники.

**SCIENTIFIC AND METHODOLOGICAL SUPPORT
AS A TECHNOLOGY FOR MANAGING
THE METHODOLOGICAL WORK OF PEDAGOGICAL STAFF OF
PROFESSIONAL HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS**

Keywords: scientific and methodological support, institution of vocational pre-higher education, pedagogical staff.

В умовах модернізації фахової передвищої освіти України професійний розвиток педагога закладу становить складний неперервний, багаторівневий процес. Відтак, технологією для неперервного розвитку всіх учасників освітнього процесу в сучасних закладах освіти постає науково-методичний супровід [4, с. 67]. Супровід передбачає навчання, педагогічну й психологічну допомогу та підтримку, забезпечує не вирішення проблеми за педагога, а організацію й стимулювання його самодіяльності та створення умов для вирішення власних проблем. Серед видів супроводу за змістом розрізняють методичний, науковий супровід та інші [1, с. 12].

Методичний супровід розглядається як комплекс методичної роботи, що передбачає взаємодію супроводжуваного й того, хто супроводжує, і спрямовується на вирішення актуальних для педагога проблем професійної діяльності. Основним завданням методичного супроводу є системне проектування, що надає, крім іншого, основи для розвитку всіх суб'єктів системи освіти.

Водночас, науковий супровід визначається як особливий вид взаємодії суб'єктів освітнього процесу, зумовлений науково-дослідною діяльністю закладу, в орієнтаційному полі якого суб'єкт здійснює вибір оптимальних умов свого професійного становлення. Науковий супровід передбачає комплекс наукової роботи: підготовку публікацій, науково-методичне забезпечення освітнього процесу, конференцій, семінарів тощо. Це дозволяє суб'єктам освітнього процесу швидше реагувати на зміни в зовнішньому середовищі; здійснювати науково-дослідні проекти з найменшими інтелектуальними й часовими витратами [1, с. 12].

Науково-методичний супровід досліджували (В. Муромець, Н. Ничкало, О. Папач, Т. Пашенко, Т. Сорочан, Н. Філіпська). Згідно з думкою Т. Сорочан, розуміння науково-методичного супроводу полягає в тому, що це є професійна взаємодія суб'єктів педагогічної діяльності щодо спільного опанування інновацій. Визначальними основами науково-методичного супроводу, на думку дослідниці, є: демократичність – можливість урахування різних підходів, точок зору, колегіальність у прийнятті певного рішення; ситуація вибору – створення декількох варіантів програм, моделей діяльності, технологій, які забезпечують передумови для свідомого вибору; самореалізація – розкриття особистісного потенціалу кожного учасника педагогічного процесу; співтворчість – спільна діяльність суб'єктів, які прагнуть досягти нових кількісних і якісних результатів [2, с. 3].

Наголосимо, в науково-педагогічній літературі зазначається, що робота педагогічних працівників поділяється на складові супроводу, які покликані забезпечити постійний науково-методичний супровід професійного й особистісного розвитку педагогічних кадрів. Для вивчення запитів педагога важливою, на думку учених, є діагностика якості педагогічної діяльності, а саме: виявлення та опис актуального стану, його причин, об'єктивних тенденцій і прогнозування його розвитку. Водночас, в умовах модернізації освіти змінюються вимоги до організації, форм і змісту системи підвищення професійного рівня педагогічних працівників. Для методичних служб в умовах впровадження нових стандартів важливо змоделювати структуру методичної роботи, яка б забезпечувала розвиток нового типу професіоналізму педагогів.

Крім того, важливо оновити зміст діяльності деяких структурних елементів. Наприклад, необхідно переглянути єдину методичну тему, проблеми роботи творчих груп, забезпечити активне використання таких форм взаємодії з педагогами як чат-конференції, відео-конференції, індивідуальне консультування через систему Інтернет, забезпечити умови самоосвітньої діяльності педагога.

В структуру науково-методичного супроводу слід включити і законодавчий аспект. Упровадження нових стандартів розраховано на довгостроковий термін. Отже, управлінським і методичним службам необхідно послідовно, покроково здійснювати реалізацію алгоритмів упровадження на різних рівнях, інформуючи педагогів і громадськість про новизну, змістовні, педагогічні, методичні особливості освітніх стандартів.

Для подолання можливих ризиків вирішення існуючих проблем потрібна адресна робота щодо роз'яснення концептуальних основ, планування освітніх результатів впровадження стандартів. Необхідно, щоб у кожному освітньому закладі були розроблені заходи впровадження науково-методичного супроводу нових Державних стандартів, які мають передбачити:

розробку моделі науково-методичного супроводу впровадження Державних стандартів освіти, основними компонентами якої повинні бути: проєктувально-організаційний, навчально-методичний, науково-методичний, соціально-психологічний, контрольно-аналітичний та інші [3, с. 3].

Отже, науково-методичний супровід постає однією з основних технологій освітнього процесу з підвищення рівня професійної підготовки педагогічних працівників закладів фахової передвищої освіти. Цілісна система якого ґрунтується за засадах науковості, гнучкості, мобільності та неперервності. Що дозволяє збільшувати рівень професіоналізму педагогічних працівників з їх максимальною самореалізацією та саморозвитком.

Список використаних джерел

1. Макаренко С. Науково-методичний супровід як провідна технологія методичної роботи на шляху до нової української школи. *Міжнародний журнал інноваційних технологій у соціальних науках*. Польща, 2018. № 6 (10). С. 8-16. DOI: https://doi.org/10.31435/rsglobal_ijitss/30082018/6104
2. Муромець В. Г. Науково-методичний супровід формування превентивного виховного середовища загальноосвітнього навчального закладу // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді : зб. наук. праць. Кам'янець-Подільський : Зволейко Д. Г., 2012. Вип. 16, кн. 2. С. 321-329.
3. Науково-методичний супровід впровадження нових Державних стандартів освіти. URL: https://www.zippo.net.ua/index.php?page_id=166 (дата звернення: 14.04.2023).
4. Шевчук С. С. Науково-методичний супровід підвищення професійної компетентності педагогів професійної освіти // Матеріали навчально-практичного семінару : зб. матер. тез. Біла Церква, 2022. С. 67-72.

Науковий керівник:

Стрельбицька С. М., кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри педагогіки та освітнього менеджменту
КЗВО «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради»

Кохановська Олена

доктор педагогічних наук, доцент

м. Херсон, Україна

ORCID: 0000-0001-7294-173X

Kokhanovska, Olena

Doctor of pedagogical sciences, docent

Kherson, Ukraine

**ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕМЕНТІВ КІБЕРПЕДАГОГІКИ
В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ
ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ**

Ключові слова: кіберпедагогіка, післядипломна педагогічна освіта, цифровізація, військовий стан, заклади післядипломної педагогічної освіти.

**USE OF ELEMENTS OF CYBER PEDAGOGY
IN THE CONDITIONS OF DIGITALIZATION
OF POSTGRADUATE PEDAGOGICAL EDUCATION IN UKRAINE**

Key words: cyber pedagogy, postgraduate pedagogical education, digitization, military status, institutions of postgraduate pedagogical education.

Уже 4 рік поспіль ми маємо пристосовуватися до нових умов. Спочатку пандемія COVID-19 внесла корективи, змусивши педагогічну спільноту шукати можливості щодо викладання онлайн. Зокрема до положень про організацію освітнього процесу в закладах післядипломної педагогічної освіти внесено суттєві корективи щодо використання дистанційного та змішаного навчання (особливо це стосується дистанційного формату проведення).

Значною мірою зараз на процес навчання впливає і промислова революція 4.0, однією з характеристик якої є автоматизація, штучний інтелект й одночасне поєднання фізичного, цифрового та біологічного світів. Вона спричинила перехід освіти на новий рівень – 4.0 [1].

24 лютого 2022 року з моменту початку війни, заклади освіти України опинилися перед новим викликом – організація освітнього процесу в умовах військового стану. Ураховуючи нинішню ситуацію, навчання з використанням цифрових технологій, ймовірно, викликає потенційні проблеми, які вчителі повинні вирішити. А отже, заклади післядипломної освіти, які здійснюють постійну науково-методичну практико орієнтовану підтримку вчителів, повинні переорієнтувати свою діяльність на забезпечення цього напрямку, зокрема шляхом використання елементів кіберпедагогіки.

Метою статті є висвітлення деяких аспектів використання елементів кіберпедагогіки в умовах цифровізації післядипломної педагогічної освіти.

Кіберпедагогіку розуміємо як дидактичну систему, яка спирається на ідеї програмованого навчання, зокрема автоматичного програмного управління навчанням. Її актуальність обґрунтовано перш за все тим, що в умовах переходу на дистанційну форму освіти змінюються підходи як до організації освітнього процесу, так і загалом форми, методи, засоби навчання.

Сьогодні кіберпедагогіка знаходиться на новому активному етапі розвитку. І якісний стрибок в цьому напрямі відбувся саме у 2020 році – році спалаху пандемії COVID-19, коли фактично вся педагогічна спільнота опинилася в ситуації, яку пізніше було названо «форсмажорна кіберпедагогіка».

Мета кіберпедагогіки – створення і впровадження ефективних психолого-педагогічних технологій розвитку особистості, навчання, виховання, соціалізації та кіберсоціалізації людини з урахуванням обмежень, можливостей і ресурсів життєдіяльності людини в контексті інтеграції об'єктивної реальності та символічно-символічної реальності кіберпростору [2].

В основі кіберпедагогіки лежать діяльнісний, компетентнісний, кіберонтологічний підходи, які на сьогодні є надважливими в умовах впровадження освітньої реформи Нова українська школа.

Повномасштабне вторгнення РФ на територію України, подальша окупація деяких областей або їх частин, бойові дії унеможливили здійснення освітнього процесу в очному форматі, а також участь в ньому вчителів з окупованих територій, що в першу чергу було обґрунтовано безпековою ситуацією та недоступністю засобів зв'язку.

Такі умови стали викликом для закладів післядипломної педагогічної освіти та змусили переорієнтувати свою діяльність на застосування елементів кібер- та цифрової педагогіки для підготовки вчителів, озброєння їх методами, засобами, формами організації освітньої діяльності, здатної забезпечити ефективний освітній процес, нейтралізувати освітні втрати, особливо організаційні.

Сьогодні заклади післядипломної педагогічної освіти використовують різні платформи дистанційного навчання. Переважна більшість застосовують безкоштовну систему Moodle (Дніпровська академія неперервної освіти, Івано-Франківський ОППО, Львівський ОППО, Тернопільський ОППО, Сумський ОПО та ін.) або створені на її основі системи (Т-Learning) (Київський ОППО). Окрім вищезгаданої системи, застосовуються спеціалізовані програмні комплекси, Google for Education, Microsoft One Drive та ін.

КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти» використовує дві освітні платформи: Google for Education (для підвищення кваліфікації учителів) та Moodle (для роботи зі здобувачами вищої освіти).

Для ознайомлення вчителів з дієвими інструментами та практиками викладання навчальних дисциплін використовуємо практико зорієнтований діяльнісний підхід, який наочно демонструє застосування тих чи інших технологій. А отже, освітній процес є максимально спрямованим на наближення до шкільних умов. Найбільш актуальними формами навчання є тренінги, інтерактивні лекції, різні типи практикумів.

Підготовка педагогів до роботи в дистанційному середовищі здійснюється через:

- уведення до змісту фахових курсів підвищення кваліфікації вчителів тем з кіберпедагогіки;
- розроблення та реалізацію окремих фахових курсів з цифрових технологій та функціонування дистанційного та змішаного навчання;
- організація семінарів та консультування педагогів з питань впровадження кіберпедагогіки в освітній процес інституцій.

Зважаючи на те, що кіберпедагогіка має високий прикладний потенціал, особливий інтерес представляють відповідні технології, в основі яких лежать досягнення традиційної психолого-педагогічної науки та інноваційної освітньої практики: безпосередньо технічні технології (сукупність цифрових засобів, форм, методів та ін., що супроводжують освітню діяльність) та освітні технології (технології кібернавчання, кіберрозвитку, кіберсоціалізації та ін.) [3].

Важливо зауважити, що кіберпедагогіка не повинна зводитись до використання нових засобів навчання, хоча їх знання є суттєвим. Головна мета – це показати вчителю, як переорієнтувати традиційну дидактику на цифрову, як досягнути балансу між використанням цифрових ресурсів та забезпеченням якості освітнього процесу.

У кіберпедагогіці мета навчальної діяльності має бути чітко сформульованою. Учителі – активні та вмiло організують навчально-пізнавальну діяльність учнів. Відстань не є перешкодою. Педагог мусить поводитися так, як ніби відстані між ним та учнем немає. У такому випадку навчальна діяльність стає конструктивною та рефлексивною. Учителю репрезентує тему автентично, проблемно орієнтовано та контекстуалізовано, щоб учні могли мислити [2].

Три принципи ефективної кіберпедагогіки, які необхідно реалізувати для успішного дистанційного та змішаного навчання:

- 1) учні виконують (більшу частину) роботи;

2) інтерактивність є серцем і душою ефективного асинхронного навчання;

3) обов'язковість соціальної, пізнавальної та викладацької присутності [1; 3].

Осмиленому навчанню учнів сприяють такі кроки:

1) визначення змісту, педагогіки та оцінки;

2) планування асинхронно-синхронного міксування, включаючи відео, невідео та спільноти для спілкування;

3) дослідження можливостей, специфічних для типу курсу (на основі випадку, малої групи або практичного курсу);

4) чітке розуміння типу взаємодії між педагогом та вихованцями, планування типів взаємодії, створення спільнот, оцінювання та розуміння учнів.

В освітньому процесі підвищення кваліфікації ми активно використовуємо комунікативні методики, елементи гейміфікації для актуалізації емоційної складової навчальної діяльності. Серед основних форматів роботи – і взаємна перевірка робіт, і голосування, і обмін враженнями та відгуками про семінари, лекції та тренінги, заохочення вчителів до обміну досвідом.

Зміна мислення вчителів, батьків та зацікавлених сторін необхідна для заохочення учнів до участі в освітній діяльності. Творчі вчителі, які мають високий рівень грамотності в інформаційних технологіях, є вкрай необхідними для впровадження кіберпедагогіки, реалізації дистанційного навчання та нейтралізації освітніх втрат.

Список використаних джерел

1. Козубцов І. Кіберонтологічний підхід у професійній підготовці майбутніх викладачів закладів вищої освіти: теорія та практика. *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи*. 2022. № 22(2). С. 96-105. [https://doi.org/10.35387/od.2\(22\).2022](https://doi.org/10.35387/od.2(22).2022). 96-105
2. Kapitzke, Cushla. (2000). Cyber Pedagogy as Critical Social Practice in a Teacher Education Program. *Teaching Education*. 11. DOI: 10.1080/713698968.
3. Kodrat, Denny. (2020). Mindset Shift in Cyber Pedagogy: A Teacher's Strategy upon Learning from Home. *Jurnal Kajian Peradaban Islam*. 3. DOI: 10.47076/jkpis.v3i2.49.

Кравець Наталія

м. Одеса, Україна

ORCID: 0000-0003-1257-0927

Kravets, Nataliia

Odessa, Ukraine

**ОРГАНІЗАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПЕДАГОГІЧНОЇ СТУДІЇ
В СИСТЕМІ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ
ЯК УМОВА РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ**

Ключові слова: педагогічні умови, розвиток, інноваційна компетентність, вчитель початкової школи, педагогічна студія.

**PEDAGOGICAL CONDITIONS FOR THE DEVELOPMENT OF
INNOVATIVE COMPETENCE OF PRIMARY SCHOOL TEACHERS**

Key words: pedagogical conditions, development, innovative competence.

Розвиток інноваційних процесів в освіті на сучасному етапі вимагає від педагога постійної активної позиції. Нові суспільні та економічні виклики, перехід до цифрового суспільства вимагають від освітнього процесу розвитку компетентностей вчителів початкової школи, які допоможуть їм бути відкритими та впевнено реагувати на зміни, мобільними і готовими до активної діяльності з впровадження сучасних педагогічних технологій.

Професійна діяльність педагога буде неповноцінною, якщо будуватиметься лише на відтворенні засвоєних методів роботи, якщо не опануватимуться інноваційні технології, форми і методи для досягнення високих результатів освіти, якщо не сприятиме розвитку здобувачів освіти та особистості самого педагога. Зважаючи на реалії сьогодення, вчителю початкової школи необхідно постійно рости в професійному плані.

З огляду на це, вважаємо однією із базових компетентностей вчителів початкової школи інноваційну компетентність, яка забезпечить ефективність впровадження сучасних технологій в освітній процес початкової школи, високу результативність та якість освітнього процесу й сприятиме мотивації до самоосвіти і саморозвитку педагога, прагненню його до професійної самореалізації. Відтак, важливого значення набуває розвиток інноваційної компетентності вчителів початкової школи та створення належних педагогічних умов підвищення її рівня.

У Великому тлумачному словнику сучасної української мови поняття «умова» трактується у значенні необхідної обставини, «яка уможливило здійснення, створення, утворення чого-небудь або сприяє чомусь» [1, с. 1506].

У своєму дослідженні, Тарківська-Нагиналук О. Д., розглядає педагогічні умови як сукупність обставин, що сприяють побудові освітнього процесу з урахуванням потреб, інтересів, можливостей особистості щодо

ефективної професійної діяльності [3, с. 138]. Інші дослідники визначають педагогічні умови як систему певних форм, методів, матеріальних умов, реальних ситуацій, що об'єктивно склалися чи суб'єктивно створених, необхідних для досягнення конкретної педагогічної мети [2].

В контексті нашого дослідження педагогічні умови розуміємо як спеціально створені обставини, необхідні й доцільні для ефективного розвитку інноваційної компетентності вчителів початкової школи.

Однією з визначених нами педагогічних умов розвитку інноваційної компетентності вчителів початкових класів є організація діяльності педагогічної студії в системі післядипломної освіти.

Зважаючи на те, що змістом науково-методичного супроводу є надання допомоги і підтримки вчителям щодо пошуку, вибору, проєкції, реалізації, оцінки та корекції власної діяльності у рамках виконання професійних завдань, виникає необхідність запровадження нових форм, методів і засобів підвищення кваліфікації педагогів. Широке поширення в системі післядипломної освіти отримали нестандартні форми проведення занять (тренінги, практикуми, майстер-класи, бранчі, квести, організаційно-педагогічні ігри тощо) і творчі об'єднання педагогів (педагогічні майстерні, клуби, спільноти, та ін.). Однак, вважаємо, що саме педагогічна студія є однією з ефективних форм методичної роботи, що сприяє розвитку інноваційної компетентності вчителя початкової школи.

Педагогічна студія – це форма професійного об'єднання (спільноти) вчителів, пов'язана з підвищенням інноваційної компетентності вчителя, розширенням кругозору завдяки моделюванню педагогічних ситуацій, тренінгам, проведенню ігор, відпрацюванню навичок застосування інновацій у створенні навчального контенту, а також створення можливості для самовираження всіх її учасників [4, с. 88].

Педагогічна студія має свої ознаки й особливості – тривалий контакт учасників (відносна стабільність складу), спільна діяльність учасників, добровільне і вільне визначення учасників, активна участь членів об'єднання в його роботі, наявність права і обов'язку не тільки бути присутнім (слухати і дивитися), сприймати інформацію керівника студії, але й проявляти себе, свою індивідуальність активною дією. Основне призначення студії полягає у формуванні та розвитку педагогічних умінь, науково обґрунтованих і практично перевірених. Студійні заняття будуються на фундаменті здобутих педагогічних знань, які отримують своє професійне втілення в освітній процес на основі реального досвіду і при сформованих професійних навичках, уміннях і поглядах [4, С.90.] .

З метою реалізації науково-методичної проблеми лабораторії початкової освіти «Розвиток інноваційної компетентності вчителя початкової школи»

розроблено методичний проєкт, метою та очікуваним результатом якого було розроблення моделі педагогічної студії і апробації її, як методичної форми, яка сприятиме осмисленню, систематизації набутого досвіду й ефективному поширенню інновацій в практику діяльності закладів загальної середньої освіти; слугуватиме дифузії інновацій – процесу адаптації нововведень різними людьми, залежно від їх схильності до сприйняття нового продукту.

Отже, педагогічна студія, як неформальне об'єднання, доповнює традиційні форми підвищення професійної майстерності педагогів і водночас наповнює новим змістом, так як має більш широкую спрямованість, більшу гнучкість, відрізняється різноманіттям форм і методів роботи з вчителями початкової школи в умовах сучасних реалій; є однією з педагогічних умов, що сприяє розвитку інноваційної компетентності.

Список використаних джерел

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови : 250000 / уклад. та голов. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь: Перун, 2005. VIII, 1728 с.
2. Підготовка майбутнього вчителя до впровадження педагогічних технологій: навч. посіб. / О.М.Пехота та ін. К.: В-во А.С.К., 2003. 240 с.
3. Тарківська-Нагиналюк О. Д. Педагогічні умови розвитку метроритмічного чуття майбутніх учителів музики в процесі фахової підготовки : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2021. С.138
4. Токарська О.А., Вербівський Д.С., Миклін О.В. Т 51 Розвиток професійної компетентності вчителя інформатики в системі неперервної освіти : навчально-метод. посіб. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2021. 213 с. URL: <http://surl.li/golnz>

Науковий керівник:

Ягоднікова В. В., доктор педагогічних наук, професор,
проректор з науково-педагогічної та інноваційної діяльності
КЗВО «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради»

Кропочева Наталія
м. Київ, Україна
ORCID : 0000-0002-7025-8272

Kropocheva, Nataliia
Kyiv, Ukraine

**НОРМАТИВНО-ЗАКОНОДАВЧІ ВАЖЕЛІ
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСВІТЯНСЬКИМИ БІБЛІОТЕКАМИ
МОДЕРНІЗАЦІЙНОГО ЗМІСТУ ІНФОРМАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ**

Ключові слова: мережа освітянських бібліотек МОН України та НАПН України, інформаційні ресурси, нормативні і законодавчі складники, інформаційне забезпечення.

**REGULATORY AND LEGISLATIVE LEVERS ENSURING
THE MODERNIZATION CONTEXT OF INFORMATION RESOURCES
OF EDUCATIONAL LIBRARIES**

Key words: network of educational Libraries of the Ministry of Education and Culture of Ukraine and the National Academy of Sciences of Ukraine, information resources, regulatory and legislative components, information support.

Складність та непередбачуваність змін в сучасному суспільстві ми відчуваємо в повній мірі на собі і на результатах своїх вчинків, тому афоризм-побажання: «Щоб ти жив у час змін!» сприймаємо, розуміючи всю глибину цього вислову і в побутовій сфері, і в науковій роботі. Інформаційна експансія, пандемія, військова агресія Російської Федерації суттєво вплинули на форми та методи діяльності галузевих бібліотек, що знайшло своє відображення у створенні дистанційних електронних освітніх ресурсів, формах забезпечення відкритого доступу до них віддалених користувачів.

У 2023 р. відділом науково-освітніх інформаційних ресурсів Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського розпочато прикладне наукове дослідження «Освітнянські бібліотеки як суб'єкт проектування освітнього середовища в умовах цифровізації» (2023–2025 рр.).

Назва зазначеного дослідження актуалізує суб'єктність освітянських бібліотек, визначає зміст ключової проблеми, сфокусованої на створенні і методиці використання комп'ютерно-орієнтованих педагогічних систем, технологій дистанційного і змішаного навчання, цифрових освітніх ресурсів і засобів навчання.

Той факт, що бібліотека як інформаційно-комунікаційна система, продукує, генерує, зберігає та поширює ресурси в традиційному та електронному вигляді, сприяє вільному доступу до них, є посередником у соціальній комунікації, – не потребує обґрунтування. Оскільки підтверджується новою філософією освітянських бібліотек, в змісті якої

наголошується на пріоритетності сервісної діяльності бібліотек, забезпечується новим рівнем організації інформаційних ресурсів, підвищенням ефективності та якості інформаційних потреб користувачів, спільного створення й використання сучасних інформаційних ресурсів [3, с. 4].

В той же час актуальність поняття «освітнянські бібліотеки» залишається незмінною (в семантичному аспекті), набуваючи нових ознак, оновлення професійних та концептуальних характеристик. Для підтвердження зазначеної тези наведемо визначення освітнянських бібліотек, в змісті якого виокремлено формальні ознаки бібліотек через належність до спеціалізованих педагогічних бібліотек або структурних підрозділів освітнянських установ і бібліотек навчальних закладів усіх типів і рівнів акредитації та вертикальної підпорядкованості (МОН України, місцеві органи управління освітою та АПН (нині – НАПН України) [1; 3, ст. 2].

У ст. 2 Положення про мережу освітнянських бібліотек МОН України та АПН України подано визначення поняття «освітнянські бібліотеки», в якому акцентовано на двох складниках: акумуляції та організації доступу до профільної інформації учасників навчально-виховного процесу, науково-дослідницькій діяльності; забезпеченні інформаційних потреб педагогічної науки та освіти. На нормативному рівні підкреслюється головне завдання – інформаційно-бібліографічне забезпечення наукових, науково-педагогічних та управлінських кадрів; вчителів, студентів на різних етапах здобуття та удосконалення фахових знань [1].

Основні напрями діяльності мережі освітнянських бібліотек: формування галузевого інтегрованого інформаційного ресурсу освітнянської галузі, створення довідково-пошукового апарату для багатоаспектного розкриття фондів, – передбачає застосування адаптивних інструментів, зокрема, створення електронного каталогу, електронної бібліотеки, розподілених спеціалізованих електронних баз даних, розміщення зовнішніх електронних ресурсів на веб-сайтах установ; налагодження системи підвищення кваліфікації бібліотечних працівників через використання онлайн інструментів наукової та освітньої комунікації (Zoom, Meet) тощо.

Огляд інформаційного забезпечення наукової діяльності мережі освітнянських бібліотек зосереджуємо в нормативній площині, що ще раз підкреслює перспективність наукової значущості поняття «освітнянські бібліотеки», що, набуваючи *de facto*, властивості інформаційних, ресурсних, культурно-просвітницьких та науково-дослідницьких центрів, все ж таки ідентифікуються як освітнянські бібліотеки.

Відносно особливостей інформаційного забезпечення різних цільових груп користувачів мережі освітнянських бібліотек, зазначимо, що в Законі

«Про бібліотеки і бібліотечну справу» (1998 р.) підкреслюється, що основою державної політики в галузі бібліотечної справи є реалізація прав громадян на бібліотечне обслуговування, забезпечення загальної доступності до інформації та культурних цінностей, що збираються, зберігаються та надаються в тимчасове користування бібліотеками. І зазначається, що бібліотечна система України – розгалужена мережа бібліотек різних видів, пов'язаних взаємодією і використанням бібліотечних ресурсів [2].

Однак, варто звернути увагу ст. 9, у якій прописано, що «...центральні бібліотеки беруть участь у розробленні та реалізації державних і регіональних програм у межах своєї компетенції та програм розвитку бібліотечної справи, створенні інформаційних мереж на основі єдиних правил обробки документів і обміну даних» [2]. Фіксація на змісті поняття «центральні бібліотеки» регламентує стратегічні цілі розвитку бібліотечної сфери; зміст бібліотечної системи України розглянуто через дві базові складові – взаємодію і використання бібліотечних ресурсів.

Принципово значимим є використання поняття «освітнянські бібліотеки» в Розпорядженні КМУ від 23.03.2016 р. № 219-р «Про схвалення Стратегії розвитку бібліотечної справи на період до 2025 року «Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку України» [4]. Стратегія визначається «рамковим документом, що формує бачення, визначає пріоритети, завдання, основні дії для досягнення якісних змін у бібліотечній справі України [там же]. Тобто зміст названого «рамкового документа» стає тим Рубіконом, перейшовши який, ми зберігаємо і самі поняття «освітняни», «освітнянські бібліотеки», удосконалюючи, трансформуючи та доповнюючи змістове наповнення цих понять, що забезпечують формування бібліотек як дослідницьких, інформаційних, освітніх, комунікаційних центрів, зберігаючи традиційне ядро, яке утримує, створену конструкцію, з можливістю «нанизування» нових сфер діяльності у формі доповненої реальності і т. ін.

Огляд законодавчих джерел різних часових відтинків щодо застосування поняття «освітнянські бібліотеки» засвідчує сформованість нормативно-законодавчої основи діяльності мережі освітнянських бібліотек МОН України та НАПН України та сталість використання цього поняття в умовах цифровізації; визначення форм і методів їх діяльності регламентовано в нормативних, інструктивних виданнях, розроблених ДНІПБ ім. В. О. Сухомлинського для мережі освітнянських бібліотек МОН України та НАПН України, які постійно оновлюються.

Тим паче, це важливо для подальшого розвитку освітнянських бібліотек, що в своїй назві зберегли не «архаїку» застиглих форм і назв, а динамічне оновлення теоретико-методологічного, організаційного та методологічного підґрунтя їх функціонування.

Список використаних джерел

1. Довідник інструктивних матеріалів для освітянських бібліотек МОН України та НАПН України (2017–2019 рр.) : [довідник]. НАПН України, Держ. наук.-пед. б-ка України ім. В. О. Сухомлинського. Упоряд.: І. І. Хемчян, Л. М. Бондар. Київ : [б. в.], 2019. 95 с. URI: <http://surl.li/gcltq>.
2. Про бібліотеки і бібліотечну справу [із змінами і доповненнями] : Закон України від 27 січ. 1995 р. № 32/95-ВР. *Відомості Верховної Ради України* (ВВР). 1995. № 7. Ст. 45.
3. Про затвердження Положення про мережу освітянських бібліотек МОН України та АПН України : наказ МОН України від 30.05.2003 р. № 334/31. МОН і АПН України. *Інформ. зб. МОН України*. 2003. № 21. Дод.: Положення про мережу освітянських бібліотек Міністерства освіти і науки України та Академії педагогічних наук України ст. 2.
4. Про схвалення Стратегії розвитку бібліотечної справи на період до 2025 року «Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку України». Розпорядження КМУ від 23.03.2016 р. № 219-р. *Офіційний вісник України*. 2016. № 26. С. 165. Ст. 1047. [Дод.: Стратегія розвитку бібліотечної справи на період до 2025 року].

Мігельман Ігор

кандидат фізико-математичних наук, доцент

м. Одеса, Україна

ORCID: 0000-0002-9817-6690

Mitelman, Igor

Candidate of Physical and Mathematical Sciences, Associate Professor

Odesa, Ukraine

ПИТАННЯ МЕТОДИКИ ВИВЧЕННЯ

ДЕЯКИХ ТИПІВ НЕРІВНОСТЕЙ З ПАРАМЕТРАМИ, ЯКІ МІСТЯТЬ МОДУЛЬ ЧИСЛА

Ключові слова: *задачі з параметрами, функції, які задаються за допомогою модуля числа, підвищення кваліфікації вчителів, математична та методична компетентність, продуктивні дидактичні структури.*

ISSUES OF METHODOLOGY OF STUDYING SOME TYPES OF INEQUALITIES WITH PARAMETERS CONTAINING THE MODULUS OF A NUMBER

Key words: *problems with parameters, functions defined using the number module, professional teacher development, mathematical and methodological competence, productive didactic structures.*

Дидактичні ресурси предметно-методичних компетентностей сучасного вчителя математики повинні постійно знаходитись у фокусі системи післядипломної педагогічної освіти. Для забезпечення цілісності навчально-математичної діяльності вчителя під час підвищення кваліфікації мають

моделюватись теоретичні й практичні кейси в контексті колективної та колективно розподіленої творчості [6]. Виділимо наукові підходи С. П. Семенця щодо формувальних задачних структур (дидактичних комплексів) на основі створення *зон найближчого математичного розвитку учнів* (базової, навчальної, навчально-теоретичної і навчально-дослідницької) в умовах співпраці (співробітництва) вчителя та учнів [12]. При цьому взаємодія компетентнісних систем учасників освітнього процесу відбувається на основі механізмів їх синхронізації в розширеному розумінні [5; 8]. Вважаємо, що актуалізація зон найближчого математичного розвитку учнів неодмінно потребує розгортання відповідних *зон методичного розвитку вчителя*. Виникає проблема створення в зоні професійного буття вчителя математики сегмента підвищення кваліфікації, зорієнтованого на робочий дидактико-методичний продукт із *відчутною відразу результативністю*, що є однією з визначальних рис agile-стратегій, описаних у статті [4], в якій, зокрема, обґрунтовано значущість та ефективність зв'язків і координації працюючих на основі цінностей agile підходів XP (eXtreme Pedagogy) й ATLM (Agile Teaching / Learning Methodology) з класичними технологіями в кластері неперервної освіти.

Реалізація навчальних програм підвищення кваліфікації вчителів математики на кафедрі методики викладання і змісту освіти КЗВО «Одеська академія неперервної освіти» нерозривно пов'язана з удосконаленням відбору змісту лекційних і практичних занять, розвитком методичної техніки створення продуктивних згорнутих асоціацій та згорнутих структур мислення засобами евристично орієнтованих комплексів задач та спеціалізації й трансформації теоретичного матеріалу високого рівня складності в парадигмі дидактичного принципу *фундаменталізації освіти* [1; 3; 7]. На шляху розбудови Нової української школи, переходу до профільного навчання в старшій школі ми акцентуємо увагу на готовності вчителя до повноцінного диференційованого навчання математики задля досягнення головної мети – розвитку кожного учня в соціально-психолого-індивідуальному, генетичному та діяльнісному вимірах особистості [12].

Закономірності виникнення науково-методичних проблем, які супроводжують процес навчання розв'язування численних типів задач з параметрами, вивчалися багатьма дослідниками та провідними вчителями-практиками й повністю підтверджуються результатами зовнішнього незалежного оцінювання з математики [2; 10; 11]. Одним з основних чинників труднощів є принципова неможливість запропонувати відносно універсальні алгоритми розв'язування задач з параметрами, хоча дані задачі, незважаючи на складність і нестандартність, як правило, *не належать* до класів задач олімпіадного характеру. Попри високий рівень забезпеченості означеної

тематики посібниками, окремими публікаціями тощо, якісних позитивних зрушень ми не спостерігаємо. Це неодмінно відзначають і слухачі академії під час вивчення методистами й викладачами кафедри перспективних потреб щодо формування й оновлення змісту фахових модулів курсів підвищення кваліфікації (*дали* – КПК). Отже, методика навчання розв’язування задач з параметрами в різних своїх аспектах є однією з найбільш актуальних складових програм КПК. Особливої уваги потребує методичний апарат дієвого поєднання аналітичних та графічних прийомів розв’язування рівнянь, нерівностей, систем з параметрами, в яких йдеться про кількість (наявність) розв’язків та про певні їхні властивості [2; 9].

Рівняння та нерівності з модулями, функції, що задаються виразами з модулями, як відомо, є наскрізним компонентом змісту шкільної математичної освіти, особливо – на рівні профільного (поглибленого) вивчення математики. Не зупиняємось тут на класичних технічних прийомах використання «допоміжної» координатної площини Ox_1 та/або на методах дослідження на «основній» координатній площині Oxy динамічних графічних моделей задачі з параметрами (хоча ці питання традиційно докладно розглядаються на курсах підвищення кваліфікації). Наша мета – висвітлити деякі підходи до задач, пов’язаних із найменшими (найбільшими) значеннями виразів з параметрами, які містяться під знаком модуля.

Розгортання потрібної дидактико-методичної системи в роботі зі слухачами КПК відбувається *блоками*, приклади яких наведемо далі. Зазначимо необхідність усебічного розвитку під час цього навичок використання вчителями можливостей середовища WolframAlpha, інших програмних засобів та онлайн-сервісів. Слід звернути увагу на те, що для всіх наведених нижче задач обов’язково розбираються й альтернативні способи розв’язування.

Блок I. Методика побудови та вивчення *особливостей* графіків функцій, вирази яких містять знак модуля ($y = |f(x)|$, $y = f(|x|$). Інші питання елементарних перетворень графіків функцій. Побудова графіків «розкриванням» модулів на відповідних проміжках.

Блок II. Спеціальні прийоми побудови графіків неперервних кусково-лінійних функцій вигляду $f(x) = \sum_{i=1}^n c_i |x - \alpha_i| + kx + b$ [13]. Питання обмеженості, опуклості таких функцій, «кутових» точок і т. д. Модифікація цих прийомів для побудови графіків неперервних кусково-лінійних функцій іншого типу, які задаються виразами, що містять модулі.

Задача. а) Обґрунтувати (без побудови графіка) існування найменшого значення функції $f(x) = |x - 1| + 3|x - 3| - |x + 1| + 2x$, $x \in \mathbb{R}$.

б) Побудувати графік функції f , спираючись на матеріал блока II.

в) Знайдіть $\min_{x \in \mathbb{R}} f(x)$.

Задача. а) Обґрунтувати різними способами (без побудови графіка) існування найменшого значення функції $f(x) = |x - 2| + |x - 1| + |x| + |2x + 1| + 2|x + 2|$, $x \in \mathbb{R}$.

б) Знайдіть $\min_{x \in \mathbb{R}} f(x)$.

Задача. Знайдіть усі значення параметра a , для яких рівняння $|3|x - a| - 2| = 2 - x$ має єдиний розв'язок.

Розглядаються методичні особливості задачі, створюється та аналізується її графічна модель на «допоміжній» координатній площині Oxa (у тому числі й за допомогою середовища WolframAlpha).

Розв'язування цієї задачі здійснюємо шляхом заміни $t = a - x$, якою параметр виводиться з-під знака модуля, і побудови графіка функції $\varphi(t) = -t + |3|t| - 2|$.

Задача. Знайдіть усі значення параметра a , для яких нерівність $|x - a| + |2x + a^2| > 1$ має місце для всіх $x \in \mathbb{R}$.

Розглядаються методичні особливості розв'язування задачі «розкриванням» модулів на відповідних проміжках, властивості графіка функції вигляду $f(x) = |x - a| + |2x + a^2|$, питання існування її найменшого значення.

Зводимо задачу до **рівносильної** задачі – розв'язування системи нерівностей

$$\begin{cases} f(a) > 1, \\ f\left(-\frac{a^2}{2}\right) > 1, \end{cases}$$

якою забезпечується виконання потрібної нам умови $\min_{\mathbb{R}} f > 1$.

Задача. Знайдіть найменше можливе значення виразу $|2x - y + 1| + |x - y| + |2y - 3|$, $x \in \mathbb{R}$, $y \in \mathbb{R}$.

Для фіксованого y розглянемо функцію $\varphi_y(x) = |2x - y + 1| + |x - y|$ і знаходимо $\min_{x \in \mathbb{R}} \varphi_y(x) = \varphi_y\left(\frac{1}{2}(y - 1)\right) = \frac{1}{2}|y + 1|$. Залишається для $\psi(y) = \frac{1}{2}|y + 1| + |2y - 3|$ знайти $\min_{y \in \mathbb{R}} \psi(y) = \psi(1,5) = 1,25$.

Задача. Знайдіть усі значення параметра a , для яких графік функції $f(x) = (x + a)(|x - a + 1| + |x - 3| - 2x + 4a)$, $x \in \mathbb{R}$, має центр симетрії.

Неважко звести задачу до вивчення графіка функції $\varphi(t) = t(|t - 2a + 1| + |t - a - 3| - 2t)$. Для $M = \max\{2a - 1, a + 3\}$ на проміжку $[M; +\infty)$ функція φ буде лінійною, а на проміжку $(-\infty; m]$, де $m = \min\{2a - 1, a + 3\}$, функція φ буде квадратичною.

Задача. Знайдіть усі значення параметра a , для яких рівняння $4x - |3x - |x + a|| = 9|x - 1|$ має розв'язки.

На проміжку $(-\infty; 1]$ неперервна функція $f(x) = 9|x - 1| + |3x - |x + a|| - 4x$ строго спадає (оскільки вона є кусково-лінійною функцією, усі прямолінійні «ділянки» графіка якої мають від'ємні кутові коефіцієнти). Аналогічно, на проміжку $[1; +\infty)$ функція f строго зростає. Відтак, $f(1) = \min_{\mathbb{R}} f$, і умова задачі **рівносильна** виконанню нерівності $f(1) \leq 0$.

Блок III. Розширення класів функцій, для яких аналогічними прийомами розв'язуються задачі з параметрами. У першу чергу пропонується вводити до виразів, якими задаються функції, «квадратичні доданки», тобто розглядати кусково-квадратичні функції (допускається й більш загальна ситуація, коли на деяких проміжках функції можуть бути лінійними), що дозволяє вдаватися пропедевтичних кроків у межах поглибленого чи факультативного (гурткового) вивчення математики ще на етапі базової школи.

Звертаємо увагу на те, що коли числову функцію f задано на множині X , яка подається у вигляді диз'юнктного об'єднання скінченної кількості множин $(X = \coprod_{i=1}^n X_i)$, на кожній з яких існує найменше значення функції f ($m_i = \min_{X_i} f$), то існує $\min_X f = \min_{1 \leq i \leq n} m_i$.

Задача. Знайдіть усі значення параметра a , для яких нерівність $x^2 - |x - a| - |x - 1| \geq -3$ виконується для всіх $x \in \mathbb{R}$.

Для кожного значення параметра a розглядаємо неперервну функцію $f(x) = x^2 - |x - a| - |x - 1|$, вивчаємо властивості її графіка, усі його «характерні» точки (точки $x = 1$, $x = a$, серед яких містяться «кутові» точки; точки $x = 0$, $x = 1$, $x = -1$, які *можуть* бути абсцисами вершин відповідних частин парабол). З наведеного вище міркування випливає існування $\min_{\mathbb{R}} f = \min\{f(a), f(0), f(-1), f(1)\}$ (важливо, що «дублювання» та / або залучення «зайвих» точок, в яких *може досягатися* найменше значення функції f , не впливає на коректність розв'язання). Залишається забезпечити одночасне виконання всіх чотирьох нерівностей: $f(a) \geq -3$, $f(0) \geq -3$, $f(-1) \geq -3$, $f(1) \geq -3$ (тобто розв'язати систему нерівностей).

Задача. Знайдіть усі значення параметра a , для яких нерівність $x^2 + x + |x - a| \leq -\frac{2}{9}$ має розв'язки.

Нехай $f(x) = x^2 + x + |x - a|$. Задача зводиться до **рівносильної** умови $\min_{\mathbb{R}} f \leq -\frac{2}{9}$, тобто $\min\{f(a), f(0), f(-1)\} = \min\{|a|, |a + 1|, a^2 + a\} \leq -\frac{2}{9}$. Достатньо розглянути $a \in [0; 1]$ та розв'язати нерівність $a^2 + a \leq -\frac{2}{9}$.

Задача. Знайдіть усі значення параметра a , для яких найменше значення функції $f(x) = 3|x - a| + |x^2 + x - 2|$, $x \in \mathbb{R}$, менше, ніж 2.

Маємо, що $\min_{\mathbb{R}} f = \min\{f(a), f(-2), f(1)\} = \min\{3|a - 1|, 3|a + 2|, |a^2 + a - 2|\}$. Для знаходження множини A розв'язків нерівності $\min_{\mathbb{R}} f < 2$ зручніше знайти множину $\mathbb{R} \setminus A$ розв'язків нерівності $\min_{\mathbb{R}} f \geq 2$, **рівносильну** системі

$$\begin{cases} 3|a - 1| \geq 2, \\ 3|a + 2| \geq 2, \\ |a^2 + a - 2| \geq 2. \end{cases}$$

Задача. Знайдіть усі значення параметра a , для яких нерівність $x^2 + |x - a| \leq 2$ виконується принаймні для одного **невід'ємного** дійсного числа x .

Для кожного значення параметра a розглянемо функцію $f(x) = x^2 + |x - a| - 2$, яка має найменше значення на проміжку $\mathbb{R}_+ = [0; +\infty)$.

Якщо $a \leq 0$, то $\min_{x \in \mathbb{R}_+} f(x) = \min_{x \in \mathbb{R}_+} (x^2 + x - a - 2) = f(0) = -a - 2$.

Візьмемо $a > 0$. Тоді $\min_{x \in \mathbb{R}_+} f(x) = \min\left\{\min_{x \in [0; a]} f(x); \min_{x \in [a; +\infty)} f(x)\right\}$. Для $a \in \left(0; \frac{1}{2}\right]$

$$\min_{x \in [0; a]} f(x) = \min_{x \in [0; a]} (x^2 - x + a - 2) = f(a) = a^2 - 2,$$

$\min_{x \in [a; +\infty)} f(x) = f\left(\frac{1}{2}\right) = a - 2\frac{1}{4}$. Оскільки $a - 2\frac{1}{4} \leq a^2 - 2$, то $\min_{x \in \mathbb{R}_+} f(x) = a - 2\frac{1}{4}$. Аналогічно – з таким самим результатом – розбирається випадок $a \in \left(\frac{1}{2}; +\infty\right)$.

Ми встановили, що для $a > 0$ $\min_{x \in \mathbb{R}_+} f(x) = a - 2\frac{1}{4}$. Остаточну відповідь ми отримуємо як $[-2; 0] \cup \left(0; 2\frac{1}{4}\right] = \left[-2; 2\frac{1}{4}\right]$.

Серед інших способів розв'язування даної задачі виділимо той, який використовує **рівносильність** нерівності $|u| \leq v$ та системи

$$\begin{cases} u \leq v, \\ u \geq -v \end{cases}$$

(така рівносильність має місце незалежно від знака v). Для отримання відповіді на «допоміжній» координатній площині Oxa ми розглядаємо множину $Q = \{(x; a): x^2 + x - 2 \leq a \leq -x^2 + x + 2, x \geq 0\}$.

Задача. Знайдіть усі такі пари чисел a і b , для яких нерівність $|2x^2 + ax + b| > 1$ не має розв'язків на відрізку $[1; 3]$.

Для всіх $x \in [1; 3]$ має виконуватися умова $-1 \leq 2x^2 + ax + b \leq 1$. Узявши $x = 1, x = 2, x = 3$, ми з **необхідністю** одержимо систему

$$\begin{cases} a + b \leq -1, \\ 3a + b \leq -17, \\ 2a + b \geq -9. \end{cases}$$

На координатній площині Oab прямі $a + b = -1, 3a + b = -17, 2a + b = -9$ мають єдину спільну точку $M(-8; 7)$. Неважко переконатися, що ця точка й буде єдиним розв'язком системи трьох лінійних нерівностей. Слід

обов'язково перевірити, що пара чисел $a = -8$, $b = 7$ насправді задовольняє умову задачі.

Зауважимо, що вибір $x = 2$ для підстановки визначається рівнянням $2x^2 + ax + b = -1$, в якому $a = -8$, $b = 7$ є координатами точки перетину прямих $a + b = -1$, $3a + b = -17$.

Оскільки ми приділяємо особливу увагу методам, пов'язаним із **рівно-сильними** переходами, розглянемо інший підхід.

Потрібно, щоб виконувалася нерівність $\max_{x \in [1;3]} f(x) \leq 1$, де $f(x) = |2x^2 + ax + b|$. Нерівності $f(1) \leq 1$ і $f(3) \leq 1$ (тобто, відповідно, $-3 \leq a + b \leq -1$ і $-19 \leq 3a + b \leq -17$) задають на координатній площині Oab паралелограм $KLMN$ з вершинами $K(-8; 5)$, $L(-9; 8)$, $M(-8; 7)$, $N(-7; 4)$, і тому з необхідністю $-9 \leq a \leq -7$. Оскільки $x_0 = -\frac{a}{4}$ – абсциса вершини параболи $y = 2x^2 + ax + b$, $x_0 \in \left[\frac{7}{4}; \frac{9}{4}\right] \subset [1; 3]$, то нерівність $\max_{x \in [1;3]} f(x) \leq 1$ є **рівносильною** нерівності $\max\left\{f(1), f(3), f\left(-\frac{a}{4}\right)\right\} \leq 1$, тобто – системі нерівностей

$$\begin{cases} -3 \leq a + b \leq -1, \\ -19 \leq 3a + b \leq -17, \\ -1 \leq b - \frac{a^2}{8} \leq 1. \end{cases}$$

Дану систему зручно розв'язувати графічно. Парабола $b = \frac{a^2}{8} - 1$ проходить через точку M , якою визначається, як неважко переконатися, єдиний розв'язок системи. Пара значень $a = -8$, $b = 7$, отримана в описаний спосіб, перевірки не потребує.

Розібрана задача фактично є окремим випадком класичної теорії щодо многочленів n -го степеня з *найменшим відхиленням від нуля* на заданому відрізьку, для вивчення яких було розроблено інші загальні методи.

Запропонований *блочний* підхід до конструювання стислої дидактико-методичної системи забезпечує *наскрізність* і *цільність* програм підвищення кваліфікації вчителів математики, які передбачають опрацювання зазначеної тематики. Блоки теоретичного та задачного характеру можуть розподілятися, навіть, і між різними фаховими модулями, створюючи, у тому числі, мотиваційні передумови для наступності щодо вибору подальшого підвищення кваліфікації вчителів на базі кафедри, оскільки під час занять на курсах неодмінно виникають (чи моделюються викладачем) проблемні ситуації, які актуалізують різні складові однієї з провідних змістових ліній – функціональної, і тому вчителі потрапляють до *концентричних* кіл складних питань дослідження функцій, побудови графіків, нових понять, теорем, комбінації нестандартних методів тощо. Наші науково-методичні розвідки та

практики сприяють модернізації змісту й форматів неперервної освіти вчителів, орієнтують їх на власну пошукову ініціативу й розширення дидактичної ресурсної основи перспектив профілізації шкільної математичної освіти, роботи з математично обдарованими учнями.

Список використаних джерел

1. Гончаренко С. У. Фундаменталізація освіти як дидактичний принцип. *Шлях освіти*. 2008. № 1(47). С. 2–6.
2. Горнштейн П. І., Полонський В. Б., Якір М. С. Задачі з параметрами. Тернопіль: Підручники & Посібники, 2004. 256 с.
3. Захарчук Н. В. Принципи відбору змісту освіти у контексті фундаменталізаційних процесів. *Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Педагогіка. Психологія*. 2015. № 6. URL: <https://jrn1.nau.edu.ua/index.php/VisnikPP/article/view/10199>.
4. Мітельман І. М. Дидактичні ресурси agile-стратегій підготовки вчителів до роботи з математично обдарованими учнями. *Наша школа: науково-практичні студії*. 2023. № 1(1). С. 65–73.
5. Мітельман І. М. Формування навичок знаходження найбільших значень функцій трьох змінних під час розв'язування деяких олімпіадних задач. *Збірник наукових праць Сумського державного педагогічного університету «Актуальні питання природничо-математичної освіти»*. 2022. Вип. 2(20). С. 64–74. URL: https://zenodo.org/record/7426573#ZDR_DfZBzPA. DOI: 10.5281/zenodo.7426573.
6. Мітельман І. М. Особливості моделювання спеціалізованих методичних кейсів у контексті підвищення кваліфікації вчителів математики. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини*. 2021. Вип. 2. С. 137–149. DOI: <https://doi.org/10.31499/2307-4906.2.2021.236672>.
7. Мітельман І. М. Розвиток предметно-галузевих компетентностей учителів математики в контексті формування згорнутих дидактичних структур. *Професійна компетентність сучасного педагога: методологія, теорія, методика, практика* (колект. моногр.), В. В. Ягоднікова (ред.). Одеса: видавець Букаєв Вадим Вікторович, 2019. С. 241–257.
8. Мітельман І. М. Синхронізація спеціалізованих компетентностей під час підготовки учнів до математичних олімпіад. *Матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції «Педагогічна наука і освіта у сучасному вимірі: проблеми і перспективи розвитку»* (м. Одеса, 14 травня 2021 р.). С. 198–204.
9. Нарихнюк Н. Ю., Корінчук Н. Ю., Лейбик Л. І. Аналітичні та графічні прийоми розв'язування завдань з параметрами під час підготовки до ЗНО. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2021. Вип. 76. Т. 2. С. 66–71. DOI: <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2021.76-2.11>.
10. Прус А. В., Швець В. О. Задачі з параметрами в шкільному курсі математики. Житомир: Рута, 2016. 468 с.
11. Прус А. В., Швець В. О. Рівняння і нерівності з параметрами в шкільному курсі математики (програма елективного курсу). *Математика в рідній школі*. 2015. № 5(164). С. 2–7.
12. Семенець С. П. Задачний підхід до формування навчально-математичної діяльності та розвитку математичних здібностей учнів. *Математика в рідній школі*. 2016. № 4(175). С. 14–18.

13. Ушаков Р. П. Кусково-лінійна функція та деякі задачі, пов'язані з нею. *Математика в школах України*. 2005. №5(89). С. 6–7; № 6(90). С. 2–4; № 7(91). С. 9–12; № 8(92). С. 7–9; № 9(93). С. 7–9.

Соснова Ірина

м. Краматорськ, Україна
ORCID: 0000-0002-6813-3788

Sosova, Iryna
Kramatorsk, Ukraine

ПРОФЕСІЙНО КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД У СИСТЕМІ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ

Ключові слова: освіта, післядипломна освіта, компетентісний підхід, професійна компетентність, педагог.

PROFESSIONALLY COMPETENT APPROACH IN THE SYSTEM OF POST-GRADUATE EDUCATION

Key words: education, postgraduate education, competence approach, professional competence, teacher.

Сучасна освіта – це гнучка, інноваційна система, тривалістю в життя, головним трендом якої є надання знань, що уможливають формувати ключові компетентності (загальні та спеціальні), розвивати емоційний інтелект, ухвалювати кращі, більш обґрунтовані рішення, працювати в команді, розв'язувати проблеми та знаходити творчі рішення, підвищувати впевненість у собі, задовольняти особисті амбіції, сприяти зростанню самоповаги, самовдосконаленню тощо, тобто змінювати особистість. Значну роль у цьому процесі відіграє заклад післядипломної освіти (далі – ПО), що уможливає здобути необхідні професійні знання й навички, а також поширити світоглядні орієнтації особистості. Закон України «Про вищу освіту» визначає, що післядипломна освіта – це спеціалізоване вдосконалення освіти та професійної підготовки особи через поглиблення, розширення та оновлення професійних знань, умінь та навичок чи отримання іншої професії, спеціальності на основі здобутого раніше освітнього рівня та практичного досвіду [2].

Питанням ПО, підвищення кваліфікації, проходження стажування педагогів приділено значну увагу в наукових дослідженнях вітчизняних учених, дослідників, педагогів-практиків, які розглядають: роль обласного інституту ПО щодо модернізації змісту освіти в Україні (Л. Даниленко, М.Лапенюк, Л. Покроєва та ін.), андрагогічні підходи в процесі діяльності викладача системи ПО (І. Адамович), мотиваційний потенціал ПО в особистісному саморозвитку педагога НУШ (А. Аносова), професійний

розвиток фахівців у системі освіти дорослих (В. Сидоренко, Я. Швень та ін.), особливості процесу навчання в ПО (Л. Гончаренко, А. Зубко, Т. Сущенко та ін.), інноваційно-гуманістичне та компетентнісне спрямування сучасної післядипломної педагогічної освіти (В. Химинець) та ін. В останні роки в центрі уваги дослідників перебуває проблема компетентнісного підходу, професійної компетентності (Л. Гуцол, Т. Мастеркова, Л. Роміцина, С.Семенчук, Т. Смагіна та ін.) та їх значення в системі ПО (Г. Вороніна, Л.Келембет, О. Коновалов, Н. Поліщук, О. Фляк та ін.).

На сучасному етапі реформування освітньої галузі в Україні набуває актуальності компетентнісний підхід, який розуміють як спрямованість освітнього процесу на формування та розвиток загальних і спеціальних компетентностей особистості, що сприятимуть здатності практично діяти та творчо застосовувати набуті знання й досвід під час професійної діяльності. Зважаємо на думку В. Лунячека, що цей підхід цілісно спрямовано на формування професійної компетентності. Це формування відбувається через придбання під час навчання компетенцій, які є комбінацією характеристик (що відносяться до знань і їх застосування, умінь, навичок, здібностей, цінностей та особистих якостей) і дозволяють забезпечити виконання професійних обов'язків на високому рівні [4].

Аналіз наукових досліджень (Л. Дзигаленко, Г. Зікій, В. Лунячек, В. Марченко, Т.Мастеркова, В. Моштук, С. Семенчук та ін.) уможливило зазначити, що похідним компонентом усіх видів компетентності є професійна компетентність – інтегративна характеристика особистості, що є показником освіченості (наявності професійної освіти) та виявляється в готовності та здатності до успішного здійснення професійної діяльності; є переліком умов до фахівця в конкретній галузі [5].

За В. Лунячком [3] вважаємо, що концепція освіти упродовж життя передбачає створення певної вертикалі компетентнісних моделей як складників ланцюга: система загальної середньої освіти (усебічний розвиток, виявлення та розвиток нахилів і здібностей протягом усіх років навчання в школі) – професійно-технічна освіта (здобуття професії або підвищення вже здобутої професійної кваліфікації) – вища освіта (отримання освітньо-професійного (освітньо-наукового) рівня відповідно до інтересів та покликання здобувачів) – післядипломна освіта (професійний розвиток у постдипломний період).

Зауважимо, що постдипломний період найбільш складний (постійний економічний розвиток держави, вимоги ринку праці, що весь час змінюються) і потребує постійного оновлення знань, умінь і навичок, а отже, і компетентностей, зокрема й професійних. У цей період важливу роль у процесі формування необхідних компетентностей відіграє ПО.

Потужна мережа закладів післядипломної педагогічної освіти в Україні передбачає набуття нових і вдосконалення раніше набутих компетентностей на основі здобутої освіти та практичного досвіду. Вона включає: спеціалізацію (профільна спеціалізована підготовка для набуття особою здатності виконувати завдання та обов'язки, що мають особливості в межах спеціальності); перепідготовку (освіта дорослих, спрямована на професійне навчання для оволодіння іншою (іншими) професією (професіями); підвищення кваліфікації (набуття особою нових та/або вдосконалення раніше набутих компетентностей у межах професійної діяльності чи галузі знань); стажування (набуття особою практичного досвіду виконання завдань та обов'язків у певній професійній діяльності або галузі знань) [1]. Активно використовує різні форми навчання: лекції, семінарські та практичні заняття, лабораторні роботи, семінари, вебінари з обміну досвідом, круглі столи, конференції, консультації тощо.

Отже, професійно компетентнісний підхід у системі післядипломної освіти відіграє важливу роль, орієнтується на кінцевий результат освітнього процесу, спрямовується на формування у фахівця готовності ефективно використовувати знання, уміння, навички для досягнення поставленої мети.

Професійна підготовка педагога в закладах ПО України посідає особливе місце серед пріоритетних завдань сучасної освіти, бо спрямована на формування особистості педагога, що залишається головною дійовою особою її оновлення й удосконалення. Зазначимо, що ПО є не лише основною ланкою підвищення кваліфікації освітян, а й випереджувальним механізмом забезпечення безперервного зростання їхньої професійної компетентності в інноваційному освітньому просторі.

Список використаних джерел

1. Верховна рада України (2018, Груд. 20). Закон № 2661-VIII, *Про освіту*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
2. Верховна Рада України (2023, Лют. 23). Закон № 2940-IX, *Про вищу освіту*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>
3. Лунячек В.Е. Компетентнісний підхід як методологія професійного розвитку працівника освіти. *Нова педагогічна думка*, 2020. № 2. С. 37–45.
4. Лунячек В.Е. Компетентнісний підхід як методологія професійної підготовки у вищій школі. *Публічне управління: теорія та практика*, 2013. № 1(13). С. 155–162.
5. Моштук В. Фахова компетентність як основа проєктно-технологічної культури майбутнього вчителя трудового навчання. *Молодь і ринок*, 2011. № 7. С. 108–112.

Шатайло Наталія

кандидат педагогічних наук
м. Одеса, Україна
ORCID: 0000-0003-4247-2391

Онищук Світлана

кандидат педагогічних наук
м. Одеса, Україна
ORCID: 0000-0002-3101-8524

Shatailo, Nataliia

Candidate of Pedagogical Sciences
Odesa, Ukraine

Onischyk, Svitlana

Candidate of Pedagogical Sciences
Odesa, Ukraine

**ІНТЕГРАТИВНА СТРАТЕГІЯ НАВЧАННЯ:
МОЖЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ В УМОВАХ ЗМІН**

Ключові слова: інтегративна стратегія навчання, Професійний стандарт вчителя, Нова українська школа, предметно-методична компетентність, учителі базової середньої освіти.

**INTEGRATIVE LEARNING STRATEGY: POSSIBILITIES
OF REALIZATION UNDER THE CONDITIONS OF CHANGES**

Key words: integrative learning strategy, Professional teacher standard, New Ukrainian school, subject-methodical competence, teachers of basic secondary education.

Сучасні освітні реалії актуалізують потреби педагогів щодо пошуку навчальних стратегій, котрі уможливають розбудову Нової української школи та ефективну реалізацію завдань Державного стандарту базової середньої освіти в усіх освітніх галузях [1]. До суттєвого переосмислення власної професійної діяльності освітян спонукає, зокрема, і нинішня мінлива/нестабільна ситуація в країні зумовлена воєнним станом.

Передусім зазначимо, що провідними підходами за Державним стандартом базової середньої освіти є особистісно орієнтований, компетентнісний та інтегративний, які і зумовлюють запровадження ідеї інтеграції в освітньому процесі закладів загальної середньої освіти. У низці наукових праць вчених І. Козловської, Л. Масол, Н. Миропольської, О. Просіної, О. Рудницької та ін. знаходимо підтвердження позитивного впливу застосування інтегративної стратегії навчання на розвиток емоційно-почуттєвої сфери особистості, формування її смисложиттєвих орієнтирів, становлення цілісної багатовимірної картини світу [4, с.70-72].

На практиці означене відображається в інтегрованій взаємодії педагогів різних освітніх галузей, зусилля яких спрямовуються на синхронізацію тематики, змістового наповнення, структурних елементів уроку та дієвого

методико-педагогічного інструментарію, зокрема і цифрового. Відтак, частково окреслений процес пошуку як горизонтальних, так і вертикальних міжпредметних/міжгалузевих зв'язків призводить до істотного покращення результативності і якості шкільної освіти [2, с.14-15].

Спираючись на вищевикладене варто відмітити, що орієнтиром для педагогів у процесі реалізації інтегративної стратегії навчання в умовах змін є Професійний стандарт вчителя. Саме в цьому документі набуття професійних компетентностей, зокрема предметно-методичної (A2.) та відповідної їй «здатності здійснювати інтегроване навчання учнів» (A2.3.), представлено у знаннєвому аспекті як обізнаність учителів щодо «видів інтеграції, підходів до інтегрованого навчання учнів» (A2.3.31) і, водночас, у діяльнісному – як розвинені уміння/навички «застосовувати міжпредметні зв'язки та інтеграцію змісту різних освітніх галузей, навчальних предметів (інтегрованих курсів) під час підготовки та проведення навчальних занять» (A2.3.U1). А в частині нині значущих розвинених здатностей «модельовати зміст навчання відповідно до обов'язкових результатів навчання учнів» (A2.1.) в тому ж контексті потребує від педагога не лише ґрунтовних знань «освітньої галузі/навчального предмета (інтегрованого курсу) і можливостей її/його інтеграції з іншими освітніми галузями/навчальними предметами (інтегрованими курсами)» (A2.1.32), а й умінь/навичок застосування «сучасних методик і технологій модельовання змісту навчання» (A2.1.33) [3, с. 11-12].

Тож, вочевидь постає необхідність удосконалення предметно-методичної компетентності учителів-предметників Одещини, що спонукало викладачів кафедри методики викладання і змісту освіти КЗВО «Одеська академія неперервної освіти» до розробки навчальних програм та створення відповідного навчально-методичного контенту курсів підвищення кваліфікації. Дані програми об'єднані загальною тематикою «Реалізація інтегративної стратегії навчання» з варіаціями відносно специфіки освітньої галузі/предмета, що уможливило реалізацію низки освітніх завдань, серед яких: поглиблення розуміння сутності інтегрованого навчання як інструменту розвитку ключових компетентностей особистості з фокусом на цінності, ставлення, практичні навички; розвиток здатності до педагогічного проєктування інтегрованих занять; удосконалення умінь комбінувати та адаптувати педагогічний інструментарій розвитку ключових компетентностей відповідно до освітньої мети; сприяння розвитку умінь прогнозувати/забезпечувати результативність інтегрованої освітньої діяльності; здійснення педагогічної рефлексії щодо трансформації/діджиталізації методичного інструментарію у процесі розвитку ключових компетентностей.

Таким чином, отриманий досвід підтримки поступу педагогів у реалізації інтегративної стратегії навчання, створює підґрунтя для здійснення

наступних кроків у даному напрямку. Перспективи подальшого удосконалення предметно-методичної компетентності учителів Одещини в процесі курсової підготовки та у міжкурсовий період в умовах змін вбачаємо у напрацюванні, поширенні та адаптації кращих дієвих практик інтегрованого викладання предметів освітніх галузей базової середньої освіти.

Список використаних джерел

1. Державний стандарт базової середньої освіти, затверджений постановою Кабінету Міністрів України за №898 від 30.09.2020 р. [Ел. ресурс]. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення: 04.04.2023).
2. Інтегративний підхід : актуальність, сутність, особливості впровадження в умовах початкової школи : навчально-методичний посібник / уклад. : Н. Б. Ларіонова, Н. М. Стрельцова. Харків : «Друкарня Мадрид», 2018. 76 с.
3. Професійний стандарт за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)». [Ел. ресурс]. – URL: https://nus.org.ua/wpcontent/uploads/2020/-12/Nakaz_2736.pdf (дата звернення: 05.04.2023).
4. Шатайло Н. В. Інтеграція в мистецькій освіті як інструмент формування світогляду особистості. // Матеріали I Всеукраїнської науково-практичної конференції «Педагогічна наука і освіта у сучасному вимірі: проблеми і перспективи розвитку». Одеса, 2019. С.70-72.

Ягоднікова Вікторія

доктор педагогічних наук, професор

м. Одеса, Україна

ORCID: 0000-0001-5050-2189

Yahodnikova, Viktoriia

Doctor of pedagogical sciences, Professor

Odessa, Ukraine

НЕЙРОПЕДАГОГІЧНИЙ ПІДХІД ДО ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІВ У СИСТЕМІ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ

Ключові слова: педагог, неперервна освіта, професійний розвиток, нейропедагогіка, нейропедагогічний підхід, нейронауки.

NEUROPEDAGOGICAL APPROACH TO THE PROFESSIONAL DEVELOPMENT

OF TEACHERS IN THE CONTINUOUS EDUCATION SYSTEM

Key words: teacher, continuous education, professional development, neuropedagogy, neuropedagogical approach, neurosciences.

Сучасні виклики в Україні спричинені реформуванням освіти, інтеграцією національної освіти і науки в європейський простір, карантинними діями з запобігання COVID-19, повномасштабною війною росії проти України, змусили змінити концептуальні підходи, технології, засоби, форми та методи навчання і виховання. Це об'єктивно зумовлює необхідність у постійному та неперервному професійному розвитку педагогів, удосконаленні, оновленні й набутті нових знань, умінь і досвіду організації освітнього процесу на основі європейських цінностей, нової парадигми педагогіки та освіти. Отже, професійне становлення педагога, його професійне зростання, удосконалення педагогічної компетентності і майстерності відбувається протягом усієї професійної діяльності педагога. У цьому контексті важливого значення набуває неперервна освіта, сучасні тенденції (гуманізація, демократизація, особистісна орієнтація, студентоцентризм, індивідуалізація, диференціація тощо) якої визначають спрямування на суб'єктність і особистісний потенціал учасників освітнього процесу. У зв'язку з цим актуалізується потреба в ґрунтовному теоретико-методологічному аналізі й узагальненні позитивних практик з проблеми професійного розвитку педагогів в умовах неперервної освіти, зокрема, обґрунтуванні нейропедагогічного підходу в межах означеної проблеми, що забезпечить оптимізацію і якісне удосконалення процесу навчання і виховання педагогів як основи їхнього професійного зростання.

Аналіз наукових джерел засвідчив, що професійний розвиток є процесом гетерохронним, асинхронним, має тісний взаємозв'язок із загальним розвитком, спрямованим в основному на підвищення

майстерності, підтримку системи професійних знань, навичок і вмій в актуальному стані, розвиток здібностей, ключових для професійної діяльності [1, с. 24].

Зважаючи на вищевикладене, можна стверджувати, що професійний розвиток відбувається в процесі освітньої діяльності людини протягом життя, тобто охоплює базову освіту, середню освіту, професійну освіту, підвищення кваліфікації, перекваліфікацію, позаінституційну освіту. Зауважимо, що зазначені рівні освіти складають один з компонентів неперервної освіти [5, с. 8].

Аналіз теоретичного доробку та досвіду освітньої діяльності сучасних закладів вищої освіти та післядипломної освіти свідчить, що останнім часом привертає увагу науковців і практиків нейропедагогічний підхід як концептуальна основа освіти дорослих (О. Вознюк), сучасного процесу навчання і виховання (І. Броварська, О. Вовк, К. Завалко, Л. Зеня, К. Котик); розвитку акме-педагога (В. Антонов); підґрунтя для проектування ефективних педагогічних технологій професійної освіти (Н. Ржевська) та ін.

Варто зазначити, що сучасні проблеми освіти вирішуються на основі міждисциплінарних, полідисциплінарних, мультидисциплінарних, трансдисциплінарних та кросдисциплінарних досліджень у педагогіці, які складають надійне наукове і практичне підґрунтя розвитку педагогічної науки та процесу навчання і виховання. Сьогодні міждисциплінарні зв'язки педагогіки активно розширюються завдяки дослідженням в галузі філософії, соціології, психології, біології, фізіології, медицини, математики, економіки, кібернетики, ергономіки, когнітивних наук, зокрема нейронаук.

Організація освітнього процесу в сучасних умовах воєнного стану, кардинальних змін у всіх сферах життєдіяльності суспільства і кожної людини, нестабільності, швидкоплинності та небезпечності світу, а також тривалого стресу, невизначеності і ризику актуалізує активний розвиток нейропедагогіки метою якої є «оптимально і творчо вирішувати педагогічні завдання на основі знань про індивідуальні особливості мозкової організації вищих психічних функцій» [3, с.20-21].

Нейропедагогіка або мозок-орієнтоване навчання (brain-based learning) визначається як комплексна освітня система навчання і виховання на основі досягнень нейронаук. Це галузь педагогіки, яка має на меті пов'язати методіку викладання та навчання з психічним станом мозку, тобто в основі нейропедагогічного підходу лежить адаптація методів навчання до мозку здобувача освіти, замість адаптації здобувачів до навчальної програми [7]. До кола питань, які вивчає нейропедагогіка відносяться шляхи впливу на органи почуттів здобувача, його емоційний стан для покращення ефективності і якості навчання.

Слушною для нашого дослідження є наукова позиція О. Вознюк. Дослідник окреслюючи основи нейропедагогіки як потужного ресурсу освіти дорослих зазначає, що нейропедагогіка визнана інноваційним напрямом педагогічної науки і практики, ґрунтується на прикладній нейронауці, яка використовує знання про мозкову організації процесів оволодіння різними видами навчального матеріалу та ін., а також базується на класичних засадах педагогіки, психології, неврології, кібернетики і відображає особистісно-орієнтований підхід в освіті [3, с. 20].

Отже, нейропедагогіку складають нейродидактика, нейропедагогіка виховання, нейропедагогічна організація освітнього процесу, нейропедагогічна діагностика, нейропедагогічна корекція та адаптація [3, с. 21].

Важливо наголосити, що реалізація нейропедагогічного підходу передбачає знання вікових і індивідуальних особливостей здобувачів освіти та обов'язкове врахування їх в організації освітнього процесу. Особливого значення цей підхід набуває в системі неперервної освіти тобто в освіті протягом усього життя, що охоплює різні вікові етапи розвитку особистості.

Зазначимо, що КЗВО «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради» здійснює підготовку, перепідготовку та підвищення кваліфікації педагогічних працівників. Здобувачі освіти, що навчаються в магістратурі й аспірантурі, переважно дорослі, інтелектуально зрілі особистості, мають вже певний життєвий та професійний досвід.

Зважаючи на те, що дорослий вік визначається у таких вікових межах як: 20-40 років – рання дорослість, 40-60 – дорослість, а 60+ - пізня дорослість [6, с. 59], то вікові особливості здобувачів вищої освіти та слухачі курсів підвищення кваліфікації є подібними.

У межах нейропедагогічного підходу зосередимо увагу на особливостях діяльності мозку у дорослих. Загальновідомо, що мозок є фізіологічною основою психічних пізнавальних процесів (відчуття, сприйняття, уява, увага, пам'ять, мислення і мова), які відіграють важливу роль в діяльності, навчанні і вихованні.

Досліджуючи проблему навчання дорослих, П. Шевчук та П. Ферих звертають увагу на те, що «такі особи на відміну від недорослих (дітей) мають відносно ефективні фізіологічні та психологічні функції, зокрема мислення та емоційно-вольову сферу, а також значний обсяг життєвого досвіду та рівень самосвідомості, що є достатніми для їх самореалізації та відповідальної самокерованої поведінки» [3, с. 9]. Проте, деякі фізіологічні функції людини, пов'язані з процесом навчання, відмічають автори, з віком дещо слабшають, зокрема: знижується зір, слух, погіршується пам'ять і гнучкість мислення, зменшуються деякі моторні реакції, проте з'являється і покращується вміння робити обґрунтовані та раціональні висновки, виконувати детальний аналіз

ситуацій [4, с. 9-10]. Тобто за рахунок інтегрованості психофізичних функцій дорослої людини відбувається поступовий процес компенсації деяких втрат за рахунок розвитку інших функцій організму. Наприклад, погіршення пам'яті компенсується зростанням глибини мислення.

Студювання цього віку свідчить, що мозок дорослого піддається певним змінам, але має здатність створювати нові нервові шляхи, так як і мозок дитини, що дозволяє йому навчатись, розвиватись, зростати.

Доведено, що асиметрія півкуль головного мозку з віком може втрачати строгий розподіл функцій, тобто людина може використовувати обидві частини мозку одночасно, що дає можливість вирішувати значно складніші завдання. Інтегрована взаємодія правої і лівої півкулі мозку розширює творчі можливості людей у період пізньої дорослості.

Зазначимо, що у період ранньої дорослості розвиваються і набувають свого максимального рівня різні види мислення, які сприяють ефективної професійної діяльності, навчанню і вихованню зокрема: розуміння – розкриття сутності предметів і явищ, їх призначення, а також зв'язків між ними; розв'язання проблем, задач; цілепокладання – породження нових цілей, програм поведінки та діяльності; рефлексія» [6, с. 77]

Аналіз наукових джерел та власний досвід свідчить, що здатність до навчання дорослих людей з віком суттєво не змінюється, а у представників інтелектуальних професій, до якої належать педагоги, ці здібності не лише зберігаються довше, а й розвиваються.

Відтак, здатність до навчання, значний і позитивний обсяг життєвого, професійного та інноваційного досвіду, усвідомлення необхідності у розвитку і вдосконаленні власної професійної компетентності сприяє професійному розвитку педагогів в умовах неперервної освіти.

Враховуючи зазначені загальні та індивідуальні особливості діяльності головного мозку дорослих визначимо декілька позицій реалізації нейропедагогічного підходу до професійного розвитку педагогів у процесі підготовки і підвищення кваліфікації педагогів в КЗВО «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради».

Нейропедагогічний підхід передбачає нейропсихологічну організацію освітнього простору. Тобто створення освітнього простору в цілому і його окремих компонентів: фізичного простору – розташування меблів і технічного обладнання в аудиторії, комфортна температура повітря в ній, відповідне світло, кольори, звук тощо; психологічного простору – розташування здобувачів/слухачів у відповідності зі їх індивідуально-психологічними властивостями, вподобань; психосоціального простору – взаємодії викладач-здобувач/слухач у процесі освітньої діяльності.

Зважаючи те, що механізмами розвитку мозку є вчення і пізнання, викладачами активно застосовуються науково-дослідницькі, дослідницько-пошукові, творчі завдання, до яких можна віднести розробку проєктів, навчальних і виховних програм, уроків, складання списку джерел з запропонованої проблематики, написання наукових доповідей, рефератів, створення моделей тощо. Ці методи навчання і виховання здобувачів/слухачів спонукають до самостійного вивчення і отримання нових знань з певної проблематики, теорії, доктрини, концепції, тверджень з теми курсу.

Мозок завжди спирається на колишній досвід і співвідносить його з новою інформацією чи ситуацією. Тому для розуміння і осмислення нового навчального матеріалу постійно актуалізуються вже набуті знання здобувачів/слухачів, а при обговоренні певних питань і виконанні завдань обов'язковим є опора та використання їхнього життєвого та професійного досвіду.

Також важливим у процесі навчання є забезпечення сприйняття і кодування інформації відповідно до репрезентативної системи здобувачів/слухачів. Тому для значного розширення пізнавальних ресурсів викладачами береться до уваги домінуючий спосіб отримання ними інформації і подається новий навчальний матеріал через відчуття, вербальну і невербальну комунікацію.

Враховуючи індивідуальні характеристики мозку з обсягу та швидкості обробки інформації, переважання системи пам'яті, гнучкості розумових процесів, для здобувачів і слухачів розробляються індивідуальні або різні за складністю завдання, індивідуальні траєкторії навчання.

Одним з факторів продуктивної діяльності мозку є емоції. Краще запам'ятовується навчальний матеріал та набуваються уміння і навички у позитивному емоційному стані і у сприятливій, невимушеній атмосфері. В реаліях сьогодення, коли учасники освітнього процесу знаходяться в стані емоційного перевантаження, стресу, тривожності передбачені психологічна підтримка, мотиваційні і ресурсні зустрічі, створення безпечних і комфортних умов навчання, позитивного соціально-психологічного клімату.

Особлива увага приділяється зростанню активності мозку як важливого чиннику професійного розвитку педагогів. Відомо, що стимулюється цей розвиток в умовах свободи і творчості. Тому організація творчої взаємодії, створення атмосфери довіри, відкритості, підтримки в освітньому процесі є принциповою і необхідною умовою професійного розвитку педагогів. Важливим у зростанні активності мозку є міжособистісна взаємодія. Саме тому в освітньому процесі застосовуються інтерактивні методи навчання. Залучення здобувачів/слухачів до виконання спільних

проектів, групових завдань, обговорень, дискусій, квестів, конкурсів, змагань стимулює їх стати активним творцем власного досвіду.

Відтак, нейропедагогічний підхід забезпечує персоналізацію навчання, диференціацію освітнього середовища, проєктування навчальних технологій відповідно до об'єктивних закономірностей мозкової діяльності. Він надає можливість здобувачу/слухачу усвідомити власний досвід, співвіднести його з сучасними досягненнями педагогіки, психології, фізіології та іншими науками, набути/удосконалити здатність компетентно організовувати і управляти освітнім процесом, запроваджувати інновації в процес навчання і виховання, що дозволяє оптимізувати і значно покращити процес професійного розвитку педагогів.

Список використаних джерел

1. Аніщенко О. Теоретичні засади розробки технологій професійного розвитку дорослих. Концептуальні засади професійного розвитку особистості в умовах євроінтеграційних процесів: зб. наук. статей / за ред. В.Г. Кременя, М.Ф. Дмитриченко, Н.Г. Ничкало / уклад.: М.В. Артюшина, В.П. Тименко та ін. К.: НТУ, 2015. С. 24-34.
2. Вікова психологія : навч. посіб. / Сергєєнкова О. П., Столярчук О. А., Коханова О. П., Пасєка О. В. К.: Центр учбової літератури, 2012. 376 с.
3. Вознюк О. В. Нейропедагогіка – потужний ресурс освіти дорослих // Андрагогічний вісник. Житомир: Вид. ЖДУ ім. І.Франка, 2019. Вип. 10. 170 с. С. 19-27. URL: http://library.zu.edu.ua/andragogichniy_visnyk.html
4. Інтерактивні методи навчання : навч. посіб. / за заг. ред. П. Шевчука і П. Фенриха. Щецін : Вид-во WSAP, 2005. 170 с.
5. Павлик Н. П. Розвиток неформального сегмента у системі неперервної освіти // Неперервна професійна освіта: теорія і практика. 2016. №1-2. С. 7-12. URL: http://eprints.zu.edu.ua/23598/1/неперервна_освіта.PDF
6. Психологія мислення : підручник / І. Д. Пасічник, Р. В. Каламаж, О. В. Матласевич, У. І. Нікітчук та ін. ; за ред. І. Д. Пасічника. Острогор : Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2015. 560 с.
7. Gruhn W., Rauscher F. Neuroscience in Music Pedagogy. Nova Biomedical Books, New York, 2008. pp. 121-143.

РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Барабаш Ольга

кандидат педагогічних наук, доцент

м. Івано-Франківськ, Україна

Адамович Галина

м. Івано-Франківськ, Україна

Barabash, Olga

candidate of pedagogical sciences, associate professor

Ivano-Frankivsk, Ukraine

Adamovych, Halyna

Ivano-Frankivsk, Ukraine

ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛІВ ДО УПРОВАДЖЕННЯ НОВИХ ОСВІТНІХ СТАНДАРТІВ

Ключові слова: Державний стандарт базової середньої освіти, Державний стандарт початкової освіти, особливості підготовки вчителів.

FEATURES OF TEACHER PREPARATION FOR THE IMPLEMENTATION OF NEW EDUCATIONAL STANDARDS

Keywords: State standard of basic secondary education, State standard of primary education, features of teacher training.

Реформування освітньої галузі вимагає нових підходів до змісту та форм підвищення кваліфікації педагогічних працівників. Це можна вважати найбільшим викликом для системи післядипломної педагогічної освіти, яка має забезпечити оптимальні умови для професійного розвитку педагога, демонструвати високий рівень готовності працювати з ним як із дорослим учнем, з власним життєвим та професійним досвідом, ціннісними орієнтаціями й установками, професійними інтересами та потенційними можливостями.

Важливим фактором професійного розвитку залишається соціальний контекст професійної діяльності, розуміння учителем тих змін, які відбуваються в суспільстві. Саме такими соціально важливими проектами можна вважати реалізацію нових Державних стандартів початкової (2018) та базової середньої (2020) освіти [2; 3]. Ми усвідомлювали, що для педагогів завжди велике значення має спеціально організоване навчання; вони очікують від нього оптимально підбраного змісту, форм та методів. Адже вчителю важливо, окрім теорії, чітко окресленої новизни Стандарту, побачити моделі майбутніх професійних дій, способи вирішення нових професійних завдань.

У підготовці учителів базової середньої освіти ми опиралися на досвід роботи з педагогами початкової школи, тим самим забезпечуючи наступність

в основних підходах та принципах навчання учителів. Зокрема, були враховані істотні перетворення, які охопили зміни у змісті початкової освіти, формах і методах роботи. Такими прикладами слугували нове бачення організації освітнього середовища, досвіду в упровадженні інтегрованих курсів, акценти у способах взаємодії між усіма учасниками освітнього процесу, оцінювання навчальних досягнень учнів тощо.

Наступною особливістю підготовки учителів було створення спільноти тренерів-педагогів, у тому числі з педагогів-практиків. Ми надавали особливо важливого значення процесу їх підготовки, адже до вчителя з його досвідом, власними переконаннями та стереотипами мав звертатися авторитетний і досвідчений наставник, носій власних успішних практик. До прикладу, навчання вчителів мовно-літературної галузі забезпечувало 24 педагоги-практики, яким вдавалося підтримувати сприятливу атмосферу спілкування, спонукати вчителів до роздумів і рефлексії власного досвіду. Досвід роботи з тренерами-педагогами дозволив зробити висновки про важливість професійної комунікації у процесі освоєння нових професійних ролей, адже педагог-практик, який працює з дітьми, змушений був переосмислювати предмет своєї професійної діяльності. Таку можливість тренери-педагоги отримали завдяки створенню та підтримки онлайн-спільнот.

Свого часу у процесі підготовки вчителів початкових класів до впровадження нового Державного стандарту початкової освіти було передбачено теми з педагогіки партнерства, нейропсихології, ефективної педагогічної взаємодії. За результатами його пілотування вчителі відзначали серед найважливіших змін Нової української школи налагодження партнерської взаємодії між учасниками освітнього процесу, створення комфортних умов для організації освітнього процесу, атмосфери доброзичливості, довіри, зацікавленості у взаємодії, що вплинуло на вибір форм і методів навчання, зокрема, щодо використання роботи у групах та парах. Проведене нами дослідження до пілотування стандарту також засвідчувало потребу вчителів краще розуміти учня, психологічні аспекти спілкування, способи побудови ефективної взаємодії [1, с. 222–224]. Оскільки така важлива тематика не передбачалась програмами підвищення кваліфікації учителів основної школи, то тренери-педагоги вводили її як наскрізну змістову лінію на заняттях з усіх модулів. Насамперед це відбувалося через методи і форми навчання, що відповідають особливостям навчання дорослих, виконання практичних завдань з обговоренням не тільки змісту, а й самого процесу роботи зі змістом, значущості для досягнення очікуваних результатів освітнього процесу. Також зверталася увага на психологічні особливості адаптаційного періоду, який очікує майбутніх п'ятикласників та їхніх

учителів, психологічні характеристики учнів, котрі завершили навчання у початковій школі і сформувалися як активні та відкриті до спілкування особистості.

Оскільки освітні програми підвищення кваліфікації в ОППО побудовані за модульним принципом, то окремо було виділено змістовий модуль, у якому розкривалися особливості викладання навчальних предметів окремої освітньої галузі. Тематика цього модуля стосувалася аналізу освітньої галузі в новому стандарті, використання хмарних і дистанційних технологій, сервісів, онлайн-дощок, конструкторів тестів, квестів, вікторин на уроках, ігрових методів навчання. Для навчання тренерів-педагогів були запропоновані заняття з методики проведення тренінгових занять і комунікативний тренінг «Особливості навчання вчителів як дорослої аудиторії». Наприклад, до змісту навчання у природничій освітній галузі ввійшли заняття, на яких здійснювався порівняльний аналіз модельних навчальних програм інтегрованих курсів для 5–6 класів, особливості реалізації трансдисциплінарного підходу в інтегрованих курсах.

Наступною особливістю підготовки учителів до упровадження нових освітніх стандартів стала практична спрямованість навчання. Її реалізація простежувалася як у формах, так і змісті навчання. Так, загальна тривалість підвищення кваліфікації учителів була розрахована на 30 год / 1 кред. ЄКТС, з них – від 80% до 90% – це практичні заняття, для проведення яких долучалися педагоги-практики. Окрім цього, практична спрямованість навчання забезпечувалася шляхом використання завдань аналітичного змісту, демонстрації способів вирішення конкретних проблем, наприклад, оцінювання результатів навчання учнів, моделювання педагогічних ситуацій з позицій діяльнісного та компетентнісного підходів.

Практична спрямованість навчання підвищувала мотивацію учителів до оновлення й набуття нових знань, удосконалення умінь і навичок. Це забезпечувалося через практичні заняття, на яких обговорювалися життєві ситуації, узяті з практики роботи вчителя; використовувалися завдання компетентнісного змісту. Мотивації в навчанні також сприяє і психологічно безпечне середовище, у якому зручно й комфортно ставити різні запитання, їх обговорювати, мати можливість з чимось погодитися, а щось заперечувати, тобто діяти свідомо й осмислено.

Таким чином, діяльність інституту в напрямі підготовки вчителів закладів загальної середньої освіти до реалізації нового Державного стандарту базової середньої освіти є першим етапом підтримки реформи базової загальної середньої освіти. Досвід роботи з педагогами дозволив виокремити низку особливостей підготовки учителів: наступність в основних підходах та принципах навчання учителів початкової та базової школи;

створення спільноти тренерів-педагогів, у тому числі з педагогів-практиків; тематична єдність змістових модулів освітніх програм підвищення кваліфікації учителів початкової та базової середньої школи; практична спрямованість навчання.

Список використаних джерел

1. Барабаш О. Д. Теоретичні та методичні засади проектування технології професійного розвитку вчителів початкових класів у системі післядипломної педагогічної освіти. *Монографія* / Ольга Барабаш. – Івано-Франківськ : Симфонія форте, 2019. 384 с.
2. Державний стандарт базової середньої освіти. *Постанова Кабінету Міністрів України від 30.09.2020. № 898*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-2020-%D0%BF#Text>
3. Державний стандарт початкової освіти. *Постанова Кабінету Міністрів України від 21.02.2018. № 87*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF#Text>

Бурачківська Світлана

м. Одеса, Україна

Burachkovska, Svitlana

Odesa, Ukraine

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Ключові слова: академічна доброчесність, відповідальність, якість освіти, заклад загальної середньої освіти.

ACADEMIC INTEGRITY AS A PEDAGOGICAL PROBLEM

Keywords: academic integrity, responsibility, quality of education, institution for general secondary education.

Сьогодення вимагає кваліфікованих спеціалістів, спроможних до постійного вдосконалення та саморозвитку. Таких фахівців можна отримати лише після здобуття якісної фахової, професійної освіти, яка не можлива без дотримання етичних принципів. Як же можуть студенти якісно здобувати вищу освіту, якщо в закладі загальної середньої освіти не прищепили академічну культуру? Тому саме дотримання норм академічної доброчесності в закладі загальної середньої освіти є наразі найактуальнішою проблемою.

Реформа української освіти в рамках концепції «Нової української школи» підвищує значення етичних цінностей в освіті та підготовці здобувачів освіти до професійного становлення. Дотримання принципів академічної доброчесності є надважливою категорією в науковому та освітньому середовищі. Ці принципи лежать в основі дотримання законодавства, врегулювання взаємовідносин між учасниками освітнього

процесу, привчають педагогів (викладачів) та здобувачів освіти приймати етичні рішення та діяти відповідно до них.

Якісна система освіти потребує ствердження чесності та етичних цінностей в освітньому процесі та науковій діяльності, розроблення нових підходів до навчання та викладання, створення механізмів розбудови комунікації, яка сприятиме формуванню академічної культури. Дане питання широко вивчається у вітчизняній та світовій науковій літературі. Загальнотеоретичні аспекти формування академічної доброчесності досліджували В. Банись, С. Білле, Ф. Вілан, Н. Гапон, О. Гужва, Т. Добко, Д. Елазар, Д. Загірняк, С. Курбатов, О. Меньшов, А. Сингаївська, О. Траверсе, О. Цукор, Т. Ярошенко. Прояви академічної нечесності вивчали А. Артюхов, Б. Буяк, А. Мельниченко. Питання кодексу честі розглядали А. Мельниченко, І. Олексія. Вплив академічної доброчесності на діяльність закладу освіти вивчали І. Дегтярьова, Ю. Кращенко. На дотримання академічної доброчесності в закладі освіти через самооцінювання діяльності звертали увагу Ю. Вергун, С. Воронова, О. Заплотинська.

На превеликий жаль, в закладах загальної середньої освіти не приділяється достатньо уваги популяризації академічної доброчесності. Найрозповсюдженіше порушення – це списування. Сучасні реалії освіти проковують та спокушають здобувачів до порушення: це і дистанційне навчання, і не обізнаність педагогів у технічних засобах, низький рівень володіння знаннями про можливості е-платформ для навчання, а також низький рівень мотивації до пошукової діяльності. Окреслені проблеми дають додаткові можливості здобувачам освіти для списування не тільки під час оцінювання навчальних досягнень, але при виконанні домашніх завдань [3].

Ще один вид порушення академічної доброчесності – плагіат. При підготовці рефератів та презентацій доповідей легкий доступ до інформації призводить до некоректного використання джерел, а саме, без посилань та цитувань. Проблема плагіату зустрічається не лише серед здобувачів, а й серед педагогів. Брак часу, перевантаженість, низька мотивація призводить до того, що вчителі користуються готовими матеріалами до уроків, презентаціями, завданнями до підсумкового контролю навчальних досягнень учні без посилання на джерела [2].

Мабуть найголовнішою проблемою сучасного закладу освіти – є оцінювання навчальних досягнень. Педагог зобов'язаний справедливо оцінювати відповідно до прозорих, справедливих та зрозумілих учневі критеріїв. Проте несправедливе або упереджене оцінювання в ЗЗСО зустрічається досить часто. Педагоги при оцінюванні враховують багато чинників, які не стосуються предмета, наприклад, поведінку учня, зовнішній

вигляд, ведення зошита, оцінку за попередні роботи. Іноді на думку педагога впливають батьки, колеги, адміністрація, навіть особисте ставлення до учня.

Ще одна частина проблеми – необґрунтованість оцінювання. Оскільки навчання відбувається з використанням дистанційних технологій, педагоги не завжди відповідально ставляться до оцінювання. Через брак часу, не вміння користуватися певними можливостями сучасних технологій дистанційного навчання, а іноді і через безвідповідальне ставлення до оцінювання досягнень здобувачів освіти (без належної уваги, ретельного аналізу помилок) відбувається втрата довіри до освіти [1].

Певним чином на впровадження академічної доброчесності впливають і такі фактори як булінг (цькування), що може бути як з боку вчителя, так і з боку учнів; приниження успішних або слабких учнів однокласниками; хабарництво, що є не тільки порушенням академічної доброчесності, але й корупційним правопорушенням [3].

Таким чином, в умовах реформування освіти проблема академічної доброчесності набуває не аби якої актуальності, оскільки стрімкий розвиток технологій, швидкий і вільний доступ до будь-якої інформації збільшують можливість запозичення, привласнення і використання чужих ідей та думок. Законодавством України чітко визначені поняття, види та процедури дотримання академічної доброчесності в освітянській спільноті та надано право певним структурам регулювати процеси впровадження академічної доброчесності в закладах освіти. Задля поліпшення якості освіти в кожному закладі має реалізовуватись політика академічної доброчесності.

Список використаних джерел

1. Академічна доброчесність у середній освіті: методичні рекомендації / Ю. Бреус, Ю. Боловацька, О. Заплотинська, Л. Мироненко, К. Костогриз та ін. Київ, 2021. 104 с. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/38728/1/Y_Breus_Metod_rekomend_2021_NDLKL.pdf
2. Бобровський М. В., Горбачов С. І., Заплотинська О. О., Ліннік О. О. Рекомендації до побудови внутрішньої системи забезпечення якості освіти у закладі загальної середньої освіти. 2-ге вид., перероб. і доп. Київ, Державна служба якості освіти, 2021. 350 с.
3. Шліхта Н., Шліхта І. Виховуємо академічну доброчесність в школі: методичні вказівки для вчителів. Київ, 2019. 81 с. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/5ff9e0b1-177e-45e0-b41e-13eb6f2bf28e/content>

Науковий керівник:

Воронова С. В., кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри педагогіки та освітнього менеджменту
КЗВО «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради»

Гук Надія
м. Одеса, Україна

Huk, Nadiia
Odesa, Ukraine

СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ ЗАКЛАДУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ: ПОНЯТІЙНИЙ АСПЕКТ

Ключові слова: стратегія, стратегія розвитку, стратегія розвитку закладу загальної середньої освіти.

DEVELOPMENT STRATEGY OF A GENERAL SECONDARY EDUCATION INSTITUTION: CONCEPTUAL ASPECT

Keywords: strategy, development strategy, development strategy of a general secondary education institution.

Умови реформування сучасної освіти в Україні та істотні зміни у розвитку суспільства, впровадження у практику Концепції «Нова українська школа», війна в Україні вимагають від закладів загальної середньої освіти (ЗЗСО) перегляду стратегічних напрямків в управлінні. Розвиток сучасного закладу освіти неможливий без розробленої стратегії. Розробка та впровадження стратегії розвитку ЗЗСО у практику для багатьох керівників наразі залишається проблематичним питанням, яке вимагає додаткового вивчення та обґрунтування. Тому для ефективної побудови стратегії розвитку закладу загальної середньої освіти необхідно вивчити теоретичні основи і безпосередньо сутність понять «стратегія», «стратегія розвитку», «стратегія розвитку закладу загальної середньої освіти».

В науковому менеджменті вперше стратегію як детальний усебічний комплексний план, призначений для забезпечення здійснення місії організації й досягнення її цілей представили М. Мескон, М. Альберт і Ф. Хедоурі [7]. О. Кравченко наголошує на стратегії як результаті управління, сукупності взаємозалежних рішень, що визначають пріоритетні напрямки використання ресурсів, зусиль підприємства для реалізації його місії та конкурентних переваг на цільових ринках [4].

На думку В. Ткачук, М. Яремової та Н. Горкуші, стратегія є моделлю впорядкованих у часі систематичних подій для досягнення визначеної цілі, що відображає ключові елементи змодельованого процесу на конкретний період та їх взаємозв'язки [9].

П. Брінь підсумовує, що стратегія це все ж таки план діяльності компанії, який має охоплювати як довгострокові, так і короткострокові її цілі, орієнтовані на конкурентні переваги [2].

Усі значення стратегії усебічно доповнюють одне одне, забезпечуючи досягнення окресленої цілі та розвиток організації. Тому паралельно

з базовим поняттям «стратегія» з'являється поняття «стратегія розвитку» яка містить ефективний життєвий цикл підприємства [6].

Сучасні науковці О. Гура та В. Бобівський визначають стратегію розвитку підприємства як довгостроковий план дій інноваційного спрямування, наголошуючи на детальному аналізі основних її характеристик для забезпечення ефективності реалізації: внутрішнього і зовнішнього середовища, ризиків, конкурентоспроможності, людського фактору, гнучкості, досягнення результатів, інвестицій [3].

В освітньому менеджменті стратегія розвитку стає найважливішим документом ЗЗСО. Стратегія розвитку ЗЗСО розглядається Б. Ренькас як загальний план на довгострокову перспективу та синтезує модель, що містить мету із визначеними напрямками роботи, логічно структуровані елементи з порядком дій для успішного функціонування в перспективі конкурентоспроможного закладу [8].

Трактуювання Н. Любченко свідчить, що «стратегія розвитку закладу освіти фактично визначає сенс його діяльності, постійно розвивається і складається із запланованих дій та адаптивної реакції на зміну ситуації» [5, с. 31].

Когорта авторів М. Бобровський, О. Заплотинська, О. Лінник та С. Горбачов розробили рекомендації щодо побудови та оцінювання внутрішньої системи забезпечення якості освіти у ЗЗСО під час інституційного аудиту, в яких розглянули питання розроблення стратегії розвитку закладу та планування його роботи через складники такої системи [1].

Науковці зазначають, що потреба побудови стратегії розвитку закладу освіти обумовлена необхідністю стратегічного менеджменту в прогресивній освітній реформі. Стратегія розвитку ЗЗСО важлива для ефективного управління та узгодження усіх автономних процесів закладу, продуктивності дій, досягнення успіху та результативності, при цьому важливо враховувати тенденції можливого розвитку самого закладу освіти, зміни та ризики як зовнішнього, так і внутрішнього середовища, показники діяльності закладу, співпрацю та взаємодію між усіма учасниками освітнього процесу.

Виходячи з вищезазначеного, стратегія розвитку закладу освіти – загальний, не деталізований план розвитку на довгостроковий період. Це складова управлінського процесу, що включає весь управлінський цикл: аналіз, планування, організацію, контроль, корекцію та аналіз успішності проведених дій.

Таким чином, аналіз науково-педагогічної літератури доводить, що питанням стратегії розвитку закладу загальної середньої освіти приділяється певна увага з боку науковців, які акцентують на необхідності її розробки,

оскільки від неї залежить якість надання освітніх послуг та результати досягнень здобувачів освіти, подальший розвиток закладу та його технічне оснащення.

Список використаних джерел

1. Бобровський М. В., Горбачов С. І., Заплотинська О. О., Лінник О. О. Рекомендації до побудови внутрішньої системи забезпечення якості освіти у закладі загальної середньої освіти. 2-ге вид., перероб. і доп. Київ, Державна служба якості освіти, 2021. 350 с.
2. Брінь П. В., Голтвянська Ю. В. Стратегія розвитку підприємства: сутність та класифікація. *Підприємництво та інновації*. 2021. Вип. 21. С. 31–34.
3. Гура О. Л., Бобівський В. А. Стратегія розвитку підприємств в Україні. *Економіка та держава*. 2020. № 5. С. 175–181.
4. Кравченко О. В. Поняття стратегії розвитку підприємства. *Вісник Сумського національного аграрного університету*. 2007. № 1(22). С. 267–272.
5. Любченко Н. В. Технологічний аспект розроблення стратегії розвитку закладу загальної середньої освіти. *Імідж сучасного педагога*. 2020. № 6(195). С. 26–32.
6. Олійник Л. В., Кузнецова А. П. Методологічні засади формування стратегії розвитку підприємства. *Економіка і організація управління*. 2018. Вип. 3. С. 118–126.
7. Пастух К. В. Стратегічне управління: конспект лекцій для студентів бакалавріату всіх форм навчання спеціальності 281 – Публічне управління та адміністрування. Харків: ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2020. 60 с.
8. Ренькас Б. М. Формування стратегії розвитку закладу загальної середньої освіти. *Народна освіта*. 2020. № 2(41). URL: https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=6248(дата звернення: 26.03.2023).
9. Ткачук В. І., Яремова М. І., Горкуша Н. М. Формування стратегічних орієнтирів розвитку підприємства. *Ефективна економіка*. 2021. № 11. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=9590> (дата звернення: 24.03.2023).

Науковий керівник:

Воронова С. В., кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри педагогіки та освітнього менеджменту
КЗВО «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради»

Гуцол Анастасія

Одеса, Україна

Hutsol, Anastasiia

Odesa, Ukraine

**РОЗВИТОК ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ 5-Х
КЛАСІВ В УМОВАХ ВПРОВАДЖЕННЯ НУШ**

Ключові слова: НУШ, громадянська компетентність, компетентність, учні, розвиток.

**DEVELOPMENT OF CIVIC COMPETENCE OF 5TH GRADE
STUDENTS IN THE CONTEXT OF IMPLEMENTATION OF NUS**

Keywords: NUS, competence, civic competence, students, development.

Стрімкі соціально-економічні зміни, що відбуваються в нашій країні, ставлять питання про виховання нового покоління громадян на основі цінностей демократичного суспільства – верховенства прав людини – рівності взаємної відповідальності. Виховання таких громадян можливо тільки в тому випадку, якщо в навчальному закладі створено демократичне середовище, де учень на власному досвіді вчиться брати на себе відповідальність і приймати рішення, реагувати на процеси, що відбуваються в навколишньому середовищі, через призму демократичних процесів в суспільстві.

Все це визначає необхідність формування громадянина нового типу: не тільки освіченого, а й активного – здатного внести свій вклад в суспільство і розвиток країни.

Серед українських дослідників, які теоретично аналізували дане питання є: І. Бех, А. Головка, О. Дем'янчук, П. Ігнатенко, О. Киричук. Зміст і способи формування громадянської компетентності особистості вивчають А. Богущ, В. Горбатенко, М. Коган.

Одним з важливих завдань сучасної освіти є створення умов для формування людини-громадянина, для якого демократичне громадянське суспільство є центром розкриття його здібностей, задоволення особистих і суспільних інтересів. Визначальною характеристикою такої людини є здатність здійснювати свої права і свободи, поважати права і свободи інших громадян, розуміти власну відповідальність перед суспільством і державою за свої дії вибір.

Компетентність – це набута у процесі навчання інтегрована здатність особистості, яка складається із знань, досвіду, цінностей і ставлення, що можуть цілісно реалізовуватися на практиці [2].

Громадянська компетентність – це здатність, спроможність людини активно, відповідально й ефективно реалізовувати громадянські права й обов'язки для розвитку демократичного суспільства [3].

Виховання громадянської компетентності учнів 5-х класів в умовах НУШ має базуватися на наступних підходах [4]: освіта «з питань демократії та прав людини»; освіта «через демократію і права людини».

Учні повинні не тільки знати про свої права, а й вміти ними користуватися. Це вимагає практичного досвіду і можливостей для навчання, щоб приймати рішення там, де це можливо і корисно. Наприклад, вчитель повинен давати учням можливість відстоювати свою точку зору як за темами, що вивчаються на заняттях, так і з питань, пов'язаним з самим навчанням і процесами шкільного життя.

Тренінг «За демократію і права людини».

Ця дидактична перспектива стосується взаємозв'язку між шкільним досвідом та подальшим життям [5, с. 8].

Варто виділити також основні громадянські цінності які мають формуватися в учнів 5-х класів в умовах НУШ: повага до людської гідності та прав людини; громадянська свідомість; громадянська рівність та справедливість; відповідальність; упевненість у своїх силах; любов та повага до своєї Батьківщини, її історії, культурних традицій; відкритість та повага до інших думок, культур, переконань, поглядів [6].

Складовими громадянської компетентності є:

- громадянські знання – це знання, на основі яких формуються уявлення про форми і способи життя та реалізації потреб особистості в політичному, правовому, економічному, соціальному та культурному просторі демократичної держави;
- громадянські вміння та досвід участь в соціально-політичному житті суспільства і практичне застосування знань;
- громадянські чесноти – норми, установки, якості, цінності, притаманні громадянину демократичного суспільства [3, с. 45].

Трансформація змісту освіти відповідно до компетентнісного підходу визначається іншими принципами його відбору і структурування, спрямованими на кінцевий результат освітнього процесу – придбання учнями компетенцій. Однією з ключових компетенцій є громадянська компетентність, яка визначає здатність дитини активно, відповідально та ефективно здійснювати громадянські права та обов'язки з метою розвитку демократичного громадянського суспільства. Формування громадянської компетентності учнів 5-х класів може бути ефективним тільки за умови вивчення нових форм знань, розробки інноваційних методів і навчальних посібників, створення нових форм взаємовідносин.

Список використаних джерел

1. Бібік Н. Нова українська школа: poradnik dla vchytelja. za zag. red. N. M. Bibik. Kyiv : Litera LTTD, 2018. 160 s.

2. Великий тлумачний словник сучасної української мови [уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел] К. : Ірпінь ВТФ «Перун», 2009. 1736 с.
3. Власенко О. М. Зміст та структура громадянської компетентності випускника закладу середньої освіти. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школі . 2019 р. № 62. Т. 1. С. 94-98.
4. Концептуальні ідеї реформи «Нова українська школа» у світлі української педагогічної думки. URL: <https://uej.undip.org.ua/index.php/journal/article/view/631/605>
5. Концепція громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності. Шлях освіти. 2000. №3. С. 7-13.
6. Пометун О. Формування громадянської компетентності: погляд з позиції сучасної педагогічної науки. Вісник програм шкільних обмінів, No 23, 2005. С. 18-24.

Науковий керівник:

Ришак Н. І., кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри педагогіки та освітнього менеджменту
КЗВО «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради»

Каргіна Наталія

м. Одеса, Україна

Karhina, Nataliya

Odesa, Ukraine

**РЕАЛІЗАЦІЯ ДІЯЛЬНІСНОГО ПІДХОДУ
НА СУЧАСНОМУ УРОЦІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ У 5-ИХ КЛАСАХ
ЗАДЛЯ РОЗВИТКУ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ
І НАСКРІЗНИХ УМІНЬ УЧНІВ**

Ключові слова: вчитель, Нова українська школа, діяльнісний підхід, ключові компетентності, наскрізні вміння учнів.

**IMPLEMENTATION OF THE ACTIVITY APPROACH IN THE
MODERN UKRAINIAN LANGUAGE LESSON IN THE 5TH GRADES
FOR THE DEVELOPMENT OF KEY COMPETENCES AND
TRANSVERSE SKILLS OF THE STUDENTS**

Key words: teacher, New Ukrainian school, activity approach, key competences, comprehensive skills of pupils.

Упровадження ігрових та діяльнісних методів навчання в освітній процес закладів загальної середньої освіти є необхідним для всебічного розвитку сучасної дитини, формування в неї наскрізних умінь, які дадуть їй можливість бути конкурентоспроможною в майбутньому.

Діяльнісний підхід в освіті – це спрямованість освітнього процесу на розвиток ключових компетентностей і наскрізних умінь особистості; застосування теоретичних знань на практиці; формування здібностей до самоосвіти і командної роботи; успішна інтеграція в соціум та професійна самореалізація дитини [1].

Діяльнісний підхід базується на системності діяльності, принцип міні-макса: школа пропонує учням зміст освіти на максимальному (творчому) рівні, а забезпечує на рівні Держстандарту (мінімальний). Принцип психологічного комфорту. Принцип варіативності: формування в учнів здібності до вибору оптимального варіанту. Принцип творчості: придбання досвіду творчої діяльності [2].

Діяльнісний підхід в освіті:

1) діяльнісний характер підходу (активний, самостійний, перетворювальний) – процес навчання є завжди навчанням предметно-практичних та розумових дій;

2) розвиваюча спрямованість підходу – особистісний розвиток учня, який характеризує становлення особистості, її «саморозвиток» у процесі діяльності в предметному світі, при цьому не просто індивідуальної, а спільної, колективної діяльності;

3) особливості реалізації (організація й управління) діяльнісного підходу у навчанні – цілеспрямованість, мотиваційна обумовленість, самостійна або керована вчителем взаємодія учня з навколишньою дійсністю, коли відбувається розв'язання суперечностей між репродуктивним і творчим пізнанням, раніше засвоєною інформацією і її новою порцією тощо.

Діяльнісний підхід в освіті також включає у себе наступні складові: учень «знає і розуміє» – знаннєві (фактологічні) результати – знаннева форма компетентності; учень «уміє і застосовує», «обчислює, аналізує, будує, трансформує» – результати, які вимагають активної діяльності – діяльнісна форма компетентності; учень «виявляє ставлення й оцінює» – ціннісна форма компетентності [3].

В оновлених навчальних програмах для основної школи спостерігаємо: домінування діяльнісних результатів (учень/учениця обчислює, спостерігає, аналізує, моделює, досліджує, трансформує, фотографує, працює в групі тощо) над знанневими, фактологічними (учень/учениця знає або розуміє); зростання чисельності і варіативності діяльнісних форм організації навчально-виховного процесу (у вигляді певних рубрик): віртуальних екскурсій, демонстрацій, практичних робіт і практичних завдань, дослідницьких практикумів, організації спостережень, міні-проектів тощо.

Основа діяльнісного підходу та процесу

Технологія діяльності має забезпечити системний тренінг усіх видів діяльності: самовизначення (потреба у діяльності і необхідні здібності); нормореалізація (виконання відомої норми діяльності); нормотворчість (побудова нової норми діяльності, якщо немає відомої). Будь-яка діяльність, у тому числі й навчальна, діяльність дитини на уроці вона має починатися з того, що дитина має потребу у цій діяльності. Інакше, діяльність або не відбувається,

або вона є неефективною, адже немає потреби: я не хочу це робити, не хочу це слухати, не хочу діяти. Таким чином відбувається самовизначення. Дитина хоче вивчити навчальний матеріал, хоче розібратися в ньому, у неї є відповідні здібності та можливості. Друга необхідна складова діяльнісного підходу: нормореалізація. Якщо у нас є мотив, є певні можливості, знання, якісь уміння та навички. Ми знаємо, що нам потрібно. Отже, починаємо виконувати цю діяльність. Виконуємо задачі та проблеми на уроках української мови, вивчаємо нові правила, досліджуємо щось, роблячи це за відомою нормою, тобто робимо це так, як ми вже вміємо це робити. Ми на уроці виконуємо відому нам норму діяльності. Колись ми про це чули, бачили, знали. Задачі ставляться таким чином, що дитина не може одразу це виконати. Учень має пошукати нові підходи. Недостатньо виконувати діяльність за відомою нормою. Задача іноді не вирішується, бо вона нова, бо вчитель дає дитині новий матеріал, нове правило, новий підхід якийсь. І тому наступний етап діяльнісної технології, наступна важлива складова – це нормотворчість. Коли задача потребує створення нової діяльності, потребує творчого підходу, пошуку, знайти щось нове, нову інформацію, уміння, нові навички для того, щоб цю задачу нову, новий матеріал засвоїти, нову проблему вирішити, знайти нове рішення, і тоді наскрізні уміння, це і творчість, і інноваційність, і прийняття рішення, тоді вони підтягуються в процесі такої діяльності автоматично, будуть розвиватися, тому ми шукаємо нову норму діяльності, що, у свою чергу, потребує створення нових норм діяльності [2; 3].

Тому, щоб наш урок був ефективним, вчителям потрібно враховувати 12 кроків діяльності.

1. Самовизначення до діяльності (можу і хочу).
2. Самостійна діяльність за відомою нормою.
3. Дослідження діяльності за відомою нормою.
4. Критика відомої норми.
5. Побудова нової норми діяльності.
6. Використання нової норми для рішення проблеми.
7. Фіксування нової норми у зовнішньому мовленні.
8. Самоконтроль дій за новою нормою.
9. Включення нової норми у систему знань.
10. Тренувальні вправи за уже відомими нормами.
11. Рефлексивний аналіз діяльності: (що виконано і що застосовувалось).
12. Фіксування досягнення мети.

За діялісною технологією ми можемо будувати наш урок наступним чином. 1 крок. – Самовизначення учнів, створення умов для «хочу» і «можу». 2 крок. – Актуалізація знань і фіксація в утруднення у діяльності. 3 та 4 кроки. – Виявлення причин утруднення і постановка навчальної задачі. 5 та 6 кроки. –

Побудова проекту виходу з утруднення. 7 крок. – Первинне закріплення у зовнішньому мовленні. 8 крок. – Самостійна робота із самоперевіркою у класі. 9 та 10 кроки. – Включення у систему знань і повторення. 11 та 12 кроки. – Рефлексія діяльності на уроці [2].

Корисним для педагогів буде звернутися до формули ДАР. Саме діяльнісна технологія вчить дітей долати труднощі для того, щоб знаходити можливості. Найкоротший і продуктивний шлях подолання труднощів – це метод рефлексії. Зафіксувати утруднення, спочатку треба зупинитись, подумати, а не робити щось наобум. Проаналізувати, як ти (учень) виконав свою дію і в якому виникло утруднення (дослідження – Д); зрозуміти причину виникнення утруднення (аналіз – А); поставити перед собою мету, яка ліквідує причину утруднення, а потім побудований проект (реалізація – Р) [2].

Отже, принципи діяльнісного підходу полягають у тому, що учень отримує не готові знання, а добуває їх сам у процесі власної діяльності.

Список використаних джерел

1. Войтович Н. В. Використання хмарних технологій Google та сервісів web 2.0 в освітньому процесі. Методичні рекомендації. Н. В. Войтович, А.В.Найдьонова. Дніпро: ДПТНЗ «Дніпровський центр ПТОТС», 2017. 113 с.
2. Інтерактивні технології навчання: теорія, досвід: Методичний посібник Авт.-уклад. О. Пометун, Л. Пироженко. 2019.
3. Інтерактивні технології на уроках української мови та літератури. В. І. Щербина, О. В. Волкова, О. В. Романенко. Х.: Вид. група «Основа», 2005. 96 с.

Кононенко Лариса

м. Одеса, Україна

ORCID: 0000-0001-9044-0285

Kononenko, Larysa

Odesa, Ukraine

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ТА ДІЯЛЬНИСНИЙ ПІДХОДИ В ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ: РЕСУРСИ НУШ

Ключові слова: компетентнісний та діяльнісний підходи, педагогіка партнерства, освітні ресурси.

COMPETENT AND ACTIVE APPROACH IN THE ORGANIZATION OF THE EDUCATIONAL PROCESS: RESOURCES OF NUSH

Key words: competent and active approaches, pedagogy of partnership, educational resources.

Використання компетентнісного та діяльнісного підходів в сучасному освітньому процесі є запорукою модернізації національної освіти. Саме через їх реалізацію відбувається формування і розвиток критичного мислення у всіх учасників освітнього процесу в умовах педагогіки партнерства, що передбачає

тісні та ефективні взаємозв'язки між освітнім менеджментом, вчительством, здобувачами освіти та суспільством.

Основою Концепції Нової української школи визначено дитиноцентризм, згідно якого навчання і виховання покликані забезпечити збереження самобутності кожної дитини та спрямовані на розвиток її інтересів і здібностей. Це відображається і у меті базової загальної середньої освіти. Сучасна школа має сприяти розвитку і соціалізації особистості учнів, формуванню світоглядних орієнтирів, екологічного стилю мислення та поведінки, розвитку дослідницьких навичок, здатності до саморозвитку й самонавчання в умовах глобальних змін і викликів. У досягненні зазначеної мети та реалізації ідей Нової української школи освітянам допоможуть такі орієнтири та ресурси: трансформація структури і функцій знань, педагогіка партнерства, проблемне навчання, компетентнісний і діяльнісний підходи.

Якщо в освітній системі усі учасники сповідують цінності взаємоповаги, набувають умінь та навичок виважено опрацьовувати інформацію, вести дискусію, конструктивно критикувати та реагувати на критику, вирішувати конфлікти, упереджувати булінг, то освітній процес є компетентнісно орієнтованим. Знання в такому безпечному та комфортному середовищі здобуваються та використовуються для успішної самореалізації кожної особистості.

Компетентнісний підхід ґрунтується на залученості учасників освітнього процесу до вирішення ситуаційних завдань, зміст яких носить інтеграційний характер та надає можливість кожній особистості здійснювати свій освітній поступ. Саме тому педагоги мають створювати умови для здійснення здобувачами освіти проектної діяльності, досліджень, моделювання тощо. Навчання – це, насамперед, діяльність [1, с. 37].

Головною ознакою компетентнісно-орієнтованої освіти є зосередження на позитиві та розвитку особистого потенціалу. Це забезпечується дотриманням таких принципів:

- партнерство між здобувачами освіти і викладачами, які є фасилітаторами освітнього процесу;
- інклюзивність – залученість кожного до навчальної діяльності;
- активне навчання, що враховує індивідуальні стилі сприйняття і стратегії навчання: робота в групах, мозковий штурм, проєкти, тематичні дослідження, рольові ігри тощо;
- навчання на ситуаціях, наближених до реального життя (важливих для безпеки, соціалізації та самореалізації кожної особистості) [2, с. 26].

Компетентнісно-орієнтовані завдання створюють для здобувачів освіти можливість продемонструвати вміння опрацьовувати інформацію з декількох джерел, унаочнювати дані (побудова графіків, створення моделей,

таблиць, опорних схем, буклетів тощо), робити висновки на основі опрацьованих даних. Таким чином, особистості демонструють не конкретні дискретні знання, а загальнонавчальні вміння, опанування універсальних навчальних дій.

Діяльнісний підхід активізує інтеракцію учасників, оскільки через залученість до групової роботи, квестів, участі у вирішенні кейсів забезпечує мобільність, гнучкість, рівність, доступність при виконанні певних ситуативних ролей.

Ключовою метою діяльнісного підходу є формування у здобувачів освіти інтересу до предмета та процесу навчання, а також навичок самоосвіти, які необхідні для розвитку ключової компетентності – уміння вчитися упродовж життя.

Для ефективного впровадження діяльнісного підходу, в педагогіці розроблено різні технології, зокрема:

- проблемно-діалогічну – спрямовану на постановку навчальної проблеми та пошук її вирішення (тема заняття формулюється разом, у процесі взаємодії вирішуються поставлені освітні завдання, внаслідок чого здобуваються знання та формуються уміння і навички, що є підґрунтям формуванню та розвитку компетентностей особистості);
- продуктивного читання – спрямовану на вдумливе, повільне читання тексту та розуміння прочитаного, отримання з тексту необхідної інформації та уміння формувати свою позицію у результаті ознайомлення з новою інформацією [4, с. 58].

Ресурсністю компетентісно-діяльнісного підходу в Новій українській школі є створення умов для мотивації успіху здобувачів освіти та відсутність страху невдач.

Використання особистісно орієнтованого, компетентісного та діяльнісного підходів в освітній системі забезпечує розвиток особистості, здатної до навчання упродовж життя та самоосвіти. Вирізняє таку систему навчання те, що в ній створюються умови для вирішення як актуальних завдань, які здобувачі освіти можуть виконувати самостійно, так і завдань для взаємодії та взаємонавчання. Також, це надає змогу учневі контактувати із дорослим та під його супроводом на більш високому рівні розв'язувати необхідні завдання через постановку навчальних завдань [3, с. 4]. Викладачі фасилітують пошук відповідей на навчальне запитання чи навчальну задачу, зокрема надають допомогу у пошуці валідної інформації. Діяльність здобувачів освіти передбачає використання додаткових відомостей з допоміжних джерел (словників, довідників, енциклопедій), з якими вони вчать працювати самостійно. Робота особистості з урахуванням зони

найближчого розвитку сприяє актуалізації самоконтролю, саморегуляції та плануванню власної діяльності в умовах супроводу з боку наставника.

Саме тому, компетентісно-діяльнісний підхід є ефективним ресурсом для реалізації мети і завдань Нової української школи.

Список використаних джерел

1. Андреас Шлейхер. Найкращий клас у світі: як створити освітню систему 21-го століття / Переклала з англ. Ганна Лелів. Львів: Літопис, 2018. 296 с. [Ел. ресурс]. – URL: <http://surl.li/afozi>
2. Воронцова Т. В., Пономаренко В. С. та інші. Навчально-методичний посібник «Нова українська школа: формування соціальної і здоров'язбережувальної компетентностей у 5–6 класах закладів загальної середньої освіти на засадах компетентісного підходу»: Київ.: Видавництво «Алатон», 2022. 232 с. [Ел. ресурс]. – URL: <https://cutt.ly/JVU8N8w>
3. Воронюк Л.А., Кенц Г.І. Про100: реалізація діяльнісного підходу на уроках історії у класах Нової української школи. Методичний посібник. Хмельницький, 2022. 119 с. [Ел. ресурс]. – URL: <https://bit.ly/3SYгіGM>
4. Нова українська школа: путівник для вчителя 5-6 класів : навчально-методичний посібник / за ред. А. Л. Черній; відп. за вип. В. М. Салтишева. Рівне : РОІППО, 2022. 168 с[Ел. ресурс]. – URL: <https://cutt.ly/rVUSDAY>

Кругляно Вікторія

м. Одеса, Україна

Kruglyanko, Viktoria

Odesa, Ukraine

САМООЦІНЮВАННЯ ЗАКЛАДУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ: КЛЮЧОВІ ПОНЯТТЯ

Ключові слова: *самооцінювання, заклад загальної середньої освіти, внутрішній контроль, моніторинг, забезпечення якості освіти.*

SELF-ASSESSMENT OF A GENERAL SECONDARY EDUCATION INSTITUTION: KEY CONCEPTS

Keywords: *self-assessment, general secondary education institution, internal control, monitoring, quality assurance of education.*

Сьогодні сутнісні реформи в питанні забезпечення, оцінювання якості освіти та контролю за досягнутими результатами діяльності закладу освіти (ЗО) проявилися введенням різноманітних механізмів внутрішнього контролю. Передусім, запровадженням процедур самооцінювання як процесу внутрішньої перевірки діяльності освітньої установи. Окреслена позиція набула актуальності, через те, що самооцінювання залишається єдиною процедурою контролю за тим, як створюються та надаються освітні послуги

та дає можливість цілісно відстежувати реальний стан заданого курсу розвитку закладу освіти.

У довідкових джерелах зазначається, що самооцінювання – це оцінка усіх процесів, які відбуваються в закладі, шляхом вимірювання, моніторингу результатів, отриманих внаслідок надання освітньої послуги. У чек-листі «Самооцінювання школи» Державна служба якості освіти України розглядає поняття «самооцінювання» як важливу складову внутрішньої системи забезпечення якості освіти (ВСЗЯО) у школі [3]. В. Громовий вказує на те, що самооцінювання є безперервним процесом та постійною складовою професійного життя всіх співробітників [2]. Зокрема, Т. Лукіна подає самооцінювання як загальноосвітню практику, реалізація якої відбувається за допомогою різноманітних показників і критеріїв оцінювання відповідно до національних потреб та особливостей закладу [4, с. 284]. І. Осадчий характеризує самооцінювання як систематичний та всебічний аналіз освітньої діяльності закладу освіти щодо вироблення та надання освітньої послуги, виконаний власними силами [5, с. 65].

Зауважимо, попри розмаїття трактувань даного поняття характерним для самооцінювання є наступне: внутрішній процес з вивчення, оцінювання управлінських та освітніх процесів; безперервний процес з залученням і активною участю всього педагогічного колективу; аналіз слабких та сильних сторін діяльності закладу освіти, ідентифікація наявних проблем, що можуть стояти на заваді розвитку закладу; інструмент для планування розвитку закладу та визначення дієвості роботи внутрішньої системи.

Додамо, що як внутрішній процес, оцінка закладу загальної середньої освіти (ЗЗСО) може здійснюватися установою на власний розсуд за певною моделлю, зокрема за однією з окреслених «Абеткою для директора», відповідно до своїх потреб, регіональних особливостей, традицій та стилю управління тощо. Тобто, заклад освіти, визначивши мету своєї діяльності, обирає один із варіантів самооцінювання: комплексне щорічне самооцінювання за напрямками, які окреслені у документі про ВСЗЯО або за обраними напрямками діяльності, або за рівнями освіти, або за моделлю, що обрав заклад освіти самостійно [1, с. 15]. Кожен із вищезазначених варіантів має свої недоліки та переваги. Так, комплексне оцінювання поширюється на всі напрями діяльності закладу, здійснюється за рік до планового інституційного аудиту та на початку розбудови ВСЗЯО, однак вимагає багато часу та ресурсів. Своєю чергою, оцінювання вибіркового напрямку дає змогу більш детально дослідити той чи інший напрям, проте робота в інших аспектах не відстежується і як наслідок, може призвести до зниження в цілому якості освітньої діяльності. Підкреслимо, що самооцінювання в тій чи іншій формі має

бути щорічним. Механізм самооцінювання та періодичність визначає педагогічна рада.

Зазначимо, самооцінювання доцільно проводити за 4 напрямками (освітнє середовище, система оцінювання результатів навчання учнів, педагогічна діяльність педагогічних працівників, управлінські процеси закладу освіти). Вищезазначені напрями освітньої діяльності містять відповідні правила, які своєю чергою, акцентують на якісних характеристиках того чи іншого напрямку. Самооцінювання кожного напрямку відбувається за допомогою критеріїв. Кожний критерій містить власний показник вимірювання (індикатор). Водночас зауважимо, що для самооцінювання управлінських та освітніх процесів достатньо спочатку знайти значення індикаторів, на їх основі – критеріїв, а потім оцінити вимогу й напрям. При цьому кожний ЗО самостійно обирає критерії, індикатори та правила в залежності від умов та особливостей роботи, спираючись на «Порядок проведення інституційного аудиту ЗЗСО» [6]. Проте можливий вибір і власних варіантів.

Процес самооцінювання налічує чотири послідовні етапи. Першим етапом є вивчення, на якому відбувається моніторинг процесів системи та розгляд отриманих даних спостереження; другий етап – основний, який направлений на встановлення результатів функціонування системи та якості освіти; третій етап – звітування, під час якого розглядається стан та окреслюються шляхи покращення освітньої системи; четвертий етап – планування є завершальним, на якому здійснюється розроблення заходів щодо поліпшення функціонування системи. Водночас оцінюванню дієвості управлінських і освітніх процесів ЗО, передусім збір, аналіз, узагальнення та оцінка певної інформації. При цьому, основними методами збору інформації є аналіз документації, спостереження, внутрішній моніторинг, опитування тощо.

До процесу самооцінювання, крім створеної робочої групи, залучаються й інші учасники, а саме: батьки, члени учнівського самоврядування, фахівці у сфері оцінювання освітньої діяльності, освітні експерти, члени громади тощо. Результати самооцінювання включають до звіту керівника закладу освіти або до розділів річного звіту, в якому плануються конкретні заходи для усунення проблемних питань. Вони обговорюються з педагогічними працівниками, батьками, здобувачами освіти, громадськістю. Органи управління освіти та експерти у сфері шкільної освіти також залучаються до обговорення.

Підтвердженням інформаційної відкритості та прозорості закладу освіти є оприлюднення результатів самооцінювання на веб-сайті та у соціальних мережах.

Погоджуємося з думкою С. Резнік, яка зазначала, що при регулярному самооцінюванні заклад освіти може підвищити якість надання освітніх послуг

та забезпечити впевненість у результатах навчання; отримувати постійні відгуки педагогічних працівників, батьків та здобувачів освіти про якість освіти, своєчасно реагувати на ризики; постійно вдосконалювати визначені закладом освіти напрями; забезпечувати прозорість та відкритість школи, готовність до сучасних змін [7, с. 203].

Отже, самооцінювання виступає важливою складовою ВСЗЯО, реалізація якого передбачає збір інформації з численних джерел та оцінку діяльності закладу освіти. Водночас допомагає дієво реагувати на запити, відстежувати динаміку, окреслювати напрямки та формулювати висновки, результати яких дають підстави для ухвалення управлінських рішень щодо напрямку розвитку закладу загальної середньої освіти.

Список використаних джерел

1. Бобровський М. В., Горбачов С. І., Заплотинська О. О., Лінник О. О. Рекомендації до побудови внутрішньої системи забезпечення якості освіти у закладі загальної середньої освіти. 2-ге вид., перероб. і доп. Київ, Державна служба якості освіти, 2021. 350 с.
2. Громовий В. В. Самооцінювання якості роботи закладу загальної середньої освіти : рекомендації. Дніпро : Середняк Т. К., 2019. 87 с.
3. Державна служба якості освіти України. Самооцінювання школи: чек-лист на початок II семестру. URL: <https://sqe.gov.ua/samoocinyuvannya-shkoli-cheklist-naproscha/> (дата звернення: 03.04.2023).
4. Лукіна Т. О. Підходи до вибору критеріїв самооцінювання якості функціонування закладів середньої освіти: світова практика та українські перспективи. У About modern problems in science and ways to solve them. XII International Scientific and Practical Conference. Graz, Austria. 2021. С. 280-285.
5. Осадчий І. Г. Розроблення та впровадження внутрішньої системи забезпечення якості освіти закладу загальної середньої освіти : метод. реком. Дніпро : Середняк Т. К., 2019, 73 с.
6. Порядок проведення інституційного аудиту закладів загальної середньої освіти : наказ МОН України від 30.04.2021 р. № 493. URL: https://sqe.gov.ua/wpcontent/uploads/2021/07/Poryadok_instituciynogo_auditu_ZZSO_red_2021.pdf (дата звернення: 04.04.2023).
7. Резнік С. Самооцінювання освітньої діяльності закладу загальної середньої освіти. *Витоки педагогічної майстерності*. 2022. Вип. 29. С. 199-205. DOI: <https://doi.org/10.33989/2075-146x.2022.29.264348>

Науковий керівник:

Воронова С. В., кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри педагогіки та освітнього менеджменту
КЗВО «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради»

Кузнєцова Оксана

кандидат психологічних наук, доцент

м. Одеса, Україна

ORCID: 0000-0003-4240-7004

Kuznietsova, Oksana

Candidate of Psychological Sciences, Assistant Professor

Odesa, Ukraine

ШКІЛЬНИЙ КЛАС ЯК СИСТЕМА: ШЛЯХИ ОРГАНІЗАЦІЇ КОНСТРУКТИВНОЇ І БЕЗПЕЧНОЇ ВЗАЄМОДІЇ УЧАСНИКІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

Ключові слова: міжособистісна взаємодія, конструктивна та безпечна взаємодія, шкільний клас, система, емоційно-етична компетентність.

SCHOOL CLASS AS A SYSTEM: WAYS OF ORGANIZING CONSTRUCTIVE AND SAFE INTERACTION OF PARTICIPANTS IN THE EDUCATIONAL PROCESS

Key words: interpersonal interaction, constructive and safe interaction, school class, system, emotional and ethical competence.

Основні ідеї та теоретичні засади Концепції «Нова українська школа», що впроваджується в українській освіті з 2017 року, відображають сучасні тенденції гуманізації освіти та зорієнтовані на вирішення нагальних питань розвитку держави та суспільства [3]. Попри жорсткі обставини війни реформування освіти в Україні продовжується та набуває все більшої суспільної значущості, зважаючи на загострення викликів. Гуманістичні принципи, що стали засадничими у реформі освіти, передбачають увагу до характеру взаємодії між учасниками освітнього процесу, якості міжособистісних стосунків, розвитку психологічно безпечного освітнього середовища та формування культури організації людських взаємовідносин. Отже, актуальним є пошук шляхів практичного впровадження ефективних моделей організації комунікації та взаємин, налагодження конструктивної і безпечної взаємодії в освітньому просторі школи, передусім, у шкільному класі як первинній соціальній групі.

Проблема взаємодії має тривалу історію вивчення у науці, є традиційно цікавою для осмислення. На думку Л. Велитченко, основними ознаками взаємодії зазвичай вважають вплив об'єктів один на одного, взаємну обумовленість, зміну станів, взаємоперехід. До основних ознак взаємодії автор відносить наявність спільного об'єкта, завдяки чому взаємодія отримує свій функціональний (отримання спільного результату) та інтегративний (поєднання учасників взаємодії з метою одержання спільного результату) сенс [2]. Розглядаючи проблему міжособистісної взаємодії, С. Ситнік вказує, що цей процес характеризується спільністю комунікативного простору та

взаємним впливом суб'єктів сумісної діяльності у значенні детермінант спілкування та міжособистісних взаємовідносин [6, с. 86].

Зasadничими для аналізу проблематики міжособистісної взаємодії учасників освітнього процесу в сучасній українській школі, що розвивається на засадах гуманізації, є ідеї українського вченого Г. О. Балла щодо діалогічних відносин, які притаманні індивідуальним і груповим суб'єктам. Такий тип відносин передбачає не лише взаємну повагу і настановлення на співпрацю, а й щирю готовність конструктивно скористатись у цій співпраці думками і пропозиціями один одного і, навіть, за достатніх підстав, істотно змінити свої позиції [1, С. 12]. Саме реалізація в освіті діалогічної взаємодії розглядаються як основа становлення духовної особистості, здатної до самореалізації та прояву толерантності у стосунках з іншими [4].

З цих позицій важливо розглянути питання про породження діалогічної взаємодії в шкільному класі, що є первинним осередком освітнього середовища безпосередньо для учасників освітнього процесу. В даному випадку ми говоримо про шкільний клас як соціально-психологічну групу, що є відносно стійким утворенням і характеризується наявним складом, метою спільної діяльності, нормативно визначеним способом створення та функціонування, розташуванням у певному просторі. Відтак, можна говорити про шкільний клас як груповий суб'єкт, що має ознаки системи. Тут доцільно згадати такі принципи системи: 1) цілісність, 2) зв'язок, 3) структура та організація, 4) рівні системи та їхня ієрархія, 5) управління, 6) ціль і доцільність поведінки системи, 7) самоорганізація системи, 8) функціонування та розвиток систем [7, С. 4]. Кожен з цих аспектів можна окреслити при розгляді шкільного класу та отримати інформацію, важливу для розуміння характеру міжособистісної взаємодії учасників освітнього процесу, для пошуку причин труднощів у організації стосунків та розвитку ресурсів, що стимулюють партнерські взаємовідносини.

На нашу думку, організація конструктивної та безпечної взаємодії учасників освітнього процесу в значній мірі залежить від внутрішньої узгодженості і зрілості таких сторін функціонування шкільного класу як системи: склад, ціль, зв'язки, правила, ієрархія, кордони. З системних позицій до складу шкільного класу відносяться учні, вчителі, батьки, інші суб'єкти, які знаходяться один з одним у стосунках, отже, мають певні взаємозв'язки саме у просторі функціонування класу. Слід відзначити, що такий склад може суттєво відрізнитись від формального, адже зв'язки передбачають певну стабільність взаємодії та особистісне ставлення. Ціль шкільного класу як системи визначається реальними прагненнями учасників взаємодії, орієнтирами бажаного результату для усіх, хто утворює його склад. Оптимально функціонуюча система характеризується наявністю чіткої

визначеної *спільної мети*, що спрямовує інтеракції учасників. Важливим елементом системи є *зв'язки*, які сформувались у міжособистісній взаємодії, тому шкільний клас можна описати як мережу таких зв'язків, розглядаючи їх наявність, обсяг, емоційну забарвленість, спосіб організації та підтримки. *Правила*, за якими функціонує шкільний клас як система, можуть бути усвідомленими та неусвідомленими. Як відомо, основою конструктивної міжособистісної взаємодії є спільно створені правила на основі домовленостей, усвідомленого прийняття обов'язків, обмежень та відповідальності. Саме цей аспект має бути в центрі уваги вчителів ще на початку утворення групи і впровадження Нової української школи передбачає значну увагу опрацюванню правил класу [5, С. 65]. *Ієрархія* як ознака системи передбачає наявність у шкільному класі певного розшарування між учасниками у питаннях впливу, авторитету, влади. Кожна система має свої *кордони*, що дозволяє будувати стосунки з іншими системами, розвивати групову ідентичність та утверджувати самотність. Шкільний клас як система характеризується своїми кордонами, що в значній мірі впливає на спосіб міжособистісної взаємодії та розвиток групи, в цілому.

Вплив на означені аспекти у напрямку їх гармонізації, позитивного розвитку, посилення здорових інтегральних ефектів сприяє оптимізації функціонування шкільного класу як цілісної системи, що закономірно призводить до покращення її соціально-психологічних аспектів, зокрема, й стимулює організацію конструктивної та безпечної взаємодії між учасниками освітнього процесу. Одним з ключових чинників тут є емоційно-етична компетентність вчителя.

Практика роботи з вчителями початкових класів під час курсів підвищення кваліфікації в КЗВО «Одеська академія неперервної освіти» довела евристичність та результативність аналізу шкільного класу як системи для усвідомлення педагогами закономірностей організації конструктивної та безпечної взаємодії між учасниками освітнього процесу. За відгуками вчителів, опис сукупності показників шкільного класу як системи (склад, ціль, зв'язки, правила, ієрархія, кордони) надав їм можливість поглянути з нового ракурсу на внутрішньогрупові явища, побачити приховані аспекти міжособистісної взаємодії між учасниками освітнього процесу, в тому числі, прояснити місце та роль вчителя в організації комунікації. Така робота сприяла актуалізації знань педагогів про закономірності формування стосунків учасників груп та характеристики психологічної складової освітнього середовища, усвідомленню власного досвіду організації стосунків з оточуючими та поглибленню розуміння природи конструктивної та безпечної міжособистісної взаємодії.

Отже, організація конструктивної та безпечної взаємодії між учасниками освітнього процесу, формування партнерських відносин

потребує розгляду шкільного класу як системи, зокрема, аналізу та регуляції таких її характеристик, як склад, ціль, зв'язки, правила, ієрархія, кордони. Розвиток емоційно-етичної компетентності вчителя передбачає поглиблення знань та вмій щодо системного пізнання соціально-психологічної реальності шкільного класу як первинної групи.

Список використаних джерел

1. Балл Г. Сучасний гуманізм та його діалогічні орієнтири. *Психологія і суспільство*. 2006. №3. С. 7 – 31.
2. Велитченко Л. Педагогічна взаємодія як теоретико-емпіричний конструкт. Глобальні виклики педагогічної освіти в університетському просторі : матеріали III Міжнарод конгресу, 18-21 травня 2017 р. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2017. С.46-47.
3. Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» : Розпорядження Кабінету Міністрів України № 988-р від 14.12.2016 року. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npras/249613934>
4. Михальчук Ю. О. Діалогічність свідомості особистості та діалогічна взаємодія: психологічний аспект вивчення. Науковий вісник Херсонського державного університету. 2018. Вип. 3. Т.2. С.74-79.
5. Нова українська школа: poradnik dla vchytelja / Під заг. ред. Бібік Н. М. К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. 206 с.
6. Ситнік С. В. Психологія міжособистісної взаємодії фахівців соціономічних професій : дис. ... д-ра психол. н. : 19.00.01 / Південноукр. нац. пед. ун-т імені К.Д.Ушинського. Одеса, 2020. 530 с.
7. Юрченко В. М. Психічні стани людини: системний опис. Монографія. Рівне. 2006. 574 с.

Малахівська Ольга

с. Ставрове, Україна

Malakhivska, Olha

Stavrovo, Ukraine

ВИКОРИСТАННЯ ІНСТРУМЕНТІВ ІНТЕРАКТИВУ ДЛЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ЕФЕКТИВНОГО УРОКУ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Ключові слова: навчання, англійська мова, ігри, мотивація, інтерактив.

INTERACTIVE AS A MEANS OF POSITIVE MOTIVATION OF STUDENTS AT ENGLISH LANGUAGE LESSONS

Key words: learning, English, games, motivation, interactive.

Сьогодні в умовах реформування освіти в українській школі ми, вчителі, маємо бути готовими до кардинальних змін в освіті і маємо забезпечити якісний рівень знань учнів. Керуючись Законом України «Про освіту», Державною національною доктриною розвитку освіти України в XXI столітті, Концепцією загальної середньої освіти, новим Державним стандартом базової середньої

освіти [1] потрібно здійснити кардинальний перехід від традиційного інформаційно-пояснювального навчання, спрямованого на передачу готових знань, до розвивального, зорієнтованого на формування творчої компетентності в усіх сферах життя особистості.

В освіті швидко розвиваються і широко використовуються інформаційно-комунікаційні технології, які об'єднують усі сфери життя. Застосування в школах комп'ютерної техніки, інтерактивних дошок, мультимедійних проекторів, цифрових документ-камер, Wi-Fi роутерів, глобальної мережі «Інтернет» сприяє успішному використанню освітніх інтернет-ресурсів для забезпечення повноцінного навчання учнів. На уроках поєднуються досвід традиційних методів (сприймання нового матеріалу, засвоєння, осмислення, узагальнення) з інтерактивним навчанням.

За визначенням вченої Олени Пометун, «Інтерактивне навчання – це діалогове навчання, в ході якого здійснюється взаємодія вчителя і учня. Інтерактивне навчання – це спеціальна форма організації навчальної діяльності, яка має конкретну, передбачувану мету - створити комфортні умови навчання, за яких кожен учень відчуває свою успішність, досконалість, інтелектуальну спроможність, що робить продуктивним сам освітній процес» [3, с. 141].

Інтерактивна діяльність на уроках допомагає учням ставати повноправним учасником навчального процесу. У використанні інтерактивних методів важливим є те, що педагог не дає нових знань, а спонукає учасників до самостійного пошуку. Тобто при такому навчанні педагог виконує функцію помічника в роботі. Це є так званий скаффолдинг («scaffolding») - створення безпечного середовища для учнів, яке допомагає отриманню відчуття «досягнення успіху» шляхом особливої підтримки.

Впровадження в освіті інтерактивних методів навчання підвищує загальний рівень навчального процесу, підсилює мотивацію навчання і пізнавальну активність, постійно підтримує вчителів в стані творчого пошуку дидактичних інновацій, сприяє формуванню предметних і загальнонавчальних компетентностей учнів.

Якщо дітям нецікаво на уроках, то змусити їх щось робити дуже важко. Особливо, коли це стосується іноземної мови. Мені на допомогу приходять інтерактивні технології, що містять безліч ефективних вправ, які враховують навантаження та інтереси дитини.

У своїй роботі використовую цікаві дидактичні, розвиваючі ігри, пізнавальні завдання, руханки-фізкультхвилинки, інтерактивні вправи, конструктор LEGO, інтерактивне обладнання, інтернет-додатки, які мотивують дітей виконувати завдання краще і швидше, а урок проходить в ігровому форматі.

Яскравим прикладом інтеграції організованої освітньої діяльності і самостійної діяльності дітей є LEGO-технологія. Робота з конструктором LEGO дозволяє молодшим школярам у формі пізнавальної гри дізнаватися багато важливого і розвивати необхідні в подальшому житті навички. Відбувається знайомство з навколишнім світом [2, с.145]. Завдяки їй діти детально обмірковують завдання, вчать працювати в парах і мікро-групах, приходять на допомогу один одному. На заняттях відчувається творча атмосфера, активізується словниковий запас дитини, розвивається логічне та критичне мислення, формуються навички діалогічного мовлення. З використанням LEGO-цеглинок проводжу вправи для формування лексичної компетенції учнів, закріплення літер англійського алфавіту, засвоєння кольорів англійською мовою, вивчення англійських цифр, вправи-руханки. Цеглинки LEGO використовую в кінці кожного уроку для зворотнього зв'язку з дітьми. Школярі вчать оцінювати свою роботу на уроці, їм цікаво і пізнавально, вчитель отримує інформацію від своїх учнів щодо їхнього сприйняття освітнього процесу в інтерактивному вимірі.

В результаті використання цеглинок LEGO на своїх уроках зрозуміла, що учні стають активними, жваво спілкуються, вчать аналізувати, порівнювати, не бояться помилитися, підказують один одному. У школярів розвивається увага, пам'ять, спостережливість, активізується мислення. Вправи LEGO-технології розвивають дрібну моторику рук, стимулюють мовленнєвий розвиток і розумові здібності. Використовую і рекомендую всім LEGO-конструктор у процесі вивчення англійської мови.

Навчання дітей в ігровій формі через інтерактивне обладнання НУШ допомагає реалізувати в українських школах сучасні вимоги до уроку. Грамотно підібране інтерактивне обладнання для початкової школи має всі необхідні інструменти для організації ефективного та динамічного уроку, щоб утримати увагу школярів. Наприклад, використання мультимедійної панелі допомагає вчителю не лише демонструвати матеріал, а й вдало організувати взаємодію учнів з інтерактивними додатками. Розмаїття готових завдань, створених на інтернет-платформах, для опанування початкових умінь і навичок дозволяє вчителю підтримувати цікавість учнів до навчання та досягати гарних результатів.

Ефективним новим технічним засобом з використанням інформаційних технологій є інтерактивна дошка, яка поступово витісняє традиційну. В ході роботи в класі учням стає більш цікаво працювати. Особливо добре застосовуються мультимедійні додатки, які є компонентами навчально-методичних комплектів з англійської мови і базуються на основі оригінальної авторської концепції позитивної мотивації та креативного іншомовного навчання молодших школярів, в основі якої лежить діяльнісний підхід та

комунікативно-ігрова методика. Такі додатки містять посилені для учнів початкової школи завдання, які структурно і змістовно інтегровані з навчальним матеріалом підручника та націлені на краще засвоєння матеріалу.

У своїй практичній діяльності використовую та рекомендую мультимедійні додатки як допоміжний і невід'ємний засіб на уроках англійської мови в початковій школі. Їх легко завантажувати і використовувати як у класі, так і вдома.

Так, працюючи з додатком О. Карпюк «Англійська з усміхненим Семом», можна легко виконати вправи для розвитку комунікативних здібностей, систематизації та узагальнення вивченого, повторення і активізації лексичного матеріалу, засвоєння лексичних одиниць, формування навичок правильної вимови звуків англійської мови та вивчення букв, читання.

Активно використовую на уроках інтерактивну підлогу BrioLight як додатковий засіб заохочення учнів до вивчення нових слів під час опрацювання іноземної лексики. Можу з впевненістю сказати, що діти активніше повторюють і активізують вивчену лексику, відпрацьовують вживання лексичних одиниць. За допомогою таких інтерактивних вправ відбувається розвиток критичного і логічного мислення, діти швидко думають та вчаться.

Для розробки та використання інтерактивних завдань з англійської мови існує багато сучасних різноманітних вебсервісів та онлайн-платформ. Цифрові інструменти приваблюють і заохочують до вивчення іноземної мови.

Дійшла висновку, що значно підвищується ефективність навчання учнів з різнорівневої підготовкою за умови систематичного використання інтерактивних технологій у навчальному процесі в поєднанні з традиційними методами навчання та педагогічними інноваціями. Інтерактивне навчання – це ефективний спосіб засвоєння інформації, який сприяє кращій успішності учнів і є одним із напрямків модернізації освіти та необхідною умовою забезпечення повноцінних освітніх потреб учнів.

Список використаних джерел

1. Державний стандарт базової середньої освіти. Затверджено постановою Кабінету Міністрів України 30 вересня 2020 р. № 898. <https://nus.org.ua/questions/novyj-osvitnij-standart-dlya-5-9-klasiv-shho-tse-za-dokument-i-shho-vin-zminyuye/>
2. Новосельська Н. Т., Тимечко О. П. Використання LEGO-технології в освітньому просторі НУШ. ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ. Львівський національний університет імені Івана Франка «Молодий вчений». № 10 (86) жовтень, 2020 р. С. 144-146.
3. Пометун О. Енциклопедія інтерактивного навчання / Олена Пометун. – Київ: [Б. в.], 2007. – 141 с. URL: <https://nvk-licey.at.ua/ld/0/2/BTn.pdf>

Сидоренко Ярослав

м. Кропивницький, Україна

Sydorenko, Yaroslav

Kropyvnytskyi, Ukraine

РОЗВИТОК КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ УЧНІВ У КОНТЕКСТІ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

***Ключові слова:** Нова українська школа, освітні реформи, навчання, компетентність, педагогічні стандарти.*

DEVELOPMENT OF STUDENT COMPETENCIES IN THE CONTEXT OF THE NEW UKRAINIAN SCHOOL

***Keywords:** New Ukrainian school, educational reforms, training, competence, pedagogical standards.*

Україна розпочала реформування освіти у 2016 році з метою забезпечення якісної освіти відповідно до вимог сучасності. За новою програмою навчання, Нова українська школа (далі – НУШ), більше уваги приділяється розвитку компетентностей учнів. Компетентність – це сукупність знань, навичок, умінь та цінностей, необхідних для реалізації певної діяльності [1]. У цій статті розглянемо, яким чином розвиток компетентностей є важливим аспектом НУШ, та як він може сприяти успіху учнів у майбутньому.

Ключовою перевагою НУШ є перехід від передавання знань до розвитку компетентностей учнів. Замість традиційної форми навчання, у НУШ використовується підхід, коли вчитель стає наставником, що сприяє розвитку компетентностей учнів. Це означає, що учень не просто засвоює інформацію, а навчається застосовувати знання у практичних ситуаціях.

Однією з компетентностей, на яку НУШ звертає особливу увагу, є комунікативна компетентність. Це означає, що учні навчаються ефективно спілкуватися, використовуючи мову як засіб комунікації. Учні не лише навчаються говорити, але й слухати, розуміти інших та висловлювати свої думки [3]. Ця компетентність є важливою для подальшої успішної соціальної та професійної діяльності учнів. У навчальному процесі використовуються різноманітні методи та прийоми, такі як ігри-вправи, дискусії, проекти, що сприяють розвитку комунікативних навичок [2].

Ще одна важлива компетентність – це критичне мислення. Нова українська школа ставить перед собою завдання виховати критично мислячих учнів, які зможуть самостійно аналізувати інформацію, робити висновки та приймати рішення на основі обґрунтованих аргументів [4]. Для розвитку цієї компетентності використовуються різноманітні методи та прийоми, такі як аналіз текстів, дискусії, розв'язання задач.

Також у НУШ велика увага приділяється розвитку творчої компетентності. Учні навчаються застосовувати знання та вміння у практичних ситуаціях, розробляти та реалізовувати власні проекти, використовуючи творчі підходи [7]. Розвиток творчих здібностей учнів дозволяє їм проявляти ініціативу, розвивати самостійність та творчу яву.

Однією з особливостей НУШ є індивідуальний підхід до кожного учня. Використовуючи цей підхід, вчителі намагаються враховувати індивідуальні особливості кожного учня та його потреби у розвитку певних компетентностей [6]. Індивідуальний підхід дозволяє вчителю краще розуміти учня та допомагати йому у розвитку, забезпечує зростання мотивації до навчання та покращення результатів учнів.

НУШ також ставить перед собою завдання формувати громадянську компетентність учнів. В освітньому процесі акцентується увага на вихованні патріотизму, поваги до культурної спадщини, умінні співпрацювати та взаємодіяти з оточуючим середовищем, бути свідомими громадянами та виконувати свої громадянські обов'язки [8].

Незважаючи на те, що НУШ вже дала перші результати, вона ще далека від ідеальної. Один з головних викликів, який стоїть перед НУШ, – це відповідне забезпечення її реалізації на практиці. На жаль, залишається багато проблем з відповідним ресурсним забезпеченням закладів освіти. Для досягнення успіху у впровадженні НУШ необхідна взаємодія різних стейкхолдерів, включаючи державні органи, вчителів, учнів, батьків та суспільство загалом. Важливо забезпечити не тільки матеріально-технічну базу навчальних закладів, а й інформаційні технології, які стануть одним з ключових елементів реалізації НУШ. Сьогоднішній світ увійшов у цифрову епоху, тому для забезпечення якісної освіти необхідно мати доступ до сучасних інформаційних технологій та платформ, які дозволять вчителям та учням ефективно взаємодіяти та отримувати необхідні знання.

Іншим викликом є недостатня кількість підготовлених вчителів, які були б здатні реалізувати нові підходи до навчання. Для успішної реалізації НУШ необхідно забезпечити підвищення кваліфікації вчителів та навчання нових методів та підходів до навчання, які відповідали б вимогам НУШ [5].

У світлі вищезазначених викликів необхідно підкреслити, що НУШ має великий потенціал для покращення освітнього процесу в Україні та забезпечення якісної освіти для молодого покоління. Вона дозволяє краще відповідати на сучасні виклики та вимоги до освіти, формувати позитивні якості учнів та сприяти їх розвитку. І хоча ще не все ідеально, робота над вдосконаленням нової української школи триває, і вона має всі шанси стати успішним кроком у зміцненні освіти в Україні.

Список використаних джерел

1. Нова українська школа. URL: <https://nus.org.ua/>
2. Нова українська школа: досвід впровадження та рекомендації. URL: <https://www.promoteukraine.org/nova-ukrayinska-shkola-dosvid-vprovadzhennya-ta-rekomendatsiyi/>
3. Нова українська школа: як це працює і чого очікувати. URL: <https://osvitoria.media/ua/novini/nova-ukrayinska-shkola-yak-tse-pratsyuye-i-chogo-ochikuvati/>
4. Нова українська школа: якісна освіта для кожної дитини. URL: https://zik.ua/novyny/nova_ukrainska_shkola_yakisna_osvita_dlya_kozhnoi_dyty_709259
5. Оцінка педагогічної компетентності вчителів: порівняльний аналіз зарубіжного та українського досвіду: науково-аналітичний звіт. URL: https://iea.gov.ua/wp-content/uploads/2020/01/PedKomp-UA_2020_FINAL.pdf
6. Про внесення змін до Положення про Нову українську школу: Наказ Міністерства освіти і науки України від 10.02.2021 № 151. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0236-21#Text>
7. Стратегія розвитку освіти в Україні до 2030 року. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/strategiya-rozvitku-osviti-v-ukrayini-do-2030-roku.pdf>
8. Як працює Нова українська школа в Україні та що з неї вийшло за 4 роки. URL: <https://nv.ua/ukr/ukraine/events/nova-ukrajinska-shkola-yak-pracyue-ta-chogo-dosyagnula-za-chotiri-roki-50124637.html>

Тихонов Євгеній

м. Конотоп, Україна

Tykhonov, Yevhenii

Konotop, Ukraine

ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ ОСВІТНИХ ІНСТРУМЕНТІВ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛЯ НУШ

Ключові слова: інновації, освітній інструмент, НУШ, вчитель, технологія.

USE OF MODERN EDUCATIONAL TOOLS IN THE PROFESSIONAL ACTIVITIES OF TEACHERS OF NUSH

Key words: innovation, educational tool, NUS, teacher, technology.

Реформування освіти України в напрямку інтеграції в європейський освітній простір передбачає розробку та впровадження інноваційних освітніх систем і технологій. Згідно Закону України «Про освіту» ст. 51. серед професійних компетентностей педагогічного працівника є практичні вміння застосування сучасних методів і технологій навчання [5].

Дж. Дьюї писав: «Якщо ми будемо навчати наших дітей сьогодні так, як це робили вчора, то ми ризикуюмо відібрати у них завтра». Інновації самі

не народжуються, вони виникають як результат наукових пошуків, спроб, досліджень, передового педагогічного досвіду та експериментів [4]. Сучасне суспільство живе у занадто бурхливому світі, де з неймовірним прогресом розвиваються інноваційні, інформаційні, комунікативні і різні наукові технології. Неможливо оминати й освіту в цьому запитанні. Немає сумніву в тому, що освітній процес потребує від нас, освітян, можливості подолати ці новітні виклики. Уже сьогодні ми готуємо наших дітей (учнів, студентів) до щасливого завтра.

Впровадження сучасних технологій в освітній процес є однією з найбільш важливих тенденцій розвитку освіти. Вони сприяють його інтенсифікації, збільшують швидкість та якість сприйняття, розуміння та засвоєння знань учнями. Процес навчання стає більш мобільним, диференційованим та індивідуальним. Освітні інструменти стають все більш важливими в професійній діяльності вчителя НУШ (Нової української школи). Використання сучасних технологій і програмного забезпечення в освіті може підвищити якість навчання та забезпечити студентам і учням інтерактивне та цікаве навчання [3, с. 419].

Деякі з таких інструментів включають:

1. **Електронні підручники та онлайн-курси:** вони забезпечують студентам доступ до різних джерел інформації та матеріалів для навчання, включаючи відеоуроки, тестування, інтерактивні завдання та ігри, графічні матеріали. Ці інструменти можуть бути використані вчителем для підвищення якості навчання та створення більш ефективних уроків.

2. **Системи онлайн-комунікації та відеоконференції:** вони дозволяють вчителю та студентам спілкуватися та обмінюватися думками та ідеями. Це допомагає вчителю підтримувати зв'язок зі студентами, навіть якщо вони знаходяться в різних місцях. Серед таких систем та платформ можна виокремити: Zoom (платформа для відеоконференцій, в якій можна проводити онлайн-уроки, зустрічі та конференції, ділитися екраном та відправляти повідомлення, здійснювати записи); Google Meet (сервіс для відеоконференцій, що дозволяє проводити онлайн-уроки, конференції та зустрічі в режимі реального часу); Skype, Microsoft Teams тощо.

3. **Інструменти для аналізу даних та оцінювання студентів:** вони допомагають вчителю збирати та аналізувати дані про студентів, їх прогрес та розвиток, що дозволяє вчителю виявити слабкі місця та підвищити ефективність навчання. Найбільш популярними сервісами для оцінювання здобувачів освіти вважаються ClassTime, Google Forms, Kahoot!, Quizlet, Edmodo та багато інших [1].

4. **Інтерактивні дошки та технології розширеної реальності:** ці інструменти дозволяють вчителю створювати більш інтерактивні уроки та

залучати увагу студентів до навчального матеріалу (Miro, Padlet, Lino, Trello) [1].

5. **Ігрові технології** є однією з унікальних форм навчання, яка дозволяє зробити цікавим й захоплюючим вивчення предметів, активізує увагу, підвищує інтерес до навчання, покращує взаємодію між педагогом і здобувачем освіти.

6. **Квести** – це інтелектуальне змагання з елементами рольової гри, основою якого є послідовне виконання заздалегідь підготовлених завдань командами або окремими учасниками [2]. Це така форма навчання, яка поєднує у собі спортивні навички, логічне і критичне мислення, і звичайно ж, креативність, винахідливість, оригінальність та можливість заявити про себе. Квест допомагає учню знаходити необхідну інформацію, надавати її аналізу, систематизувати та розв'язувати завдання, мотивує школярів до навчання.

Вищезазначений перелік – це далеко не всі освітні інструменти, якими може користуватися педагог. Їх просто неймовірна кількість. Освітні інструменти створюють учителю нові можливості, дозволяючи разом із учнем отримувати задоволення від захоплюючого процесу спілкування та пізнання. Вони сприяють автоматизації більшої частини роботи педагога, вивільняючи людський ресурс на пошук, спілкування, індивідуальну роботу з учнями, уможлиблюють отримання миттєвого зворотнього зв'язку, покращують ефективність управління освітнім процесом та освітою в цілому [6, с. 23-24].

Вчителі XXI століття повинні іноді «стрибати вище голови», використовуючи щось нове й цікаве у навчальному процесі. Задля того, щоб досягти таких успіхів необхідно діяти – сміливо сприймати нові виклики і долати їх, докладати неабияких зусиль, прагнень, креативу і можливостей, використовувати якомога більше інноваційних технологій навчання (ігрові й проєктні технології, ІКТ, технології інтерактивного навчання тощо), ознайомлюватися з різними платформами, онлайн-інструментами і програмами для навчання, долучатися до цікавих вебінарів тощо. Світ прогресує! Тому зараз просто необхідні вчителі, які здатні критично, творчо й креативно мислити, і у той же час об'єднувати. Незважаючи на те, що учні й студенти, яких педагоги навчають, це близько 30-40% нашої країни – це 100% нашого майбутнього!

Список використаних джерел

1. 200 сучасних інструментів для навчання і викладання. URL: [сучасні_інструменти_для_навчання_і_викладання](#)
2. Квест (змагання). *Wikipedia* : вебсайт. URL: [https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D0%B2%D0%B5%D1%81%D1%82_\(%D0%B7%D0%BC%D0%B0%D0%B3%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D0%B2%D0%B5%D1%81%D1%82_(%D0%B7%D0%BC%D0%B0%D0%B3%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F)) (дата звернення: 29.03.2023)
3. Ковбасюк Т., Паніна Л. Використання сучасних освітніх інструментів для підвищення рівня цифрової компетентності педагога НУШ. *Критичне мислення в*

epochu токсичного контенту : зб. ст. VIII міжнар. наук.-метод. конф. Київ : Центр Вільної Преси, Академія української преси, 2020. 494 с.

4. Пометун О. І., Пироженко Л. В. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання : наук.-метод. посіб. Київ : А.С.К., 2004. 192 с.

5. Про освіту: Закон України від 05 вер. 2017 р. № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>

6. Проект Цифрова адженда України – 2020 («Цифровий порядок денний» – 2020) Концептуальні засади (версія 1.0). Грудень, 2016. URL: <https://uccr.org.ua/uploads/files/58e78ee3c3922.pdf>

Яроменко Вікторія

м. Одеса, Україна

ORCID: 0000-0003-1119-4907

Yaromenko, Viktoriya

Odesa, Ukraine

АКСІОЛОГІЧНА СКЛАДОВА СУЧАСНОГО ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Ключові слова: освітній простір, цінності, аксіологія, нова українська школа.

AXIOLOGICAL COMPONENT OF THE MODERN EDUCATIONAL SPACE OF THE NEW UKRAINIAN SCHOOL

Key words: educational space, values, axiology, new Ukrainian school.

Основною тенденцією розвитку сучасного світу визначено глобалізаційні процеси. Саме вони впливають на розвиток освіти і науки, виробництва, культури та духовності.

Глобалізація впливає на розвиток сучасного суспільства – суспільства знань. А це, в свою чергу, вимагає пошуку нових підходів до подальшого розвитку освіти. Адже саме вона найбільшою мірою визначає успішність націй та регіонів, тому стає предметом особливої уваги національної та міжнародної політики.

Актуальність дослідження зумовлена процесами реформування сучасної української освіти, у яких ціннісний вибір постає одним із визначних чинників.

Мета – визначення основних ознак сучасного освітнього простору Нової української школи та можливостей для формування у ньому ціннісних систем педагога та учня.

Ми погоджуємось з твердженням С. Гуткевич та І. Оніщенко про те, що сучасний освітній простір представляє собою «об'єднання національних

освітніх систем різного типу і рівня, що значно різняться за філософськими та культурними традиціями, цілями і завданнями та якісним станом». Разом з тим вони акцентують увагу на тому, що з одного боку його «завичай порівнюють з єдиним організмом, який формується за наявності в кожній освітній системі у глобальному та світовому аспектах глобальних тенденцій, а з другого – збереження національних особливостей» [2, с. 7]. Саме в наш час світовий освітній простір визначається як цілісна система та формується під впливом загальносвітових змін, однак при цьому зберігає власну різноманітність і ідентичність.

У дослідженні А. Цимбалару дефініція «освітній простір» розглядається як «педагогічна реальність, у якій відбувається зустріч, взаємодія, осмислення і пізнання особистістю оточуючих її елементів-носіїв культури, що забезпечує суб'єктивізацію і прогресивний розвиток об'єктів» [5, с. 45]. В умовах реформування освіти в Україні ця реальність потребує змін.

З 2018 року Міністерство освіти і науки України спільно з Міністерством розвитку громад та територій України для модернізації шкільної інфраструктури реалізують проєкт «Новий освітній простір». Він представляє собою конгломерат креативного дизайну та енергоефективної будівлі, використання сучасного обладнання, швидкісного інтернету та Wi-Fi, безбар'єрного доступу до отримання знань. Саме в такому просторі реалізується концепція Нової української школи – школи, яка буде не лише давати знання, а й формувати вміння застосовувати їх у повсякденному житті. А це вимагає переосмислення і кардинальної зміни підходів до навчання і змісту освіти.

Одним із концептів НУШ визначено реалізацію компетентнісного підходу, сутність якого полягає в тому, що «знання та вміння, взаємопов'язані з ціннісними орієнтирами учня, формують його життєві компетентності, потрібні для успішної самореалізації у житті, навчанні та праці» [1, с.10].

В свою чергу аксіологічний (від грець. *ἀξιος* – гідний, цінний) підхід спрямовує педагогів, учнів, батьків на свідоме розуміння цінностей власного існування та існування інших людей.

Взагалі, педагогічна аксіологія – розділ знань про цінності освіти, їх природу, функції, структуру, взаємозв'язки. Згідно з цією дефініцією саме педагог є основною фігурою, що «створює ситуації аксіологічного змісту в процесі навчального діалогу, гри, комунікативного тренінгу на основі свободи вибору, можливості повноцінного обговорення пропонуваніх варіантів, відсутності тиску й авторитарності» [3, с.82].

У Новій українській школі саме учитель стає основним носієм цінностей. Його вихованці, завдяки залученню до морально-етичного,

національного та загальнолюдського досвіду, формуванню ціннісних орієнтацій особистості будуть здатні протистояти зовнішнім і внутрішнім викликам. Тож зрозуміло, що аксіосфера сучасного педагога – це унікальне духовне утворення, яке включає все розмаїття цінностей і ціннісних орієнтацій, необхідних для існування у професії та в житті.

Також важливо зазначити те, що аксіосфера сучасного вчителя є засобом саморозвитку його особистості, завдяки якому відбувається пошук нових ресурсів для організації освітнього процесу та впровадження інновацій.

Нова українська школа заснована на філософії дитиноцентризму, тобто осмисленні того, що «навчання і виховання має стати максимально наближеним до сутності учня, його здібностей та планів на майбутнє» [4, с.122]. На сьогодні в освіті передусім враховуються інтереси і здібності дитини, беруться до уваги її погляди, потреби, індивідуальні особливості.

Саме через втілення в освітній процес ідеї дитиноцентризму здійснюється всебічний розвиток учня, формуються компетентності, життєві та соціальні навички. В свою чергу в процесі освітньої діяльності створюється і система цінностей дитини. При цьому враховується її суб'єктивний досвід, забезпечується гармонійний розвиток та радість пізнання. Водночас надаються можливості для самоактуалізації кожного учасника освітнього процесу.

Отже, аксіологічні складова є важливою складовою сучасного освітнього простору Нової української школи, який спрямований на створення умов для формування аксіосфери вчителя і учнів через реалізацію компетентнісного і аксіологічного підходів та, одночасно, сприяє їх саморозвитку, розкриттю індивідуального потенціалу і особистісному зростанню.

Список використаних джерел

1. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. URL: <http://mon.gov.ua/%D0%9D%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%B8%202016/12/05/konceptziya.pdf>
2. Гуткевич С.О. Оніщенко І.Г. Світовий освітній простір: тенденції та перспективи розвитку в умовах глобалізації : монографія. К.: НТУУ «КПІ», 2014. 205 с. URL: <https://dspace.nuft.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/20824/3/254.pdf>
3. Суріна, Г. (2019). Модель «Аксіологічні засади діяльності сучасного педагога». Вересень, Т.2, 3-4 (82-83). URL: <https://september.moippo.mk-ua/index.php/sept/article/view/40>
4. Сидоренко В. Концептуальні засади Нової української школи: ціннісно-світоглядний аспект / Професійний розвиток фахівців у системі освіти дорослих: історія, теорія, технології: збірник матеріалів III-ї Всеукраїнської Інтернет-конференції 18 квітня 2018 р. м. Київ. У 2-х частинах: Ч.1. / наукова редакція,

упорядкування: В.В.Сидоренко, Я.Л.Швень. К.: Агроосвіта, 2018. С. 121-128.
URL: <http://surl.li/gwbww>

5. Цимбалару А. Д. Компонентно-структурний аналіз поняття «освітній простір» 2009. URL: <https://uej.undip.org.ua/index.php/journal/article/view/150/108>

Науковий керівник:

Букач М. М., доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри філософії

КЗВО “Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради”

МОДЕРНІЗАЦІЯ ВІТЧИЗНЯНОЇ ОСВІТИ: РІВНІСТЬ, ДОСТУПНІСТЬ, ОСОБЛИВІСТЬ

Горбаньова Вікторія
м. Одеса, Україна

Gorbanova, Viktoriia
Odesa, Ukraine

ВИКОРИСТАННЯ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ В УСТАНОВАХ ОСВІТИ ЯК ОДНОГО З МЕТОДІВ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ

Ключові слова: дистанційне навчання, інтернет-технології навчання, цифровізація освіти, мобільне навчання, цифрова трансформація.

USE OF DISTANCE LEARNING IN EDUCATIONAL INSTITUTIONS

AS ONE OF THE METHODS OF DIGITAL TRANSFORMATION

Keywords: distance learning, Internet learning technologies, digitalization of education, mobile learning, digital transformation.

Наразі динамічно змінилася ситуація в Україні, пов'язана з епідемією коронавірусу COVID-19 та військовою агресією. Галузь освіти також зазнала змін.

Багато суб'єктів почали активно використовувати віддалений формат роботи. Одним із активних учасників цього процесу є сектор освіти. Навчальний процес використовує мультимедійну підтримку, навчальні заняття стали проводитись з використанням комунікаційних технологій, які допомагають налагодити процес дистанційно, не знаходячись поряд один з одним, але забезпечуючи повноцінне засвоєння матеріалу.

Цифрові технології, цифрова економіка і нові вимоги до кадрів, які породжуються ними, цифрове покоління, що має особливі соціально-психологічні характеристики, є основними факторами побудови цифрового освітнього процесу та навчання.

Перед професійними освітніми організаціями постало питання, який метод навчання обрати, який дозволить працювати в ситуації, що склалася в суспільстві. Методи – це основа будь якого процесу, в тому числі і навчального. Цілі будуть досягнуті, якщо правильно обрати шлях, засоби та форми досягнення мети.

Методи навчання, які будуть використанні для досягнення результату, будуть варіюватись залежно від багатьох обставин та умов перебігу процесу навчання, але принципово залишатися незмінними. І якщо умови глобально змінилися за рахунок цифрових технологій, то педагогу потрібно вміти та бути готовим їх застосовувати та користуватися ними.

Основним трендом розвитку інформаційного суспільства на сьогоднішній день є цифровізація, поняття якого можна трактувати як перетворення інформації на цифру, і при цьому як управлінську, інфраструктурну, культурну, поведінкову складову змісту освіти.

Цифровізація освіти полягає у плавному та результативно-ефективному використанні сучасних технологій для переходу до націленого на результат та персоналізованого освітнього процесу.

Щоб розв'язати задачі цифровізації, освіті необхідно пройти через цифрову трансформацію.

Цифровізація в освіті відкриває можливості:

- студентам – доступ до найсучасніших освітніх ресурсів у світових масштабах;

- педагогічним працівникам – автоматизація контролю виконання завдань, формування індивідуальної освітньої траєкторії.

Ядром інноваційних освітніх відносин стає не викладач, а той, хто навчається. З'являється можливість скорочення паперової роботи, учні можуть працювати у віртуальних групах, активно використовується електронна пошта, вебінари, уроки-ефіри, різні програми Google Classroom, Zoom, Google Meet та месенджери WhatsApp, Viber, Telegram, Skype, Facebook Messenger, навчальне середовище на базі Moodle.

Затребуваною технологією стала методика «мобільне навчання», за допомогою якої можна користуватись навчальною інформацією з персональних цифрових пристроїв (планшети, смартфони тощо). Більшість стилів навчання перетворюється на цифрову систему освіти, що формує нові освітні відносини.

Але також є проблеми дистанційного навчання: негативний вплив на здоров'я, відсутність активної фізичної діяльності; в абонентів існує різниця доступу в інтернет, технології гаджетів, через це виникає нерівність.

У чистому вигляді цифровізація не повинна і не може бути спрямована на стовідсоткове заміщення суб'єкт-суб'єктної взаємодії педагога та студента під час освітнього процесу, проте в особливих випадках, при гнучкій, добре продуманій організації, здатна до автономного функціонування. Цифровізація освіти дозволяє зробити його гнучкішим, що призводить до виникнення різних інноваційних форм. Успіх дистанційного навчання багато в чому залежить від здатності педагога реалізовувати інтерактивні форми, налагоджувати контакт зі студентом у нестандартних умовах.

Насамкінець треба сказати, що цифрові технології не стоять на місці, розвиваючись з кожним днем. І, незважаючи на непросту ситуацію в країні, безліч ресурсів і програм дозволяють не лише підтримувати, а й підвищувати ступінь продуктивності в освітньому процесі, робити його цікавим для

студентів, мотивувати їх до активної пізнавальної діяльності, що, безумовно, дає можливість отримати якісну освіту.

Список використаних джерел

1. Іщенко А. Ю. Національна платформа цифрової освіти як пріоритетний інструмент оновлення вітчизняної освітньої системи [Ел. ресурс]/ А. Ю. Іщенко // Національний інститут стратегічних досліджень – <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/gumanitarniy-rozvitok/nacionalna-platforma-cifrovoi-osviti-yak-prioritetnyi>
2. Наказ МОН України №1115 від 08.09.2020 р. «Деякі питання організації дистанційного навчання (zareestrovano v ministerstvi yustitsii Ukraini №941/35224 від 28.09.2020 року».
3. Наказ МОН України від 25.04.2013 № 466 «Про затвердження Положення про дистанційне навчання» (Zareestrovano v Ministerstvi yustitsii Ukraini 30 kvitnya 2013 r. za № 703/23235).
4. Освіта України в умовах воєнного стану. Інноваційна та проєктна діяльність: Науково-методичний збірник/ за загальною ред. С. М. Шкарлета. Київ-Чернівці «Букрек». 2022. 140 с.
5. Технології дистанційного навчання: методологія створення та супроводу навчальних курсів : навч. посіб. / Прокопенко А. І. та ін. Харків : ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2019. 81 с.

Гриценчук Олена

кандидат педагогічних наук

м. Київ, Україна

ORCID: 0000-0003-3173-7649

Olena Hrytsenchuk

PhD in Pedagogics

Kyiv, Ukraine

**ОРГАНІЗАЦІЯ БЕЗПЕКИ ТА КОНФІДЕНЦІЙНОСТІ
У ІНФОРМАЦІЙНО-ЦИФРОВОМУ
НАВЧАЛЬНОМУ СЕРЕДОВИЩІ У НІДЕРЛАНДАХ**

Ключові слова: інформаційно-цифрове навчальне середовище, освіта Нідерландів.

**ORGANIZATION OF SECURITY AND PRIVACY
IN THE INFORMATION-DIGITAL EDUCATIONAL ENVIRONMENT
IN THE NETHERLANDS**

Keywords: information and digital learning environment, education in the Netherlands.

Використання інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) в навчально-виховному процесі вимагає забезпечення конфіденційності та безпеки всіх його учасників.

Проблема розбудови цифрового навчального середовища відображена у працях сучасних вітчизняних вчених В. Бикова, А. Гуржія, Ю. Жука, С. Іванової, І. Іванюк, В. Лапінського, Е. Машбиця, Н. Морзе, О. Овчарук, С.

Семерікова, О. Співаковського, О. Соколюк, Н. Сороко, О. Спіріна, Ю. Триуса та ін. Серед зарубіжних дослідників, які досліджують дану проблему слід назвати Дж. ван Браака, Дж.Тоундера, Дж.Вогта, П. Фіссера [1-5]. У своїх роботах вчені досліджують теоретичні та практичні аспекти розвитку цифрового середовища, серед яких важливим є питання безпеки.

Серед розвинених країн Нідерланди є визнаним світовим лідером у галузі цифрових технологій та має багатий досвід щодо їх впровадження у процес освіти. Як зазначено у звіті Національного конгресу з питань інформаційної безпеки та конфіденційності в галузі освіти, що пройшов у м. Ньюейген, (2019 р.) наголошується, що сучасна школа сьогодні має приділити особливу увагу питанням інформаційної безпеки [6].

До основних ризиків у цифровому навчальному середовищі експерти фонду Kennisnet (Нідерланди, <https://www.kennisnet.nl>), які працюють над забезпеченням ефективного та безпечного функціонування шкіл у цифровому навчальному середовищі, відносять такі:

- витік даних, внаслідок якого конфіденційна інформація потрапляє у чужі руки;
- навмисне порушення роботи засобів ІКТ;
- маніпулювання даними, викрадення даних;
- заволодіння або зловживання засобами ІКТ.

Необхідно зменшити ризики, з якими стикається школа, вдавшись до ряду організаційних і технічних заходів. Серед організаційних, важливими є:

- чітке і глибоке розуміння цифрового середовища, в якому відбувається навчально-виховний процес;
- відповідальність педагогічних працівників;
- підтримка безпеки та конфіденційності фахівцем;
- поінформованість про ризики, запобігання їм та шляхи розв'язання проблем всіх учасників навчально-виховного процесу.
- До технічних заходів відносяться:
- шифрування конфіденційної інформації та використання паролів для цифрових пристроїв
- своєчасне оновлення програм і додатків;
- створення резервних копій;
- контроль за доступом до систем і файлів;
- додаткова перевірка через 2-факторну аутентифікацію;
- безпечне підключення до інтернету.

Завдяки цим заходам закладається основа для ефективної безпеки цифрового середовища в школі.

Опікуючись питаннями цифрової безпеки молоді, Міжнародний союз зв'язку (МСЗ) створив рекомендації з порадами для педагогів щодо захисту дітей у цифровому середовищі. Ресурс «7 порад для вчителів, як навчити учнів безпечної поведінки в Інтернеті» розкриває важливі аспекти навчання у цифровому середовищі навчального закладу та поведінки у такому середовищі. Ознайомитись з ресурсом можна за посиланням на сайті <https://nus.org.ua>.

Міністерство науки і освіти України у 2021 р. розробило рекомендації щодо безпеки дітей у цифровому просторі для освітян, в яких розкриваються теми прав людини у цифровому середовищі, електронна участь в ухваленні рішень, збереження здоров'я під час роботи з цифровими пристроями, механізми захисту прав, що порушуються в інтернеті, шляхи отримання допомоги та підтримки, інші [7].

Досвід і практичні розробки освітньої спільнот Нідерландів, можуть стати корисними вітчизняним фахівцям для подальшого розв'язання проблеми цифрової безпеки, створенню рамкових орієнтирів для розбудови ефективного та безпечного інформаційно-цифрового навчального середовища.

Список використаних джерел

1. Биков В. Ю., та ін. Теоретико-методологічні засади інформатизації освіти та практична реалізація інформаційно-комунікаційних технологій в освітній сфері України, Монографія, Компрінт, м. Київ, Україна, 2019.
2. Гуржій А. М., Лапінський В.В., та Карташова Л.А., Електронні освітні ресурси як суспільне явище, “Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми”, No 44, с. 14-22, 2016.
3. Овчарук О.В. та ін., Розвиток інформаційно-комунікаційної компетентності вчителів в умовах хмаро орієнтованого навчального середовища: методичний посібник. Київ, Україна: Літера ЛТД, 2019.
4. P. Fisser, J. Voogt, J. Tondeur, and J. van Braak, “TPACK: kennis en vaardigheden voor ICTintegratie”, Weten Wat Werkt en Waarom”, Kennisnet. Zoetermeer, vol. 2, no. 2, pp. 22-29, juni 2013. [Ел. ресурс]. Доступно: https://www.kennisnet.nl/app/uploads/kennisnet/publicatie/4w/4w_magazine_2013-2.pdf.
5. Ovcharuk O., Ivaniuk I., Soroko N., Gritsenchuk O., and Kravchyna O., “The use of digital learning tools in the teachers' professional activities to ensure sustainable development and democratization of education in European countries”, in E3S Web of Conferences, 166 (10019), 2020. [Ел. ресурс].
6. Звіт Національного конгресу з питань інформаційної безпеки та конфіденційності в галузі освіти, Нідерланди, 2019. [Ел. ресурс]: <https://www.kennisnet.nl/artikel/verslag-landelijk-congres-ibp-in-het-onderwijs-2019/>. Дата звернення: Лист.11,2019.
7. Рекомендації для проведення закладами освіти додаткових профілактичних заходів серед дітей та інформування батьків щодо компетентностей безпечної поведінки у цифровому середовищі. Додаток до листа МОН України від 10.03.2021 р. №1/9-128.

Дікова-Фаворська Олена

доктор соціологічних наук, професор

м. Житомир, Україна

ORCID: 0000-0002-1600-6875

Dikova-Favorska, Olena

Dr Habil (Sociology), Professor

Zhytomyr, Ukraine

ІНКЛЮЗИЯ В БАЗОВІЙ СЕРЕДНІЙ ШКОЛІ: ІНФОРМАЦІЯ ДЛЯ РОЗДУМІВ

Ключові слова: *інвалідність, спеціальна освіта, інклюзивне навчання, біографічний метод.*

INCLUSION IN SECONDARY SCHOOL: FOOD FOR THOUGHT

Keywords: *disability, special education, inclusive education, biographical method.*

За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ) в світі налічується більше 200 млн. дітей з різними формами функціональних обмежень здоров'я. Найпоширеніші з них це:

- діти з порушеннями мовлення,
- діти, що мають ускладнення з навчанням, яке обумовлено затримкою психічного розвитку,
- діти з ментальними порушеннями,
- діти з порушенням зору,
- діти з порушеннями опорно-рухового апарату,
- діти з порушеннями слуху,
- діти з комбінованими (важкими та множинними) порушеннями.

До цієї невтішної статистики необхідно додати кількість дітей, які отримали каліцтва та травми внаслідок російсько-української війни. Проте доступ до формування цих показників, на жаль, неможливий.

Інвалідність, зокрема дитяча, складна та соціально значима проблема. Адже дитина з глибокими формами уражень, має значні обмеження життєдіяльності, які призводять до соціальної дезадаптації, пов'язаної із затримкою розвитку, порушенням соціалізації, відсутністю самоконтролю за власною поведінкою, обмеженням в доступі до навчання та трудової діяльності в майбутньому.

Спеціальна освіта, що мала розгалужену мережу за радянських часів, демонструвала добре оснащені, відповідно до нозологій своїх вихованців, навчальні та виробничі бази, у своєму штаті мали необхідну кількість фахівців як педагогічних, так і медичних. Вчителі володіли методиками, розуміли специфіку стану своїх учнів, мали відповідне обладнання для організації навчального процесу. Всі ці досягнення та переваги неможливо не відзначити,

проте найгострішою в системі спеціальної освіти залишалася проблема відірваності дитини від родини, порушення сімейної соціалізації, що у майбутньому негативно впливало на життєдіяльність людини з інвалідністю.

Тому, абсолютно обґрунтованим було обрано фокус освітньої політики держави на організацію інклюзивного навчання в закладах середньої освіти, який був закріплений законодавчо у 2017 році з прийняттям Закону про освіту [1].

Інклюзивне навчання є перспективною формою роботи, тому що інтеграція учня з функціональними обмеженнями здоров'я у масовій школі має не тільки навчальний, а, першу чергу, соціальний характер. Соціальна технологія інклюзії передбачає не стільки і не тільки навчання дітей з функціональними обмеженнями здоров'я, саме в закладі освіти формується нова культура взаємодії однолітків, коли відмінність дітей визнається, приймається, налагоджуються нові соціальні зв'язки, набуваються нові комунікаційні практики.

Таким чином, в реалізації моделі інклюзивного навчання окреслюємо наступні пріоритети:

- залучення всіх учнів класу до соціальної взаємодії;
- через використання необхідних методик та формування сприятливого середовища, долаються адаптаційні когнітивні та поведінкові кризи, що пов'язані з різним рівнем підготовки та здатністю, спроможністю до навчання, а також таких, що обумовлені явною, або латентною відчуженістю учня в зв'язку з відсутністю досвіду перебування в колективі однолітків.

З метою вивчення ситуації, що склалася в середній ланці закладів середньої освіти, саме у реалізації завдань інклюзії було проведено дослідження серед слухачів курсів підвищення кваліфікації Одеської Академії неперервної освіти у термін з 16 січня по 12 квітня 2023 року.

Респондентами виступали вчителі української мови та літератури (n= 438 осіб). Ми обрали експертів, які можуть дати оцінку стану впровадження інклюзії в середній школі, яка має свої особливості. Адже учні 5 класів вже мають досвід спільного навчання, але під керівництвом одного вчителя.

Нами було використано метод аналізу документів – респондентам пропонувалося написати есе, в яких вони мали описати власний досвід викладання в інклюзивному класі, окреслити проблемні позиції, визначити власний рівень методичної, психологічної та емоційної готовності до роботи у зазначеному форматі. Окрема увага надавалася визначенню рівня готовності закладу освіти до реалізації концепції інклюзії.

Аналіз матеріалів дозволив зробити наступні висновки:

1. В цілому, вчителі 5-их класів готові до роботи в інклюзивному форматі як психологічно, так і організаційно, проте відчувають невпевненість у володінні відповідними методиками.
2. Більшість респондентів демонструють високий рівень емпатії до учнів, що мають функціональні обмеження здоров'я.
3. Третина опитаних відзначає колегіальність співпраці з асистентом, що позитивно впливає на результати навчання.
4. Майже половина респондентів наголошує на проблемі оцінювання учнів з вадами здоров'я, де особливо складною категорією визначають учнів з ментальними порушеннями.

Окремо необхідно зазначити, що представлені роботи містили цікаві кейси з практичного досвіду вчителів. Три роботи – рефлексія батьків учнів з функціональними обмеженнями здоров'я – вчителів інклюзивних класів.

Щодо питання готовності закладів впровадження інклюзивного навчання, то при аналізі вдалося визначити дві тенденції:

1. Сільські школи не мають облаштованого середовища, що пояснюється скороченим фінансуванням, хоча мова йде не про період війни, а про 5 років після прийняття Закону про освіту, в якому регламентовано масовий старт впровадження інклюзивного навчання.
2. Заклади середньої освіти, які системно організували інклюзивне навчання працюють командно, мають необхідне обладнання та облаштований простір, вибудували партнерську взаємодію з батьками учнів, що мають вади здоров'я.

Отже, інклюзивне навчання – соціальна технологія та педагогічна інновація, яка має потужний соціальний ресурс, забезпечуючи учнів умовами для повноцінної соціалізації, формування власної життєвої стратегії, що надає можливості сформувати соціальні зв'язки та комунікаційні практики. Проте успішність інклюзії можлива за умов високого професіоналізму тих, хто навчає, створення безбар'єрного середовища, командної роботи колективу педагогів та учнів, а також партнерства з батьками.

Список використаних джерел

1. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. Дата оновлення: 13.12.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення 10.04.2023)

Заварова Наталія

м. Одеса, Україна

ORCID: 0000-0001-8395-9003

Zavarova, Nataliia

Odesa, Ukraine

**СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ПІДТРИМКА
ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ
В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ**

***Ключові слова:** соціально-педагогічна діяльність, соціально-педагогічні технології, інклюзивне навчання, соціально-педагогічна допомога.*

**SOCIAL AND PEDAGOGICAL SUPPORT FOR CHILDREN
WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS UNDER MARTIAL LAW**

***Key words:** social and pedagogical activity, social and pedagogical technologies, inclusive education, social and pedagogical support.*

Однією із функцій соціального педагога в закладі загальної середньої освіти, як члена команди психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами є соціально-захисна. Одним з завдань соціально-педагогічної діяльності щодо реалізації зазначеної функції є соціально-педагогічна підтримка дитини з особливими освітніми потребами [1].

Соціально-педагогічна підтримка – це комплекс заходів, спрямований на створення оптимальних організаційно-педагогічних і соціально-педагогічних умов щодо навчання, виховання, розвитку та соціалізації дитини з особливими освітніми потребами в умовах різких змін у процесі її життєдіяльності.

Зміст соціально-педагогічної підтримки дитини з особливими освітніми потребами в умовах воєнного стану визначається системою заходів, які стимулюють, активізують соціально-педагогічну діяльність в соціальному середовищі, реалізація якої є інструментом соціалізації і соціального виховання, вирішення при цьому завдань спільного навчання, соціальної адаптації, соціальної профілактики та соціального обслуговування [3].

Критерії успішності соціально-педагогічної підтримки можна визначити за допомогою наступних принципів:

– принцип «загальності»: потреба в допомозі та підтримці існує об'єктивно й закономірно, тому дитина потребує систематичної та індивідуальної допомоги;

– принцип «суб'єктності і індивідуальності»: соціально-педагогічна підтримка спрямована на розвиток суб'єктності та індивідуальності;

– принцип «проблемності»: соціально-педагогічна підтримка сприяє розв'язанню проблеми дитини;

– принцип «пріоритету захисту прав та інтересів дитини»: соціально-педагогічна підтримка – це діяльність, спрямована на відстоювання інтересів і прав дитини, яка враховує, що дитина має право на помилку;

– принцип «адресності й дозованості допомоги»: допомога здійснюється адресно й тоді, коли власних зусиль дитини не досить для розв'язання проблеми;

– принцип «співпраці й угоді між дитиною та дорослим»: пріоритет у розв'язанні проблеми належить самій дитині; доброзичливий, безоцінний такт соціального педагога, ненав'язливість допомоги, дотримання конфіденційності;

– принцип «систематичності підтримки»: швидке й ефективне реагування на проблеми дитини, прогнозування їх виникнення;

– принцип «диференційованого підходу при наданні підтримки»: поступове збільшення або зменшення дози допомоги [2].

Таким чином, соціальний педагог несе відповідальність за захист прав та інтересів дитини, він повинен забезпечити надання соціально-педагогічної підтримки без проявів дискримінації, розуміти культурні, гендерні та лінгвістичні особливості дитини, запобігати стигматизації, передбачати ситуації, які ставлять під загрозу життя та безпеку дитини, уникати дій, які можуть поставити дитину під загрозу травмуючих впливів або завдати шкоди її благополуччю, діяти, виходячи виключно з найкращих інтересів дитини, надати допомогу, у разі потреби, в реінтеграції та поновленні прав дитини тощо.

Список використаних джерел

1. Жданович Ю. М. Соціально-педагогічна підтримка дітей вимушених переселенців як наукова проблема. Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді. 2015. № 19(1). С. 204-213. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tmpvd_2015_19%281%29_21
2. Лях Т. Л., Чечко Т. М. Сутність соціально-педагогічної підтримки особистості. Науковий вісник Чернівецького університету. Серія «Педагогіка та психологія». 2015. №139. С. 207–214. URL: <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/10812/>
3. Організація соціально-психологічного супроводу дітей, сімей, які постраждали внаслідок військових конфліктів / авт. кол.: Герило Г. М., Гніда Т. Б., Корнієнко І. О., Луценко Ю. А.; заг. ред. Ю. А. Луценко. – Київ : УНМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2018. – 128 с.

Керізь Алла
м. Чорноморськ, Україна

Keriz, Alla
Chornomorsk, Ukraine

ОСОБИСТІТЬ ФОРМУЄТЬСЯ З ДИТИНСТВА

Ключові слова: виховання, особистість, освітній процес, партнерство.

PERSONALITY IS FORMED FROM CHILDHOOD

Key words: education, personality, educational process, partnership.

Розвиток дошкільної освіти є одним із пріоритетних напрямів державної освітньої політики в Україні.

Метою дошкільної освіти є забезпечення цілісного розвитку дитини, її фізичних, інтелектуальних і творчих здібностей шляхом виховання, навчання, соціалізації та формування необхідних життєвих навичок [4].

У дитинстві формуються основні риси характеру, такі як відкритість, комунікабельність, дружелюбність, скромність, самостійність та інші. Також в цей період формуються моральні цінності, поняття про справедливість, добро і зло, виховуються навички соціальної взаємодії.

Важливу роль у формуванні особистості дитини відіграє оточення – батьки, педагоги та інші люди з якими дитина стикається щодня. Сучасна дошкільна освіта базується на засадах педагогічної етики, визначальною рисою якої є взаєморозуміння, взаємоповага та творче співробітництво педагога, дитини та її батьків. Педагогіка партнерства є інструментом для досягнення мети – всебічного розвитку дитини, формування цінностей, розвитку самостійності, творчості та допитливості. В основу педагогічного партнерства закладено: спілкування, взаємодія та співпраця між педагогом, дитиною і батьками, які об'єднані спільними цілями та прагненнями; діалог і багатогранна комунікація між дітьми, педагогами і батьками з метою зміни односторонньої комунікації «педагог» – «дитина» [1].

Родина, виховання, заклад дошкільної освіти, рідна мова, віра та культура впливають на розвиток дитини, формуючи її погляди, цінності та поведінку.

Освіту дитини не можна поставити на паузу. Дитина розвивається щохвилини. Завжди під впливом соціальних умов. Умови життя сьогодення диктують нові вимоги до системи освіти. Карантинні обмеження, а також війна, стали причиною того, що педагоги та батьки стали активніше використовувати можливості дистанційного навчання. Віддалений доступ до освіти може стати вирішальним чинником при розв'язанні освітніх завдань у кризові та благополучні періоди.

Можливість дистанційного залучення до освітнього процесу не тільки дозволяє опановувати освітній матеріал, але й допомагає дітям підтримувати соціальні зв'язки з іншими однолітками. Навчання в дистанційному режимі дає змогу дітям отримати якісну освіту, відчувати себе частиною дитячого колективу, зберегти соціальні зв'язки. Дистанційне навчання стає все більш актуальним і важливим елементом освітнього процесу.

Застосування змішаної і дистанційної форми освітнього процесу в закладі дошкільної освіти у певних умовах є справжньою можливістю здійснювати всебічний розвиток малюків як і передбачено ст. 3 Закон України «Про дошкільну освіту», ст.1 1 Закон України «Про освіту» [3; 4].

В Україні дистанційна освіта регулюється законодавчою базою, що включає в себе такі нормативні акти:

1. У статті 9 Закон України «Про освіту» відмічено, що однією з форм здобуття освіти є дистанційна. Вона визначається, як «індивідуалізований процес здобуття освіти, який відбувається в основному за опосередкованої взаємодії віддалених один від одного учасників освітнього процесу у спеціалізованому середовищі, що функціонує на базі сучасних психолого-педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій».

2. Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 24.03.2016 №234 «Про затвердження Санітарного регламенту». У розділі XII «Вимоги до розпорядку дня і навчання, організації життєдіяльності, рухової активності дітей» регламентовано час перебування дитини біля екрану.

3. Лист Міністерства освіти і науки України від 02.04.2022 №1/3845-22 «Про рекомендації для працівників закладів дошкільної освіти на період дії воєнного стану в Україні», в якому серед інших актуальних питань розкриваються і технологічні аспекти організації комунікації з учасниками освітнього процесу.

4. Лист Міністерства освіти і науки України від 30.06.2022 року № 1/7322-22 «Особливості організації 2022/2023 навчального року», який розкриває залежність визначення організації освітнього процесу в очному, дистанційному чи змішаному форматі від безпекової ситуації в кожному населеному пункті та окреслює форми їх реалізації.

5. Лист Міністерства освіти і науки України від 27.07.2022 року № 1/8504-22 «Про окремі питання діяльності закладів дошкільної освіти у 2022/2023 навчальному році», надає методичні рекомендації щодо створення безпечних умов освітнього процесу, розкриває особливості використання дистанційної форми здобуття освіти, організацію роботи з батьками, тощо.

Організація дистанційного навчання в умовах сьогодення стикається з рядом викликів, серед яких можна виділити наступні: значна частка закладів

дошкільної освіти України зруйнована або пошкоджена, повністю або тимчасово втратила можливість функціонувати; частка закладів дошкільної освіти знаходиться на території під окупацією, де окупаційна влада перешкоджає можливості здійснювати дошкільну освіту відповідно до українського законодавства. Внутрішня і зовнішня міграція родин вихованців та педагогічного персоналу створює проблему при формуванні мережі працюючих закладів дошкільної освіти.

Ці та інші глобальні питання вирішуються на рівні держави. Є конкретні завдання для вирішення на регіональному та місцевому рівні, як наприклад, облаштування укриттів закладів дошкільної освіти, створення мобільних дошкільних закладів.

Окреслимо проблеми, вирішення яких відбувається локально на рівні закладів дошкільної освіти: визначення форми здійснення освітньої діяльності шляхом вивчення об'єктивних та суб'єктивних умов у конкретному регіоні України; переривання занять у зв'язку з необхідністю евакуації під час тривоги; обмеженість у часі. Потреба обирати найоптимальніші способи донесення інформації та допомога дітям у її засвоєнні; відсутність достатньої кількості педагогів і обслуговуючого персоналу в кожній групі для швидкого реагування у разі небезпеки; врахування емоційного стану дітей, їх психофізіологічних особливостей; відключення електроенергії та інтернету при онлайн взаємодії; відсутність можливості підключення до взаємодії при реалізації синхронного онлайн формату, наприклад коли старші діти в родині в цей час приєднуються до шкільних уроків, а додаткових пристроїв для дошкільника немає; пасивність і незацікавленість деяких батьків; недостатня компетентність педагогів в ІКТ сфері; необхідність організації роботи з батьками під час очікування ними дітей.

Цілком зрозуміло, що організація освітнього процесу в умовах війни або карантину потребує ретельного планування і організації.

Потрібно з'ясувати, чи може заклад організувати повноцінне перебування дітей, або чи є необхідність у дистанційному або змішаному форматі. Головною метою є забезпечення максимальної кількості дітей доступом до дошкільної освіти. Для прийняття рішення про визначену форму освітнього процесу необхідно вивчити розпорядження воєнної адміністрації та дослідити потребу батьків шляхом опитування. Після цього рішення затверджується на педраді і вводиться в дію наказом керівника закладу. Проте, у зв'язку зі змінами умов та можливостей, можуть виникати необхідність у внесенні змін до наказу [2].

Сталих вимог до організації дистанційного чи змішаного формату освітнього процесу не існує, оскільки кожен педагог, маючи право на академічну свободу, творчо підходить до цього відповідно до вимог освітньої

програми, рівня розвитку дітей своєї групи, їхніх вікових та індивідуальних особливостей. Важливо, щоб робота проводилася систематично.

У разі поєднання дистанційної роботи з традиційною формою освітнього процесу в закладі дошкільної освіти враховуємо особливості синхронного, синхронного – онлайн і асинхронного – онлайн формату.

Батьки разом з дітьми є цільовою аудиторією дистанційної і змішаної форми освітнього процесу. Це пов'язано з неформованістю у дітей навичок самостійного читання, вміння роботи з ІКТ, самоорганізації тощо. Необхідно надавати батькам педагогічну допомогу у пошуку актуальної інформації, можливостей продуктивно проводити дозвілля з дітьми. Це можуть бути мультимедійні матеріали – презентації, відеоролики, посилання, які допоможуть у вивченні зазначеної теми, перелік інтернет-джерел, які сприятимуть легкому засвоєнню матеріалу. У деяких випадках виникає потреба формувати у батьків розуміння значення і необхідності долучення дітей до спрямованого освітнього процесу навіть у найскладніші кризові періоди.

Дуже важливим є також отримання зворотного зв'язку від батьків для моніторингу та планування подальшої роботи. При онлайн спілкуванні діти не одразу починають взаємодіяти. Спочатку вони мають звикнути до присутності своїх однокласників і вихователя на екрані. Зрозуміти певні правила взаємодії. Вони мають навчитися звертати увагу не лише на зображення, а й на інформацію, яку несе педагог, включитися у виконання спочатку найпростіших завдань, з поступовим їх ускладненням.

Педагог спрямовує процес від появи зацікавленості дітей до формування відповідального ставлення до зустрічей, свідомого бажання брати в них участь і виконувати запропоновані вихователем завдання.

Оскільки провідний вид діяльності дошкільників – гра, то доцільно онлайн взаємодію організовувати в ігрових підходах. Командою Lego Foundation розроблено онлайн-взаємодії різної тематики і повний їх перелік розміщений на сайті Міністерства освіти і науки України у рубриці «Дошкільля під крилами захисту».

Ігрові взаємодії мають певну структуру: привітання; граємо разом; граємо з батьками. Мається на увазі, що взаємодія починається з вихователем, а продовжується без нього. Після кожної онлайн зустрічі педагог визначає активності, які діти мають виконувати разом з батьками.

Відповідно до методичних рекомендацій з 2-х річними дітьми онлайн взаємодію не проводимо; з 3-х та 4-х річними – тривалість 10 хвилин; з 5-ти-6-ти річними –15хвилин. Незначна різниця у часі між регламентованим санітарними нормами і методичними рекомендаціями пояснюється тим, що діти під час онлайн-взаємодій не постійно зосереджені на екрані гаджета.

Особлива увага до тематики занять. Вони мають бути пов'язані з реаліями сьогодення – так дітям легше зорієнтуватися у тому, що відбувається у соціумі.

Важливо, щоб при змішаному і дистанційному форматі роботи у дітей формувалося відчуття присутності.

Робота мобільних груп дітей дошкільного віку може бути дуже корисною для розвитку дошкільного віку. Мобільна група – це форма організації дошкільної освіти, в якій діти не навчаються в стаціонарному закладі, а заняття проводяться в різних місцях: в парках, музеях, бібліотеках, на спортивних майданчиках тощо. Важливим в організації мобільних груп є планування маршруту мобільних груп, визначення місць проведення занять та дотримання правил безпеки.

Такий формат освітнього процесу дозволяє дітям отримувати нові знання та вміння, досліджувати навколишній світ, розвивати соціальні навички та навички самостійності. Окрім того, мобільні групи дозволяють дітям бути активними та рухливими, що дуже важливо для їх розвитку.

У мобільній групі діти зазвичай займаються різними видами діяльності: граються, співають пісні, танцюють, малюють, конструюють, досліджують навколишній світ, відвідують музеї та інші культурні заклади. Такий підхід дозволяє дітям розвивати свої інтереси та здібності, а також сприяє їхньому психологічному комфорту. Важливо, щоб діти в мобільній групі мали достатньо часу для гри та самостійної діяльності, а також діалогу з дорослими та іншими дітьми.

Основною метою мобільних груп дітей дошкільного віку є створення умов для розвитку дитини в різних аспектах: фізичного, інтелектуального, соціального та емоційного. Такі групи можуть бути корисні як для дітей, так і для батьків, які можуть бути впевнені в тому, що їхня дитина отримує якісну та цікаву освіту та розвиток у групі однолітків. Навіть при існуванні серйозних соціальних проблем, незважаючи на наявність часових обмежень, дітям обов'язково треба давати час на гру, на вільний вибір діяльності, на спілкування між собою. Саме це робить їх по-справжньому щасливими. Наші вихованці залишаються дітьми і під час війни, вони хочуть грати, хоча зміст і емоційне наповнення ігор має відбиток воєнного часу.

Педагоги дошкільної освіти швидко реагують на суспільні зміни, йдуть у ногу з часом, і тому свідомо застосовують інноваційні підходи до забезпечення дистанційного і змішаного навчання, організують роботу мобільних груп. Напрацьовують власні розробки, курси занять, програми гурткової роботи, роблять мультфільми, презентації, створюють сайти, опановують нові способи онлайн спілкування.

Навички роботи в інтернет просторі дає можливість в організації освітнього простору. Кожне досягнення педагогів стає базовим для наступного кроку. Продовжуючи працювати в умовах війни педагоги закладів дошкільної освіти формують унікальний педагогічний досвід та беруть на себе певний рівень відповідальності.

Список використаних джерел

1. Косенчук О. Г. Шкала ECERS-3 у реалізації педагогіки партнерства в закладах дошкільної освіти. Педагогіка партнерства в умовах модернізації дошкільної освіти: теорія та практика : збірн. тез Всеукр. наук.-практ. он.-конф. м. Одеса, 23 листопада 2021 р. Умань: Візаві, 2021. С.20.
2. Лист МОН Про рекомендації для працівників закладів дошкільної освіти на період дії воєнного стану в Україні від 02.04.2022 № 1/3845-22. URL: <https://osvita.ua/legislation/doshkilna-osvita/86206/>
3. Про дошкільну освіту. Закон України від від 06.07.2010 № 2442-VI (із змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2628-14#Text>
4. Про освіту: Закон України від 28.09.2017 № 2628-III (зі змінами). URL: <https://osvita.ua/legislation/law/2231/>

Котішевська Вікторія
м. Подільськ, Україна

Kotishevsk, Viktoriia
Podilsk, Ukraine

ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ВИКЛАДАЧА ІСТОРІЇ В УМОВАХ МОДЕРНІЗАЦІЇ ОСВІТИ

***Ключові слова:** інновації, інформаційно-комунікативні технології, педагогічна інновація, модернізація освіти.*

INNOVATIVE ACTIVITY OF A HISTORY TEACHER IN THE CONDITIONS OF MODERNIZATION OF EDUCATION

***Keywords:** innovations, information and communication technologies, pedagogical innovation, modernization of education.*

Однією з головних умов розвитку сучасного українського суспільства є освіта, тому головною вимогою кожного навчального закладу є формування нового сучасного педагога – універсального професіонала, мобільного, гнучкого, конструктивного, адаптованого під зміни, який вміє майстерно викладати свій предмет, знаходити різноманітні шляхи вирішення складних педагогічних завдань, ефективно взаємодіяти з усіма учасниками освітнього процесу.

Інновації, характерні для будь-якої сфери професійної діяльності людини, саме тому, вони стали актуальними у сфері освіти.

Поняття «інновація» в перекладі з латинської мови «лат. innovatio» означає «оновлення, оновляти» [1, с. 77]. Це поняття вперше з'являється в наукових дослідженнях XIX століття, пояснювало впровадження елементів однієї культури в іншу. В галузі освіти інноваційні процеси стали предметом спеціального вивчення з 50-х років XX ст. в країнах Заходу, і тільки протягом останніх десятиліть у нашій країні.

Педагогічні інновації передбачають цілеспрямовану, осмислену зміну педагогічної діяльності через розробку та запровадження в освітніх установах педагогічних нововведень: нового змісту освіти, виховання, управління, нових організаційних форм і т.д. Розвиток інноваційних процесів можна розглядати як засіб забезпечення модернізації освіти, підвищення її якості, ефективності та доступності.

Найбільш поширеними в освітній діяльності є такі види інновацій:

- **Внутрішньопредметні інновації:** тобто інновації які реалізуються всередині предмету, що зумовлено специфікою його викладання, наприклад, перехід на нові навчально-методичні комплекси, освоєння авторських методик;
- **Загальнометодичні інновації:** впровадження у педагогічну практику нетрадиційних універсальних педагогічних технологій, які можна використовувати у будь-яких предметах. Наприклад, розробка творчих завдань, проєктна діяльність і т.д [4, с. 168].

Інноваційна діяльність викладача – головний аспект якісної зміни системи освіти. В її основі лежить відмова від стереотипів, креатив, вихід за межі існуючих механізмів, пошук та знаходження нових творчих підходів до розв'язання професійних задач. У сучасному світі функції викладача швидко змінюються: викладач перетворюється з лектора, який транслює знання та є зразком вмінь у помічника, який навчає активній самостійній діяльності, набуває ролі експерта, консультанта, іншими словами вчить добувати знання самостійно та правильно працювати з інформацією [3, с. 5]. У зв'язку з цим зміст педагогічної діяльності все більше набуває інноваційного характеру: зросла роль методичної та науково-пошукової діяльності, забезпечення різних видів самостійної роботи студента; застосування ІКТ, реалізація індивідуальних освітніх траєкторій студентів.

Таким чином, педагогічна діяльність всі більше набуває рис інноваційної діяльності, що дозволяє вирішувати завдання, які раніше не зустрічалися в освітній практиці.

Сучасні заняття історії частіше організуються у вигляді індивідуальних та групових форм роботи. Можна виділити ряд сучасних вимог, які ставляться перед уроком: гарно організоване заняття у гарно оснащеному кабінеті; мати гарний початок та гарне завершення; викладач повинен спланувати свою діяльність та діяльність студентів, чітко сформулювати тему, мету, завдання

заняття; урок має бути проблемним та розвиваючим: викладач сам налаштовується на співробітництво із студентами та вміє спрямувати їх на співпрацю із викладачем на однокласниками; викладач створює проблемні та пошукові ситуації, активізує діяльність студентів; студенти самостійно роблять висновки; максимум творчості та мінімум репродукції; вміння демонструвати методичну майстерність викладача; планування зворотного зв'язку; урок має бути добрим [2, с.73].

В цілому, заняття історії повинні навчити студентів не пасивному запам'ятовуванню фактів та оцінок, а вмінню самостійно орієнтуватися в масі історичних даних, знаходити причинно-наслідкові зв'язки між історичними явищами, вміти розуміти та оцінювати події минулого, усвідомлювати постійну мінливість світу та суспільства, процеси виникнення, розвитку та зникнення суспільних явищ [5, с. 4].

Однією з особливостей уроку історії є використання комп'ютерної техніки та інформаційних технологій, що підвищує ефективність процесу навчання завдяки його інтерфіксації, індивідуалізації, наявності зворотного зв'язку, збільшенню наочності. Те, що неможливо зробити за допомогою традиційних технологій, дозволяють реалізувати нові інформаційні технології. Вони дозволяють оперувати великим об'ємом інформації та працюють з великою швидкістю, тим самим реалізують можливість кращого засвоєння навчального матеріалу, оптимізують навчальний процес та підвищують мотивацію студентів до навчальної діяльності.

Найбільш зручним на даний час є використання на уроках історії мультимедійних технологій у формі презентацій. В даному випадку комп'ютер виконує декілька ролей: наочність (відео, фотодокументи, карти, репродукції картин й т.ін.), таблиці та схеми, підручник, робочий зошит або індивідуальна картка для самостійної роботи, тести, ігри, кросворди, проектна діяльність і т.ін.

Важливо організувати заняття таким чином, щоб студент активно, із зацікавленістю працював, бачив результати своєї праці та міг їх оцінити. Особливість уроку з використанням ІКТ полягає в тому, що студенти не тільки отримують інформацію у «чистому вигляді» від викладача, а й вчать самостійно її добувати, аналізувати, відбирати, що є складовими частинами інформаційної компетентності. Формування інформаційно-комунікативних компетентностей не просто вимога часу, а й необхідність для будь-якої людини, що живе в умовах сучасного інформаційного суспільства.

Нині інноваційна педагогічна діяльність є однією із головних компонентів освітньої діяльності навчального закладу, оскільки створює основу для створення конкурентоспроможності закладу на ринку освітніх послуг.

Список використаних джерел

1. Глосарій. Інформаційно-комунікаційні технології: основні терміни та поняття /ГЛОСАРІЙ// Вихователь-методист дошкільного закладу. – 2013. – №7. – С. 77 – 78.
2. Даниленко Л.І. Управління процесом здійснення інноваційної діяльності в системі загальної середньої освіти // Післядипломна освіта в Україні/ Л.І. Даниленко – 2003. - №3. – С. 70-74
3. Єресько О.В. Освіта в Україні: курс – на ефективне використання інформаційно-комунікаційних технологій/ Олег Єресько//Вихователь-методист дошкільного закладу. – 2012. – № 1. – С. 4 – 6
4. Морзе Н.В. Основи інформаційно-комунікаційних технологій / Н.В. Морзе. – К. : Видавнича група BHV, 2008. – 352 с.
5. Остапчук О. Методологія інноваційних процесів – крок до розуміння сутності // Рідна школа/ О. Остапчук – 2004. – Листопад. – С. 3-6
6. Свириденко О.С. Навчання XXI століття: ІКТ – компетентність педагогів/ Олена Свириденко // Вихователь-методист дошкільного закладу. – 2012. – № 1. – С. 7 – 10.

Красножон Наталя

м. Одеса, Україна

ORCID: 0000-0003-1099-7695

Krasnozhon, Natalya

Odessa, Ukraine

БЕЗПЕЧНА ШКОЛА: ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ

Ключові слова: освітнє середовище, безпека, безпечне освітнє середовище, «Кодекс безпечного освітнього середовища», принципи взаємодії.

SAFE SCHOOL: TODAY'S CHALLENGES

Key words: educational environment, safety, safe educational environment, «Safe Educational Environment Code», principles of interaction.

В процесі реформування системи освіти, важливим кроком є побудова безпечного освітнього простору, зменшення рівня конфліктів між учасниками освітнього процесу шляхом впровадження відновних практик у освітній процес.

Одним із варіантів усталити систему захисту та безпеки особистості в закладі освіти є створення й запровадження Кодексу безпечного освітнього середовища (КБОС). Уже напрацьовано позитивний закордонний досвід створення у закладах освіти подібних внутрішніх документів, де прописано правила закладу задля популяризації безпечного освітнього середовища, яке дослідники визначають як виховний простір, що сприяє розвитку, вихованню та навчанню дитини як особистості, яка здатна до самореалізації у сучасному суспільстві.

Наразі, єдиного визначення поняття «безпека освітнього середовища» немає через різні підходи до розуміння його сутності. Йдеться про три аспекти цього поняття.

З огляду першого аспекту, психологічного, на фізичне та психічне здоров'я дитини значний вплив здійснюють психотравмуючих ситуації. Так, зокрема, до психотравмивних ситуацій в освітньому процесі належать: конфлікти у ланках «вчитель–учень», «учень–учень», «учень–батьки»; проблема адаптації в освітньому середовищі; атмосфера конкуренції між однолітками; надмірна вимогливість педагогів.

Якщо взяти до уваги екологічний аспект, то тут варто звернути увагу на дослідження С. Совгіри, яка зазначає, що захистити особистість від негативного впливу екологічних чинників сприятиме організація системи психолого-педагогічних умов, впливів і можливостей [2, с. 205].

Не менш важливим є *інформаційна* частина безпеки освітнього середовища, яка через застосування інформаційно-комунікаційних технологій в освіті здійснює масовий, глобальний вплив на особистість.

Серед негативного впливу інформації на сучасне освітнє середовище дослідниця виокремлює: відсутність контролю за якістю та правдивістю поданої інформації, яка містить сумнівний та агресивний зміст та може сприяти виникненню насильства, булінгу, кібербулінгу, тощо [2, с. 206].

Таким чином, безпечне освітнє середовище можна визначити, як середовище, яке сприяє емоційному благополуччю, фізичній, психологічній, інформаційній і соціальній безпеці та створює умови для комфортної міжособистісної взаємодії всіх учасників освітнього процесу.

Головним правилом для усіх дій працівників закладу освіти є необхідність діяти у найкращих інтересах дитини. Кожен працівник закладу освіти повинен ставитися до дітей з повагою та враховувати їхні потреби. Використання працівником будь-якої форми насильства проти дитини є неприйнятною. Тому одним з варіантів компенсувати прогалини, які зустрічаються в системі захисту та безпеки особистості у закладі освіти, є створення та запровадження в кожному закладі освіти Одещини «Кодексу безпечного освітнього середовища» (далі – КБОС). Сьогодні існує позитивний зарубіжний досвід створення подібних внутрішніх документів, у яких прописані правила закладу в сфері популяризації безпечного освітнього середовища.

Підґрунтям створення документу є матеріали Методичного посібника «Кодекс безпечного освітнього середовища» [1], Київ 2018, МОН України, ВБО Український фонд «Благополуччя дітей». КБОС відповідає правилам і процедурам, що застосовуються в закладі для захисту прав, благополуччя учасників освітнього процесу та реалізується через розробку та запровадження

закладом освіти критеріїв безпеки дітей та дорослих через знайомство з особливостями функціонування безпечного освітнього середовища.

Разом з тим, документ КБОС адресовано здобувачам освіти, вчителям, батькам, персоналу опорного закладу, які зобов'язані виконувати правила та дотримуватися положень [1, с. 4].

Отже, *Кодекс безпечного освітнього середовища* – це внутрішній документ закладу освіти, що передбачає навчання учнів, батьків, працівників школи правил безпечної поведінки особистості, формування навичок уникнення потенційних ризиків та небезпек, а також навичок подолання труднощів у житті [1, с. 15].

У КБОС визначають критерії фізичної, психологічної, соціальної, інформаційної безпеки учнів, відповідно до яких і розробляють конкретні дії, визначають заходи, процедури, що допоможуть учасникам освітнього процесу у випадках ризиків та загроз. У КБОС чітко прописують: дії, що стосуються захисту дітей від загроз, ризиків під час перебування у закладі; рекомендації з забезпечення комфортних умов життєдіяльності учнів та вчителів [1, с. 15].

Враховуючи потреби всіх учасників освітнього процесу положення КБОС розробляються кожною групою: учнями, педагогами та батьками.

Основні завданнями КБОС є: виявлення чинників, що перешкоджають безпеці учасників освітнього процесу; відпрацювання системи узгоджених поглядів і уявлень учнів, педагогів, психологів, батьків на освітнє середовище школи; обґрунтування умов організації безпечного освітнього середовища та вимоги (критерії) до його ефективної організації для кожного учасника освітнього процесу; розроблення мінімальної та доступної програми навчання для учнів, педагогів, батьків; формулювання конкретних рекомендацій учням, педагогічним працівникам, адміністрації школи, батькам щодо організації безпечного середовища в закладі [1, с. 17].

Таким чином, КБОС містить конкретні та чіткі правила поведінки усіх учасників освітнього процесу у навчальному закладі (мої права закінчуються там, де починаються твої права); допомагає виявити небезпечні ситуації та належно реагувати на них, запроваджуючи чіткі процедури втручання (що і коли потрібно робити, хто повинен робити, до кого звернутися, які документи оформити, за яким зразком). Зокрема, у випадках, коли необхідно оперативно прореагувати та втрутитися в ситуацію (насильство зі сторони батьків, опікунів, учителів, конфлікти між учнями, булінг тощо); забезпечує виконання вимог законодавства щодо гарантування безпеки усім учасникам освітнього процесу закладу [1, с. 18].

Отже, основним завданням сучасної школи є створення безпечного освітнього середовища, а також забезпечення прав, свобод та інтересів дітей. Сучасний освітній заклад виконує функції не тільки навчання, а насамперед

створює простір для повноцінного розвитку здобувачів освіти, стає осередком успішних креативних щасливих людей. Для реалізації цього завдання необхідна атмосфера фізичного, соціального та психологічного комфорту всіх учасників освітнього процесу.

Список використаних джерел

1. Цюман Т. П., Бойчук Н. І. Кодекс безпечного освітнього середовища: метод. посіб. / за заг. ред. Цюман Т. П., Київ : Український фонд «Благополуччя дітей», 2018. 56 с. URL: <https://www.pedrada.com.ua/article/2614-bezpechne-osvtnn-seredovishche-zakladu-osvti>
2. Совгіра С. В. Проблеми екологічної безпеки як основи життєдіяльності особистості в освітньому середовищі / Совгіра С. В. Гончаренко Г. Є. / IV Всеукраїнські наукові читання пам'яті Сергія Терещука : Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю (Миколаїв, 23-24 квітня 2015 р.) / Чорноморський державний університет імені Петра Могили / редкол. Л.П. Клименко та ін. Миколаїв : ФОП Швець В.Д., 2015. С. 205–208

Логвиненко Юлія

кандидат філологічних наук, доцент

м. Суми, Україна

ORCID: 0000-0002-1574-5107

Logvynenko, Yulia

Candidate of Philological Sciences, Associate professor

Sumy, Ukraine

РЕФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ОСВІТНЬОЇ СИСТЕМИ НА ОСНОВІ ПИТОМО УКРАЇНСЬКОГО НАУКОВОГО ЗНАННЯ *Ключові слова: освіта, наука, українська школа фізичної економії.*

REFORMING THE UKRAINIAN EDUCATION SYSTEM ON THE BASIS OF ESSENTIALLY UKRAINIAN SCIENTIFIC KNOWLEDGE

Key words: education, science, Ukrainian scientific school of Physical Economy.

Чи здатна реформа Нової української школи впоратися із таким складним завданням як формування цілісної особистості, патріота, інноватора зі сформованими життєвими компетентностями та наскрізними вміннями водночас із подоланням тих ризиків, що надходять із зовнішнього й внутрішнього середовищ функціонування закладів освіти України сьогодні?

Це питання було актуальним від моменту оприлюднення Міністерством освіти і науки України у 2016 р. першої версії «Концептуальних засад реформування середньої освіти», а особливої гостроти набуло в дні російської агресії. Очевидно, що збройне протистояння ведеться не лише за території, – першочергово це війна світоглядна, концептуальна, культурна, тому підвалини,

на яких вибудовується реформа, мають бути у фокусі уваги всіх державних інституцій, адже це справа подальшого буття української держави.

На жаль, сфокусовані на довгострокову перспективу концептуальні ідеї та пріоритетні напрями розвитку, залишені світовій науці представниками української наукової школи фізичної економії, людство виявилось неспроможним дієво застосувати для свого прогресу.

Започаткована С. Подолинським понад сто років тому наукова школа досі не має аналогів у світі, а гіпотези й наукові ідеї її представників є настільки передовими, що сучасна наука не може їх ні спростувати, ні довести, бо не має всіх необхідних для цього даних, що дозволяє вважати її новаторською світовою науковою школою.

Засновник української школи фізичної економії С. Подолинський (1850–1891 рр.) відомий світові як учений-новатор, косміст. Він стояв біля витоків наукової парадигми кінця XIX ст. – енергетизму й одним із перших указав на наявність у природі процесів, що протистоять ентропії, і, як наслідок, – на вразливість другого закону термодинаміки. Випереджаючи земну науку на століття, учений дослідив процес циркуляції енергії у Всесвіті, розкрив зв'язок сонячної енергії із життям на Землі і вивів закон енергетичної безпеки людства. До кола наукових інтересів С. Подолинського завжди входила Україна, а економічну історію української держави дослідник розглядав виключно як частину загальної історії людства. У розвідці «Ремесла і фабрики на Україні», що була заборонена царською цензурою, С. Подолинський ще в 1880 р. застерігав українство про небезпеку, що може надійти з Півночі та Сходу [2].

Найвагомішим, на нашу думку, здобутком С. Подолинського є здійснений ним пошук альтернативних джерел енергії для розвитку людства. І хоча розробки у цьому ключі ніколи не зупинялися, у XXI ст. Європа стала залежною від газу й нафти РФ.

С. Подолинському вдалося розкрити зв'язок сонячної енергії (енергії Космосу) і людської праці. Його працю продовжив М. Руденко в науковій розвідці «Енергія прогресу», обговорення якої відбулося на московській квартирі академіка А. Сахарова [3].

Досліджуючи землю як єдиний живий організм, В. Вернадський продовжив розвивати ідеї С. Подолинського. У доробку всесвітньо відомого академіка здійснено комплексний аналіз біосфери та ноосфери, розкрито сутнісні основи існування та розвитку живої речовини. Особливого значення В. Вернадський надавав розуму як визначальній характеристиці ноосфери і його впливу на протікання життя в усіх сферах планети, близького і далекого Космосу. Академік бачив «... людське суспільство як трансформатор сонячної енергії, що змінює обличчя Землі» [1, с. 68].

Список використаних джерел

1. Вернадський В.І. Геохімія живої речовини / НАН України, Коміс. НАН України з наук. спадщини акад. В.І.Вернадського, Інститут зоології ім. І.І.Шмальгаузена НАН України; ред. кол.: Є.В.Соботович та ін.; уклад.: І.А.Акімов та ін. К., 2002. 582 с.
2. Подолинський С. А. Вибрані твори. К.: КНЕУ. 2000. 328 с.
3. Руденко М. Енергія прогресу. Гносис і сучасність: Метафізична поема. Публіцистика. Поема. К. : Журналіст України, 2008. 716 с.

Орленко Ірина

доктор філософії з філософії
м. Одеса, Україна
ORCID: 0000-0002-6322-0217

Orlenko, Iryna

Doctor of Philosophy (PhD)
Odessa, Ukraine

МЕТОДИЧНИЙ СУПРОВІД ІНКЛЮЗИВНО-РЕСУРСНИХ ЦЕНТРІВ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Ключові слова: інклюзія, супровід, криза, війна, інклюзивно-ресурсні центри.

METHODOLOGICAL SUPPORT OF INCLUSIVE RESOURCE CENTERS DURING THE WAR

Key words: inclusion, support, crisis, war, inclusive resource centers.

Воснні події в Україні вплинули на життя кожного з нас, вплинули й на нашу професійну діяльність. Інклюзія в Україні набуває нового змісту, перед нами постають нові виклики, що продиктовані війною, зміною економічного, географічного, соціального статусу. Фахівці, діти з особливими потребами, їхні батьки опинилися в ситуації непередбачуваності й наразі потребують не тільки методичного супроводу, а й психологічної допомоги. Постановою КМУ від 15 вересня 2021 р. № 957 «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти» було затверджено новий формат оцінювання функціональних можливостей дітей з особливими потребами у вигляді визначення категорій труднощів та рівнів підтримки. Однією з категорій труднощів, питання яких стали дуже актуальними під час війни в Україні, є соціоадаптаційні (особистісні, середовищні/соціокультурні). Отже, зміна пріоритетів категорій труднощів, нові виклики, пов'язані з дистанційною формою навчання дітей в інклюзивному середовищі створює нові виклики і для центрів підтримки інклюзивної освіти, що вимагає нових рішень та нового формату супроводу інклюзивно-ресурсних центрів, педагогів та батьків, що виховують дітей з особливими потребами [2].

На часі були питання оновленого положення про інклюзивно-ресурсні центри, оновлених завдань ІРЦ під час воєнного часу та супроводу дітей ТПО та дітей з ООП, і Одеським обласним ресурсним центром підтримки інклюзивної освіти у форматі дистанційних нарад організовано методичну підтримку та супровід діяльності мережі інклюзивно-ресурсних центрів Одеської області [3].

Кращий світовий досвід: австрійський, ізраїльський, Стенфордського університету, сучасні види навчання, технологій, форм та методів навчання впроваджено фахівцями ООРЦПО за період воєнного стану, що дозволяє створити умови для розвитку інноваційної компетентності педагогів. З перших днів війни ми підтримували наших українських дітей створеним безпечним психологічним простором у формі проекту «Казковий час». Безпечний психологічний простір казкотворення сприяв емоційному самовираженню дітей та формуванню внутрішньої опори [1]. Ми об'єднуємо свої зусилля заради дітей та їхнього майбутнього. З метою підвищення професійної компетенції педагогічних працівників, які працюють в умовах інклюзивного навчання, фахівці центру організували майстер-клас, щодо сприяння інформаційно-просвітницької роботи з підвищення рівня обізнаності про дітей з особливими освітніми потребами.

Психологічна підтримка наших колег, директорів ІРЦ у формі семінару «Ресурсні техніки самопомоги у психотравмуючих подіях» дозволила розширити особистісні та професійні компетентності фахівців, які працюють в умовах інклюзії щодо взаємодії з дітьми з ООП, які перебувають у травмуючих подіях.

Досвід участі у Всеукраїнському семінарі «Педагогіка в умовах війни методами арт та рухової терапії» за участі Department Emergency Pedagogy Friends of Waldorf education (Германія) та ГО «Еволюція покоління» дозволив розширити знання педагогічних фахівців щодо понять стресу, кризи, травми, вторинної травми, резильєнтності, особливості реагування особистості у кризових ситуаціях, використання методів арт-терапії та рухової терапії в роботі з дітьми та дорослими які перебувають в умовах війни.

Рішенням актуальних проблем інклюзивної освіти та супроводу ІРЦ, стали започатковані центром підтримки ряд вебінарів-семінарів з питань розвитку, виховання і навчання дітей з особливими освітніми потребами у форматі «Інтерв'ю на перерві» щодо створення безбар'єрного освітнього середовища для незрячих дітей, навчання самостійної мобільності незрячих дітей; особливостей проведення занять з ЛФК в інклюзивній групі з урахуванням індивідуальних можливостей кожної дитини з порушенням опорно-рухового апарату; створення навчального середовища для дитини з сенсорними порушеннями (глухі діти).

Виклик сучасності – змішаний формат навчання для фахівців ІРЦ та педагогів, які працюють в інклюзивній освіті. Як раз у такому форматі організовано практичний семінар-практикум Light Art: світовий планшет в роботі з дітьми з особливими освітніми потребами.

Отже, діяльність ООРЦПО сприяла комплексному подоланню кризових станів у дітей з ООП та дітей ТПО. Частина нашої роботи полягає в тому, щоб допомогти батькам, педагогічним працівникам, фахівцям ІРЦ створити психологічно безпечне середовище для дітей під час воєнних подій в Україні, навчити їх жити щасливо в реальному світі, яким би недосконалим він не був.

Список використаних джерел

1. Данилюк І. В., Зольникова С. В. Казкотерапія як метод психологічного впливу на особистість. *Psychological Journal*, 2019. Vol. 5 № 6. С 161-173. DOI (Issue): <https://doi.org/10.31108/1.2019.5.6>
2. Лист Міністерства освіти і науки України від 06.09.2022 № 1/10258-22 «Методичні рекомендації щодо особливостей організації освітнього процесу дітей з особливими освітніми потребами у 2022/2023 навчальному році». URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-organizaciju-osvitnogo-procesu-ditej-z-osoblivimi-osvitnimi-potrebami-u-20222023-navchalnomu-roci>
3. Практика роботи з дітьми з особливими освітніми потребами в онлайн-форматі в умовах воєнного часу. URL: https://www.facebook.com/watch/live/?ref=watch_permalink&v=1254242028684491

Охота Інна

м. Кам'янець-Подільський, Україна

Хвостач Аліна

м. Кам'янець-Подільський, Україна

Чепурняк Наталія Василівна

м. Кам'янець-Подільський, Україна

Okhota, Inna

Kamianets-Podilskyi, Ukraine

Khvostach, Alina

Kamianets-Podilskyi, Ukraine

Chepurnyak, Nataliya

Kamianets-Podilskyi, Ukraine

**ІННОВАЦІЙНІ ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ
В РОБОТІ З ДІТЬМИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ**
Ключові слова: інклюзивна освіта, інноваційні технології, освітні труднощі.

**INNOVATIVE PEDAGOGICAL TECHNOLOGIES IN WORKING
WITH CHILDREN WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS**
Keywords: inclusive education, innovative technologies, educational difficulties.

Кожна дитина – особлива, але є діти, про яких говорять «особливі» не для того, щоб підкреслити унікальність здібностей, а для того, щоб відмітити ті особливі потреби, які відрізняють їх від інших дітей. Незалежно від стану здоров'я, наявності фізичного чи інтелектуального порушення, кожна людина має право на повноцінне життя, освіту, якість якої не відрізняється від якості освіти інших людей. Саме це є основним в організації інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами.

Мета інклюзивної освіти – зробити так, аби жоден із дітей з особливими освітніми потребами не відчував себе іншим, зайвим, небажаним. Тож організація інклюзивних класів у закладах освіти є цінною, як для дітей з особливими освітніми потребами та їхніх ровесників, так і для педагогів, батьків, керівників закладів освіти, зрештою для суспільства в цілому [1, с. 99-113].

Отже, навчальний заклад повинен модернізувати свою діяльність, упроваджувати в освітній процес комплекс різноманітних, гнучких форм, прийомів і методів з метою реалізації диференційованого навчання, застосування індивідуального підходу, урахування стилів навчання, щоб усі здобувачі освіти класу мали змогу брати участь в освітній діяльності. Тепер пред'являються високі вимоги до організації процесу інклюзивної освіти, які передбачають пошук ефективних педагогічних технологій для його реалізації. Унаслідок цього актуальним стає використання в освітньому процесі інноваційних технологій.

Інновації розглядаються, як використання нових знань, прийомів, методів, нетрадиційних підходів, форм роботи, технік в освітній діяльності для підвищення якості освітнього та корекційно-розвивального процесу крізь призму надання освітніх послуг. Інноваційні технології являють собою нові способи та методи взаємодії педагогів та учнів, що забезпечують ефективне досягнення результату педагогічної діяльності.

Виділяють такі функції інноваційних технологій в інклюзивній освіті: компенсаторна: технічна підтримка з метою полегшення читачької та письмової діяльності; дидактична: педагогічна підтримка в застосуванні інноваційних технологій з метою створення відповідної освітньої сфери та освітніх ресурсів; комунікаційна: комунікативна підтримка для участі в системах мережевої взаємодії [3].

Використання інноваційних технологій в інклюзивній освіті сприяє підвищенню ефективності організації пізнавальної діяльності учнів, яка ґрунтується на максимальній індивідуалізації процесу навчання з одночасним збереженням його цілісності.

Використання в межах інклюзивної освіти інноваційних технологій дозволяє досягти таких результатів: створення єдиного освітнього простору, ефективність взаємодії всіх суб'єктів освітнього процесу, удосконалення методів, змісту та організаційних форм навчання, пов'язане з вимогами сучасного суспільства до рівня освіти особистості та її особливостей, максимальне розкриття інтелектуального потенціалу учня, формування навичок самостійного набуття знань та здійснення різних видів самостійної діяльності, пов'язаної з обробкою інформації.

Інновації в освітній діяльності з дітьми з особливими освітніми потребами – це використання нових знань, прийомів, підходів, технологій для отримання результату у вигляді освітніх послуг. Для навчання дітей з особливими освітніми потребами створюються відповідні умови, а саме: психологічний мікроклімат, сприятливий для навчання дітей; кадрові ресурси, тобто спеціально підготовлені фахівці для роботи з дітьми з психофізичними порушеннями, відповідну підготовку варто пройти всім педагогам, які працюватимуть з дитиною в інклюзивному класі; спеціально обладнані кабінети: психологічного розвантаження, лікувальної фізкультури, психомоторної корекції, кімнати для логопедичних та корекційних занять з дефектологами, психологами та іншими спеціалістами; засоби корекції психофізичного розвитку, спеціальне обладнання, відповідний дидактичний матеріал, особливі наочні засоби; розроблена командою психолого-педагогічного супроводу індивідуальна програма розвитку, за потреби індивідуальний навчальний план, індивідуальна навчальна програма, розклад з урахуванням корекційно-розвиткових занять [2, с. 14-47].

Сукупність обраних вчителем інноваційних методів навчання можна назвати методикою інклюзивного навчання. Реалізація методики інклюзивного навчання здійснюється через систему інтерактивних методів, тобто взаємодію учнів не лише з вчителем, а й один з одним.

Основа інтерактивного навчання – робота в малих групах. Найпростіша форма – це робота в парах, що дозволяє здобувачам освіти набути навичок співробітництва, оволодіти уміннями висловлюватись та активно слухати. Під час роботи в парах можна швидко виконувати вправи, які за інших умов потребують великої затрати часу.

Наприклад, використання методів арт-терапії в діяльності вчителя полягає у подоланні соціально-педагогічної дезадаптації дитини, оздоровлення міжособистісних стосунків, корекція поведінки, реабілітація здоров'я, здійснення домедичної допомоги у ставленні до себе, до інших і до реального життя.

Ігрова терапія – процес спільного з дитиною переживання і осмислення будь-якої життєвої ситуації, що подана в ігровій формі. Головне значення гри полягає в тому, що завдяки особливим ігровим способам дитина моделює взаємодію з навколишнім світом та людські стосунки. На основі цього формується прагнення до суспільно-важливої діяльності, що стає основним моментом готовності до шкільного навчання та трудової діяльності. Бібліотекотерапія, читання літератури з подальшим обговоренням прочитаного.

Психогімнастика – форма терапії або невербальний метод групової психотерапії, що ґрунтується на руховій експресії, міміці, пантоміміці.

Музикотерапія, впливаючи на психоемоційний стан людини, музика призводить до певних гормональних і біохімічних змін в організмі, позитивно впливає на інтенсивність обмінних процесів. Позитивні емоції, що виникають під час звучання музики, стимулюють інтелектуальну діяльність дитини.

Також використовується: лікувальна гімнастика. У результаті різних засобів руху знімається втома, змінюється реактивність організму, підвищується його стійкість, активізується діяльність мозку; казкотерапія, як найдавніший психолого-педагогічний метод соціалізації дитини, спосіб передачі знань про соціальну реалізацію людини. Це система передання життєвого досвіду, розвитку соціальної чутливості, інтуїції та творчих здібностей. У педагогічній діяльності використовуються дидактичні, психокорекційні, психотерапевтичні, психологічні казки; лялькотерапія або використання ляльки у казкових сюжетах. Особливого значення набуває процес виготовлення ляльки. У спільній роботі у процесі виготовлення розвивається дрібна моторика рук, фантазія та образне мислення, уміння

виражати характер, концентрувати увагу. Важливий етап «оживлення ляльки» та її представлення [4].

Інноваційні технології в інклюзивному навчанні забезпечують розвиток і саморозвиток особистості здобувача освіти з огляду на виявлені його індивідуальні особливості, як суб'єкта пізнання предметної діяльності.

Інноваційні педагогічні технології систематично й послідовно впроваджують в практику оригінальні, новаторські способи, прийоми педагогічних дій і засобів, що охоплюють цілісний навчальний процес від визначення його мети до очікуваних результатів. Пріоритетними напрямками впровадження інноваційних технологій у навчання дітей з особливими потребами є сприяння соціальному, емоційному та когнітивному розвитку кожної дитини з тим, щоб вона відчувала себе неповторним, повноцінним учасником суспільного життя [5].

Отже, можна стверджувати, що використання інноваційних технологій у процесі навчання осіб з особливими освітніми потребами відрізняється ефективністю, що виявляється в швидкій інтеграції людини в суспільство, розвитку її комунікативних навичок, освоєнні певного рівня освіти за рахунок варіативності використання досягнень науки і техніки в освітньому процесі.

Список використаних джерел

1. Гаяш О.В. Співпраця фахівців у інклюзивному навчанні як необхідна передумова забезпечення корекційної спрямованості педагогічної роботи. *Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами*. 2015. № 12. С. 99-113.
2. Дубасенюк О.А. Інноваційні освітні технології та методики в системі професійно-педагогічної підготовки. Професійна педагогічна освіта: інноваційні технології та методики: монографія / За ред. О.А. Дубасенюк. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2009. С. 14-47.
3. Інноваційні техніки роботи з дітьми з особливими освітніми потребами. Ткачова Н.Г., Булаш І.В., Турчина І.С. URL: <http://www.molodyvcheny.in.ua/files/journal/2018/11/66.pdf>.
4. Колупасва А.А. Діти з особливими освітніми потребами та організація їх навчання. Видання доповнене та перероблене: наук.-метод. посіб. К.: Видавничка група «АТОПОЛ», 2011. 273 с.
5. Колупасва А.А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи: монографія. К.: «СамітКнига», 2009. 272 с.

Постернак Олександр

м. Лубни, Україна

Posternak, Oleksandr

Lubny, Ukraine

**ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ
ЯК ЗАДАЧА СУЧАСНОЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ**

Ключові слова: здоров'язбереження, здоров'язбережувальна компетентність, майбутні фахівці, вища освіта.

**HEALTH SAVING COMPETENCE FORMATION OF FUTURE
SPECIALISTS AS A TASK OF MODERN HIGHER EDUCATION**

Key words: health protection, health saving competence, future specialists, higher education.

Проблема формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх фахівців в освітньому середовищі закладів вищої освіти набуває особливої актуальності у сучасних умовах і стає одним із пріоритетних напрямків державної політики України, спрямованої на модернізацію системи національної освіти відповідно провідних європейських стандартів. Очевидно, що одним із головних завдань вищої освіти в процесі фахової підготовки студентської молоді є підвищення загальної культури здоров'я молодого покоління українців, прищеплення їм цінностей здоров'язбережувальної поведінки та здорового способу життя.

Питання формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх фахівців стало предметом дослідження ряду вітчизняних і зарубіжних науковців. Розглядаючи поняття «здоров'язбережувальної компетентності», більшість дослідників характеризує його через рівень знань, умінь, навичок та мотивацію щодо культури здоров'я і здоров'язбереження особистості, введення та оцінку здорового способу життя. Так, Ю. Лимар визначає здоров'язбережувальну компетентність як «інтегративну якість, що охоплює сукупність знань про людину та її здоров'я, здоровий спосіб життя; мотиви, що мають екологозберігальну спрямованість у ставленні до себе та навколишнього світу, спонукають до ведення здорового способу життя; потребу в освоєнні способів збереження свого здоров'я, орієнтованих на самопізнання та самореалізацію» [2, с. 42]; Н. Поліщук – як «інтегративну особистісну властивість, яка забезпечує організацію здорового способу життя у фізичній, соціальній та психічній (духовній) сферах життєдіяльності студентської молоді як окремої соціально-демографічної групи суспільства, що вирізняється за сукупністю вікових та психофізіологічних особливостей, від рівня здоров'я якої залежить не лише якість її життя, а й якість майбутньої професійної діяльності [4, с. 202]; Н. Башавець – як «високого рівня майстерність виконання особистістю здоров'язбережувальної діяльності, що характеризується глибокими знаннями щодо збереження та зміцнення здоров'я,

як можливість вільного володіння здоров'язбережувальною діяльністю та відповідними компетенціями. Здоров'язбережувальна компетентність супроводжується переконаністю у важливості організації власних здоров'язбережувальних дій, позитивним ставленням до них, умінням використовувати здоров'язбережувальні технології під час навчальної діяльності, самостійних занять фізичними вправами та активного відпочинку» [1, с. 121].

Актуальним для нашого дослідження є трактування В. Борисенко здоров'язбережувальної компетентності здобувачів вищої освіти як «інтегральної динамічної якості особистості, структурними компонентами якої є особистісно-аксіологічний (включає мотиви, цілі, цінності, потреби в здоров'язбереженні, стійкий інтерес студента до збереження власного здоров'я та ведення здорового способу життя); гностичний (визначається наявністю у студентів системи знань і уявлень про здоров'язбереження, здоровий спосіб життя); діяльнісний (містить ступінь включення студента в цілісну систему здорового способу життя та в систему здоров'язбереження); поведінковий (містить прагнення до саморозвитку та самовдосконалення у напрямі здоров'язбереження, а також рефлексію ведення здорового способу життя)» [2, с. 33].

Сьогодні формування здоров'язбережувальної компетентності здобувачів вищої освіти в освітньому середовищі ЗВО пов'язано з використанням ряду технологій, таких як здоров'язбережувальні педагогічні технології, фізкультурно-оздоровчі, медико-гігієнічні, валеологічні, соціально-адаптовані технології, а також технології забезпечення безпеки життєдіяльності та ін. В освітньому середовищі ЗВО ефективно поєднуються різні форми і види роботи, зокрема широко використовуються здоров'язбережувальні технології при викладанні професійно-орієнтованих дисциплін, контроль за виконанням санітарно-гігієнічних норм, моніторинг стану здоров'я усіх учасників освітнього процесу, реалізація програм профілактики шкідливих звичок та популяризації культури здоров'я тощо.

Отже, у контексті модернізації системи національної освіти з урахуванням зростання суспільної потреби в підвищенні рівня здоров'я громадян питання культури здоров'я та здоров'язбереження особистості, у тому числі здобувачів вищої освіти, є вкрай важливим. Це зокрема пов'язано з потребою України в мотивованих конкурентноспроможних фахівцях з достатнім рівнем фізичної працездатності, що будуть здатні відбудувати Батьківщину після нашої перемоги над російським агресором.

Список використаних джерел

1. Башавець Н.А. Здоров'язбережувальна компетентність майбутнього фахівця як основа його культури. *Наука і освіта*. 2013. №1-2. 120 – 122.
2. Борисенко В. В. Модель формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх фахівців технічних спеціальностей в умовах неформальної освіти. *Педагогіка та психологія*. 2019. Вип. 62. 30 – 38.

3. Лимар Ю. М. Педагогічні умови формування здоров'язбережувальної компетентності молодших школярів. *Інноваційна педагогіка*. 2019. Вип. 12. Т. 1. 41–44.
4. Поліщук Н. Формування здоров'язбережувальної компетентності студентської молоді як пріоритет державної політики. *Соціальна робота та соціальна освіта*. 2021. Вип. 2 (7). 195 – 204.

Науковий керівник:

Курлішук І. І., кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки

ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»

Ткач Ольга

м. Одеса, Україна

Tkach, Olga

Odesa, Ukraine

РОЛЬ ВЧИТЕЛЯ В ДИСТАНЦІЙНІЙ СИСТЕМІ НАВЧАННЯ

Ключові слова: вчитель, дистанційна освіта, фасилітація, інформаційні технології.

THE TEACHER'S ROLE IN THE DISTANCE EDUCATION SYSTEM

Key words: teacher, distance education, facilitation, information technologies.

Дистанційне навчання в умовах воєнного стану вирішує багато викликів, яких зазнала освіта в Україні. Разом з тим, дистанційне навчання потребує об'єднання спільних зусиль батьків, учнів та вчителів для досягнення необхідних результатів навчання, а також підтримки з боку держави.

Дистанційне навчання слід розглядати як зміну вектора напрямлення до відкритої освіти, де визначальними факторами є особистість та інформаційно-комунікаційні технології.

Ще в 80-х рр ХХ століття з'являється ідея «педагогічного співробітництва», що демонструє інструментарій для формування самостійності та самовдосконалення здобувача освіти. Найбільш повно розкриваються ці інструменти за дистанційного навчання. За дистанційного навчання реалізовується особистісно-орієнтований, системний і діяльнісний підходи.

Під час дистанційного навчання також здійснюється свобода вибору місця, часу, способу навчання. Наявність такої кількості свобод у дистанційному навчанні призводить до відповідальності суб'єкта за результативність навчання. Технології, якими забезпечується дистанційне навчання мають характеризуватися гнучкістю, інтегральністю, бути здатними до адаптації для кожного здобувача освіти, задовольняти його психологічні,

фізіологічні та освітні потреби. Спочатку існування дистанційне навчання майже нічим не відрізнялося від заочного, окрім більшої кількості свобод, згодом воно еволюціонувало та набуло своїх характерних ознак: необмежений ні в часі, ні в місці доступ до навчальної інформації за рахунок інформаційно-комунікаційних технологій та здійснення комунікації із спеціалістом, що супроводжує курс – тьютором [1].

За зміни вектора освітнього процесу неодмінних змін зазнає роль вчителя в дистанційній системі навчання. У загальноосвітніх закладах середньої освіти діяльність вчителя визначається поліфункціональністю, а тому як зазначає С. Сисоева «з метою підвищення ефективності навчання, забезпечення цілісності і інтегральності педагогічного впливу на учня постає проблема оптимальної кількості педагогічного персоналу для реалізації дистанційного навчання, визначення його функцій, доцільності» [2, с. 83].

В зарубіжній педагогіці та у вітчизняній в межах функціонування дистанційного навчання існує наступна класифікація, в основі якої знаходяться види діяльності викладачів:

- Фасилітатор на думку О. Шикиринської, – це особа, що передбачає створення умов в освітній діяльності для розуміння предмету вивчення та «прийняття групових рішень у процесі навчання з акцентом на індивідуальній відповідальності кожного учасника». Взаємодія між «фасилітатором учасником» базується на засадах рівності всіх учасників освітнього процесу.

Створюються педагогічні задачі для розвитку творчих здібностей учасників та згуртування в умовах групової роботи [5].

- Тьютор розглядається О. Гнедковою і А. Козьміною, як особа, що виконує роль наставника або інструктора, підтримує засади рівності між учасниками освітнього процесу. Він виконує функції:

1) викладача на вступних та завершальних заняттях, орієнтує в навчальнометодичних матеріалах;

2) консультанта – здійснює координацію освітнього процесу, надає консультації та забезпечує зворотній зв'язок між учасниками освітнього процесу;

3) менеджера – організовує набір здобувачів освіти, здійснює укомплектування та керує освітнім процесом певної групи здобувачів [2].

- Інвігілатор за О. Ревою, І. Назаретян – це особа, що «забезпечує процес контролю знань за програмою дистанційного курсу (з англ. Invigilator – екзаменатор, який стежить за тим, щоб студенти не списували під час іспитів)».

- Дизайнер – викладач, який змінює технологію організації свого предмета у бік укладення, тобто відбувається еволюція у викладацькій діяльності.

- Адміністратор – забезпечує технічну допомогу складових дистанційного навчання [3].

Характерною рисою сучасного освітнього процесу за використання інформаційно-комунікативних технологій є акцентуація на здобувачеві, який самостійно обирає свою власну освітню траєкторію розвитку. Роль вчителя, викладача полягає у наданні консультацій, допомоги у виборі інформації, стимулюванні, здійсненні зворотного зв'язку, щоб підтримувати обрану здобувачем освітню траєкторію. Для інтенсифікації освітнього процесу від вчителя вимагається постійне вдосконалення умінь та навичок у роботі з інформаційно-комунікаційними технологіями.

Таким чином, проблема шкільної освіти сьогодні – це інтеграція, створення єдиного освітнього та інформаційного простору. Стратегічний напрям розвитку освітніх систем у сучасному суспільстві очевидний: інтелектуальний і моральний розвиток учня на основі залучення їх у різноманітну самостійну цілеспрямовану діяльність для оволодіння знань у різних сферах. Це завдання зовсім не нове, але у нинішній час свободи вибору педагогічних технологій створюються нові можливості для успішного вирішення цієї проблеми.

Дистанційне навчання в умовах воєнного стану вирішує багато складних викликів, яких зазнала освіта в Україні. Разом з тим, дистанційне навчання потребує об'єднання спільних зусиль батьків, учнів та педагогів для досягнення необхідних результатів навчання, а також підтримки з боку держави.

Список використаних джерел

1. Педагогічні аспекти відкритого дистанційного навчання. Монографія. О.О. Андреев, К.Л. Бугайчук, Н.О. Каліненко, О.Г. Колгатін, В.М. Кухаренко, Н.А. Люлькун, Л.Л. Ляхощка, Н.Г. Сиротенко, Н.С. Твердохлебова. Харків 2013. 208 с.
2. Гнедкова О. О. Козьміна А.О. Особливості навчання тьютора дистанційного навчання (на базі системи дистанційного навчання "Херсонський віртуальний «Актуальні проблеми педагогічної освіти в ХХІ столітті» університет"). Інформаційні технології в освіті: зб. наук. пр. Вип. 2. М-во освіти і науки України, Херсонський держ. ун-т. Видавництво ХДУ, 2008. С. 79-84.
3. Назаретян І.М., Рева О.В. Роль і місце викладача під час проектування, організації та реалізації освітнього процесу в межах дистанційного навчання студентів. Scientific collection "Interconf" №57. С. 275-283.
4. Сисоева С.О. Проблеми дистанційного навчання: педагогічний аспект. Неперервна професійна освіта: теорія і практика. 2003. Вип. 3-4. С.78-87.
5. Шикиринська О. Фасилітативна компетентність учителя іноземної мови в умовах дистанційної освіти. Вища освіта у міждисциплінарному вимірі: від традицій до інновацій: мат. Всеук. наук.-практ. конф., 03 листопада 2020 р.. Ізмаїл. 2020. С.111-113.

ІННОВАЦІЇ ЯК ЗАСІБ ПРОГРЕСИВНИХ ЗМІН В ОСВІТІ: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА

Бадалова Аїда

м.Білгород-Дністровський, Україна

Badalova, Aida

Bilhorod-Dnistrovskyi, Ukraine

РОЛЬ ДИРЕКТОРА У ВПРОВАДЖЕННІ ІННОВАЦІЙ У ДІЯЛЬНІСТЬ ЗАКЛАДУ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ

Ключові слова: інноваційна діяльність закладу фахової передвищої освіти, директор освітнього закладу, управлінські функції директора.

THE ROLE OF THE DIRECTOR IN THE IMPLEMENTATION OF INNOVATIONS IN THE ACTIVITIES OF THE PROFESSIONAL HIGHER EDUCATION INSTITUTION

Key words: innovative activity of the institution of professional preliminary higher education, director of the educational institution, managerial functions of the director.

Впровадження інноваційних процесів у діяльність закладів фахової передвищої освіти вимагає від директора закладу володіння вміннями організації педагогічного складу та його мотивації на шляху реалізації пріоритетних напрямів освітньої реформи. Від нього залежить рівень згуртованості педагогічного колективу й ефективність його роботи. Для цього директор має стати менеджером, експертом і лідером в одній особі.

Сучасна система освіти України перебуває у потоці значних інноваційних змін. Про це було заявлено у звіті Міністерства освіти й науки України у 2016 році, в якому наголошується, що «українська освіта не відповідає ані сучасним запитам з боку особистості та суспільства, ані потребам економіки, ані світовим тенденціям. Саме тому розпочато системну трансформацію сфери, головна мета якої – нова висока якість освіти на всіх рівнях: від початкової школи – до закладів вищої освіти» [6].

Серед пріоритетних напрямів освітньої реформи *фахової передвищої освіти* було затверджено: «реалізація компетентнісного та особистісно-орієнтованого підходу до навчання, орієнтація на здобуття студентами умінь і навичок, необхідних сучасній людині для успішної самореалізації в професійній діяльності, особистому житті, громадській активності» [7].

Для подолання розриву між якістю підготовки випускників й потребами суспільства необхідно впроваджувати різноманітні інновації як в освітню діяльність, так і в управління освітніми закладами. Як зауважує В.П.Ткаченко, «постійні нововведення в освітньому процесі є тією нагальною потребою, без задоволення якої ці зміни втрачать взаємозв'язок з життям. Тільки інноваційна за своєю сутністю освіта може виховати людину, яка живе за сучасними законами глобалізації» [9, с. 44].

Успішна організація й реалізація інноваційної діяльності залежить від педагогічного колективу, від усвідомлення ним інноваційних ідей. Дослідницька діяльність педагогів виступає основною умовою ефективності впровадження педагогічних інновацій. Загальні ж питання управління здійснює директор закладу.

Дослідження управлінських аспектів інноваційної діяльності у сфері загальної середньої освіти проводили такі вчені як Л.М.Вашенко, В.М.Гладкова, І.М.Дичківська, Л.М.Калініна, М.І.Лапшина, Л.А.Мозгова, О.І.Пометун, В.П.Ткаченко, А.П.Черниш та ін. Однак сучасні вимоги реформування освіти спонукають до вивчення цього питання більш детально.

Метою статті є дослідження ролі директора закладу у впровадженні інноваційних процесів в освітню діяльність.

У педагогічному процесі термін «інновація» вченими тлумачиться як щось нове, не схоже на попереднє. Так, І. М. Дичківська зауважує, що інновація – це «нововведення, зміна, оновлення; новий підхід, створення якісно нового, використання відомого в інших цілях» [3, с. 11]. І. Мартинова зазначає, що «інновації в освіті – це процес створення та впровадження нових засобів (нововведень) для вирішення тих педагогічних проблем, які досі розв'язували по-іншому; відкриття нових форм, методів, способів педагогічної діяльності; творча реалізація нових теоретичних концепцій, ідей, систем навчання та виховання; сукупність нових професійних дій педагога, спрямованих на вирішення актуальних проблем виховання і навчання» [5, с. 19].

Поняття «інноваційна діяльність» визначена Концепцією інноваційного розвитку загальноосвітнього навчального закладу як «заснована на осмисленні практичного педагогічного досвіду цілеспрямована педагогічна діяльність, зорієнтована на зміну та розвиток навчально-виховного процесу з метою досягнення вищих результатів, одержання нового знання, формування якісно іншої педагогічної практики» [4].

Основними напрямками інноваційної діяльності є апробація і впровадження: механізмів оновлення змісту освітнього процесу та форм освітнього процесу (нові методики викладання, нові способи організації занять, виховних заходів і т.п.); нових методів оцінювання освітнього процесу (рейтингова система, розширення бальної шкали, портфоліо); систем, заснованих на використанні нових виховних засобів, що сприяють соціалізації дітей і підлітків; нововведень, які спрямовані на залучення представників суспільства до управління закладом; нових форм підвищення професійної компетентності педагогічних працівників освітнього закладу та інше.

Під час впровадження інноваційних процесів потрібно враховувати різні фактори зовнішнього й внутрішнього середовища, які впливають на цей процес. Варто інтегрувати у роботі виконання рекомендацій вищих органів

управління освітою та побажань батьків учнів і соціального оточення, впровадження в педагогічну практику нових досягнень педагогічної науки й суміжних наук та набутий досвід роботи педагогічного колективу; розробку й впровадження інновацій усередині закладу освіти на основі вивчення освітніх потреб здобувачів освіти, пропонування нових інноваційних ідей і можливостей закладу та наявності викладацького складу для здійснення запланованого.

Інноваційна діяльність підлягає професійно грамотному, науково обґрунтованому управлінню. Ключовою фігурою, від якої залежить ефективність роботи педагогічного колективу та успішність впровадження інновацій у діяльність закладу, є, насамперед, директор.

Сучасний директор закладу освіти повинен вирішувати головне завдання – забезпечувати випереджальний, інноваційний характер освіти. «В цьому процесі директор стає свого роду агентом змін, який має зберігати гнучкість у планах, говорити про ширше бачення з колегами, залучати та об'єднувати їх навколо цього бачення, оптимізувати ресурси задля досягнення нових цілей» [1]. Така постановка питання допускає, що директори – це професійні й умілі інноваційні менеджери. Щоб їх діяльність була ефективною, вони мають вміти: аналізувати стан колективу; розуміти мотиви поведінки своїх підлеглих; спонукувати підлеглих до продуктивної роботи, стимулювати їхній професійний ріст; створювати максимально сприятливі відносини в колективі для продуктивної роботи; давати завдання підлеглим так, щоб вони розуміли, чого від них чекають, і прагнули це виконати; ефективно контролювати роботу підлеглих; адекватно оцінювати своїх підлеглих, їх можливості й інтереси; попереджати й вирішувати конфлікти в колективі; будувати ділове спілкування з підлеглими відповідно до їх індивідуальних особливостей і виробничих ситуацій. І це далеко не повний перелік робіт з персоналом, які покладені в обов'язки директора [10].

Для забезпечення ефективного впровадження інноваційних процесів в освітню діяльність закладу директор виконує певні функції, а саме: визначає пріоритетні напрями інноваційної й експериментальної діяльності; розробляє необхідні заходи щодо вдосконалення нормативно-правової бази у сфері інноваційної й експериментальної діяльності; розробляє пропозиції, спрямовані на удосконалення інноваційної й експериментальної діяльності закладу, та виносить їх на обговорення; контролює реалізацію програм інноваційної й експериментальної діяльності.

Як зауважують В. М. Гладкова, М. І. Лапшина, «менеджери освітніх закладів не лише повинні оволодіти цими функціями, а й застосовувати їх на практиці. А це означає, що кожен повинен володіти не лише якісними професійними педагогічними вміннями, а й управлінськими» [2, с. 231].

Сузанська І.В., характеризуючи сучасного керівника освітнього закладу, зазначає, що він має бути не тільки менеджером, а й експертом і лідером (рис.1).

Рис. 1. Трисидина роль директора [8, с. 6].

Управлінський процес ефективний, якщо він відповідає логіці реального процесу розвитку, якщо рішення суб'єкта управління оперативні й адекватні проблемі, яка вирішується, якщо керівник освітнього закладу та делеговані ним помічники, мають здатність оцінити ситуацію, прогнозувати, управляти ризиками, вчасно помічати недоліки й відходження від запланованих дій. А тому, для ефективного управління інноваційної діяльністю закладу, вироблення оптимальних управлінських рішень, проведення компетентної й об'єктивної експертизи інноваційних освітніх проектів, моніторингу проміжних і підсумкових результатів діяльності, в закладі фахової передвищої освіти доцільно створити науково-методичну раду, яка наділяється повноваженнями управління інноваційною й експериментальною діяльністю, організувати експертизу інноваційних освітніх проектів, проводити періодичні й загальні підсумки результатів інноваційної діяльності.

Отже, діяльність керівника стане продуктивною у тому випадку, якщо в структурі закладу освіти є команда прогресивних педагогів, які можуть сплатити біля себе інших на шляху вирішення нових інноваційних ідей. Тому директор має при визначенні кадрової політики закладу враховувати ці обставини і збирати біля себе знаючих і розуміючих людей, формувати згуртований колектив. Він їх згуртованій праці залежатиме результати вирішення завдань, які важливі сьогодні й стануть ще більш важливими завтра, у напрямку покращення якості освіти в Україні.

Список використаних джерел

1. Василів Ю. Директор, на якого чекає українська школа [Ел. ресурс]: Веб-портал «Освіта.ua». – URL: <https://osvita.ua/school/61892/>
2. Гладкова В. М., Лапшина М. І. Директор школи як лідер змін. В. М. Гладкова, М. І. Лапшина. Витоки педагогічної майстерності. Серія: Педагогічні науки. 2009. Вип. 6. С.227-232.
3. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології: навч. посібник. К.: Академвидав, 2004. 352 с.
4. Концепція інноваційного розвитку загальноосвітнього навчального закладу [Ел. ресурс]: Веб-портал Інституту педагогіки НАПН України. URL: <https://osvita.ua/school/method/283/>

Баранова Вероніка
кандидат педагогічних наук
м. Одеса, Україна
ORCID: 0000-0003-3218-7968

Baranova, Veronika
PhD in Pedagogy
Odesa, Ukraine

**LIVEWORKSHEETS – ДІЄВИЙ ІНСТРУМЕНТ
СУЧАСНОГО ПЕДАГОГА В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОЇ ОСВИТИ**
Ключові слова: початкова школа, дистанційна освіта, он-лайн інструменти.

**LIVEWORKSHEETS EFFECTIVE TOOL OF THE MODERN TEACHER
IN THE CONTEX OF DISTANCE EDUCATION**
Key words: primary school, distance education, online tools.

У нових умовах організації навчального процесу в режимі дистанційного та змішаного навчання від освітян вимагається здійснювати творчий пошук оригінальних та нестандартних підходів до розв'язання різних освітніх завдань. Продуктом творчих пошуків учителів можуть стати використання нових освітніх технологій. До таких технологій належать інформаційно-комунікаційні технології які є необхідним інструментом для здійснення навчального процесу в мовах дистанційної освіти. Це потребує відповідних змін у змісті, методах, засобах і формах організації навчання дітей.

Створення дидактичних матеріалів для навчання потребує певного часу та матеріального забезпечення для їх виготовлення. Ребуси, кросворди, головоломки, карти розуму, інтерактивні плакати, навчальне відео, та інтерактивні завдання – усе це можна створити за лічені хвилини, використовуючи відповідні онлайн-інструменти.

На сучасному етапі в Інтернеті можна знайти безліч навчальних матеріалів, посібників, різноманітних тренажерів та освітніх ресурсів, але деякі з них мають суттєві недоліки:

- навчальні матеріали надаються в готовому вигляді та не мають можливості для їх редагування.
- зазвичай готові матеріали створюються під конкретний розділ, а бо тому, що обмежує можливість їх використання на інших заняттях;
- оскільки готові матеріали не завжди відповідають рівню учнів або структурі уроку, багато вчителів хочуть створити власні інтерактивні матеріали, які можна легко адаптувати до навчального процесу;
- розробка власних інтерактивних матеріалів забирає багато часу і може бути технічно доволі складною;

- ресурси є розрізненими та вимагають від учителів певних навичок у комбінуванні та зберіганні ресурсів для кожного уроку, щоб використовувати їх у класі.

Оскільки використання технологій дистанційного навчання є актуальним питанням для сектору освіти сьогодні, то використання персоналізованих освітніх веб-ресурсів може значно підвищити ефективність освітнього процесу, активізувати навчально-пізнавальну та самостійну діяльність дітей навіть організувати дистанційну перевірку завдань без необхідності використання спеціальних систем, таких як Google Classroom.

Нині в цьому можуть допомогти різноманітні онлайн-сервіси, які призначені для підтримки освітнього процесу за допомогою інтерактивних вправ та ігор і які можуть бути легко інтегровані в освітні веб-ресурси вчителів. Такі вправи та ігри перебувають у відкритому доступі. За допомогою онлайн-вправ та ігор учні можуть перевірити та закріпити свої знання в ігровій формі, сприяючи формуванню пізнавального інтересу та мотивації до навчання.

Викладачі за допомогою онлайн-вправ та ігор можуть легко створювати власні завдання різних видів і розміщувати їх у власних освітніх веб-ресурсах.

За даними опитування, яке було проведене серед вчителів загальноосвітніх шкіл щодо користування он-лайн інструментами, платформами для підготовки до он-лайн уроків було отримано такі результати: 45 % педагогів використовують Всеукраїнську школу он-лайн, Платформа з підготовки НМТ iLearn – 3 %; Он-лайн помічник для вчителів Classtime використовується лише 9 % вчителів, платформу Learning Apps використовують 25 % педагогів, 15 % вчителів використовують інші ресурси, серед яких називали Liveworksheet.com. Нажаль освітяни не дуже обізнані з цим інструментом, який дозволяє створювати інтерактивні робочі аркуші для учнів різного віку та рівня з будь-якої теми шкільної програми, прикріплювати до них різноманітні завдання та пропонувати учням попрацювати над ними.

Liveworksheets – це онлайн-сервіс, який дозволяє вчителям створювати інтерактивні вправи для своїх учнів з різних предметів.

Сервіс містить низку інструментів, що дають змогу створювати різні типи завдань, як-от заповнення прогалин, вибір правильної відповіді з декілька варіантів, завершення речень, поєднання слів та картинок тощо. Крім того, можна вставляти мультимедійні матеріали, як-от зображення, відео- та аудіофайли, щоб зробити вправи цікавішими та змістовнішими.

На цьому сервісі вчителі можуть створювати класи та додавати до них учнів, можуть об'єднуватися з іншими вчителями у школи. Однією з головних переваг Liveworksheets є те, що вчителі можуть відстежувати прогрес своїх учнів та отримувати повні звіти про їхні відповіді та результати. В Liveworksheets є можливість створювати, змінювати, збирати інтерактивні

завдання у воркбуку. Також на сайті представлено широкий вибір різних готових завдань, які були надані до широко доступу іншими педагогами, які можна скопіювати, та за потреби змінювати під свої задачі та тему.

Сервіс містить велику кількість різноманітних інструментів, які дозволяють створювати завдання різного типу, такі як: вибір правильної відповіді, доповнення речень, вправи з перетаскуванням, з'єднання зі стрілками, пошук слів та ще велике коло різноманітних завдань. Крім того, він дозволяє вставляти мультимедійний контент, такий як зображення, відео та аудіофайли, щоб зробити вправи більш цікавими та змістовними. Учні можуть виконувати завдання онлайн з різних типів пристроїв, завдання автоматично перевіряються і відправляються вчителю. Це дуже мотивує і зацікавлює учня і економить час вчителя.

Liveworksheets є дуже корисним інструментом для вчителів, які хочуть зробити навчання більш інтерактивним та залучити учнів до активної участі у процесі навчання. Також цей інструмент дозволяє переформлювати традиційні робочі аркуші для друку в інтерактивні онлайн-вправи із самовиправленням, які називаються інтерактивними робочими аркушами. Тому вважаємо доцільним подалі ознайомлювати педагогів з цим сервісом під час проходження підвищення кваліфікації.

Волошина Ірина

м. Краматорськ, Україна

Воробйова Світлана

м. Краматорськ, Україна

ORCID: 0000-0002-3826-7574

Прийменко Сергій

кандидат фізико-математичних наук, доцент

м. Краматорськ, Україна

ORCID: 0000-0003-0402-7772

Voloshyna, Iryna

Kramatorsk, Ukraine

Vorobyova, Svitlana

Kramatorsk, Ukraine

Pryimenko, Serhiy

PhD, associate professor

Kramatorsk, Ukraine

ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНИХ ЖИТТЄВИХ НАВИЧОК

Ключові слова: цифрові технології, 3D графіка, життєві навички, компетентності, проектна діяльність.

USING DIGITAL TECHNOLOGIES AS A MEANS OF FORMING VALUABLE LIFE SKILLS

Key words: digital technologies, 3D graphics, life skills, competences, project activity.

Використання цифрових технологій істотно змінило освітній процес за останні роки. Суттєвим викликом для усіх учасників освітнього процесу стало введення карантинних обмежень, які запроваджуються по всьому світу. Саме використання цифрових технологій в навчально-виховному процесі є одним з варіантів розв'язання проблеми.

На вивчення проблем використання цифрових технологій в освітньому процесі закладу загальної середньої освіти спрямовані дослідження учених: В. М. Андрієвської, В. Ю. Бикова, Ю. О. Жука, В. В. Коваленко, М. П. Лещенко, О. О. Литвиненко, С. Г. Литвинової, Н. В. Морзе, О. В. Овчарук, Л. І. Тимчук, О. В. Співаковського, Л. С. Петухової, В. В. Лапінського, М. В. Мар'єнко, Н. В. Олефіренко, О. П. Пінчук, О. М. Соколюк, А. С. Сухіх та ін.

У зв'язку з активним розвитком інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) та їх запровадженням у різні сфери життя все більшої актуальності набуває формування ціннісних життєвих навичок.

Однією з найважливіших задач закладу освіти, пов'язаних з формуванням особистості, є розвиток життєво компетентної, творчої особистості, здатної до саморозвитку і самовдосконаленню, та створення

умов для самореалізації учнів [2]. У створенні єдиного виховного простору важливу роль відіграє направленість навчання, його форми та методи, навколо яких і формується відповідне інфраструктурне середовище навчального закладу.

Освітнє середовище є певним станом, який досягається в процесі сумісної навчально-виховної діяльності суспільства в цілому, держави, адміністрації навчального закладу, вчителів, учнів та їх батьків.

Розвиток суспільства формує нові потреби та форми суспільних відношень взагалі та вимоги до освіти зокрема. Держава, на основі аналізу цих потреб, трансформує напрямки розвитку навчання, створюючи основу для нового змісту навчання та окреслюючи контури відповідного навчального середовища. Саме ж освітнє середовище навчального закладу наповнюється сумісною щоденною взаємодією вчителів, учнів, адміністрації школи.

Одним з напрямків освітньої діяльності є підготовка молоді до майбутньої суспільно значимої діяльності. На теперішньому етапі розвитку вітчизняної освіти найважливішими її напрямками є формування інтегрованих навичок – компетентностей. В цілому ж, такі навички, поєднуючись в систему, доповнюючи одна одну, формують найважливіше для людини та суспільства – особистість.

Одним з призначень компетентностей є формування у учня здібностей вирішення різноманітних життєвих задач. На цьому шляху важливим є залучення учня до пізнавальної діяльності, яка призводить до отримання значимого для нього продукту. Така робота є важливою, саме вона призводить до формування та закріплення ціннісних життєвих навичок.

В концепції вітчизняної освіти основною формою навчання у школі є проєктна діяльність. Основний чинник такої діяльності – можливість творчості. Важливим є творчий характер як самих проєктів, так і, бажано, позанавчальної діяльності учня. Для цього важливим є підбір завдань та інструментів для їх виконання.

Освітні проєкти є основою формування усіх передбачених навчальними програмами компетентностей. Проєкт – це метод навчання. Він може застосовуватися на уроках й у позакласній роботі [1]. Проєкт є ефективним та незамінним, бо формує значну кількість умінь і навичок, досвід. Проєктна діяльність може допомогти учням розвивати життєві компетентності, такі як комунікація, саморозвиток, робота в команді, творчість, аналітичне мислення та інші [4].

Проєктна діяльність вимагає взаємодії між учасниками проєкту, що сприяє розвитку комунікативних навичок. Учні навчаються ефективно спілкуватися та слухати інших, висловлювати свої думки та ідеї. Також робота над проєктом вимагає пошуку інформації та самостійного вивчення нових

питань, що сприяє розвитку самоорганізації та саморозвитку. Робота учнів в команді сприяє розвитку навичок співпраці та розуміння ролей у команді.

Проектна діяльність дозволяє учням застосовувати творчі підходи при розв'язанні проблем та вирішенні завдань, також передбачає аналіз та оцінку різних варіантів розв'язання завдання, що допомагає розвивати аналітичне мислення учнів. Участь в освітньому проєкті може допомогти розвинути лідерські якості учнів, такі як керівництво, співпраця, комунікація та вирішення проблем.

Основою будь-якого проєкту є створення моделі та макету, для побудови яких використовують цифрові технології. Використання цифрових технологій зробиє проєкт більш цікавим та привабливим для учнів. Це може включати використання програмного забезпечення, роботів, 3D принтерів або інших технологічних інструментів.

Частина сучасних цифрових технологій може використовуватися у достатньо вузьких напрямках проєктування (наприклад, програмування роботи пристроїв, віртуальні лабораторії з фізики чи хімії). Частина ж з них є більш загальноживаними. Одним з таких засобів є сервіс Tinkercad, однією з функцій якого є 3D моделювання. Робота з цим сервісом не вимагає якихось специфічних знань з моделювання [5]. Створені за допомогою цього сервісу моделі можуть використовуватися при опануванні технологіями виробництва (створення моделі виробу), вивченні іноземної мови (додавання написів та назв), математики (створення геометричних фігур за заданими розмірами, приклади з симетрії, побудова перерізів), хімії (3D моделі молекул), біології (модулі квіток, рослин) тощо [6]. У проєктній діяльності цей сервіс може бути корисним для наступних завдань:

- Tinkercad дозволяє створювати 3D-моделі, які можна використовувати для створення прототипів. Наприклад, учні можуть створити 3D-модель для прототипування робота або іншого пристрою.
- Використання сервісу Tinkercad дозволяє учням розвивати свої творчі та інженерні навички, створюючи різноманітні 3D-моделі та прототипи.
- Використання сервісу Tinkercad допомагає учням розвивати свої комп'ютерні навички, такі як робота з програмним забезпеченням та 3D-моделями.
- Tinkercad можна використовувати для створення 3D-моделей у групі, що сприяє розвитку співпраці та комунікації між учнями.

Використання саме таких технологій урізноманітнює проєктну діяльність учнів, підвищує їх інтерес та вмотивованість до навчання. Всі ці фактори в сукупності впливають на формування ціннісних життєвих навичок.

Список використаних джерел

1. Безрук К., Марченко К. Метод проєктів у позашкільлі. Створення сайту: посібник / упоряд. О. Власенко. Київ : Шкільний світ, 2018. 86 с. : іл. (Серія "Бібліотека "Шкільного світу") (Позашкільля. Бібліотека). Бібліогр.: с. 85-86.

2. Деякі питання щодо створення у 2019/2020 н.р. безпечного освітнього середовища, формування в дітей та учнівської молоді ціннісних життєвих навичок : Лист Міністерства освіти і науки України від 27.06.2019 № 1/9-414. URL: <https://imzo.gov.ua/2019/07/02/lyst-mon-vid-27-06-2019-1-9-414-deiaki-pytannia-shchodo-stvorennia-u-2019-2020-n-r-bezpechnoho-osvitn-oho-seredovyshcha-formuvannia-v-ditey-ta-uchnivs-koi-molodi-tsinnisnykh-zhyttievyykh-navychok/> (дата звернення 21.02.2022).
3. Мацьоха О. М. Технологія створення та підтримки шкільного веб-сайту: навч.-метод. посіб. АПН України, Ін-т інформ. технологій і засобів навчання. Київ : ТОВ Редакція "Комп'ютер", 2006. 128 с.:
4. Мимренко В., Чижевська С. Створення сайту: проект. діяльність в інформатиці / упоряд. О. А. Журибеда. Київ : Перше вересня, 2018. 151 с. : іл. (Серія "Бібліотека "Шкільного світу") (Інформатика. Бібліотека). Бібліогр.: с. 151.
5. IT STEP Academy : веб-сайт. URL: <https://krop.itstep.org/> (дата звернення 27.02.2023).
6. Сайт Gdtyry.blogspot.com. Тривимірна графіка [Ел. ресурс]. – URL: <http://gdtyry.blogspot.com/p/3d-3-dimensions.html>.
7. Цікаво про 3D [Ел. ресурс]. – URL: http://novipetrivtsi-school3.edukit.kiev.ua/piznayemo_svit/cikavo_pro_zd.
8. Autodesk Tinkercad. YouTube [Internet]. [Video], 2022 May 17. Available from: <https://www.youtube.com/user/Tinkercad>
9. 3D технології : веб-сайт. URL: <http://surl.li/bxlbui> (дата звернення 02.03.2022).

Головіна Олена

м. Краматорськ – м. Київ, Україна

Holovina, Olena

Kramatorsk - Kyiv, Ukraine

ІННОВАЦІЇ ЯК ЗАСІБ ПРОГРЕСИВНИХ ЗМІН В ОСВІТІ: ПРАКТИКА ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ

Ключові слова: *освітні тренди, дистанційна освіта, цифровізація, візуальне мислення.*

INNOVATIONS AS A MEANS OF PROGRESSIVE CHANGES IN EDUCATION: THE PRACTICE OF DISTANCE LEARNING IN THE LESSONS OF UKRAINIAN LANGUAGE AND LITERATURE

Key words: *educational trends, distance education, digitalization, visual thinking.*

У 2014 році через початок російсько-української війни гостро постало питання доступу учнів тимчасово окупованих територій до української системи загальної середньої освіти. Актуальності набула організація дистанційного навчання з використанням інформаційно-комунікаційних технологій, що дають можливість вільного доступу до освітніх послуг з

виконанням обов'язкової міністерської програми та подальшим отриманням документів про освіту встановленого державного зразка. З початком повномасштабного вторгнення російської федерації в Україну дистанційна форма навчання для учнів з Донеччини та Луганщини є надзвичайно актуальною.

Реалізацію окреслених завдань забезпечує онлайн-навчання, що надає доступ до освітніх послуг із будь-якого місця перебування учням і вчителям, дозволяє гнучко організувати навчання, підвищує якість і доступність освіти.

Донецьким обласним інститутом післядипломної педагогічної освіти, починаючи з 2016 року, упроваджується проєкт «Відкрита школа Донеччини» [1], мета якого – забезпечення рівного доступу дітей будь-якого віку і стану здоров'я (зокрема, з тимчасово окупованих територій) до якісної основної або додаткової освіти на дистанційній основі. Одне із завдань цього проєкту – розробити й упровадити в освітній простір області сучасний цифровий навчальний контент за основними профілями підготовки учнів 1-11 класів закладів загальної середньої освіти на базі єдиного навчального інформаційно-комунікаційного середовища.

«Цифровізація освіти – це не просто процес удосконалення інформаційних технологій, але виникнення принципово нових освітніх цифрових моделей, методів для розв'язання конкретних завдань цифрового суспільства» [2].

Характерною ознакою цього суспільства є візуалізація, у якій ми думаємо образами та втрачаємо лінгвістичний характер реальності.

«Активне сприйняття та перероблення знакової навчальної інформації вимагає спеціальної організації, продуманих способів подачі навчального матеріалу. Щоб на основі інформації можна було оптимізувати процес управління пізнавальною діяльністю учнів, вона має задовольняти низку вимог, що полягають в адекватності, об'єктивності, повноті, точності, структурності, специфічності, доступності, своєчасності та безперервності» [5].

Актуальності набуває візуальне мислення та візуальна грамотність в освітньому процесі.

Візуальне мислення – це перший і основний тренд цифровізації.

«В епоху цифрових технологій і створення візуальної культури виникає необхідність формування «візуальної грамотності», яка передбачає вміння розуміти, інтерпретувати та давати кваліфіковану оцінку візуальній інформації» [3]. Саме тому роль такої грамотності в сучасній школі зростає, оскільки учні живуть у візуально наповненому світі, у якому вони постійно зустрічаються із творенням нових смислів і знань засобом зображень і візуальних медійних комунікацій.

Потреба у формуванні навичок і вмій для пошуку, інтерпретації, оцінки, створення візуальних матеріалів в освітньому середовищі стає необхідною складовою освіти XXI століття.

Одним із прийомів, спрямованих на створення умов для творчого самовираження дитини, є організація роботи зі здобувачами освіти в нетрадиційній техніці зображувальної діяльності – колаж [4]. Для педагога колаж – це творчість, новизна, відхід від буденності. Для учнів – це діяльність, у результаті якої вони створюють нове, оригінальне, виявляють самостійність.

Нетрадиційний підхід до виконання зображення дає поштовх розвитку дитячого інтелекту, збуджує творчу активність дитини, вчить нестандартно мислити. Важлива умова розвитку дитини – не тільки оригінальне завдання, саме формулювання якого стає стимулом до творчості, а й використання на заняттях нестандартних технологій.

Другий цифровий освітній тренд – відеоконтент. У 2022 році 80% світового трафіку генерувалося саме за допомогою відео. Щодня кількість власників смартфонів збільшується. А це означає, що можна бути ближчими до все більшої й більшої кількості людей. Тому вважаю за доцільне широко використовувати відеоконтент [4] для викладу теоретичної частини уроку.

Гейміфікація. Це слово дедалі частіше лунає в різних сферах діяльності. Ігри – це не лише забава для дітей, а й цікавий формат навчання. У найнудніший виклад матеріалу можна додати елементи конкуренції, співпраці та винагороди за досягнення й ви побачите, як учні починають засвоювати матеріал. Тому доцільно використовувати інтерактивні модулі, наприклад, <https://learningapps.org/>: знайти пару, класифікація, просте упорядкування, інтерактивне відео, «Перший мільйон», пазл, кросворд, перегони тощо [4].

Удосконалення та модернізація вже наявного цифрового освітнього контенту. Не всі мають ресурси для впровадження все нових і нових технологій. Але осучаснення навчальних матеріалів обов'язкове. Адже зараз непоодинокі випадки, коли людям пропонують вивчати ті речі, які вже застаріли або взагалі зникли з використання. Навчальний матеріал завжди має переглядатися, актуалізуватися та модернізуватися [4].

Багато дітей під час елементарного вивчення навколишньої дійсності ще в дошкільному чи молодшому шкільному віці грають у гру «Пазли», у якій, як правило, пропонується скласти певне зображення з наявної кількості довільно розрізаних часток. Такі ігри забезпечують формування не лише конструкторських навичок розв'язання цього завдання, а, що найголовніше, активно стимулюють аналітичну та синтетичну складові логічного мислення

дитини. Пазли сприяють розвитку таких мислительних операцій, як: аналіз, синтез, індукція, дедукція, узагальнення [4].

Інтелект-карти (ментальні карти). Зручна й ефективна техніка візуалізації мислення й альтернативного запису, яку можна застосовувати для створення та фіксації нових ідей, аналізу й упорядкування інформації тощо.

Ментальні карти мають низку переваг щодо традиційних форм конспектування. На відміну від конспектування як лінійного способу організації інформації, ментальні карти дозволяють створити цілісний образ завдяки радіальному способу організації інформації, перейти від «лінійного мислення» до структурного (системного).

При використанні ментальних карт людина розвиває мислення (творче та логічне), пам'ять і уяву. Інтелект-карти [4] використовуються в освітньому процесі, у самоосвітній діяльності для конспектування, підготовки матеріалу з певної теми, для проведення мозкового штурму, планування та розробки проєктів різної складності, тренування творчого мислення, розвитку уяви тощо.

Padlet – універсальна онлайн-дошка з інтуїтивним інтерфейсом, яку нескладно опанувати та легко застосовувати в освітньому процесі [4]. Вона може бути використана для проєктної роботи, індивідуальних завдань чи як інструмент збору інформації від всіх учасників процесу.

Інтерактивний електронний плакат є сучасним багатофункціональним засобом навчання, який надає широкі можливості для організації освітнього процесу, забезпечує високий рівень залучення інформаційних каналів сприйняття наочності.

Використання інтерактивних плакатів на уроках української мови та літератури [4] сприяє тому, що учні краще сприймають матеріал, підвищується інтерес до предмета та ефективність їх самостійної роботи, впливає на якість формування практичних умінь і навичок. Плакати формують вправність самостійно працювати з джерелами інформації, дають змогу здобувачу освіти бачити результат та оцінку своєї праці, можливість знайти правильну відповідь, поглибити знання.

Отже, візуальне мислення – це перший і основний тренд цифровізації освіти. «Саме цифровий інтелект об'єднує освітні програми цифрової грамотності з розвитку цифрових навичок, формування цифрового громадянства й цифрової ідентичності, підвищення цифрової безпеки та відповідальності, створення та розповсюдження цифрових медіа тощо» [2].

Усебічний розвиток цифрового інтелекту дозволяє педагогу й учням бути компетентними та відповідальними цифровими громадянами, які креативно використовують, контролюють і створюють технології для поліпшення індивідуального та соціального добробуту.

Список використаних джерел

1. «Відкрита школа Донеччини»/ URL: <https://eschool.dn.ua/>
2. Гаврілова Людмила, Топольник Яна. Цифрова культура, цифрова грамотність, цифрова компетентність як сучасні освітні феномени / Інформаційні технології і засоби навчання, 2017, Том 61, №5.
3. Ілляхова Марина. Розвиток цифрового інтелекту учителя: путівник по цифрових інструментах в ефективній організації і проведенні освітнього процесу / URL: <https://bit.ly/3Куу56a>
4. Приклади використання засобів візуалізації навчального матеріалу на уроках української мови та літератури учителя Краматорського опорного закладу загальної середньої освіти імені Василя Стуса Краматорської міської ради Донецької області Головіної Олени Іванівни / URL: <https://bit.ly/3KVdafh>
5. Цифрова компетентність сучасного вчителя нової української школи: зб. тез доповідей учасників всеукр. наук.-практ. семінару (Київ, 12 березня 2019 р.) / за заг. ред., О.В.Овчарук. – Київ.: Інститут інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України: Київ, 2019 – 108 с.

Гриньова Марія

м. Одеса, Україна

ORCID: 0000-0003-1308-2634

Hrynova, Mariia

Odesa, Ukraine

ЗАСТОСУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ SMART-ЦІЛЕЙ В УПРАВЛІННІ ОСВІТНИМИ ПРОЄКТАМИ

Ключові слова: проєкт, освітній проєкт, управління проєктом, процес управління за цілями, технологія SMART-цілей.

SETTING SMART GOALS IN THE MANAGEMENT OF EDUCATIONAL PROJECTS

Key words: project, educational project, project management, goal management process, SMART goals technology.

Впродовж останніх років система освіти в Україні перебуває в активній фазі різноаспектних змін, пов'язаних із її реформуванням як державною політикою зокрема, та потребою адаптуватися до викликів сьогодення загалом. І пошук ефективних шляхів мотивування та організації освітніх команд на нові досягнення через формування конструктивної візії очікуваних результатів актуалізує використання проєктного підходу в управлінні розвитком та розв'язанні нагальних проблем.

Здебільшого *проєкт* розглядають як «сукупність цілеспрямованих, послідовно орієнтованих у часі, одноразових, комплексних і нерегулярно повторюваних дій (заходів або робіт), орієнтованих на досягнення кінцевого результату в умовах обмеженості ресурсів і заданості термінів їх початку і

завершення» [4, с. 9]. Відмітимо, що серед низки наявних визначень проєкту, наш вибір пав на вищезазначене, оскільки у ньому чітко прослідковуються основні характеристики проєктної діяльності, які відрізняють її від інших видів діяльності та визначають сутність **управління проєктом**. Останній усталено тлумачать як «процес управління командою і ресурсами проєкту за допомогою специфічних методів, завдяки яким проєкт завершується успішно і досягає своєї мети» [4, с. 22].

Звертаючись до Енциклопедії освіти, **освітній проєкт** трактуємо як «інноваційну форму організації освітнього середовища, в основі якого лежить комплексний характер ретельно спланованої діяльності всіх його учасників в умовах активної взаємодії з оточуючим середовищем» [2, с. 679], та наголошуємо, що останній спрямований на виконання конкретно обґрунтованих цілей. І не зважаючи на те, які типологічні ознаки та особливості має освітній проєкт, під час його реалізації слід керуватися тим, що **процес управління за цілями** складається з чотирьох взаємозалежних етапів: розробка чітких, стислих формулювань цілей; розробка реалістичних планів їхнього досягнення; систематичний контроль, вимірювання й оцінка роботи та результатів; управління змінами для досягнення запланованих результатів [1, с. 33].

Тож від ідеї до якісно реалізованого освітнього проєкту не один крок, а як мінімум чотири. У нашому дослідженні ми зосередимо увагу на першому та розглянемо ключові аспекти постановки **SMART-цілей** як універсального інструменту, що використовується задля формулювання таких цілей, які б дозволили отримати максимально якісний результат з мінімальними затратами ресурсів та часу.

Безумовно, технологія SMART-цілей не є чимось новим для управлінської та проєктної діяльності, адже вперше була запропонована до використання П. Друкером більше, як півстоліття тому, а надалі набула розвитку у працях закордонних дослідників організаційного менеджменту та управління проєктами. Водночас навчання використання цієї технології актуалізується тим, що наразі окремі наявні практики локальних освітніх проєктів характеризуються постановкою безсистемних, нечітких цілей, несформованістю вимірюваних індикаторів передбачуваного результату, а також відсутністю розуміння у проєктної команди потреби досягнення поставлених цілей. На нашу думку, це пов'язано з тим, що якщо реалізацією масштабних освітніх проєктів (загальнодержавних, міжнародних) займаються спеціалісти, які переважно мають відповідну освіту з проєктного менеджменту, то локальні проєкти реалізують проєктні команди, діяльність яких координують «неформальні проєктні менеджери» – ініціативні освітяни, які часто мають недостатньо сформований рівень компетентностей з управління проєктами.

З огляду на вищезазначене, проаналізувавши ряд наукових джерел та експертних публікацій, можемо виокремити певні поради у використанні технології SMART-цілей, яку слід розглядати як спосіб постановки цілей з дотриманням таких критеріїв:

Specific – конкретна. Ціль має бути конкретною і передбачати чіткий результат. Задля цього під час її визначення можна скористатися методом «5W» [3, с. 2668]. Також слід зазначити, що іноді доречно попередньо визначену ціль розбити на менші цілі, що дасть змогу розробити більш реалістичний план їх досягнення через синхронну або послідовну реалізацію окремих проєктів. *Допоміжні питання:* Якого результату потрібно досягти? Як визначена ціль допоможе досягти поставленого результату? Чи відповідає визначена ціль стратегії нашої організації, інституції, спільноти тощо?

Measurable – вимірювана. Для цілі мають бути встановлені вимірювані індикатори (параметри), що в процесі реалізації проєкту дозволить відстежувати прогрес її виконання (до прикладу, під час визначення індикаторів можна використовувати частки, відсотки, співвідношення, відгуки, частоту дій, твердження тощо). Тут варто враховувати певні застереження щодо використання технології SMART-цілей для постановки цілі, результат якої складно виміряти кількісно, а отже слід продумати конструктивну систему якісних індикаторів для оцінки прогресу в її досягненні. *Допоміжні питання:* Над якими показниками потрібно працювати, щоб досягти цілі? Як зрозуміти, що ціль досягнута? Коли ціль вважатиметься виконаною?

Achievable – досяжна. Для досягнення цілі обов'язково мають бути певні ресурси: часові, людські, матеріальні, фінансові тощо. Ціль завжди має бути у зоні росту і посиленою для досягнення, в іншому випадку є ризики демотивації проєктної команди. Якщо з певних причин ціль видається недосяжною, варто її переглянути та, можливо, поставити проміжну, реальну для досягнення за доступних ресурсів. *Допоміжні питання:* Чи реально досягти поставленої цілі за встановлені терміни? Чи вистачить досвіду та ресурсів для досягнення цієї цілі? Якщо відсутні певні ресурси, то наскільки складно їх буде отримати? Що може стати на заваді досягнення цілі?

Relevant – значуща. Результат досягнутої цілі розв'язує конкретну проблему, тобто ціль має бути актуальною та релевантною до запитів і планів розвитку. Так, якщо все буде правильно сплановано і реалізовано, то це допоможе досягнути позитивних змін і вийти на новий етап розвитку. Також ціль проєкту не має конфліктувати з іншими цілями та завданнями організації, інституції, спільноти тощо. *Допоміжні питання:* Чи виправдовує ціль зусилля? Чи правильно підбрано час? Чи відповідає ціль потребам? Яку користь отримають стейкхолдери в результаті? Що буде у разі невдачі?

Time bound – обмежена за часом. Для досягнення цілі повинні бути визначені конкретні часові терміни. Також варто встановити реалістичні, водночас певною мірою гнучкі, часові межі для кожного етапу виконання кінцевої цілі. І не зважаючи на велике значення терміновості у виконанні певних завдань, слід враховувати, що надмірний поспіх не піде на користь реалізації проекту. Також варто зазначити, що часові проміжки понад рік можуть розфокусувати проектну команду. Тож за цієї умови доцільним буде розбити попередньо поставлену ціль на цілі, які надалі реалізовувати поступово. *Допоміжні питання:* Скільки потрібно часу, щоб досягти поставленої цілі? На які етапи буде розбита ціль? Коли ми отримаємо результат?

Підсумовуючи огляд ключових аспектів постановки SMART-цілей, можемо дійти висновку, що за умови дотримання партисипативного підходу в управлінні проектами, проектна команда матиме можливість не лише вмотивуватися на досягнення успіху, а й досягти реального SMART-результату. Водночас як свідчить практика, ефективне використання технології SMART-цілей у реалізації локальних освітніх проектів потребує відповідного компетентісно орієнтованого навчання освітян з використанням засобів формальної, неформальної та інформальної освіти й експертної підтримки проектних команд спеціалістами з управління освітніми проектами.

Список використаних джерел

1. Гудзь О., Глушенкова А. Менеджмент ідей та управління проектами. 2016. 156 с. URL: https://dut.edu.ua/uploads/p_1010_33355877.pdf.
2. Енциклопедія освіти / ред. В. Кремінь. 2-ге вид. Київ : Юрінком Інтер, 2021. 1144 с.
3. Ратушняк О., Бондарчук А. Використання SMART технологій при постановці цілей в управлінні підприємством. *Л. Науково-технічна конференція підрозділів Вінницького національного технічного університету*: зб. доп., м. Вінниця, 10 берез. 2021 р. Вінниця, 2021. С. 2667–2669. URL: https://conferences.vntu.edu.ua/public-files/1/vntu_2021_netpub.pdf.
4. Управління проектами : навч. посіб. / уклад.: Л. Довгань, Г. Мохонько, І. Малик. Київ, 2017. 429 с. URL: https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/19481/1/DMM_UP_2017.pdf.

Науковий керівник:

Ягднікова В. В., доктор педагогічних наук, професор, проректор науково-педагогічної та інноваційної діяльності КЗВО «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради»

Гутнева Світлана
м. Олександрія, Україна

Hutnieva, Svitlana
Oleksandriia, Ukraine

**ТЕХНОЛОГІЯ BYOD:
УЧНІВСЬКИЙ ГАДЖЕТ ЯК ПОТУЖНИЙ ЗАСІБ НАВЧАННЯ**
Ключові слова: технологія BYOD, освітні онлайн-інструменти, освітній контент, цифрова компетентність педагога.

**BYOD TECHNOLOGY:
STUDENT'S DEVICE AS A POWERFUL LEARNING TOOL**
Key words: BYOD technology, educational online tools, educational content, educators' digital competence.

Технологія BYOD (розшифровується як «bring your own device», або – «принеси свій власний пристрій»), популярна в бізнес-середовищі, допомагає перетворити мобільні пристрої з ворогів на союзників освітнього процесу. Сучасні діти народилися у цифровому суспільстві, де смартфони є невід'ємною частиною нашого життя. Вміння працювати з усім функціоналом цього засобу робить людину більш конкурентоспроможною, і завдання педагогів - показати, як це зробити та у яких сферах можна задіяти можливості смартфона, зробити його використання більш корисним. Сучасність формує такі вимоги до організації освітньої діяльності, де неможливо обійтися без використання актуальних інформаційних засобів. Тому їх необхідно опановувати й вивчати можливість впровадження на заняттях і виховних заходах.

Перевагами технології BYOD є: можливість педагогам йти у ногу з часом; із кожним роком все більша доступність; формування цифрової компетентності педагогів і здобувачів освіти; розширення меж освітнього процесу (навчання будь-де, будь-коли); забезпечення інклюзивного освітнього середовища (персоналізоване навчання); підвищення у здобувачів освіти мотивації до навчання; демонстрування учням можливості використання мобільних пристроїв у якості засобів навчання [7].

Розглянемо основні завдання, які можна вирішити за допомогою BYOD-технологій.

По-перше, активізація пізнавальної діяльності. Навчальні можливості смартфона можна використовувати на будь-якому етапі уроку. Сучасні інформаційні засоби самі по собі цікаві дітям, а коли вони ще за їх допомогою можуть переглядати тематичні відео, слухати музичні файли, шукати інформацію та обмінюватися нею, брати участь у спільних проектах або у спільній віртуальній екскурсії, QR-квестах, – це взагалі викликає в учнів

бажання зануритись у тему, знайти додаткові факти, вивчити якісь теми детальніше.

По-друге, оптимізація часу. Дослідження ЮНЕСКО показали, що за допомогою мобільних пристроїв педагоги можуть ефективніше використовувати час на заняття і більш продуктивно впроваджувати діяльнісний підхід до навчання. Зараз нові винаходи та відкриття виникають так швидко, що життя потребує не запам'ятовування безлічі інформації, а вміння швидко знаходити те, що потрібно, і робити висновки. Суттєво економить час одночасне розповсюдження файлів. Якщо раніше дитина витратила час на те, щоб записати текст пісні, то зараз вона отримує її в електронному варіанті за лічені секунди. Те ж саме стосується синхронної групової роботи, коли за декілька хвилин готова повноцінна презентація або документ (малюнок, таблиця, цифрове полотно тощо).

По-третє, забезпечення зворотного зв'язку. Завдяки використанню різних застосунків педагог може одночасно проводити опитування чи тестування, дати завдання на розуміння щойно вивченого, організувати у чаті діалог із будь-якої теми, для з'ясування ставлення дітей до тієї чи іншої події, для отримання запитань і спільного знаходження відповідей тощо [6].

Існує велика кількість освітніх онлайн-інструментів, які використовуються в технології BYOD. Зробимо огляд окремих із них.

Ourboox. Проста безкоштовна платформа для створення й обміну цифровими фліпбуками будь-якого жанру будь-якою мовою. Чудовий інструмент для індивідуальних і групових проєктів. У бібліотеці сервісу близько 4 тисяч книг українською мовою різної тематики.

Характерні особливості інструмента: безкоштовність; ефект гортання сторінок; підтримує кирилицю; доступність із будь-якого гаджета; велика бібліотека готових книг, відкритих у доступі.

Серед можливостей для авторів зазначимо опції поділитися книгою приватно або опублікувати в бібліотеці та соцмережах; додавання тексту, зображень, відео, ігор, карт, 3D-моделей, головоломок, покликань, HTML-коду тощо; редагування своєї книги в будь-який час; безпосереднього завантаження файлів PDF і перетворення їх на книги за лічені секунди; вбудовування книги до сайту [3].

QuizWhizzer. Сервіс для створення дидактичних ігор із ігровою дошкою в режимі реального часу й асинхронних занять.

Характерні особливості інструмента: система генерує ігрову дошку на зображенні у місцях, позначених автором; учні рухаються ігровою дошкою, відповідаючи на запитання (на зразок настільної гри); сервіс адаптований для використання на всіх пристроях; є безкоштовна та платна версії; можна

використовувати у синхронному й асинхронному режимах; є функція завантаження вікторини у форматі PDF.

У цьому сервісі доступно створення 8 типів запитань: вибір із множинними відповідями, 1 правильна відповідь, короткі відповіді, числові, правда/неправда, перетягування в текст, упорядкування, відкриті. Після створення гри вчитель ділиться унікальним кодом доступу з учнями (їм реєструватися не потрібно). Педагогу доступна таблиця відповідей кожного учня. QuizWhizzer розроблений і найкраще працює як інструмент формувального оцінювання, де кожен учень просувається у власному темпі. Завдяки цьому легко бачити їхній прогрес і допомагати тим, хто може відчувати труднощі [5].

Formative. Освітня платформа, що дозволяє в режимі реального часу відслідковувати процес роботи учнів і в будь-який момент коментувати їх, а також здійснювати аналітику навчального поступу дітей.

Характерні особливості інструмента: створювати завдання різних типів; можливість створювати класи; трансформувати PDF або Google Doc у завдання; вбудовувати питання у слайди презентації; додавати у відео YouTube запитання; використовувати аудіо- та відеовідповіді; спостерігати у реальному часі, як учні працюють; отримувати миттєвий зворотний зв'язок від учнів; вбудовувати зовнішні освітні додатки.

Formative перетворює традиційні уроки на формувальне оцінювання в режимі реального часу на основі даних, що дозволяє викладачам створювати потужні можливості для навчання учнів. Підхід розробників цього інструмента: інструкуйте - призначайте - залучайте - аналізуйте. Цей сервіс має інструменти і для роз'яснення матеріалу, і для формування компетентностей, і для зворотного зв'язку (всього 12 типів контенту у безкоштовній версії). Дуже зручно, що він інтегрований з Google Classroom і Microsoft Teams [2].

EdPuzzle. Освітня платформа, яка дозволяє створювати інтерактивні відео зі вбудованими запитаннями та призначати їх у якості уроку.

Характерні особливості інструмента: створення уроків на основі будь-якого готового відео; додавання голосового супроводу до завантаженого відео; додавання запитань, відповідей, коментарів для учнів безпосередньо у відео; переглядати статистику, як учні виконали завдання; можливість працювати з будь-якого пристрою.

EdPuzzle використовує надійні відеоканали, таким чином роблячи безпечним перебування дітей в Інтернеті. Цей сервіс інтегрований із Google Classroom, Microsoft Teams, Moodle, що робить можливим імпортування класів та експортування оцінок [1].

Quizalize. Онлайн-конструктор різноманітних сюжетних навчальних вікторин, тестів та ігор, які можна використовувати у синхронному та

асинхронному режимом із різних пристроїв. Є чудовим засобом гейміфікації освітнього процесу. Серед партнерів має Google for Education.

Характерні особливості інструмента: можливість призначити вікторину у класі або як домашнє завдання; можливість індивідуального або командного проходження вікторини; після кожного запитання учень бачить свій результат і кількість балів; програма враховує швидкість, з якою зреагувала дитина; щоб школярі не боялися помилок або реакції однокласників, кожному учаснику опитування можна дати нікнейм чи умовний номер, який знає лише вчитель; можливість імпортувати вікторини з Google Форм чи Quizlet [4].

Як бачимо, BYOD - потужна технологія. А для успішного використання потрібно лише підключення освітнього середовища до Інтернету, наявність мобільних пристроїв у кожного учня і, безперечно, компетентність і креативність учителя. Зазначимо окремі ідеї застосування BYOD.

- Контроль знань. Синхронний та асинхронний режими. Не потрібно витрачати час на перевірку (автоматизовано). Не потрібно витрачати ресурси на роздруковування завдань.
- Організація спільної роботи учнів.
- Зворотний зв'язок між учителем та учнем.
- Швидке поширення інформації.
- Оформлення додаткової інформації у вигляді QR-коду.
- Використання інтерактивних підручників.
- Організація творчих і наукових проєктів тощо.

Тож чи варто намагатися відволікти дітей від їхніх гаджетів? Із технологією BYOD можна перетворити пристрої на великих помічників освітнього процесу, використовувати їх по-сучасному, динамічно та креативно.

Список використаних джерел

1. <https://edpuzzle.com/>
2. <https://www.formative.com/>
3. <https://www.ourboox.com/>
4. <https://www.quizalize.com/>
5. <https://quizwhizzer.com/>
6. Samira Alirezabeigi, Jan Masschelein, Mathias Decuyper. The agencement of taskification: On new forms of reading and writing in BYOD schools. *Educational Philosophy and Theory*. 2020. №52. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/00131857.2020.1716335>
7. Білявська Ю.В. Технологія BYOD як інструмент SMART освіти. *SMART-освіта: ресурси та перспективи*: матеріали III міжнар. наук.-метод. конф. – К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2018. – С. 12–14. URL: <http://er.nau.edu.ua/handle/NAU/37543>

Elżbieta Żywucka – Kozłowska

Olsztyn, Poland

ORCID: 0000-0002-6039-5580

**INNOVATIONS IN EDUCATION
IN THE POLISH AND ITALIAN SYSTEMS**

Keywords: *education system, innovations in education, Polish education, Italian education.*

Civilizational progress based on science, knowledge does not bypass the educational process. New technologies are becoming part of everyday life in all schools - from primary school to universities. Interactive whiteboards and computer simulations have become part of everyday educational life. At the time of the COVID-19 pandemic, the era of distance learning began, although really it is also nothing new, because already in the nineteenth century in Sweden this form was known and practiced [1.p.61-62]. In Poland in the 1970s, forms of education through television were created, as an example were vocational or technical schools (in Poland the Television Agricultural Technical School) [2]. However, the European Union as a community does not have an identical education system. It is true that diplomas and school leaving certificates (including higher education) of the Member States are not recognised on the basis of reciprocity but *ex lege*, but this has been left to the State alone. Civilization progress and changing reality leads to many changes not so much systemic as qualitative in education *sensu largo*. The European Union recognises that education (education and training) is essential for the development of modern society and the knowledge-based economy. The inclusion of training in the framework of education means that it is understood broadly, not only in schools and universities, but also encompasses all forms of educational activities outside the education system, including in particular activities aimed at improving professional qualifications and enhancing participation in culture and civil society. The EU Strategy emphasises the role of cooperation between Member States in education and training and mutual learning. European cooperation in education and training has gained momentum since the adoption of the Lisbon Strategy in 2000 and is being continued under the Europe 2020 strategy. The EU's overarching program focuses on economic growth, employment and improving social cohesion. European cooperation in education and training plays an important role in this programme, laying the foundation for knowledge, skills and innovation as Europe's most valuable assets, especially in the light of increasing global competition. According to Art. 165 and 166 of the Treaty on the Functioning of the European Union, education remains the exclusive competence of the Member States. The Treaty grants the EU only soft powers in these areas, mainly focused on coordinating, supplementing and supporting the activities of the Member States. Cooperation in these areas takes place mainly through the so-called Open Method

of Coordination. The Treaty provides that the European Parliament and the Council of the European Union (Education Ministers) shall adopt incentive measures, excluding any harmonization of the laws and regulations of the Member States, to achieve the main objective of developing quality education [3.] As already mentioned, educational systems differ significantly from each other. In Poland, since the beginning of 2017, an education reform has been introduced, the main goal of which is to better prepare students completing the entire cycle of education for the needs of individual development and the needs of the modern labor market, for which a solid foundation of general education is necessary. The basic elements of the reform in question are: a change in the structure of the education system consisting in the introduction of an 8-year primary school instead of a 6-year primary school and a 3-year lower secondary school; the obligation of one-year pre-school preparation for 6-year-olds, during which the child learns basic skills, and his education, similarly to school education, is covered by an educational subsidy from the state budget; providing free textbooks; extending the cycle of general and vocational education in secondary schools by one year (4-year general upper secondary school and 5-year technical upper secondary school); introduction of 3-year sectoral education (1 qualification in a given profession) with the possibility of acquiring further qualifications and preparation for the final exam in a 2-year 2nd degree sectoral school; dissemination of dual education carried out in cooperation with entrepreneurs; increasing the participation of employers in co-financing vocational education by establishing the Vocational Education Development Fund. These changes started from the 2017/2018 school year and are of a structural nature. The legal basis is the provisions of the Act of 14 December 2016 Education Law and on the basis of the Act Provisions implementing the Act - Education Law of the same date, i.e. December 2016. [4]. In the light of the act in question, the target education structure included: 8-year primary school; 4-year general secondary school; 5-year technical school; 3-year trade school of the first degree; 2-year trade school of the second degree; 3-year special school preparing for work; post-secondary school. The introduction of a 1st degree trade school, in place of a basic vocational school, took place on September 1, 2017. The introduction of a 2nd degree trade school for graduates of a 1st degree trade school took place from the school year 2020/2021. Compulsory education in Poland lasts 9 years and includes the last year of pre-school education and 8 years of primary school. In the Polish education system, compulsory education and compulsory education were separated. The first of these - compulsory education (i.e. the obligation to attend an 8-year primary school) applies to children and young people aged 7-15. On the other hand, the obligation to study applies to young people aged 15-18 and can be implemented in a school or out-of-school form (e.g. through vocational training at the employer). Facilities for children aged 0-3 include nurseries and children's clubs. Attending a

nursery is optional. Nurseries are not part of the education system, they are subordinated to the Ministry of Family and Social Policy. Institutions for children aged 3-6 include: kindergartens, pre-school departments in primary schools, pre-school education teams, pre-school points. Pre-school education is optional for children aged 3-5 and compulsory for 6-year-olds (one-year kindergarten preparation). However, every 3-, 4- and 5-year-old child has the right to use a place in a kindergarten in their municipality, if their parents decide to use kindergarten care. Children aged 7 start compulsory education in the first grade of primary school (8-year primary school for pupils aged 7 to 15). Education in the 8-year primary school includes two stages: grades 1-3 (early school education), 4-8 (teaching by subject). At the end of year 8 of primary school, there is a national external examination. There have also been changes in secondary education. The old 4-year high school system was restored (as in the case of the primary school, the 8-year education system was restored). In the school year 2018/19, the last cohort of junior high school students graduated from school, and junior high schools were closed. The reform of upper secondary schools started in 2019/2020 and will end in the school year 2023/2024 and consists in the gradual introduction of new types of secondary schools. Some graduates of the former lower secondary school and 8-year primary school continue their education in general or vocational upper secondary schools, although it is not compulsory (students are only subject to compulsory education). New types of secondary (secondary) schools for graduates of an 8-year primary school are: 4-year general secondary school, 5-year technical secondary school, 3-year trade school (1st degree), 2-year trade school (2nd degree) (operating from September 2020). Students of the 1st degree vocational school and technical upper secondary school may, during or after graduation, take exams confirming qualifications in a given profession (old formula - transitional period) or a vocational exam (new formula) and obtain a diploma confirming vocational qualifications or a professional diploma. Students of general upper secondary schools and technical upper secondary schools may take an external matriculation examination after graduation. It makes it possible to obtain a matriculation certificate, which is a prerequisite for admission to higher education. Secondary vocational school students also have this opportunity. The Polish system also includes post-secondary education, classified as secondary. Post-secondary schools are designed for people with general secondary education, they allow you to obtain a diploma confirming vocational qualifications/professional diploma after passing an exam. Post-secondary education lasts from 1 to 2.5 years. Students of post-secondary schools take the same vocational exams as students of basic vocational schools and technical secondary schools. It should be noted that post-secondary schools are not subject to structural changes. At the level of higher education, two types of higher education institutions are distinguished: academic higher education

institutions and vocational higher education institutions. Both types of universities offer first- and second-cycle studies as well as uniform master's studies, while only academic higher education institutions offer third-cycle (doctoral) studies and are authorized to award the title of doctor. Studies may have two basic organizational forms: full-time and part-time. The duration of first-cycle studies is: 3-4 years in the case of a professional bachelor's degree; 3.5 - 4 years for the professional title of engineer. Having a bachelor's or engineer's degree entitles you to take up second-cycle studies. Second-cycle studies last from 1.5 to 2 years, depending on the field of study. Studies in selected fields of study are conducted as uniform master's studies, which last 4-6 years (dentistry 5 years, law 5 years, medicine 6 years). First- and second-cycle studies as well as uniform master's studies end with a diploma examination, after passing which students receive a diploma of completion of higher education. Having a master's degree entitles you to practice a given profession and allows you to enter doctoral studies conducted at universities and research and development institutions, lasting from 3 to 4 years. In fact, the right to practice a profession, in particular the profession of a physician, dentist or nurse, requires obtaining the right to practice the profession, issued by a specific authority on the basis of specific regulations. Similarly in the case of graduating from law studies. Practicing as an advocate, legal adviser, notary public, judge or prosecutor requires completing professional training and passing the final exam. The Polish education system also includes adult education. This stage of education includes supplementing primary and secondary school education by adults, as well as obtaining and supplementing qualifications and skills for professional and personal purposes. It is impossible not to mention special education - dedicated to students with special educational needs. Education in Poland is free (except for non-public institutions).

The education system in Italy is similar to the Polish one. Education is free for all Italian residents, regardless of nationality. It is compulsory from the age of six to sixteen. Religion lessons are optional (as in Poland). Children with disabilities attend classes with their peers and are entitled to 12 hours of individual supportive education per week. The sector is divided into public and private institutions and comprises five levels.

Kindergarten. Children can start kindergarten from the age of three, attending it from 8:00 to 16:00. At the age of six, they start elementary school, which lasts five years. Until 2004, children had to take an exam at the end of primary school to enter lower secondary school, but this obligation has been abolished. Kindergarten and school students are required to wear school aprons over their own clothes. In kindergarten, they are patterned, and in primary school, they are plain, available in most stores. This trend was in force in Poland until recently, and some non-public institutions still emphasize their individuality, although they are obliged

to do so. Traditionally, in Italy, school classes are conducted until noon and in the afternoon - with a lunch break (most children come home at lunch time and eat meals at home). Primary school is the foundation for the next stage of education and covers a wide range of subjects, including Italian, English, mathematics, science, geography, history, social studies and physical education. In addition, some primary schools also offer art, music, etc. These schools provide 30 hours of teaching per week, from 8:00 am to 1:00 pm Monday to Saturday or Monday to Friday, with longer school days when lessons end at 16:00 or 16:30. All textbooks are free until the end of primary school. From then on, parents have to spend around €300 a year on textbooks, stationery, etc. At the age of 11, Italian children start their secondary education, which consists of a middle school, which is attended from the age of 11-14, and a high school in aged 14-19. Middle school classes usually run from 8:00 am to 1:00 pm, while high school classes last five to eight hours – with regular breaks between lessons. The school year is divided into two or three terms, with a break at Christmas and Easter. Summer holidays are long, with most schools stopping in mid-June and resuming in mid-September, which allows older students to gain work experience through summer internships and apprenticeships. In middle school, technology, music and a new language are added to the curriculum from elementary school. At the end of lower secondary school, students take a test to obtain a lower secondary school leaving certificate. The test consists of three written assignments: Italian; science; foreign language – all are assessed at 1-15 points. In addition, students must pass an oral exam during which they prepare a presentation and are asked about its content - this test is scored on a scale of 1 to 10. All marks are added up and the average grade is calculated. A grade of 6 or higher is required to pass the exam. The next step is secondary school. The Italian education system provides that at this stage of education, students can specialize and choose from three types of schools: high school, technical school and vocational school. Liceo is a type of school with an academic character, combining theory and specialization. There are many types of upper secondary schools that specialize in different tracks and subjects: classical: humanities: Latin, Greek, art history, philosophy; linguistic: foreign languages; scientific: mathematics and science, physics, natural sciences, chemistry; artistic: fine arts, painting, design, sculpture, graphics, etc.; musical: music/dance and choreography; socio-economic: economy; humanities: anthropology, psychology, sociology. At this stage, two types of institutes are distinguished: technical and vocational. Technical institutes are divided into two types: economic and technological, and then further subdivided. The emphasis is on acquiring a broad theoretical knowledge, then specializing in one of the fields and complementing it with several internships, which can last from three to six months and usually take place in the fifth year of study. After five years of study, students can take the Matura exam and continue their studies at the university or

start working. Vocational institutes are vocational in nature and students are prepared to enter the labor market in their field, whether it is crafts, beauty, hairdressing, agriculture, food or engineering. Some institutes issue diplomas after three years of study, while others after five years. Emphasis is placed on acquiring practical skills. Students do not take the matriculation exam, which is required to enter higher education. Under the Italian system, there is an examination at the end of secondary school. This is the equivalent of the Baccalaureate and usually takes place in June or July. It consists of oral and written parts and includes subjects that the student studied in secondary school. As a result, students who attended classical school will pass an exam in Latin, while their peers from high school with a scientific profile will have to pass an exam in mathematics, physics, etc. There are currently two types of exams. The first is Italian, for which students have the choice: to write an essay on a specific topic set by the Ministry of Education or to analyse a text, which is often a poem. The second written thesis depends on the subject of the specialization. The oral exam replaces the examination sheet. The Examination Board consists of three internal and three external teachers and an external chairperson of the Board. The scoring system is often changed. Currently, students must aim for a score of 60 points out of 100 possible, which consists of exam results, school grades and oral exams. Students who perform exceptionally well are awarded a cum laude diploma.

The education system in Italy - higher education. Students with a high school diploma can apply to a public, private or state university. A bachelor's degree lasts three years while a master's degree takes two years. The exceptions are: medicine and dentistry (six), pharmaceutical sciences, law and architecture studies (five). Most of Italy's universities, which are among the oldest in Europe, are state-funded, although other universities are also publicly funded. There are a number of private universities and colleges, the latter offering only postgraduate studies. There is also a sector of non-university institutions that provide state-recognized degrees in Arts, Music and Dance (AFAM). These include: State Academies of Fine Arts; Academies of Fine Arts; Higher Schools of Design (ISIA); State Music Conservatories; Higher Institutes for Musical Studies; National Dance Academy; National Academy of Drama. Many AFAM institutions offer joint, double and multiple degrees, in collaboration with Italian and foreign institutions. It is impossible not to mention the Higher Technical Institutes which offer practical courses that are related to the labour market and the needs of industry. They focus on six main areas: Energy efficiency, Sustainable Mobility, New Technologies for Life, Innovation Technologies for Cultural activities and Tourism, Information and Communication Technologies, New Technologies for Made in Italy. Internships and traineeships are an integral part of this type of training. Training cycles last two or three years, and upon completion, students take an exam, from which they must

obtain at least 80% in order to obtain a degree from a higher technical university. The education system in Italy is based on the Bologna system and is overseen by the Ministry of Education, which maintains high standards by regularly monitoring curricula and updating assessments. [5].

Online education is innovative. It is not caused by the COVID 19 pandemic, but by economic reason, understood as saving time and money. In Poland, such a system functions as an element of hybrid education, especially in fields with an academic profile. Some universities have adopted online lectures and traditional exercises as standard. Non-public universities, especially those teaching philological or pedagogical fields, have taken into account the needs of students by switching to remote mode. This allows savings both on the side of the university (local base, costs of travel to the university staff, costs of operating buildings) and on the side of the students (costs of accommodation outside the place of residence, costs of maintenance, costs of commuting). In Italy, this system is highly rated not only by students but also by academics. Distance learning takes into account the educational needs of the technological society, the evolution and development of information technology and the results of related psycho-pedagogical research. In particular, the psychopedagogical and educational model of UNINETTUNO was born out of the results of many international research programmes, under the supervision of Prof. Maria Amata Garito and her research team. This model is based on cognitive and connectionist theories and concretizes the change: from the central role of the teacher to the central role of the learner; from knowledge transfer to knowledge creation; from passive and competitive learning to active and collaborative learning. The student is at the center of the training path, led by a professor-tutor whose task is to provide tools that can facilitate his online path of learning and communication. The whole process of teaching and learning takes place online. There is a dedicated area on the student portal - didactic cyberspace. The online learning environment brings multimedia products, databases, exercises, evaluation and self-assessment systems, online tutoring, forums, interactive classrooms, scientific publications directly to the student's desk. Digitized lectures and exercises are the starting point of the learning process. Each video class is divided into different topics and indexed to give the student the opportunity to follow the entire video class or choose a topic that he wants to study in more detail. Each lecture or exercise has a number, and this number is associated with essays, books, texts of exercises, virtual laboratories, selected scientific publications. It is important that materials dedicated to students are available online at any time. An interactive lecture hall is an environment where teachers and students interact directly, where knowledge is shared. Interactive hands-on exercises and mid-term assessment tests take place in this learning environment; dialogue and learning take place in a collaborative way. Among the technological innovations that teaching activities can rely on, UNINETTUNO has created a veritable Island of

Knowledge in Second Life, where avatars of students and avatars of professors/assistants can interact with their own voice in a 3D virtual world. In Second Life, virtual communities are created to support [6]. The verification of students' knowledge takes the form of three or two levels – individual knowledge test and case study for each student. Traditionally, final examinations (subject and diploma) take place at the university. Such a solution seems interesting, practical and economical. The introduction of this innovative method also means enabling education for those who, for various reasons, would not be able to study in the traditional system.

References

1. Baath J.A. A note on the origin of distance education, ICDE Bulletin 1981, 7.
2. Ładowski A. Telewizyjne Technikum Rolnicze – niezwykła szkoła rolnicza [https://www.farmer.pl/technika-rolnicza/maszyny-rolnicze/telewizyjne-technikum-rolnicze-niezwykla-szkola-rolnicza,110656.html] dostępne 17 kwietnia 2023.
3. https://www.gov.pl/web/edukacja-i-nauka/edukacja-w-ue [dane ze strony polskiego Ministerstwa Edukacji i Nauki ; dostępne 19 kwietnia 2023]
4. Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. - Prawo oświatowe [Dz.U.2017, poz.59]; Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. - Przepisy wprowadzające ustawę - Prawo oświatowe [Dz.U. 2017, poz.60].
5. Landri, P. (2014). Governing by standards: the fabrication of austerity in the italian education system. Education inquiry, 5(1), 24057; Donina, D., Meoli, M., Paleari, S. (2015). Higher education reform in Italy: Tightening regulation instead of steering at a distance. Higher Education Policy, 28, 215-234; Alber, E., & Trettel, M. (2018). The Italian education system. Federalism and Education: Ongoing Challenges and Policy Strategies in Ten Countries, 131].
6. https://www.uninettunouniversity.net/en/universita.aspx [dostępne 17 kwietnia 2023].

Здрагат Світлана

кандидат соціологічних наук

м. Одеса, Україна ORCID: 0000-0002-2574-1927

Zdragat, Svitlana

PhD of Sociological Sciences

Odesa, Ukraine

УПРАВЛІННЯ ПРОЄКТНИМ ЦИКЛОМ: МЕТОДИЧНИЙ АСПЕКТ
Ключові слова: проєкт, проєктний цикл, життєвий цикл проєкту, проєктні фази.

PROJECT CYCLE MANAGEMENT: METHODOLOGICAL ASPECT
Keywords: project, project cycle, project life cycle, project phases.

Для ефективного управління проєктним циклом необхідно добре та досконало розуміти суть самого проєкту. Проєкт це сукупність

взаємопов'язаних дії, що виконуються у визначеному місці, в обмежений термін конкретною групою осіб. Звичайна діяльність відрізняється від проектної тим, що вона виконується постійно, а її елементи повторюються. Проекти же виконуються час від часу і кожний із них є іншим. Проектна діяльність реалізує досягнення поставленої мети, тобто отримання неповторного продукту проекту.

Проект завершується коли досягнута поставлена мета, або якщо виявляється, що неможливо досягти поставленої мети. Реалізація проекту вимагає співпраці та узгодження дії усіх учасників проекту. Проектні колективи формуються на термін виконання проектних робіт та після завершення проекту розформовуються і учасники отримують інші завдання. Для спостереження перебігу проекту та систематизації проектних дії, необхідно визначити фази проекту. Повний збір окремих фаз проекту у хронологічному порядку називається життєвим циклом проекту. Життєвий цикл проекту складається з шести основних фаз і характеризується трьома спільними ознаками:

- визначає ключові рішення, потреби і відповідальність осіб в кожній з фаз;
- фази циклу мають прогресивний характер (кожна з них закінчується так, щоб наступна була успішною);
- цикл ґрунтується на евалюації, яка дозволяє використовувати досвід існуючого проекту для створення та реалізації майбутніх проектів.

Життєвий цикл проекту можливо проілюструвати через такі фази:

Фаза планування - Фаза ідентифікації - Фаза оцінки- Фаза фінансування- Фаза виконання - Фаза евалюації.

Фаза планування – на цьому етапі передбачається визначення ключових проблем і аналізуються можливості реалізації проекту.

Фаза ідентифікації- у цій фазі визначається галузь проекту, його розміри а також дії, які повинні входити в його межу.

Фаза оцінки – на цьому етапі проводиться докладний аналіз задуму і визначення ідеї проекту, здійснюються фінансові та технічні аналізи, аналізується середовище, а також розробляється логічна матриця і планується графік дії.

Фаза фінансування – на цьому етапі приймається остаточне рішення щодо фінансування проекту: визначено види та обсяг робіт, а також по'язані з ними кошти.

Фаза виконання – реалізація проекту, а також здійснення постійного контролю. Завдання виконуються та аналізуються за допомогою використання різноманітних методів, прийомів та процедур. (документація, фінансовий і технічний аспекти та інше).

Фаза евалюації – підведення підсумків проєкту, визначення його результатів, придатності, стійкості та ефективності. У цій фазі порівнюються заплановані досягнення з отриманими результатами. Під час закінчення проєкту створюється можливість визначення потреб у подальших діях.

Проєктні дії в окремих фазах можливо описати таким чином:

I. Початок: 1) збір даних; 2) окреслення потреб; 3) визначення: стратегічних та короткотермінових цілей; економічних підстав, реальності; рівня ризику; стратегії; потенціалу колективу, 4) оцінювання засобів; 5) ідентифікація ризиків та можливостей; 6) представлення пропозиції.

II. Планування: 1) формування проєктного колективу; 2) проведення аналізів; 3) окреслення сфери: кінцевих продуктів; норм якості; засобів; дій; 4) визначення: загального плану дії; бюджету; структури робіт; процедури комунікації; процедури контролю якості; 5) оцінювання ризиків; 6) презентація умов, в яких виконується проєкт (контекст)

III. Виконання та контроль: 1) мотивування колективу; 2) актуалізація плану; 3) предбання товарів та послуг; 4) виконання робіт; 5) керування, нагляд, передбачення, контроль: сфери; якості; часу; коштів; 6) вирішування проблем.

IV. Закінчення: 1) отримання очікуваного продукту; 2) оцінка проєкту; 3) презентація проєкту; 4) підготовка кінцевих документів; 5) архівація документів; 6) поширення інформації про успіх проєкту.

На етапі планування важливо використовувати інструменти, які допоможуть ефективно виконати проєкт. До таких інструментів можливо зарахувати:

- аналіз інтересантів (стейкхолдерів) (опирається на докладному описі всіх зацікавлених в реалізації проєкту та аналізі впливу проєкту на інтересантів);

- аналіз проблеми (присвячено формуванню головних проблем та пов'язано з аналізом інтересантів, тому що кожна проблема повинна бути розглянутою у суспільному контексті);

- аналіз цілей (являє собою картину ситуацій, яка повинна змінитись на краще завдяки проєкту – від існуючого стану проблеми до майбутньої бажаної картини вирішення проблеми, тобто *проблема-ціль*) використовуємо можливості SMART-аналізу цілі (конкретність, вимірюваність, досяжність, важливість і визначеність за термінами);

- аналіз стратегії (стратегія аналізується через такі питання: чи пріоритети інтересантів співпадають з пріоритетами проєкту? Чи в проєкти будуть досягнути передбачені результати? Чи реалізація проєкту приведе до вирішення проблеми? чи заплановано відповідні дії? Чи заплановані ресурси відповідають обсягу проєкту? чи команда спроможна виконати проєкт?).

Також використовуємо можливості SWOT-аналізу (шанси, загрози, сильні та слабкі сторони)

- логічна матриця.

Логічна матриця є інструментом планування проєкту щодо його розробки, виконання, контролю та оцінки. [5, с.41]. До логічної матриці ми відносимо такі компоненти як, *загальна мета* (загальна стратегічна мета, для реалізації якої призначений проєкт, найчастіше вона сформульована згідно певної програми, в межах якої реалізується проєкт); *безпосередні цілі* (безпосередні цілі повинні стосуватись ключових проблем, їх потрібно визначати як постійну користь для цільової групи); *результати* (потрібно визначити конкретні результати, які будуть досягнуті в момент закінчення проєкту, визначення результатів повинно бути пов'язане з заходами, які будуть реалізовуватись у проєкті); *заходи* (потрібно описати заходи, які призведуть до досягнення запланованих цілей і результатів, варто почати з представлення запланованих заходів, розбиваючи їх на етапи та демонструючи поетапну логіку заходів).

Кожен з компонентів логічної матриці формується на основі таких «фільтрів» як, *об'єктивні показники* (що буде показником того, що реалізація проєкту призведе до досягнення мети? що буде показником досягнення безпосередніх цілей? які показники покажуть, що отримано даний результат?) Показники повинні бути вимірними, конкретними і безпосередньо пов'язаними з результатами проєкту, також слід вказати ресурси, які необхідні для проведення заходів. Обов'язково потрібно вказати *джерела верифікації*, тобто визначити звідки ми отримаємо інформацію щодо показників. Також для кожного компоненту потрібно окреслити *вступні умови* (сформулювати необхідні для старту проєкту умови) та *передумови* (якими повинні бути зовнішні фактори з точки зору безпосередніх цілей, щоб вони відповідали реалізації загальної мети? які зовнішні фактори можуть це ускладнювати? якими повинні бути зовнішні фактори з точки зору результатів, щоб були досягнуті заплановані безпосередніх цілей? якими повинні бути зовнішні фактори, щоб заходи та ресурси призвели до запланованих результатів)

Загальні цілі відносяться до загальної проблеми, яку вирішує проєкт щодо запланованого впливу. *Безпосередні цілі* відносяться до конкретних завдань, які ведуть до реалізації загальних цілей та запланованих продуктів і результатів проєкту (на цьому етапі доцільно використання SMART-аналізу цілей). *Результати* описують що конкретно отримають учасники у рамках проєкту. Результати діляться на «якісні» та «кількісні». Приклади «кількісних» результатів: кількість осіб, які записались на навчання; кількість осіб, які підвищують свою кваліфікацію; кількість підготовлених навчальних

матеріалів; відсоток осіб, що високо оцінюють наші дії та інше. Приклади «якісних» результатів: розвиток здібностей (особових, організаційних, аналітичних, професійних та інше.); зростання свідомості /знання/задоволення; підвищення мотивації до...; покращення комунікаційних здібностей та інше. *Заходи* це окремі завдання і дії, які виконуються в межах проекту та ілюструють, яким чином будуть досягнуті заплановані результати. Під час формулювання *показників*, необхідно визначити джерело інформації та спосіб збору даних, за якими буде проводитись оцінка досягнутих показників. Для кожного показника потрібно визначити *джерело верифікації* установлюючи: формат подачі інформації, хто повинен постачати інформацію, періодичність постачання інформації.

Таким чином, запропоновану методику доцільно використовувати у проєктної діяльності для досконалого розуміння суті самого проєкту та ефективного управління проєктним циклом.

Список використаних джерел

1. Методологии управления проектами: взвешенная классика Waterfall и гибкий Agile. <https://it-artel.ua/blog/metodologiyi-upravlinnya-proektamy-vyvazhena-klasyka-waterfall-ta-gnuchkyj-agile/>
2. Старченко Г. В. Управління проєктами: теорія та практика : навч. посіб. Чернівці : видавець Брагинець О. В., 2018. –306 с.
3. Управління проєктами: навчальний посібник / Уклад.: Л.Є. Довгань, Г.А.Мохонько, І.П.Малик. К.: КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2017. 420 с.
4. A4U: Управління проєктним циклом. <https://euua.kmu.gov.ua/sites/default/files/inline/files/pcm.pdf>

Зільберман Алла
м. Одеса, Україна
ORCID: 0000-0002-7812-2601

Zilberman, Alla
Odesa, Ukraine

АВТОРСЬКА МЕТОДИКА:

**«ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДУ ЛОГІЧНО-ГІЛКОВИХ СХЕМ
(«ГРАФІВ») ДЛЯ РОЗВ'ЯЗАННЯ ЗАДАЧ З ХІМІЇ»
ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ СИСТЕМНОГО МИСЛЕННЯ УЧНІВ**

Ключові слова: хімія, задачі, «графи», логічність, системне мислення.

AUTHOR'S METHODOLOGY:

**«USING THE METHOD OF LOGICAL BRANCH SCHEMES
(«GRAPHS») FOR SOLVING PROBLEMS IN CHEMISTRY» AS
A MEANS OF DEVELOPING SYSTEMIC THINKING OF STUDENTS**

Key words: chemistry, problems, «graphs», logic, system thinking.

З математичної точки зору «граф» – це геометрична фігура, яка складається з точок та ліній, що їх з'єднують. Крапки називають вершинами графа, а лінії – ребрами».

Хімічна теорія графів (CGT) була розроблена ще в 70-ті роки минулого століття, але широко використовується й зараз в хімічній науці і освіті для математичного моделювання хімічних явищ і хімічних структур [3].

В методиці викладання хімії також описані граф-схеми для логічної побудови вивчення розділів хімії [1]. У чому полягає новизна роботи?

«Метод логічно-гілкових схем» був розроблений мною як адаптація методу «графів» для розв'язування хімічних задач протягом багатьох років викладання хімії – він дозволяє навчити школярів правильно аналізувати задачі, установлювати логічні зв'язки між вихідними даними, визначати підходи до розв'язання задач, тобто розвиває *системність мислення*.

Одним із результативних шляхів формування системного мислення учнів є схематизація навчального матеріалу у процесі навчання.

Схематизація навчального матеріалу або його візуалізація у вигляді логічно-гілкових схем – це спосіб аналітичної уяви матеріалу у вигляді графічного відображення взаємозв'язків (у тому числі і структурно-логічних). «...Особа повинна вміти застосовувати основні математичні принципи та прийоми ..., прослідковувати та оцінювати логічні ланцюжки» [2].

За мою особистою класифікацією – традиційні методи розв'язування хімічних задач можна поділити на дві основні групи: стислі (хімічні і фізичні) і розгорнуті («гуманітарні»). Що я вкладаю у ці поняття?

Стислий хімічний спосіб — це традиційна схема: Дано/Розв'язання

Дано Розв'язок
 $m(A\dots) = a \text{ г}$ Рівняння
 $m(B\dots) = ?$ Розрахунки

Стислий фізичний метод – це вставлення всіх розрахунків в одну формулу і підстановка даних задачі у вираз, який було отримано.

Стислий фізичний метод – це вставлення всіх розрахунків в одну формулу і підстановка даних задачі у вираз, який було отримано.

Розгорнутий («гуманітарний») – це детальне описання всіх дій текстом і відповідними розрахунками (зазвичай, так описують олімпіадні задачі, а також задачі з геометрії у старших класах).

Кожний спосіб має як свої переваги, так і недоліки. Не буду на них детально зупинятись, адже метою цієї статті є опис мого власного методу.

Метод «графів» акумулює в собі всі методи і є універсальним для базових задач. Почнемо з базової задачі і розберемо декілька прикладів.

«Базові» задачі – це основа всіх розрахунків за рівнянням, крім них існує безліч завдань, які «обтяжені» додатковими даними. Різноманітність таких завдань дуже велика і при їх розв'язанні потрібно «очищати» завдання від всіх додаткових умов і доводити її до «базової».

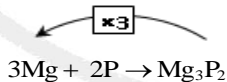
Цей спосіб спочатку може виглядати занадто громіздким, але це лише здається на етапі навчання. Якщо навчити дитину цьому методу розв'язку задач, логіка підходу до розв'язання будь-якої задачі вже буде напрацьована і надалі вона буде цей «граф» складати усно, а розв'язання записувати стисло.

БАЗОВА ЗАДАЧА

«Яку масу магнію треба взяти для реакції з фосфором, щоб утворилося 13,4 г магній фосфіду?»

У завданнях «за рівнянням реакції» спочатку складається рівняння реакції, дані завдання записуються після нього.

Складемо рівняння реакції, підкреслимо компоненти реакції, про які йде мова в задачі, й побудуємо «мольний місток» для цих речовин:

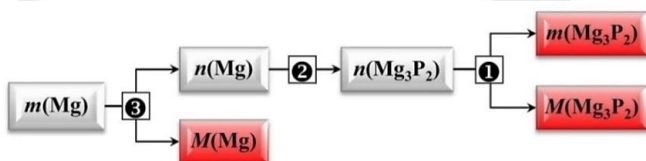
Дані задачі запишемо зліва, справа — розрахункові формули і мольні співвідношення компонентів, які нам необхідні:

<u>Дані</u>	<u>Розрахункові формули і мольні співвідношення</u>
$m(\text{Mg}_3\text{P}_2) = 13,4 \text{ г}$	(1) $n = \frac{m}{M} \Rightarrow (1a) m = n \cdot M$
$m(\text{Mg}) = ?$	(2) $\frac{n(\text{Mg})}{n(\text{Mg}_3\text{P}_2)} = \frac{3}{1}$

Щоб навчити дитину розв'язуванню задач, в першу чергу її треба навчити двох- і більш-ходові задачі розглядати «з кінця», тобто з того, що треба знайти й поступово переходити до відомих даних.

Для цього зручно складати логічно-гілкуву схему («скелет», «граф») задачі, починаючи з того компонента завдання, який потрібно знайти й, поступово пересуваючись, вийти на дані цієї задачі.

Приклад «графу» цього завдання – цифрами показаний порядок дій, червоним кольором закриття «гілки» при виході на сталі величини або дані завдання:

РОЗВ'ЯЗАННЯ.

❶ За формулою (1):

$$n(\text{Mg}_3\text{P}_2) = \frac{13,4 \text{ г}}{134 \text{ г/моль}} = 0,1 \text{ моль}$$

❷ За мольним співвідношенням (2):

$$n(\text{Mg}) = 3n(\text{Mg}_3\text{P}_2) = 0,3 \text{ моль}$$

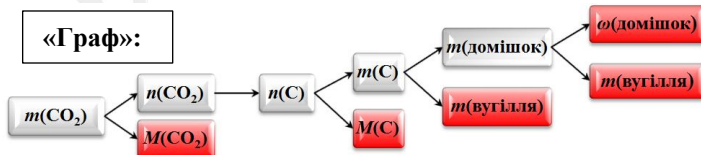
❸ За формулою (1а):

$$m(\text{Mg}) = 0,3 \text{ моль} \cdot 24 \text{ г/моль} = 7,2 \text{ г}$$

Ще декілька прикладів «графів» для задач інших типів :

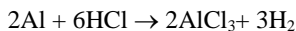
«ДОМШКИ»

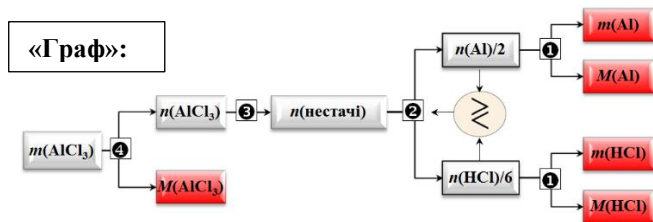
Яка маса вуглекислого газу утвориться в результаті спалювання 150 кг вугілля у надлишку повітря, якщо масова частка інших елементів у вугіллі становить 20% ?

«НАДЛИШОК»

Обчисліть масу солі, яка утворилась при взаємодії 162 г алюмінію з 219 г хлоридної кислоти

Список використаних джерел

1. Закон України «Про повну загальну середню освіту» від 16.01.2020 р. №463-IX. URL: https://urst.com.ua/act/pro_povnu_zagalnu_serednyu_osvitu
2. Квас В.М., Сандул Г.С. Можливості граф-схем у конструюванні викладу теми «Хімія неметалів та їх сполук» у старшій школі. *Наукові записки*. 2014. № 132. С. 288-292. URL: https://core.ac.uk/display/83099904?utm_source=pdf&utm_medium=banner&utm_campaign=pdf-decoration-v1
3. Рекомендація 2006/962/ЄС Європейського Парламенту та Ради (ЄС) «Про основні компетенції для навчання протягом усього життя» від 18 грудня 2006 року № 2006/962/ЄС, URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_975/print
4. Milan Randić. Nenad Trinajstić – Pioneer of Chemical Graph Theory. *Croatica Chemica Acta*. 2004. № 77. P.1-15. URL: https://www.researchgate.net/publication/286462447_Nenad_Trinajstic_Pioneer_of_Chemical_Graph_Theory
5. Trinajstić N. *Chemical Graph Theory – 2-nd rev.* CRC Press, 2019, Vol. 352. URL: <https://www.routledge.com/ChemicalGraphTheory/Trinajstic/p/book/9780367450397>

Ідріс Наталія

м. Суми, Україна

ORCID: 0009-0000-8405-4812

Ковальова Вікторія

м. Суми, Україна

Idris, Nataliia

Sumy, Ukraine

Kovalova, Viktoriia

Sumy, Ukraine

ІНТЕГРАТИВНИЙ ХАРАКТЕР МЕТОДУ ПРОЄКТІВ

Ключові слова: метод проєктів, проєктна технологія, проєктна діяльність, проєктна компетентність.

INTEGRATIVE CHARACTER OF THE PROJECT METHOD

Key words: project method, project technology, project activities, project competency.

Інноваційні процеси, які відбуваються в освіті сьогодні, потребують впровадження технологій, спрямованих на розвиток мотивації здобувачів

освіти, підвищення їхньої пізнавальної активності та самостійності. Всім цим критеріям відповідає досить затребуваний та ефективний метод проєктів.

У вітчизняних наукових дослідженнях проєктування визначають як процес та технологію створення і використання проєктів, а метод проєктів – як освітню систему, за якою здобувачі освіти набувають знань і вмінь у процесі планування й виконання поступово ускладнених завдань – проєктів [3, с. 336]. Використання методу проєктів дозволяє реалізувати особистісно-діяльнісний і особистісно-орієнтований підходи до освіти, які ґрунтуються на застосуванні різних дисциплін на різних етапах навчання. Саме інтеграції (від лат. *Integratio* – відновлення, *Integer* – цілий) різних навчальних дисциплін в процесі роботи над спільним проєктом та дослідженню інтегративних можливостей методу проєкту присвячено дану розвідку.

У сучасній педагогіці розкрито погляди на зміст, структуру, типологію методу проєктів, етапи проведення та специфіку застосування в освітньому процесі (К. Баханов, В. Гузеєв, А. Касперський, В. Курицина, О. Пехота, Л. Пироженко, Є. Полат, О. Пометун, О. Савченко, Г. Селевко, Л. Сергєєва, М. Скаткіна, Е. Михайлова та ін.), однак, проблему інтегративних можливостей використання методу проєктів висвітлено недостатньо.

Проєкт дає можливість тісно пов'язувати теорію з практикою. Цей метод спонукає учнів самостійно пройти всі етапи дослідження обраної теми, формує навички пошукової, аналітичної, творчої діяльності. Основними ознаками методу проєктів можна вважати формування важливих для життя в суспільстві компетентностей, у першу чергу соціальної, яка включає: мовну, комунікативну компетентності; інформаційну компетентність (учні навчаються шукати, аналізувати, структурувати інформацію, формувати власну точку зору); критичне мислення, здатність розв'язувати проблеми, працювати індивідуально, у групах, у колективі, бажати та вміти навчатися протягом життя; формування громадянської активності, усвідомлення національних та загальнолюдських цінностей, уміння визначати своє місце в суспільстві; формування соціально-побутових навичок (вони формуються під час створення плакатів, буклетів, публікацій тощо); формування ціннісних орієнтацій: навчаються керувати емоціями, свідомо приймати рішення, формують світогляд.

Проєкт дає можливість об'єднання в ціле будь-яких частин та елементів, в освітньому просторі – різних навчальних предметів. Візьмемо для прикладу програму курсу «Громадянська освіта» для 10 класу [1] та «Основи здоров'я» для 9 класу [4] й проаналізуємо їх на предмет тем для спільних проєктів, які можуть бути запропоновані для учнів. Зважаючи на інтегративний характер проєктної діяльності до будь-якої із тем можна виділити проблему, яку можна вирішити у формі спільного проєкту:

1. **Тема з громадянської освіти, 10 клас – Самореалізація людини.** Самореалізація і розвиток. Індивідуальність особистості. Життєві цінності й пріоритети. Активна громадянська позиція. Мобільність і адаптивність людини. Креативність.

Тема з основ здоров'я, 9 клас – Самореалізація особистості. Самореалізація у підлітковому та юнацькому віці. Складові самореалізації. Самопізнання і формування особистості. Формування самооцінки. Поняття життєвого самовизначення. Складові життєвого самовизначення. Критерії і мотиви для вибору професії. Профорієнтація.

Гіпотетичні теми (творчі ідеї) інтегрованих проєктів. В пошуках орієнтирів або де шукати мотивацію до самореалізації. Трансформація життєвих цінностей та пріоритетів до саморозвитку крізь призму війни. Волонтерська діяльність як спосіб самореалізації людини. Вимоги часу або яким має бути випускник школи, майбутній успішний затребуваний фахівець.

Наскрізні змістові лінії – «Громадянська відповідальність», «підприємливість і фінансова грамотність».

2. **Тема з громадянської освіти, 10 клас – Соціалізація особистості.** Поняття соціалізації. Етапи соціалізації. Суб'єкти соціалізації. Соціалізація як ресурс формування громадянської ідентичності. Соціалізація в сім'ї. Соціалізація серед однолітків. Молодіжні субкультури. Партнерські стосунки в сім'ї. Трансформація моделей сім'ї.

Тема з основ здоров'я, 9 клас – Соціальна компетентність. Стосунки і рівні спілкування. Навички ефективного спілкування. Принципи формування міжособистісних стосунків. Стосунки з дорослими і однолітками. Цінність родини. Чинники міцної родини. Готовність до сімейного життя.

Гіпотетичні теми (творчі ідеї) інтегрованих проєктів. Мій родовід або дослідження українських сімейних традицій. Вчимося розуміти один одного або чи існують ідеальні родини. Мій клас-моя родина або що нас єднає. Незламні або досліджуємо як долають труднощі українські родини під час війни.

Наскрізні змістові лінії – «Громадянська відповідальність».

3. **Тема з громадянської освіти, 10 клас – Сталий розвиток.** Обмеженість ресурсів. Необхідність раціонального та ефективного використання ресурсів. Вплив діяльності людини на довкілля.

Тема з основ здоров'я, 9 клас – Сучасний комплекс проблем безпеки. Безпека як потреба людини. Види і рівні загроз. Заходи безпеки. Взаємозв'язок особистої, національної і глобальної безпеки. Концепція національної безпеки України. Сфери національної безпеки. Глобальні загрози, породжені діяльністю людини та їх вплив на здоров'я. Розвиток екологічно доцільного мислення і поведінки, як складова формування

здорового способу життя. Міжнародне екологічне право. Екологічне законодавство України. Поняття інформаційного суспільства та сталого розвитку.

Гіпотетичні теми (творчі ідеї) інтегрованих проєктів. Екологія свідомості або як людство реалізує глобальні цілі сталого розвитку. Мир як ціль сталого розвитку або оцінюємо небезпеки регіону внаслідок війни. Рациональне використання ресурсів або складаємо топ-правил рационального споживання. Скринька здоров'я або визначаємо фактори, що впливають на здоров'я громади.

Наскрізнi змістові лінії – «Екологічна безпека та сталий розвиток», «Громадянська відповідальність», «Здоров'я і безпека».

Інтегровані проєкти, що виконуються в межах навчального процесу, можна класифікувати за типом продукту, що є результатом проєктної діяльності як дослідницькі; творчі; інформаційні; технологічні; практико-орієнтовані. За тривалістю виконання такі проєкти можуть бути як короткострокові (міні-проєкти, що розраховані на термін від одного до двох тижнів), середньострокові (звичайні проєкти, що розраховані на термін від місяця до декількох місяців) або довгострокові (макро-проєкти, що розраховані на термін від навчального півроку до року). Інтегровані проєкти залежно від кількості учасників можуть бути індивідуальні та групові (як, у наведених вище прикладах тем спільних проєктів, це учні 9 та 10 класів). Проєкти можуть використовуватися як в позаурочний час, так і на уроках.

Проєктна діяльність передбачає низку умовних етапів. Коротко алгоритм роботи над проєктом можна визначити як п'ять «П»: Проблема – Планування – Пошук інформації – Продукт – Презентація. Головною фігурою в навчанні за проєктною системою є учні. Вони самостійно обирають тему проєкту, самі виконують і захищають проєкт. На долю вчителя припадає консультативно-дорадча роль.

Отже, результати нашого дослідження дозволяють стверджувати, що метод проєктів – ефективний спосіб інтеграції в освітньому процесі. Під час використання методу проєктів вирішиться ціла низка завдань, учні навчаються: планувати свою роботу; працювати в групі; використовувати різноманітні джерела інформації; самостійно відбирати та накопичувати матеріал; аналізувати факти; аргументувати свої погляди; приймати рішення, розподіляти обов'язки, взаємодіяти одне з одним; презентувати свою роботу; оцінювати себе та інших.

Список використаних джерел

1. Громадянська освіта (інтегрований курс). 10 клас. Рівень стандарту. Навчальна програма для закладів загальної середньої освіти (наказ Міністерства освіти і науки України від 03 серпня 2022 року № 698). 2022.

2. Косович О. Проектна діяльність як одна з форм інноваційних методичних технологій навчання. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Педагогіка. Соціальна робота. 2011. Вип. 22. С. 76-78. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuuped_2011_22_28
3. Припотень О. Дослідження ефективності організаційно-педагогічних умов управління міжнародною проєктною діяльністю в закладі загальної середньої освіти. *Věda a perspektivy*. Praha, České republika. 2021. №1 (1). С.336-346. URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/vp/issue/view/12/40>
4. Основи здоров'я. 9 клас. Навчальна програма для закладів загальної середньої освіти (наказ Міністерства освіти і науки України від 03 серпня 2022 року № 698). 2022.

Колесова Олена

кандидат філософських наук

м. Одеса, Україна

ORCID: 0000-0001-9740-5511

Kolesova, Olena

PhD of Philosophical Sciences

Odesa, Ukraine

ВПЛИВ НОВІТНІХ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА ОСВІТУ – СОЦІАЛЬНО-ТЕХНОЛОГІЧНИЙ КОНТУР

Ключові слова: імерсивні технології, освітня трансформація, віртуальна реальність.

THE IMPACT OF ADVANCED DIGITAL TECHNOLOGIES ON EDUCATION – THE SOCIO-TECHNOLOGICAL CONTOUR

Key words: immersive technologies, educational transformation, virtual reality.

Технологічні зміни формують наше сьогодення через усі сфери суспільства. Це означає, що розвиток цифрових технологій має глибокий вплив на те, як ми живемо, взаємодіємо один з одним, розвиваємось та навчаємо інших.

Освіта завжди була важливим компонентом процесів формування суспільства, а із зростанням доступності технологічних інновацій поширюються можливості для радикальної освітньої трансформації. У сучасних реаліях нові технології – це набагато більше, ніж цифрові ресурси, звісно, за умови сформованої мотивації учасників освітнього процесу використовувати всю потужність додатків та інструментів для сприяння співпраці і покращення результатів навчальної діяльності. Будь-якому освітянину необхідний широкий спектр навичок і умінь для власного та професійного розвитку у суспільстві, яке швидко розвивається на тлі невинної діджиталізації.

Цифрові технології змінюють простір освіти та мають значний соціально-технологічний вплив на його подальший розвиток. Використання ІКТ в освіті суттєво пришвидшує трансформацію традиційних підходів до навчання та стрімко змінює класичне ставлення до освіти, особливо, до ролі педагогів у навчальних процесах. Сьогодні вчитель є промоутером (англ. learning promoter) в освітній діяльності. Саме у такій ролі педагог, як організатор навчання, може надихнути учнів стати більш допитливими, зацікавленими та мотивованими до навчання, адже кінцева мета такої діяльності полягає в тому, щоб допомогти учням розвинути навички критичного мислення, навички вирішення проблем, які вони можуть застосувати в реальних життєвих ситуаціях.

Віртуальна реальність, як технологія, стала однією з найбільш впливових практично на всі сфери суспільства і демонструє універсальний характер в сучасному світі. Віртуальні середовища що створені за допомогою інформаційних та телекомунікаційних технологій, стають все більш популярними у суспільстві. Віртуальна реальність – це технологія, яка дає можливість створити імітацію реального світу, що може бути сприйнятим за допомогою різноманітних пристроїв. У багатьох сферах життя віртуальна реальність вже знайшла своє застосування, і освіта не є винятком.

В освіті нові можливості використання імерсивних технологій, поки що, базуються на принципі експериментального навчання. Занурюючи учнів у змодельоване середовище, імерсивні технології забезпечують практичне навчання, яке є незвичайним, захоплюючим та ефективним.

Предмети, які відносяться до STEM-освіти, можуть бути складними для сприйняття певною частиною учнів через їх абстрактний характер. Але змодельований простір пропонує учням більше інтерактивного досвіду, що особливо важливо при вивченні таких предметів, як математика, фізика, хімія, біологія. Саме віртуальна реальність (VR) та доповнена реальність (AR), допомагають покращити розуміння складних розділів цих предметів. VR може бути використана для моделювання тривимірних середовищ, які через інтерактивну взаємодію дозволяють учням краще уявити та зрозуміти абстрактні поняття.

При організації освітнього процесу імерсивні технології надають можливість персоналізувати навчання, адаптувати його до психо-емоційних особливостей учня, дозволяє дитині навчатися у своєму власному темпі та найбільш ефективним для нього способом. Такий персоналізований підхід може призвести до підвищення залученості та мотивації, а також покращенню академічної успішності. Це стає можливим завдяки миттєвому зворотному зв'язку щодо результатів та відповідної корекції траєкторії навчання. Крім того, потенціал імерсивних технологій може бути використаний для

підтримки учнів та студентів з особливими освітніми потребами та обмеженими можливостями. VR-технології дозволять провести віртуальну екскурсію в історичну місцевість, учням з порушеннями мовлення допоможе віртуальний тренажер для покращення мовних навичок, використання віртуальної реальності навчить дітей з аутизмом розпізнавати емоції та реагувати на них.

Вартість апаратного та програмного забезпечення, а також необхідність навчання та подальшої технічної підтримки вчителів можуть стати основною перешкодою для впровадження таких технологій. Для технічного оснащення потрібні: окуляри й шоломи віртуальної реальності, рукавиці віртуальної реальності які дозволяють відслідковувати положення рук і пальців, контролери зі зворотнім зв'язком – пристрої, що дозволяють симулювати маніпуляції з віртуальними об'єктами, ніби вони є справжніми. Оскільки технологія продовжує розвиватися і ставати все більш доступною, цілком імовірно, що названі пристрої стануть більш вживаними інструментами у шкільній освіті.

На рівні шкільного навчання вже сьогодні доцільно використовувати ресурси вільного доступу – інструменти 3D візуалізації: Paint 3D, Mixed Reality Viewer, 3D Builder, Remix 3D. Додатки AR можуть бути корисними для проєктної навчальної діяльності:

- Anatomy 4D – додаток, що дозволяє досліджувати людське тіло в деталізованій 3D-моделі.
- GeoGebra AR – додаток для вивчення математики, що використовує AR-технології для створення інтерактивних математичних діаграм.
- Civilizations AR – додаток, що дозволяє досліджувати історичні місця та старовинні руїни за допомогою AR-технологій.
- JigSpace: дозволяє створювати та переглядати AR-моделі різних об'єктів, включаючи машини, механізми та інші технічні об'єкти. Такий додаток може бути корисним для учнів, які вивчають технології та виконують STEM проєкти.

Використання імерсивних технологій в освіті може бути ефективним, проте воно потребує подальшого глибокого дослідження, вивчення та оцінки низки питань: можливі ризики надмірного використання VR/AR технологій; необхідність чітких принципів і стандартів використання в школах; розуміння ефективності навчання у віртуальному середовищі порівняно з традиційним; наслідки, які можуть мати віртуальні досвіди у реальному житті.

Навчальні заклади, які розбудовують сучасне цифрове освітнє середовище і планують поєднати імерсивні та традиційні педагогічні методики мають пам'ятати про певні виклики, пов'язані зі соціальним впливом імерсивних технологій, такі як висока вартість обладнання та

програмного забезпечення, необхідність додаткової підготовки вчителів для використання цих технологій та потенційні проблеми з безпекою і приватністю. Важливо забезпечити такі форми використання технологій, аби отримати заплановані результати розвитку соціально-психологічних навичок та навичок цифрової грамотності усіх учасників освітнього процесу.

Тому, перед впровадженням імерсивних технологій в навчання, необхідно ретельно зважити всі плюси та мінуси, та визначити, як ці технології можуть допомогти в досягненні освітніх цілей та підвищенні ефективності навчання.

Список використаних джерел

1. Крюкова Є. С., Голуб Т. П., Америкдзе О. С. Використання імерсивних технологій в освіті *Інноваційна педагогіка*. 2021. № 32, т. 2. С. 186-188.
URL: <http://doi.org/10.32843/2663-6085/2021/32-2.37>
(дата звернення: 7.04.2023)
2. Immersive Experiences in Education – Microsoft, 2019. – 18 p.
URL: <https://edudownloads.azureedge.net> (дата звернення: 8.04.2023)

Котішевська Вікторія
м. Подільськ, Україна

Kotishevsk, Viktoriia
Podilsk, Ukraine

INNOVATIVE ACTIVITY OF A HISTORY TEACHER IN THE CONDITIONS OF MODERNIZATION OF EDUCATION

Keywords: innovations, information and communication technologies, pedagogical innovation, modernization of education.

ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ІГОР ТА МУЛЬТИМЕДІЙНИХ ПРЕЗЕНТАЦІЙ В ОСВІТНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Ключові слова: інновації, інформаційно-комунікативні технології, інтерактивне навчання, мультимедійна презентація.

Зміни, що відбуваються сьогодні у суспільстві та економіці вимагають від сучасної людини вміння орієнтуватися в інформації, знаходити оптимальні рішення складних питань, бути гнучкою та творчою, швидко адаптуватися в нових умовах, вміти знаходити підхід для ефективного спілкування з різними людьми.

Проблема активізації пізнавальної діяльності студентів, розвиток самостійності, підвищення мотивації до навчання – була й залишається однією з актуальних завдань сучасної педагогіки.

Беручи до уваги динаміку сучасного розвитку суспільства, на першому плані стають питання розвитку здібностей до активної пізнавальної

діяльності. Модернізація освіти викликала необхідність важливих змін в організації навчального процесу.

Практика показує, що інтерактивне навчання найбільш позитивно впливає на структуру навчальної діяльності, вимагає особливої організації та особливого вибору необхідних методів та прийомів, технологій навчання. Тому, можна стверджувати, що інтерактивне навчання – це дидактична система, яка має свою особливу технологію.

Технологія інтерактивного навчання дає можливість одночасно реалізувати пізнавальні, комунікативно-розвиваючі та соціально-орієнтовані аспекти навчального процесу [4, с. 25]. Це дає можливість викладачу вирішувати комплекс навчальних завдань за більш короткий час та з більш високою якістю засвоєння матеріалу.

Різноманітна навчальна діяльність зі студентами вимагає використання наочного матеріалу. В колишні час для цих цілей використовували плакати на листах ватману, ілюстрації у підручниках, різноманітні картинки; з часом, з'явилась проєкційна техніка – проєкти. Останнім часом на зміну цим засобам демонстрацій прийшли комп'ютерні мультимедійні установки.

Слово «презентація» походить від латинського «presentation», що означає передаю, вручаю. Отже, презентація – це представлення [1, с.13]. Комп'ютерна презентація – це електронний документ, наочне представлення інформації з використанням програмних засобів. Презентація представляє собою поєднання відеоряду із звукорядом. Чим більше в презентації використовується можливостей мультимедійних технологій, тим вона ефективніше.

Мультимедійна презентація – це самий сучасний, унікальний засіб надання інформації. Вона може містити малюнки, фотографії, схеми, таблиці, текстовий матеріал, відеофрагменти, анімації, тривимірну графіку, слайд-шоу і т.ін. Основною відмінністю презентації від інших засобів надання інформації є її особлива насиченість змістом та інтерактивність, тобто є здатність певним чином змінюватися та підтримувати оптимальний інтерес протягом навчального часу.

Мультимедійні презентації дозволяють надати студентові готові, відібрані знання, розвивати інтелектуальні та творчі здібності, а головне – вчать самостійно набувати нових знань.

Використання нових незвичних форм закріплення знань, тим паче в ігровій формі, підвищують увагу студентів. Інформаційні технології забезпечують особистісно-орієнтований підхід. Їх можна використовувати для індивідуальних занять як з обдарованими студентами, так і з нествигаючими. Запровадження мультимедійних презентацій дозволяє

будувати пізнавальний процес на більш високому рівні на основі візуального графіку (графіка, анімація, текст), слухового (звук, відео), сприяє розвитку мислення.

Мультимедійні засоби значно розширили можливості пізнавального матеріалу, дозволили підвищити мотивацію студентів до нових знань.

Використання мультимедійних презентацій дає можливість викладачеві самостійно створювати інтерактивні ресурси для використання на заняттях. Це створює великий простір для самоосвіти, творчості та самореалізації самого викладача, який може створити власну колекцію ілюстрацій, розвивальних завдань, відеоматеріалів, розвиваючі інтерактивні ігри.

Дослідження показали, що заняття на яких використовують мультимедійні презентації покращують мотивацію, роблять їх захоплюючими й для педагога й для студента [4, с. 48]. Однак, слід зауважити, що використання презентацій потребує серйозної тривалої підготовки, навичок працювати з комп'ютером, й, безумовно, часу для підготовки викладача до проведення заняття. Але витрачені зусилля й час обов'язково приводять до бажаного результату.

Декілька корисних порад щодо створення електронних мультимедійних ігор: не включайте в анімацію ефекти вицвітання, обертання або накладання; намагайтеся не використовувати об'єкти з прозорою заливкою; кількість одночасно відтворюваних фрагментів анімацій повинна бути мінімальною; мінімізуйте кількість анімацій тексту, використовуйте ці ефекти тільки для заголовків слайдів.

Створивши мультимедійну гру або презентацію, проведіть аналіз, перш ніж її демонструвати. Важливо обрати правильний темп демонстрації. Він не повинен бути дуже швидким, оскільки діти мають не тільки почути ваш текст, а й встигнути роздивитися слайди або виконати завдання. Кожне заняття обмежене у часі, тому необхідно подбати про те, щоб уміститися у необхідний часовий інтервал.

При створенні презентації необхідно враховувати наступне: чи розкриває вона тему, чи правильно підібраний дизайн та його поєднання з ілюстраціями, чи достатньо за часом затримується слайд на екрані, чи поєднуються кольори, шрифти, ефекти.

Мультимедійна презентація має бути виправданою – містити точні знання, високоякісні ілюстрації, фотографії залежно від мети, музика має бути у належному форматі та звучанні. Найважливіше – у презентації не повинні бути порушені санітарні норми та правила, мають бути дотримані правила з охорони зору та слуху.

Мультимедійна презентація або інтерактивна гра найбільш ефективно впливає на студента, якщо вона є частиною тієї чи іншої діяльності, того чи іншого заняття. Поєднання активних та пасивних форм навчання дозволяє з упевненістю говорити про реалізацію завдань навчальної програми.

Список використаних джерел

1. Дубасенюк О.А. Інновації в сучасній освіті // Інновації в освіті: інтеграція науки і практики: збірник науково-методичних праць / за заг. ред. О.А. Дубасенюк. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. С. 12-28.
2. Ковальська К.Р. Дистанційне навчання як перспективна форма розвитку предметно-орієнтованих професійних компетентностей учителів. <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/>
3. Мельникова О.В. Інновації у вищій освіті як чинник формування національної економіки знань. *Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди «Економіка»*, 2014. Вип. 14. С. 16-27.
4. Ягоднікова В. В. Я Інтерактивні форми і методи навчання у вищій школі: навч.-метод. посіб. К.: ДП «Вид. дім «Персонал», 2009. 80 с.

Малицька Ірина

м.Київ, Україна

ORCID: 0000-0003-1598-0120

Malytska, Iryna

Kyiv, Ukraine

СТРАТЕГІЇ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ШКІЛ ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇН

***Ключові слова:** цифрова трансформація, системи освіти, цифрова освіта, країни Європи.*

STRATEGIES OF SCHOOLS' DIGITAL TRANSFORMATION IN EUROPEAN COUNTRIES

***Keywords:** digital transformation, education systems, digital education, European countries.*

Основним документом для подальшої цифрової трансформації систем освіти країн Європи є оновлений і розширений План дій Європейської Комісії щодо цифрової освіти на 2021–2027 рр. (Digital Education Action Plan (2021–2027)), який є послідовним продовженням прийнятому раніше Плану дій цифрової освіти (2018-2022) (Digital Education Action Plan (2018-2022)) [1]. Зазначені документи спрямовані на підтримку ефективної адаптації систем освіти та навчання в епоху цифрових технологій. У документах визначені стратегічні пріоритети впровадження та розвитку цифрової освіти, які охоплюють: сприяння розвитку європейської екосистеми цифрової освіти та

підвищення цифрової компетентності учнів (знань, навичок і ставлення), які мають бути відповідно підготовлені до цифрової трансформації освіти та подальшому житті у світі цифрових технологій. Для досягнення окреслених пріоритетів визначено необхідність реалізації ряду ініціатив, які мають сприяти: базовим цифровим навичкам і компетентностям з раннього віку; цифровій грамотності, включаючи боротьбу з дезінформацією; комп'ютерній освіті; високоякісному навчальному контенту, зручним інструментам та безпечним платформам, які дотримуються правил електронної конфіденційності та етичних стандартів; компетентним та впевненим у використанні цифрових технологій вчителям та навчальному персоналу; ефективному плануванню та розвитку цифрового потенціалу, включаючи сучасні організаційні можливості.

Основний стратегічний пріоритет у *Плані дій цифрової освіти* спрямований на сприяння розвитку високоефективних екосистем цифрової освіти, що на рівні школи передбачає ефективне використання можливостей цифрових ресурсів для планування та розвитку [2]. Цьому мають сприяти такі аспекти:

- *Призначення цифрових координаторів.* Формування цифрової компетентності, наскрізне використання технологій в освітньому процесі. Як зазначається, загальношкільний підхід необхідний для заохочення та підтримки змін та інновацій у викладанні та навчанні. Крім того, лідерство на рівні школи є важливим важелем змін. Лідери можуть мотивувати персонал, ставити цілі, розробляти шкільні цифрові плани, координувати цифровізацію освітніх процесів, створювати сприятливий клімат для інновацій. Проте вчителі та керівники шкіл можуть зіткнутися з новими проблемами під час впровадження нових цифрових навчальних середовищ або використання цифрових технологій у педагогічних цілях. Ці виклики можуть вплинути на їхню мотивацію та впевненість у собі щодо використання цифрових технологій у навчальному процесі. *2-е опитування шкіл щодо ІКТ (2nd Survey on Schools on ICT (European Commission, 2019) [3]* показує, що недостатня педагогічна та технічна підтримка є однією з найважливіших перешкод, з якими стикаються вчителі при використанні цифрових технологій. Підтримку вчителів і школи загалом у використанні технологій у навчальному процесі зазвичай надають цифрові координатори або ІКТ-координатори. Цифрові координатори, як правило, мають обов'язки, які охоплюють як технічні, так і педагогічні аспекти, не виключаючи, що на одному з аспектів може бути зроблено більший акцент.
- *Вимога мати шкільний цифровий план.* Вимога до шкіл мати план розвитку, який включає цифрову освіту, або окремий шкільний цифровий план означає, що розвиток як цифрових компетентностей, так й інноваційних

методів викладання та навчання стає центральним для розвитку школи, частиною загального підходу. *Міжнародне дослідження комп'ютерної та інформаційної грамотності* (The International Computer and Information Literacy Study) [4] показало, «що вчителі, які працювали в школах, які, як вони вважали, підтримують використання ІКТ шляхом планового та спільного підходу, частіше використовували ІКТ у навчальному процесі та наголошували на розвитку комп'ютерної та інформаційної грамотності учнів».

- *Критерії, що стосуються цифрової освіти в системі зовнішнього оцінювання шкіл.* На європейському рівні зовнішнє оцінювання школи розглядається як підхід до забезпечення якості. Така поширена практика спрямована на моніторинг ефективності окремих шкіл із зосередженням на покращенні їхньої якості та, відповідно, результатів навчання учнів. Зовнішні оцінювачі зазвичай дотримуються рамок оцінювання або мають перелік тем і/або показників, які слід враховувати під час оцінюванні якості школи. Ці документи можуть включати критерії оцінювання, що стосуються конкретно цифрової освіти. Як правило оцінювання якості школи торкається оцінки якості викладання та навчання з кожного предмету навчального плану, оцінки відповідності вимогам, що стосуються часу навчання або результатів навчання. Рекомендується включати в оцінювання критерії, пов'язані з інтеграцією цифрових технологій у школі, які включають використання цифрових технологій у навчальній програмі, в процесах управління школою, а також якість цифрової інфраструктури та рівень інвестицій.

Проведені дослідження показують, що конкретні заходи щодо створення цифрової екосистеми в кожній школі не є широко доступними. Призначення шкільних цифрових координаторів і розробка шкільного цифрового плану часто залишаються на розсуд керівників шкіл, і таким чином на практиці не всім школам вдається відчутти переваги впровадження цифровізації освітніх процесів. Цифрова трансформація шкіл вимагає високий рівень цифрової грамотності всіх учасників освітнього процесу, а також суттєву підтримку держави.

Список використаних джерел

1. Digital Education Action Plan (2021-2027). URL: <https://education.ec.europa.eu/focus-topics/digital-education/action-plan>
2. Cachia, R. et al., 2010. Creative Learning and Innovative Teaching: Final report on the study on creativity and innovation in education in the EU Member States. Luxembourg: Publications Office of the European Union
3. 2nd Survey on Schools on ICT (European Commission, 2019). URL: <https://data.europa.eu/euodp/data/storage/f/2019-0319T084831/FinalreportObjective1-BenchmarkprogressinICTinschools.pdf>

4.The International Computer and Information Literacy Study. URL: <https://nces.ed.gov/surveys/icils/>

5.European Commission / EACEA / Eurydice, 2022. Structural indicators for monitoring education and training systems in Europe – 2022: Overview of major reforms since 2015. Eurydice background report. Luxembourg: Publications Office of the European Union

Носова Оксана

м. Костянтинівка, Україна

Nosova, Oksana

Kostiantynivka, Ukraine

СТВОРЕННЯ ОСВІТНЬОГО КОНТЕНТУ З ВИКОРИСТАННЯМ НЕЙРОМЕРЕЖ: ІНСТРУМЕНТИ ТА МОЖЛИВОСТІ

Ключові слова: нейромережі, контент, освіта, технології.

CREATING EDUCATIONAL CONTENT USING NEURAL NETWORKS: TOOLS AND OPPORTUNITIES

Keywords: neural networksand, content, education, technology.

Сучасний світ змінюється неймовірно швидко, особливо з розвитком технологій. Освіта не є винятком – вона теж змінюється під впливом технологій та новітніх наукових відкриттів. Сучасна реальність диктує вимогу до швидкого та якісного навчання, а це не можливо без використання інноваційних технологій. Враховуючи те, що молодші покоління зростають в умовах цифрової епохи, використання новітніх технологій навчання є надзвичайно важливим. Одним з таких нових технологічних рішень є використання нейромереж у навчанні.

Нейромережі – це математичні моделі, що працюють на зразок мозку людини, тобто вони навчаються розв'язувати завдання шляхом аналізу великої кількості даних. Їх можна використовувати для створення різноманітного контенту, від зображень і відео до текстів і музики.

Створення освітнього контенту з використанням нейромереж може бути корисним для вчителів у багатьох аспектах. Наприклад, вони зможуть створювати контент, який буде пристосований до індивідуальних потреб кожного учня, враховуючи його стиль навчання та інтереси. Це може підвищити ефективність навчання та сприяти більш успішному засвоєнню матеріалу.

Також, створення контенту з використанням нейромереж дає можливість вчителям створювати унікальний та цікавий контент, який залучає увагу учнів та сприяє їх більш активному навчанню. Крім того, використання інноваційних технологій навчання сприяє розвитку

креативності та творчих здібностей вчителів, що в свою чергу дозволяє збільшити ефективність процесу навчання.

Важливо зазначити, що створення контенту з використанням нейромереж не є заміною для традиційного навчання, але може бути доповненням до нього та дозволяти досягти більшої ефективності та успіху в процесі навчання.

Одним з інструментів, що допомагає використовувати нейромережі у створенні освітнього контенту, є генерація тексту. Такі програми, як ChatGPT, можуть створювати тексти, які максимально наближені до текстів, які може написати людина. Це дозволяє швидко та ефективно створювати великі обсяги контенту для різних освітніх цілей. Наприклад, створення завдань, дидактичних матеріалів для учнів, компонування довідкових та аналітичних матеріалів, сторітелінг, сценарії заходів і нестандартних уроків тощо [1].

Іншим інструментом є створення зображень з використанням нейромереж. Такі програми, як DALL-E, можуть створювати реалістичні зображення з використанням текстових описів, що може бути корисно при створенні ілюстрацій до навчального матеріалу.

Ще одним застосунком з нейромережею є Dream, який дозволяє створювати картинки, використовуючи текстові запити. Можна створювати картинки за допомогою запиту на конкретну тему. Для тих, хто працює з фотографіями, інтернет-ресурс ClipDrop є ідеальним вибором. З його допомогою можна легко вирізати об'єкти з фотографії та вставляти їх в інші зображення.

Потужним інструментом для створення освітнього контенту з використанням нейромереж є відео. Відео можна використовувати для створення уроків, навчальних відео-роликів, презентацій тощо. Для створення відео можна використовувати різноманітні програми та сервіси, які дають змогу використовувати нейромережі.

Одним з таких сервісів є Animaker. Це інтерактивна платформа для створення анімаційних відео-роликів, яка використовує нейромережі для створення реалістичних персонажів та анімації. Крім того, Animaker має вбудовані інструменти для створення графіки, аудіо та відео-ефектів.

Іншим сервісом, який дозволяє використовувати нейромережі для створення відео, є Magisto. Цей сервіс дозволяє автоматично створювати відео з використанням штучного інтелекту. Magisto аналізує вміст відео та додає до нього музику, ефекти та переходи.

Нейромережі також можуть генерувати музику. Imaginary Soundscape 2 – це онлайн-інструмент, який генерує музику, що відповідає зображенню, яке надається. Потрібно лише завантажити зображення, а система згенерує музику, що відповідає його візуальним аспектам. Іншими застосунками для

генерування музики є Aiva та Mubert. Aiva – це програмне забезпечення, яке використовує нейромережі для створення музики, що відповідає обраному стилю з бібліотеки. Mubert – дозволяє створювати музику за текстовим запитом або за обраним жанром та настроєм.

Усі ці інструменти дозволяють не лише створювати якісний та привабливий контент, а й робити це швидко та ефективно. Проте, використання нейромереж у створенні контенту також має свої обмеження та недоліки. Незважаючи на те, що нейромережі здатні генерувати велику кількість різноманітного контенту, вони можуть не завжди бути коректними та точно відображати задані параметри. Наприклад, при генерації текстів за допомогою нейромереж, вони можуть створювати фрази, які не мають логіки або не відповідають контексту. Також, нейромережі можуть відображати певні стереотипи або упередження, що може призводити до створення контенту, який не є повністю об'єктивним.

Важливо зазначити, що використання нейромереж не може повністю замінити людську творчість та індивідуальний підхід. Людина завжди залишатиметься необхідною для аналізу та оцінки створеного контенту, а також для розвитку та вдосконалення інструментів нейромереж [2].

Однак, використання нейромереж в освітньому процесі вимагає не тільки технічних знань, а й особливих навичок та умінь вчителя. Наприклад, вчителю потрібно розуміти, як працюють нейромережі, що вимагає навчання та додаткового часу на їх оволодіння. Також важливо правильно відібрати та налаштувати необхідні інструменти для конкретної мети та завдання, що потребує високої кваліфікації.

Отже, використання нейромереж у створенні контенту для освіти може бути великим кроком до покращення якості навчання та забезпечення індивідуального підходу до кожного учня. Це дозволяє вчителям створювати більш захоплюючі та цікаві уроки для учнів, що позитивно впливає на їхню мотивацію та результативність у навчанні. Проте, це вимагає певної підготовки та вмінь вчителів, які зможуть правильно використовувати ці інструменти та впроваджувати їх в освітній процес.

Список використаних джерел

1. Унікальний контент за лічені хвилини: 10 нейромереж для роботи з текстом і зображеннями. *Ми-Україна* : веб-сайт. URL: <https://weukraine.tv/unikalnyj-kontent-za-licheni-hvylyny-10-nejromerezh-dlya-roboty-z-tekstom-i-zobrazhennyamy/> (дата звернення: 11.04.2022).
2. Штучний інтелект. Як він вплине на освіту. *НУШ* : веб-сайт. URL: <https://nus.org.ua/articles/shtuchnyj-intelekt-yak-vin-vplyne-na-osvitu/> (дата звернення: 11.04.2022).

Світковська Світлана

м. Одеса, Україна

Верготі Лідія

м. Чорноморськ, Україна

Шинкаренко Тетяна

м. Чорноморськ, Україна

Svintkovska, Svitlana

Odesa, Ukraine

Verhoti, Lidiia

Chornomorsk, Ukraine

Shynkarenko, Tetiana

Chornomorsk, Ukraine

ІНТЕГРОВАНІЙ ПІДХІД У ВИКЛАДАННІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ

Ключові слова: інтеграція, підхід, українська мова, література.

INTEGRATED APPROACH IN TEACHING UKRAINIAN LANGUAGE AND LITERATURE

Key words: integration, approach, Ukrainian language, literature.

Одним із пріоритетів української системи освіти сьогодні є оперативне реагування на освітні втрати, зумовлені як пандемією, так і війною, та їх послідовне подолання. У посібнику «Подолання освітніх втрат з української мови та літератури. Методичні рекомендації та приклади уроків» Ігор Хворостяний, кандидат філологічних наук, член робочих груп із розроблення державних стандартів освіти, рекомендує інтегроване навчання як один із прикладів сучасного педагогічного інструментарію, акцентуючи на позитивних освітніх результатах учнів та учениць: «покращене розуміння, утримання в пам'яті та застосування понять на практиці; краще розуміння глобальних взаємозалежностей (разом із розвитком різноманітних поглядів на проблему), а також становлення цінностей; покращена здатність ухвалювати рішення, мислити критично і творчо, а також синтезувати знання за межами навчальних дисциплін; розширена здатність визначати, оцінювати та передавати важливу інформацію, необхідну для вирішення нових проблем; заохочення кооперованого навчання та кращого ставлення до себе як до учня/учениці та як до повноцінного члена спільноти; покращена мотивація» [2, с. 31-32]. Інтегрований підхід розвиває емоційну культуру особистості, соціально значуще ставлення до світу й мистецтва, художні здібності, творчу уяву, образне мислення, естетичні почуття, виховує емоційну та інтелектуальну чуйність у процесі сприйняття художнього твору, формує естетичний смак.

Інтегрований підхід у викладанні навчальних дисциплін допомагає здобувачам освіти об'єднати попередні знання та досвід для здобуття та підтримки нових знань та досвіду. Концепція, що лежить в основі інтегрованого підходу, полягає в тому, що учні беруть на себе

відповідальність за власне навчання, стають критичними дослідниками, здатними встановлювати значущі зв'язки між різними дисциплінами та використовувати критичне мислення для вирішення проблем реального життя.

Інтеграція пов'язана з реалізацією таких підходів, як:

- тематичний підхід – організація освітнього процесу на основі об'єднання навчального змісту навколо однієї теми;

- діяльнісний підхід – організація освітнього процесу на основі поєднання видів навчальної діяльності учнів й учениць для розвитку наскрізних умінь і ключових компетентностей.

Здійснення інтеграційного підходу у викладанні відкриває певні можливості:

- для вчителя: розширення міжпредметних зв'язків, економія часу, попередження дублювання навчального матеріалу, формування нового рівня мислення,

- для учнів і учениць: активізація мисленнєвої діяльності, посилення мотивації до навчання, уникнення перевантажень, застосування набутих знань з різних предметів у житті.

«Найголовніше – спроектувати роботу школярів таким чином, щоб усі види навчально-виховної діяльності злилися в єдине ціле, при цьому необхідно викликати, підтримати й активізувати їхню творчу діяльність, пізнавальні можливості, самостійну роботу» [1, с. 43].

Українська мова охоплює всі сторони нашого буття й свідомості, отож мовленнєві навички не можуть сформуватись без тісного зв'язку з іншими науками. Комунікативна компетенція як основна мета мовної освіти передбачає оволодіння учнями/ученицями комплексом певних знань, умінь і навичок для забезпечення всебічного їх розвитку. Саме інтеграція словесної творчості з різними видами діяльності дає можливість сформувати в здобувачів освіти здатність сприймати предмети та явища докільля різнобічно, емоційно й водночас системно. «Інтеграція — не просто поєднання різних частин, ніби пазлів. Це коли ціле стає більшим, ніж складові, тобто це взаємодія, вплив одне на одного, взаємозбагачення елементів. Утворене ціле має вже нові особливості» [3]. Предметні межі зникають, відкриваються можливості інтегрувати знання з різних дисциплін і критичного оцінювати їхню взаємодію.

Приклади інтегрованих завдань на уроках української мови та літератури.

Українська мова – математика. Однією з проблем здобувачів освіти є недостатній рівень володіння предметною математичною лексикою, тож на уроках української мови словникові диктанти можуть містити такі слова: *асиметрія, вирахування, відхил, дано, дециметр, добуток, доданок, надлишок, одинадцять, ознака, позначка, порядковий, тонна, тригонометрія, центнер, циліндровий* тощо. Крім того, учителеві необхідно зацентувати на правильному наголосі в цих словах. Під час опрацювання особливостей відмінювання числівника інтеграцію з математикою на уроках мови можна

здійснити, пропонуючи дітям скласти (або прочитати вголос, записати) умову задачі й розв'язати її, записуючи числівники словами в потрібній формі, узгоджуючи їх з іменниками й указуючи розряд.

Українська мова – природничі науки. Наголоси – завжди актуальна тема. Для відпрацювання наголошування й правопису слів *чорнозем, слина, кропива, болотистий, височина, тьмянний, глибина, добовий, камбала, металургія, ніздря, олень, осетер, павич, параліч, рівнина, індустрія, русло, жерло, сільськогосподарський, спина, течія, томографія, щелепа* можна запропонувати учням такі завдання: записати слова в алфавітному порядку, розподілити слова на групи за наголошеними складами, скласти з усіма запропонованими словами зв'язний текст і озвучити його.

Українська мова – література – історія – географія. Цілісному сприйняттю художнього тексту, його переосмисленню сприятиме створення мапи за змістом. Такий вид діяльності доцільний під час вивчення героїчної поеми «Слово о полку Ігоревім», бурлескно-травестійної поеми «Енеїда» Івана Котляревського, роману-хроніки «Чорна рада» Пантелеймона Куліша, пригодницького роману «Тигролови» Івана Багряного, мариністичного роману «Майстер корабля» Юрія Яновського, «Одіссея» Гомера, «Божественна комедія» Данте Аліг'єрі, «Синій птах» Моріса Метерлінка, «1984» Джорджа Оруелла. Здійснюючи цілісну оцінку прочитаного, учні й учениці застосовуватимуть системне індуктивне та дедуктивне мислення, що спиратиметься на напрямки й шляхи опрацювання художніх текстів, історичних та географічних термінів і понять, історико-літературних матеріалів.

Українська мова – література – іноземні мови. Під час вивчення тематичної термінології вчителі часто формально підходять до пояснення походження того чи іншого поняття. У лінгводидактиці мова розглядається як складний феномен, система, тому важливо сформулювати в учнів цілісне бачення цієї системи, уміння спостерігати зв'язки та взаємозбагачення. Українська мова запозичувала в різні історичні періоди з інших мов слова-терміни та окремі елементи усним та писемним шляхом. Відстеження цього шляху можна зробити для дітей цікавим та корисним. У старших класах на підсумкових уроках учням можна запропонувати розподілити терміни за мовою походження та написати, від якого слова термін утворено. Наприклад: філологія, антитеза, міф, епітет (грецька мова), контраст, балада, мотив (французька мова), памфлет, фольклор (англійська мова) тощо. Вивчаючи творчість українських митців, роботи яких перекладено багатьма мовами, доцільно порівняти переклади й проаналізувати їх за різними критеріями: збереження стилю й культурних особливостей, проблематики й підтексту, гри слів, іронії та гумору автора, якість перекладу сталих виразів тощо. Компаративний аналіз ефективний і під час опрацювання перекладів українською мовою різних авторів одного й того самого твору зарубіжної літератури.

Українська мова – література – інформатика. «Учителі мови сьогодні мають доступ до більшої, ніж будь-коли, кількості технологічних ресурсів. Оскільки технології можуть розширити охоплення мовної аудиторії у світі, існує величезний потенціал для інтеграції навчальної програми з української мови з іншими галузями знання» [4, с.128]. Блог письменника, інстаграм-сторінка героя літературного твору, чат на проблемне питання, комп'ютерна гра за мотивами твору, wall-інсталяція, подкасти, аудіокниги – усі ці види діяльності допоможуть удосконалити знання й уміння учнів та учениць з указаних предметів, проявити креатив, реалізувати творчі здібності.

Українська мова – література – мистецтво. Учитель-словесник частіше за інших учителів-предметників реалізує інтеграцію з мистецтвом. Одним із способів активізації пошуково-дослідницької діяльності здобувачів освіти може стати реалізація інтегрованого проєкту «Колористична парадигма художніх творів», що передбачає розв'язання таких завдань: розглянути культурологічні аспекти кольору, з'ясувати особливості психофізичного впливу кольору на людину, порівняти семантику та функції кольорів у творах різних жанрів, стилів, напрямків шляхом застосування різних підходів (лексико-семантичного, граматичного, порівняльного, когнітивного), простежити смислову функцію та мету вживання письменниками кольорів у назвах творів.

Українська мова – фізична культура. Розширити світогляд учнів/учениць, виховати прагнення здійснювати всебічний і гармонійний розвиток, підготувати здобувачів освіти до життя, активізувати їхній мовленнєвий досвід допоможе завдання дібрати до запропонованої орфограми слова, пов'язані із спортом та здоров'ям: м'який знак (витривалість, гольф, швидкість, більярд, пульс, бальзам, досконалість), апостроф (здоров'я, м'яч, бар'єр, п'єдестал, морквяний, м'яз), правопис слів іншомовного походження (гігієна, чемпіон, спринт, теніс, критерій, гімнастика, біатлон, пенальті, реабілітація, маса), правопис складних слів (мікротравма, фотофініш, автоспорт, автоклуб, працевдатність, рівновага, суперуміння, опорно-руховий, серцево-судинний, загальнорозвивальний, здоров'язбережувальний), подовження м'яких приголосних (дихання, суддя, плавання, перехоплення, зняття, змагання), уподібнення приголосних звуків (футбол, баскетбол, рюкзак, боротьба), спрощення (аванпостний, корисливий, туристський, серцевий), правопис ненаголошених голосних (відпочивати, свисток, реакція, вінегрет, витривалість, траєкторія), правопис префіксів (прибігти, схуднути, розтягування).

Інтегрований підхід у викладанні української мови та літератури сприяє розвитку продуктивного мислення здобувачів освіти – здатності генерувати власні ідеї, розв'язувати нестандартні завдання, шукати нові підходи до стандартних завдань, самостійно досліджувати навколишній світ, створювати суб'єктивно новий продукт.

Список використаних джерел

1. Кучеренко І. А. Інтеграція у вивченні української мови та літератури в новій українській школі // Наукові записки науково-дослідної лабораторії «Проблеми підготовки студентів-філологів до українознавчої роботи в школі». Умань: АЛМІ, 2018. С. 40-46.
2. Подолання освітніх втрат з української мови та літератури. Методичні рекомендації та приклади уроків. URL: <https://testportal.gov.ua/wpcontent/uploads/2023/04/Buklet-22Podolannya-osvitnih-vtrat22-2.pdf>
3. Словник НУШ: Інтегроване навчання. URL: <https://osvitoria-media/experience/slovnuk-nush-integrované-navchannya/>
4. Українська для всіх: як навчати тих, для кого українська мова не є рідною / М. Костюк, І. Хворостяний, І. Унгурян. Київ.: ТОВ «Видавництво «ЮСТОН», 2021. 252 с. URL: https://nus.org.ua/wpcontent/uploads/2021/06/Ukrayinska_dlya_vsih_final.pdf

Стрельбицька Світлана

кандидат педагогічних наук

м. Одеса, Україна

ORCID: 0000-0002-1085-2456

Strelbytska, Svitlana

Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)

Odesa, Ukraine

ПОРТФОЛІО ЯК АЛЬТЕРНАТИВНИЙ ІНСТРУМЕНТ ОЦІНКИ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ МАГІСТРАТУРИ ТА АСПІРАНТУРИ

Ключові слова: портфоліо, науково-дослідницька діяльність, магістри, аспіранти.

PORTFOLIO AS AN ALTERNATIVE TOOL FOR ASSESSMENT OF THE SCIENTIFIC AND RESEARCH COMPETENCE OF MASTER'S AND POSTGRADUATE STUDENTS

Key words: portfolio, scientific and research competence, masters, postgraduates.

В умовах реформування та модернізації сучасної системи вищої освіти відбувається оновлення професійних вимог до підготовки здобувачів другого (магістерського) й третього (освітньо-наукового/освітньо-творчого) рівнів. Відтак, серед головних вимог висунутих до закладів вищої освіти є збільшення їх відповідальності за підготовку професійно успішних і конкурентоздатних фахівців, які орієнтуються в реаліях сьогодення, вміють самостійно обирати індивідуальну траєкторію розвитку та самовдосконалення, готові творчо підходити до вирішення професійних завдань, самостійного прийняття різної складності рішень, здатні до науково-дослідницької й інноваційної діяльності, володіють високим рівнем

саморегуляції та рефлексивності. Проте, на шляху до виконання цих вимог з'являються певні перешкоди, найважливіша з яких є проблема низького рівня сформованості науково-дослідницької компетентності здобувачів цих рівнів освіти. Вважаємо, актуальність цієї проблеми зумовлена перш за все тим, що сьогодні до магістратури та аспірантури в системі неперервної освіти вступають ті, хто має великий досвід практичної роботи, але не володіють навичками систематичної та цілеспрямованої науково-дослідницької діяльності. Науково-дослідницька діяльність визначається ученими, як організована підсистема професійної підготовки фахівців у закладах вищої освіти, яка передбачає інтелектуальну творчу діяльність здобувачів освіти, спрямовану на вивчення конкретного предмета, явища або процесу з метою отримання об'єктивно нових знань про нього та їх подальшого використання у практичній діяльності [1, с. 26].

Зауважимо, що сьогодні, відповідно до нових професійних стандартів науково-дослідницька діяльність здобувачів магістратури та аспірантури є обов'язковою складовою підготовки висококваліфікованих фахівців, здатних самостійно вести науковий пошук, творчо вирішувати конкретні професійні та наукові завдання. Вочевидь, в сучасних умовах можливі різні варіанти вирішення означеної вище проблеми. Відтак, ученими пропонується портфоліо, як один із можливих варіантів, за допомогою якого відбувається досягнення поставлених цілей, оцінювання освітніх, наукових і професійних досягнень здобувачів магістратури та аспірантури, як майбутніх професіоналів.

Науковий аналіз проведених педагогічних досліджень показав, що теоретичним і прикладним аспектам означеної проблематики сьогодні присвячені наукові розвідки різних вітчизняних і зарубіжних дослідників (Н. Бірук, К. Вольф, М. Вонакотт, К. Воуерс, А. Кендохова, Д. Літт, А. Лоуренс, А. Пригодій, Н. Подлужна, І. Томашевська). Так, щодо визначення сутності поняття портфоліо одностайної точки зору немає. Портфоліо розглядається, як: засіб фіксації спрямованості особистих інтересів та навчальних досягнень; метод, який розвиває уміння аналізувати та оцінювати процес розвитку особистості; альтернативний спосіб оцінки; інструмент самооцінки тощо.

Зазначимо, що портфоліо розглядаємо як інноваційний інструмент організації науково-дослідницької діяльності здобувачів магістратури й аспірантури та провідну форму обліку, контролю, оцінки, самооцінки та підтвердження їх академічних, науково-дослідницьких, особистісних та професійних досягнень, які характеризують їх професіоналізм у певній галузі наукового знання. Зауважимо, що портфоліо будучи інструментом особистісно-орієнтованої підготовки, не тільки позитивно впливає на

мотивацію майбутніх професіоналів, але й дозволяє їм прогнозувати свою кар'єру та визначати власний індивідуальний маршрут.

Наразі, у системі оцінки якості вищої освіти використовуються такі види портфоліо: професійне портфоліо/портфоліо викладача; портфоліо курсу; портфоліо здобувача (магістранта, аспіранта); портфоліо ЗВО. Наголосимо, всі види використовуються як портфоліо індивідуальних досягнень, що водночас дозволяє його власникам успішно презентувати себе на ринку професійних послуг. Так, серед головних засад побудови портфоліо дослідники виділяють: багатоаспектність отриманих досягнень, можливість аналізувати та фіксувати зміни у особистісному та професійному розвитку, чіткість і точність у ході побудови цілей та завдань, цілеспрямованість, самоорганізацію, самостійність і відповідальність за результати освітньої та науково-дослідницької діяльності, оцінку, самооцінку та рефлексію власної роботи.

Зауважимо, оцінюванню за допомогою портфоліо можуть підлягати різні аспекти науково-дослідницької діяльності здобувачів магістратури та аспірантури: публікаційна активність, зокрема за темою наукового дослідження, участь у наукових заходах різного рівня (конференції, наукові школи та студії, вебінари, кругли столи та ін.), участь у науковій роботі кафедри, науково-дослідних проектах, впровадження наукових розробок у практику, міжнародне стажування та академічна мобільність.

Відтак, використання під час підготовки здобувачів магістратури та аспірантури портфоліо як інструменту оцінки їх науково-дослідницької діяльності дозволяє вирішувати різні дидактичні завдання, зокрема: неперервне педагогічне спостереження за індивідуальним розвитком і рівнем сформованості у них професійних компетентностей; мотивацію до участі у самостійній науково-дослідницькій діяльності; удосконалення практичних умінь планування академічної та наукової діяльності; внесення корективів до процесу організації їх освітньої, наукової та творчої діяльності.

Підсумовуючи, зазначимо, одним із головних завдань розвитку сучасного закладу вищої освіти є підготовка нового покоління дослідників та учених. Вирішення якого стає можливим за допомогою використання портфоліо, який сприяє формуванню культури наукової діяльності, наукового іміджу та появи вченого нового типу. Відтак, подальшого дослідження вимагають, теоретичні підстави для впровадження в освітній процес інструменту портфоліо, що сьогодні виступає альтернативним інструментом оцінки особистісних, науково-дослідницьких і професійних досягнень здобувачів магістратури та аспірантури, який дозволить їм розробити індивідуальний освітній маршрут досягнень намічених освітніх цілей та стане стимулом подальшого професійного розвитку.

Список використаних джерел

1. Бірук Н. П. Професійно-творчий розвиток особистості педагога-дослідника в умовах діяльності науково-педагогічної школи : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Житомир, 2021. 140 с.
2. Кендохова А. А. Професійне портфоліо: територія успіху сучасного педагога : навчально-методичний посібник. Кіровоград : КЗ «КОШПО імені Василя Сухомлинського», 2016. 36 с.
3. Томашевська І. П. Портфоліо як засіб моніторингу дослідницьких компетентностей аспірантів. *Науковий вісник СХУ імені Лесі Українки*. Серія Педагогічні науки. 2016. № 2 (304). С. 112-116.

Твердохлібова Яніна

кандидат педагогічних наук

м. Одеса, Україна

ORCID: 0000-0002-7321-3109

Tverdokhlibova, Yana

Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)

Odessa, Ukraine

МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ ХУДОЖНЬО-ОБРАЗНОГО МИСЛЕННЯ СТУДЕНТІВ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ОСНОВ МИСТЕЦТВА ГРАФІКИ

Ключові слова: освіта, методика, графіка, художня мова, мислення, образ.

METHODOLOGY FOR THE FORMATION OF ARTISTIC AND IMAGINATIVE THINKING OF STUDENTS IN THE PROCESS OF TEACHING THE BASICS OF THE ART OF GRAPHICS

Key words: education, methodology, graphics, artistic language, thinking, image.

На сучасному етапі розвитку художньо-педагогічної освіти України вчені особливу увагу спрямовують на розгляд методологічних засад підготовки фахівців нової генерації. Концептуальні погляди висвітлені в наукових доробках українських учених, як: І. Беха, І. Зязюна, С. Коновець, С. Максименка, В. Моляко, Н. Ничкало, В. Орлова, В. Радкевич, В. Рибалка, О. Саннікової, С. Симоненко, О. Чебикіна. Усі вони у своїх фундаментальних дослідженнях обґрунтовують методологічні аспекти філософії освіти, психолого-педагогічні засади формування здатності творчого фахівця до виконання функцій професійної діяльності. Зокрема, учені зазначають, що саме в системі закладів професійної освіти здійснюється процес становлення творчої особистості – Людини культури. У світлі проблеми, вартує особливої уваги дослідження методологічних проблем мистецької освіти професора

О. Рудницької, котра обґрунтувала наукові засади процесу підготовки творчої особистості з якісним рівнем професійної художньої компетентності [4]. За переконанням С. Гончаренка, практичному вирішенні завдань навчання в системі вищої освіти суттєва роль має бути відведена методиці як науці. Розгляд питань методики організації художньо-педагогічної підготовки майбутнього вчителя образотворчого мистецтва посилюють наукові погляди практикуючих художників-педагогів: Є. Антоновича, Л. Бабенка, І. Пастиря, М. Писанка, М. Резніченка, Е. Серпіонові, І. Туманова, В. Щербини та ін.

Опрацювання й узагальнення змісту науково-теоретичних розробок із проблематики художньо-педагогічної освіти свідчить про науковий пошук інноваційних методик підготовки майбутнього фахівця мистецького профілю. Осмислення наукових поглядів учених доводить, що саме методика навчання забезпечує продуктивність освітньої діяльності його учасників. Переконливим є науковий погляд учених про те, що розгляд питань процесу формування художньо-образного мислення особистості на шляху оволодіння академічною школою ремесла є суттєво важливим завданням методики художнього навчання.

Загальновідомо, що художня мова мистецтва живопису, графіки має свою образотворчу граматику, зміст котрої розглядає закони, закономірності, принципи, засоби та способи й прийоми візуального формоутворення й образотворення за законами краси, зрозумілої для всіх народностей планети. Пізнання всього розмаїття художньої мови як сфери візуальної естетичної комунікації із глядачами, становить основою професійного становлення творчого фахівця, його вміння передавати почуття й думки через відповідне художньо-образне мислення. Проте, питання формування художньо-образного мислення в процесі графічної підготовки майбутніх художників-педагогів ще не знаходить широкого обговорення науково-педагогічною спільнотою, не розглядається в педагогіці мистецтва вищої школи, практичній методиці художнього навчання, особливо в умовах сьогодення. Отже, з огляду на очевидну значимість окресленої проблеми, постає питання щодо визначення, перш за все, структурно-логічного змісту навчання основ мистецтва графіки на професійному рівні. У зв'язку із цим, ми зосередили особливу увагу на розгляд питань наукового обґрунтування доцільних засад методики формування художньо-образного мислення в процесі академічного навчання основ мистецтва графіки безпосередньо в освітньому векторі «навчання – пізнання – учіння – творчість». Освітній вектор у системі художньо-графічної підготовки майбутніх фахівців ми розглядаємо в змісті індивідуальної навчально-пізнавальної та навчально-творчої траєкторії, тобто розумово-практичної діяльності, як «школи-ремесла» кожного студента. Методичний супровід розумово-практичної діяльності студента у визначеному освітньому векторі

з урахуванням індивідуальної траєкторії студента на заняттях академічного курсу дисципліни «Теорія і практика графіки» впродовж усього періоду навчання змістовно забезпечується на теоретичному і практичному розгляді базових закономірностей образотворчої грамоти художньої мови графіки. У розгляді зазначеного методичного завдання нами було взято до уваги специфіку функціонування художньої мови оригінальної графіки з її множинністю термінологічних понять, що використовуються в психології художньої творчості, педагогіці мистецтв, мистецтвознавстві, а також у змісті наукових дисциплін у сфері мистецької освіти, таких як: рисунок, композиція, кольорознавство, перспектива. Багатомірний зміст термінологічних понять «композиція», «форма і об'єм», «простір, «колір», «художні техніка графіки, а саме: прийоми, способи, техніко-технологічні засоби», нормативний склад яких нараховується майже 1500 визначень загальнообов'язкового значення для академічного оволодіння образотворчою грамотою художньої мови мистецтва графіки. Знання образотворчої грамоти художньої мови мистецтва графіки є об'єктивним базисом і чинником формування та розвитку художньо-образного мислення студента в позначеному освітньому векторі. Реалізація окреслених педагогічних завдань може продуктивно відбуватися, і функціонувати в освітньому векторі за умов методичного супроводу діяльності студента в процесі навчання основ образотворчої грамоти художньої мови мистецтва графіки на професійному рівні. Зрозуміти й творчо на практиці застосувати палітру засобів, прийомів художньої виразності мови графіки, як засвідчили результати дисертаційного дослідження [3] та довготривалий педагогічний досвід, можливо за умов поетапного поглибленого вивчення образотворчої грамоти художньої мови графіки студентами в класично-академічній системі мистецької освіти [2]. Знання художньої мови мистецтва графіки, її об'єктивних закономірностей формоутворення та образотворення спрямовують розумово-практичні дії на графічне відтворення форми, натомість, і вираження її образу. Усвідомлене розуміння образотворчої грамоти художньої мови графіки змістовно забезпечує різноманітні способи дій розумово-практичної графічної діяльності студента на шляху формування творчого мислення, художньо-образного мислення, у тому разі й композиційного, графічного мисленням та мисленням у матеріалі безпосередньо на кожній стадії освітнього вектору.

Художньо-графічна підготовки майбутніх художників-педагогів забезпечується методичним супроводом, настановами, які передбачають дидактичний принцип наочного навчання. Методичним інструментарієм наочного навчання становить метод наочно-інформаційного пояснення термінологічних понять художньої мови графіки, як у формі педагогічного малюнка з теоретичним поясненням навчального матеріалу, так і у формі майстер-класу.

Наведемо приклад визначення термінологічних понять художньої мови графіки, що є образотворчими засобами виразного зображення форми художніми матеріалами оригінальної графіки. Так, перш за все виявляється характерні ознаки форми предмета, що визначаються термінологічними поняттями як от: форма симетрична чи асиметрична, об'ємна, чи площинна, її конструкція, взаємозв'язок частин форми, пропорції габаритних величин та частин форми в їхньому співвідношенні, колір, фактура (їхні нюанси), тон, світлотінь тощо. Ці базові поняття висвітлюють виразні ознаки форми предмету. Сприйняття та аналіз форми надають можливість визначити палітру образотворчої мови для художнього відтворення її образу на площині будь-яким способом графічного зображення, наприклад: силуетного, лінійного (пластичного, декоративного), об'ємно-штрихового, тонового, лінійно-тонового, комбінованого тощо.

У пошуках структурно-змістових ознак форми на стадії візуального сприйняття її характерної сутності, ми застосовуємо теоретичні розробки вчених одеської наукової психологічної школи, як-от: С. Симоненко (психологія трансформації образу в художньо-графічній діяльності учнів, стратегіально-семантичного підхід у розгляді психологічних особливостей візуального мислення) [5], О. Саннікової (феноменологія особистості) О. Чебикіна (емоційна регуляція навчально-пізнавальної діяльності особистості) та науковий концептуальний погляд відомого українського психолога С. Максименка, котрий визначив особливості художньо-образного сприйняття, його властивості та фізичні характеристики [1].

Важливого значення набувають питання аналізу складових художньої мови формотворення й образотворення на зразках творів майстрів мистецтва графіки. Усвідомлений переклад візуальних образів, виражених мовою графіки, на мову понять, значень, символів, смислів, тлумачення складових композиції графічного твору забезпечується на різних рівнях аналізу: об'єктивному, абстрактному, символічному, синергетичному, семантичному, образному. Компаративний аналіз особливостей графічної мови формоутворення й образотворення на цих рівнях передбачає розгляд і виявлення художньої мови графічного зображення: виду, структури, простору, руху, часового виміру, системи, процесу, розміру, кількості, тенденції, поділу, місця, розташування, положення й організації об'єктів зображення в композиції твору. Визначення особливостей образотворчої мови графічних творів художників різного напрямків змістовно опредмечує процес формування здатності художньо мислити на професійному рівні в цілому.

Науково-методичний підхід до організації освітнього вектору художньо-графічної підготовки студентів надає можливість опанувати поняттями художньої мови щодо формоутворення в залежності від цілі,

прийомів та способів графічного зображення, ступеня композиційної організації форм у форматі зображальної площини. Конструювання образу форми в графічному зображенні на площині, здійснюється поетапно: на першому етапі формується, перш за все, художнє сприйняття образотворчої мови творів графіки, спрямованого на пізнання засобів формоутворення та образотворення; на другому (етапі учіння) – виробляється система художніх умінь і навичок у графічному зображенні форми та її образу різними прийомами та способами; на третьому (творчому) – протікає процес опанування власним творчим методом формоутворення і образотворення з використанням закономірностей художньої мови графіки та палітри її засобів. Ці етапи мають умовний поділ, вони взаємопов'язані між собою й утворюють методичну конструкцію програми освітнього вектора навчання – пізнання – учіння – творчість». Для вирішення окреслених задач програмою навчальної дисципліни «Теорія і практика графіки» передбачено систему навчально-пізнавальних вправ та навчально-творчих завдань для певного етапу художньо-графічної діяльності студентів, а саме: адаптивному (стадія оволодіння студентами знаннями про художню мову оригінальної графіки; художньо-репродуктивному (стадія усвідомлення графічної мови в процесі практичного оволодіння художньо-виразними способами й прийоми графічного формоутворення); особисто-продуктивному (стадія усвідомленого сенсу способів та дій графічної діяльності у відтворенні художнього образу засобами графічної мови); суб'єктивно-професійному (стадія творчого самовираження особистості в графічній діяльності). Програма передбачає блочну систему вправ і завдань структурно-функціонального призначення. Перший блок складається з комплексу формальних вправи з метою художнього пізнання графічних засобів формоутворення й практичного оволодіння мовою графіки, як першооснови формування мислення в матеріалі; другий блок - вправи-завдання за змістом «Натюрморт», «Пейзаж», «Портрет, постать людини» для практичного оволодіння графічними засобами образотворення; третій – навчально-творчі завдання композиційного змісту для вдосконалення якісного рівня художньо-образного мислення й творчого самовираження. Кожний із блоків передбачає короткочасні вправи: технічні, формоутворюючі, композиційні. Визначені блоки є багатофакторними, структурно-функціональна компонента яких наповнена доцільно змістовими характеристиками методичних засад у цілому, і окремо, педагогічним супроводом, методичними настановами для кожного виду діяльності студента в його індивідуальній траєкторії впродовж усього періоду навчання.

Довготривала практика показала, що окреслені методичні засади формування професійного художньо-образного мислення є продуктивно доцільними. Про це свідчать якісні показники сформованості художньо-

образного мислення в 85% випускників художньо-графічного факультету Університету Ушинського, а натомість, його професійну компетентність як здатність до творчої художньо-графічної та педагогічної діяльності.

Список використаних джерел

1. Максименко С. Д. Загальна психологія. Вінниця. 2004. 231 с.
2. Резніченко М.І., Твердохлібова Я.М. Художня графіка. Навчальний посібник. Ч.І. Тернопіль: Навчальна книга-Богдан, 2013. 214 с.
3. Твердохлібова Я.М. Методика художньо-графічної підготовки майбутнього вчителя образотворчого мистецтва /Дисертація на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук. Одеса, ПНПУ імені К.Д.Ушинського, 2018. 309 с.
4. Рудницька О.П. Педагогіка: загальна та мистецька: Навчальний посібник. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2005. 360 с.
5. Симоненко С.М. Психологія візуального мислення: стратегіально-семантичний підхід: монографія. Одеса: Фенікс, 2010. 203 с.
6. Малявка А.О. Мова образотворчого мистецтва М.М.Писанко. Науково-популярне видання. Мелітополь,: ООО «Видавничий дім ММТ», 2006. 96 с.

Філатова Ганна

кандидат філологічних наук
м. Ізмаїл, Україна
ORCID: 0009-0001-5080-8281

Михайленко Оксана

м. Ізмаїл, Україна

Filatova, Hanna

Candidate of Sciences in Philology
Izmail, Ukraine

Mihajlenko, Oksana

Izmail, Ukraine

ПРОЄКТНА ДІЯЛЬНІСТЬ УЧНІВ ПРИ ДИСТАНЦІЙНОМУ НАВЧАННІ: ОНЛАЙН-ІНСТРУМЕНТИ

Ключові слова: дистанційне навчання, проєктна діяльність, онлайн-інструменти, віртуальна дошка.

PROJECT ACTIVITIES OF STUDIES FOR DISTANCE LEARNING: ONLINE TOOLS

Key words: distance learning, project activity, online tools, virtual board.

Сучасна українська освіта переживає нелегкі часи. Спершу карантинні обмеження, викликані пандемією Covid-19, спричинили значне збільшення ролі інформаційно-комунікаційних технологій в освітньому процесі, а потім збройна агресія РФ призвела до динамічного переходу до змішаної або й, в більшості випадків, повністю дистанційної системи взаємодії між учасниками освітнього процесу. Звичайно, набутий досвід організації дистанційного

навчання при карантинах певною мірою допоміг закладам загальної середньої освіти забезпечити здійснення освітнього процесу в нових умовах, але, зрозуміло, що створення досить розвиненої системи взаємодії між учасниками освітнього процесу з масовим застосуванням цифрових засобів навчання та комунікації для багатьох з них ще є проблемою номер один. Не менш актуальною залишається й проблема трансформації традиційних методів навчання, ефективних для здійснення освітньої діяльності в очному форматі, та поєднання їх з методами, специфічними для дистанційної освіти. Обов'язкові результати навчання учнів на рівні початкової та базової середньої освіти, зазначені у відповідному Держстандарті, мають бути досягнуті, незважаючи на форму навчання, тому перед педагогічними працівниками стоїть завдання адаптувати набутий професійний досвід та власний арсенал педагогічних інструментів до нових умов здійснення освітньої діяльності.

Одним із таких методів, який більшість учителів якісно не застосовує при дистанційному навчанні, є метод проєктів. На думку цих учителів, вказаний метод складно продуктивно застосувати у режимі онлайн-спілкування з учнями, особливо що стосується етапу захисту учнівських проєктів. Але це хибна думка, і метою цієї статті є описати можливі інструменти для ефективного здійснення проєктної діяльності учнів при дистанційному навчанні.

Як зазначає Маріанна Островська, «сьогодні метод проєктів вважається одним із найперспективніших методів навчання, адже він створює умови для творчої самореалізації тих, хто навчається, підвищує мотивацію до навчання і сприяє розвитку інтелектуальних здібностей, формує навички пошуково-дослідницької технології» [1, с. 102].

Часи словесно-ілюстративної передачі знань відходять у минуле, і сучасний школяр потребує активних та інтерактивних педагогічних методів, засобів та технологій, які б дозволяли йому отримувати потрібну інформацію самотужки, шляхом власної інтелектуальної та пошукової діяльності. Зробити ж «учнів активнішими, створити на уроці неймовірну атмосферу дослідження та показати, як знання, які отримують діти у школі, пов'язані з реальним життям» [1, с. 109] можна, використовуючи метод проєктів.

Метод проєктів можна застосовувати на будь-якому етапі уроку, при вивченні будь-якої теми у будь-якому класі. Його можна використовувати у позаурочній діяльності, виховній роботі, проєктній діяльності закладу освіти тощо.

Найбільше застережень чи побоювань вчителів щодо здійснення проєктної роботи учнів при дистанційному навчанні викликає захист (презентація) проєкту. Це завершальний етап, під час якого школярі звітують

про проведену ними роботу. І вибір онлайн-інструментів для цього досить широкий: це й інтерактивні віртуальні дошки (Jamboard, Padlet, Migo, Twiddla, Zitrboard тощо), і власна онлайн-дошка Zoom, і Google Презентації чи Документи тощо. Зупинімося детальніше на деяких з них.

Онлайн-дошка **Jamboard** має багато функцій, завдяки яким є одним із найбільш ефективних інструментів реалізації освітніх проєктів. По суті, вона являє собою віртуальну стіну, на яку учні, створюючи свої проєкти, можуть додавати контент різного характеру: документи будь-якого формату, створені малюнки, зроблені фото, прикріплені гіперпосилання тощо. Використовуючи цей віртуальний ресурс, учитель сам може стати безпосереднім учасником проєкту, зокрема, ставлячи вподобайки чи залишаючи коментарі. Окрім можливого індивідуального використання окремими учнями, дошку також доцільно використовувати для організації спільної проєктної роботи: всім класом, в групах чи в парах. За потреби вона може стати у нагоді й для забезпечення диференційованого підходу в навчанні.

Онлайн-дошка **Padlet** вирізняється більш широкими можливостями для організації проєктної роботи. Окрім перерахованих функцій Jamboard, ця дошка дозволяє також створювати й додавати аудіо-файли в режимі онлайн, записувати відео з екрану, а також передбачає можливість прямого переходу на YouTube чи пошукову систему Google. Як і Jamboard, Padlet можна використовувати для спільної проєктної роботи на будь-якому етапі уроку, а також організувати мозковий штурм, взаємооцінювання, створення асоціативних кушів, обговорення проблемних запитань чи провести рефлексію. Приклад використання онлайн-дошок для презентації своїх проєктів подано у [2]. У конспекті заходу описано організацію діяльності педагогічних працівників, але аналогічним чином можна проводити й роботу з учнями.

Google Документи та Презентації також чудові та зручні онлайн-інструменти для створення спільних проєктів як в реальному часі, так і віддалено.

Таким чином, можемо зробити висновок, що сучасні онлайн-інструменти є надійним помічником учителя, який прагне не лише використовувати сучасні методи взаємодії в освітньому процесі, а й ефективно забезпечувати проєктну діяльність учнів навіть при дистанційному навчанні.

Список використаних джерел

1. Островська М.Я. Метод проєктів – як один із ефективних засобів інноваційної технології, який використовують у НУШ *Наукові інновації та передові технології*. 2022. № 8(10). С. 100-111. URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/nauka/article/view/2193/2194>.

2. Філатова Г.В., Михайленко О.П. Презентація «Академічна добросесність як важливий фактор якості освітньої діяльності: інструменти та процедури» URL: <https://urok.osvita.ua/materials/administration/metodicnij-dialog-akademichna-dobrocesnist-ak-vazlivij-faktor-akosti-osvitnoi-dialnosti-instrumenti-ta-proceduri/>.

Шевченко Наталія

м. Одеса, Україна

Shevchenko, Natalia

Odesa, Ukraine

ІНТЕГРОВАНЕ НАВЧАННЯ ЯК УМОВА КОМПЕТЕНТНОЇ СУЧАСНОЇ ОСОБИСТОСТІ

Ключові слова: *вчитель, інтегроване навчання, творче навчання, інтегрований урок.*

INTEGRATED LEARNING AS A CONDITION FOR A COMPETENT MODERN PERSONALITY

Key words: *teacher, integrated learning, creative learning, integrated lesson.*

Посилення інтеграції змісту освіти, безперервна зміна обсягу, складу навчальних дисциплін та запровадження нових навчальних предметів вимагає постійного пошуку нових організаційних форм, технологій навчання.

Реформування системи освіти, на наш погляд, вимагає нового методологічного підходу до його організації та змісту, ключова ідея якого полягає у тому, щоб інтегрувати навчальний матеріал, ущільнити його, встановити залежності та міжпредметні зв'язки. Інтеграція постає як провідна форма організації змісту освіти на основі цілісності сприйняття учнями навколишнього світу [2].

Поняття «інтегративний підхід» розкривається насамперед через низку ознак: цілісність, багатосторонність та єдина освітньо-світоглядна спрямованість усіх прийомів та методів навчання, наступність та послідовність у змісті, плановірність та узгодженість в організації. Інтегративний підхід до навчання означає не односторонній, однолінійний, а багатосторонній, багатоплановий підхід до справи [1].

З погляду змісту та форм організації інтегративність проявляється через єдність всіх етапів навчання – чіткого та повного визначення цілей, завдань, способів їх реалізації та аналізу ефективності кінцевих результатів.

Інтегративний підхід дозволяє комплексно реалізувати ідеї інтеграції науки, культури та освіти. Концепція інтегративного підходу спрямована на подолання розриву між знаннями з різних навчальних дисциплін, між теоретичними та практичними знаннями [1].

Відповідно до цього вивчення дисциплін у режимі інтегрованого навчання (під яким ми розуміємо спеціально організований процес

формування цілісної картини світу учня за рахунок упорядкування, погодження, взаємодоповнення змісту науковими знаннями різних навчальних предметів на основі інтеграції) передбачає створення відповідної орієнтовної основи, що дозволяє учням виконувати нові дії із залученням раніше засвоєних навичок. Узагальнене знання про предмет, у свою чергу, дозволяє у будь-який момент виключити одні зв'язки та подумки включити їх у нові взаємозв'язки відповідно до заданої мети, тобто навчити дитину творчо мислити.

Досвід учителів нашого закладу освіти (Одеська загальноосвітня школа № 33) свідчить, що під час таких занять органічно поєднуються відомості різних навчальних предметів навколо однієї теми, що сприяє інформаційному збагаченню сприймання, мислення й почуттів учнів за рахунок залучення цікавого матеріалу, що також дає змогу з різних боків пізнати якість явища, поняття, досягти цілісності знань. Так, наприклад, на уроках з мистецтва учні одержують не лише мистецтвознавчі, а й історичні, філософські, літературознавчі та інші знання; формуються практичні навички, розвиваються творчі здібності.

Педагогічний колектив Одеської загальноосвітньої школи № 33 успішно використовує ідею такого навчання, нині надзвичайно актуальну, оскільки з її методичною реалізацією передбачається досягнення мети якісної освіти, тобто освіти конкурентоздатної, спроможної забезпечити людині самостійно досягти тієї чи іншої життєвої цілі, творчо самостверджуватися в різних соціальних сферах.

Наша точка зору зводиться до наступного: інтегроване навчання побудовано на посиленні взаємозв'язків усіх компонентів змісту різних предметних областей (розділів програми), що відображає тією чи іншою мірою цілісну картину світу в його природних взаємозв'язках та взаємозалежностях, спрямованого формування знань, умінь та навичок, сприяючи різнобічному розвитку особистості учнів.

Ми вважаємо, що для творчої навчальної діяльності учням необхідно опанувати низку складних умінь: аналізувати вихідну ситуацію, виділяти проблему, висувати гіпотезу, робити висновки. Вміння самостійно виявити проблему дозволяє глибше проникати в сутність явищ. Перелічені вміння необхідно послідовно розвивати [3].

Інтегроване навчання є діючою моделлю активізації інтелектуальної діяльності та розвиваючих прийомів навчання. Воно зобов'язує до використання різноманітних форм викладання, що має великий вплив на ефективність сприйняття учнями навчального матеріалу. Досвід проведення інтегрованих уроків засвідчує, що їхня методика вимагає дуже високого

професіоналізму та ерудиції вчителя. Інтеграційні процеси базуються на трьох підпорах: методологічний, психологічний, дидактичний.

Під час проведення навчальних уроків, ми самостійно визначаємо, яка мета інтегрованого уроку, як вона сприятиме цілісності навчання, формуванню знань на якісно новому рівні. Метою уроків, побудованих на інтегрованому змісті, ставимо створення передумови для різнобічного розгляду повного об'єкта, поняття, явища, формування системного мислення, збудження уяви, позитивно емоційного ставлення до пізнання. Крім того, систематичне використання в навчальному процесі інтегративних підходів позитивно змінює діапазон застосування знань та умінь, сприяє формуванню в дітей широких пізнавальних інтересів. Таким чином, набуття гімназистами інтегрованих знань стало насущним завданням школи, не менш важливим, ніж засвоєння знань у галузі конкретних наук.

На засіданні шкільного методичного об'єднання, обговорюючи проведені інтегровані уроки, ми визначили можливості впровадження інтеграції в навчальний процес.

Спланувавши інтегрований урок, наприклад, з географії та української літератури, учителі визначили тему, мету, задачі уроку, спільні для обох предметів та специфічні для кожного. Проведення уроку доцільне лише за умови наявності спільної мети, щоб досягти засвоєння та поглиблення знань про річковий басейн Дніпра, розвивати вміння самостійно і в логічній послідовності робити висновки, виховувати любов до природи рідного краю. Залежно від теми, мети та завдань уроку визначається його тип, відповідно дібрано фактичний і дидактичний матеріал, також найбільш ефективно поєднання методів і прийомів.

Однак, не будь-яке об'єднання різних дисциплін у одному уроці стає автоматично інтегрованим уроком. Необхідна провідна ідея, що забезпечує нерозривний зв'язок, цілісність цього уроку.

В свою чергу, інтегровані уроки підвищують рівень знань учнів з предмета, що проявляється у глибині засвоєних понять, закономірностей за рахунок їхньої багатогранної інтерпретації з використанням відомостей інтегрованих наук; підвищується рівень інтелектуальної діяльності, забезпечуваного розглядом навчального матеріалу з позиції провідних ідей, встановленням природних взаємозв'язків між проблемами, що вивчаються; підвищують пізнавальний інтерес учнів, виявляється у бажанні активної та самостійної роботи на уроці; включають учнів у творчу діяльність, результатом якої є формування їх творчих здібностей.

Список використаних джерел

1. Бишова Т.В. Інтегровані уроки. К.: Шкільний світ, 2011. 112 с.

2. Просіна О В. Інтеграція в НУШ. Інтегрований підхід в освітньому процесі. Тематичний випуск журналу «*Методист*». № 2 (74), лютий. 2018. С. 68–71.
3. Філь Г., Жигайло М. Інтегроване вивчення предметів гуманітарного циклу за галузями знань як важлива передумова розвитку сучасної науки. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2015. Вип. 11. С. 310–316. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apgnd_2015_11_46 (дата звернення: 20.04.2023).

Яремчук Вікторія

кандидат юридичних наук
м. Харків, Україна
ORCID: 0000-0001-8015-9166

Yaremchuk, Viktoriia

PhD in law
Kharkiv, Ukraine

**ІННОВАЦІЇ У ВИКЛАДАННІ КРИМІНАЛІСТИКИ
У ЮРИДИЧНИХ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ**

Ключові слова: викладання, інновації, криміналістика, судова експертиза, юридичні вищі навчальні заклади.

**INNOVATIONS IN THE TEACHING OF CRIMINALISTICS
IN LEGAL HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS**

Keywords: teaching, innovations, criminalistics, forensic examination, legal higher educational institutions.

Сучасна вища освіта передбачає використання новітніх інноваційних підходів. Наразі студенська молодь має високі навички у використанні електронних ресурсів. Крім того, епідемія COVID-19, війна росії проти України поставили нові виклики перед викладачами щодо інновацій у проведенні занять. Так, проведення лекції повинно не тільки інформувати, відводячи студенту роль пасивного споживача, а стимулювати його інтелектуальну активність, спонукаючи до пошукового, творчого ставлення, що забезпечить готовність освоювати нові і нові проблеми, провокувати творення власних думок і власної точки зору [1, с. 64]

Так, В. Ю. Шепитько наводить приклади слушних рекомендацій щодо читання лекцій (1) двома викладачами, (2) проблемних, (3) лекцій у формі дискусії, (4) аудіо-, візуальних лекцій [2, с. 19]

Щодо використання новітніх інформаційно-комунікаційних технологій при викладанні курсу «криміналістики» то науковцями пропонується використовувати можливості «віртуальної реальності». Тобто працювати з віртуальними об'єктами, які можна змінювати, знищувати і

відтворювати багато разів, на відміну від матеріально-фіксованих об'єктів. Можливе створення віртуальної аудиторії й навчати багатьох студентів дистанційно для виконання навчальних завдань та з можливістю інтерактивного спілкування з викладачем [3, с. 162].

Інноваційним при вивченні криміналістики було б проведення «лекції-візуалізації», що на переконання В. Ортинського полягає у розгорнутому коментуванні пропонованих візуальних матеріалів, за допомогою яких викладається лекція. При цьому важливо дотримуватися ритму подання матеріалів-слайдів та візуальної логіки у демонстрації наочного візуального матеріалу [4, с.196]. Пропонуються науковцями й інтерактивні лекції, лекції-пресконференції, лекції із заздалегідь запланованими помилками, бінарні лекції [5, с. 10-11].

На наше переконання, важливо залучати судових експертів практиків, які набули досвід у процесі міжнародної взаємодії із закордонними судовими експертами, до навчання майбутніх судових експертів та юристів. Згідно ст. 24 Закону України «Про судову експертизу» «державні спеціалізовані установи, що виконують судові експертизи, користуються правом встановлювати міжнародні наукові зв'язки з установами судових експертиз, криміналістики тощо інших країн, здійснювати спільні наукові конференції, симпозиуми, семінари, а також обмінюватися стажистами, науковою інформацією і друкованими виданнями, організовувати спільні видання в галузі судової експертизи і криміналістики» [6].

Варто сказати, що необхідність зміни в освіті України та її удосконалення і підвищення рівня якості є найважливішою соціокультурною проблемою. Це викликано процесами світової глобалізації та потребами формування умов для індивідуального розвитку сучасного студента, враховуючи загальноєвропейські підходи [7, с. 7-8].

Отже, здобуття практичних навичок на заняттях з використанням передового обладнання і комп'ютерних технологій забезпечить майбутнього юриста знаннями, які потрібні йому на практиці. Ми переконані: настав час відійти від традиційних методів викладання криміналістики у юридичних вищих навчальних закладах України. Необхідним є використання таких методик викладання, де студент-юрист, активний і креативний учасник, і є не об'єктом навчання, а його суб'єктом.

Список використаних джерел

1. Каплінський В.В. Методика викладання у вищій школі: навчальний посібник. Вінниця: ТОВ «Ніланд ЛТД», 2015 224 с. URL: <https://www.kspu.edu/FileDownload.ashx/методика%20викладання.pdf?id=1cce4002-ce8d-4991-809f-f0fcd3d3994b>

2. Шепітько В. Ю. Проблемные лекции по криминалистике (прочитанные в Балтийском федеральном университете имени Иммануила Канта). Харьков : Апостиль, 2012. 152 с
3. Белоус В. В. Роль информационных технологий в развитии криминалистической дидактики. Модели преподавания криминалистики: история и современность. Сборник научных трудов. под ред. Н. П. Яблокова и В. Ю. Шепітько. Харьков. Апостиль. 2014. 154-167
4. Ортинський В. Педагогіка вищої школи. Львів. Видавництво Львівської політехніки. 2017. 500
5. Благута Р. І., Герасимов О. І., Захарова О. В. Застосування інтерактивних методів під час викладання навчальної дисципліни «Криміналістика». За загальною редакцією С. І. Марка. Львів ЛьвДУВС, 2017. 204.
6. Закон України «Про судову експертизу» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text>
7. Нагаєв В. М. Методика викладання у вищій школі: навчальний посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2007. 232 URL: https://library.udpu.edu.ua/library_files/6378_01.pdf

ВИХОВАННЯ ОСОБИСТОСТІ У ВИМІРІ НОВИХ ОСВІТНІХ РЕАЛІЙ

Бурдейна Наталя
с. Ставрове, Україна

Burdeyna, Natalya
Stavrove, Ukraine

МОДЕЛЬ ВИХОВНОЇ СИСТЕМИ ШКОЛИ ДУХОВНОСТІ ЗА ТВОРЧОЮ ПРОГРАМОЮ «СІМ ДУХОВНИХ КРИНИЦЬ»

Ключові слова: виховання, цінності, духовне збагачення, особистість, успіх.

MODEL OF THE EDUCATIONAL SYSTEM OF THE SCHOOL OF SPIRITUALITY ACCORDING TO THE CREATIVE PROGRAM "SEVEN SPIRITUAL WELLS"

Key words: education, values, spiritual enrichment, personality, success.

Ставрівський ліцей – це територія сучасних інновацій та сміливих експериментів, успішних ідей та енергійних людей. Це освітній розмах крутих проєктів, цікавих задумів і креативного розвитку. Це простір духовного збагачення учнів, батьків, вчителів, громади.

Педагогічний колектив творчо працює над реалізацією створеної моделі виховної системи **Школи духовності**, веде пошук шляхів, способів, методів створення оптимальних умов для того, щоб діти пізнавали і любили свій край, свою землю, свій рід, виростили духовно багатими, здатними адаптуватися у цьому непростому світі.

У школі діє виховна система за шкільною творчою програмою «Сім духовних криниць». Складові програми: «Криниця Пам'яті», «Батьківська криниця», «Криниця добра і радості», «Зелена криниця», «Криниця мудрості», «Криниця-трудівниця», «Богатирська криниця».

Криниця – це джерело, ключ, живець. Це символ достатку, невичерпної людської доброти, ширості і привітності. Криничну воду здавна вважають святою, саме тому криниці назвали духовними [1]. В основі програми – загальнолюдські цінності: добро, радість, пам'ять, повага до батьків, любов до природи, мудрість, праця, здоров'я.

Основне завдання виховної системи школи – духовний розвиток особистості на підґрунті ціннісно орієнтованого життєсприйняття. Навчитися жити в суспільстві, серед людей – ось з чого починається школа життєвої компетентності.

В умовах воєнного стану успіхи в навчанні відходять на другий план. Учні як ніколи потребують підтримки дорослих та розуміння. Тепер одне з найважливіших завдань – навчити дітей правилам безпеки, заспокоїти їх,

зосередити на ціннісних орієнтирах особистого і громадського життя. «Війна – це хвороба», – говорив Антуан де Сент-Екзюпері. Вона ділить життя на «до» і «після». Мета школи – навчити жити сьогодні, в контексті війни, займаючись улюбленими справами, не забувати мріяти, крокуючи до успіху та здійснення мрій.

Криниця Пам'яті

Сьогодні вже ні в кого не викликає сумнівів той факт, що ми маємо приділити особливу увагу **національно-патріотичному** вихованню. Педагоги ліцею проводять заходи національно-патріотичної спрямованості: відзначення Дня Соборності, річниці Небесної Сотні і подій на Майдані, Шевченківських днів, Дня пам'яті та примирення, Дня перемоги у Другій світової війні, Дня матері, Дня захисту дітей, Дня захисника Вітчизни, Дня української письменності і мови, Дня гідності і свободи, Дня Збройних сил України, Всеукраїнський радіодиктант національної єдності. Вчителі розповідають дітям про українську культуру, влаштовують акції пам'яті, проводять години спілкування, створюють навчальні проекти, присвячені борцям за незалежність та свободу нашої країни, організовують зустрічі з ветеранами АТО, Операції Об'єднаних сил та війни рф проти України.

Учні, вчителі та працівники закладу займаються волонтерською діяльністю (проводять благодійні ярмарки та акції, донатять на ЗСУ). Потужно працює волонтерська група спільно з благодійними фондами «Джерело життя», «Незламні. Нескорені». Започатковано ведення Книги пам'яті та звитяги, стенд шани і слави нашим героям.

Всі заходи, спрямовані на виховання національно свідомих громадян і справжніх патріотів, шанобливе ставлення до героїв висвітлюються в засобах масової інформації. Національна пам'ять українців зберігає спомини про подвиги наших героїв, а гідне вшанування та увічнення пам'яті захисників України залишається нашим святим обов'язком.

Батьківська криниця

Одним із пріоритетних напрямків виховної роботи в сучасній школі є **громадянське виховання** – процес формування свідомого громадянина, людини з притаманними їй особистісними якостями й рисами характеру, світоглядом і способом мислення, почуттями, вчинками та поведінкою, спрямованими на розвиток демократичного громадянського суспільства в Україні.

Родинне виховання є могутнім джерелом формування світогляду, національного духу, високої моральності, громадянського змушнення, глибоких людських почуттів, любові до матері і батька, роду і народу, пошани до рідної мови, історії, культури. Великим виховним потенціалом у роботі є організація та проведення таких виховних заходів: уроки шани людей

похилого віку, свято вчителя, акції милосердя, урочистий концерт, година пам'яті, тиждень добра, благодійні акції, робота волонтерів, тиждень толерантності, інтерактивні бесіди, тренінги, анкетування, турнір ввічливості, концерти, вечори відпочинку, тимбілдинг, міст дружби та родинні свята.

Мета та завдання педагогів нашого закладу – виховання громадянина, який повинен володіти певними знаннями (про права та свободи людини, про демократію та державу), уміннями (критично мислити, аналізувати політичну ситуацію, висловлювати й відстоювати свою точку зору), цінностями (повага до прав інших, толерантність, компромісність), а також бажанням брати участь у суспільно-політичному житті.

Криниця добра і радості

Навчити бачити красу і добро в усіх сферах діяльності людини – ось мета нашого ліцею. У рамках реалізації загальношкільного благодійного проєкту «Добро» під гаслом «Хай серце не втрачає доброти» ми розбудовуємо територію добрих справ.

Протягом року в нашому ліцеї проводяться години милосердя, уроки миру і добра, свята, фестивалі, виставки, ярмарки, концерти, веселі перерви та багато інших цікавих заходів, спрямованих на **формування ціннісного ставлення учнів до людей та мистецтва.**

Учнями-добротворцями надається постійна допомога людям похилого віку нашого села, малюкам, багатодітним і малозабезпеченим родинам, переселенцям, – всім, хто її потребує. Проводяться заходи у рамках Всесвітнього руху за доброту: Міжнародний День спонтанного прояву доброти, Всесвітній День доброти, Міжнародний День захисту дітей, новорічні свята. Щорічно ми долучаємось до проведення уроку доброти «Друзі наші менші» в рамках Всесвітнього дня захисту тварин. Ми вчимо дітей об'єднуватись заради милосердя і доводимо своїми справами, що Людина починається з добра!

Зелена криниця

Вчителі нашого ліцею привчають школярів до екологічної культури змалку. Діти є активними учасниками та переможцями екологічних акцій: «Птах року», «Щедрість рідної Землі», «Годівничка», «Шпаківня», «Дерево життя» та ін. В рамках акції «Зелений паросток майбутнього» ми висадили дерева, кущі, квіти. Взяли участь у Нідерландському проєкті «Квітуча Україна» для озеленення території школи.

Учні беруть участь в екологічних конкурсах і природоохоронних акціях: «Майбутнє лісу в твоїх руках», «Пташиний дивосвіт», «Чиста планета», «Ялинка» і т. д. Наш ліцей долучається до туристсько-краєзнавчих експедицій «Мій рідний край», педагоги та учні ліцею відвідали 21 область України.

Такі заходи спрямовані на поліпшення стану довкілля, озеленення та благоустрою села та прилеглих територій, здійснення екологічного виховання та готовність до зміни стилю свого життя заради захисту довкілля.

Криниця мудрості

Особлива роль у **розумовому вихованні** належить формуванню інтелектуальних умінь. Цьому сприяють такі форми роботи: бесіди, дискусії, брифінги, турніри, диспути, відверті розмови, інтелектуальні аукціони, конкурси, олімпіади, ярмарки творчих робіт, КВК, фестивалі. Учні та вчителі активно беруть участь в інтелектуальних конкурсах, змаганнях, іграх, отримують сертифікати за участь, грамоти і дипломи переможців.

Розумове виховання – основа всебічного розвитку особистості, тому що без засвоєння відповідних ідей, знань, умінь і навичок неможливо реалізувати зміст виховання.

Правове виховання зміцнює життєву позицію, підвищує громадянську активність. Велика робота проводиться в рамках тижня права, профілактики правопорушень, булінгу, дитячої бездоглядності, негативних проявів в учнівському середовищі. В межах Всесвітньої кампанії «16 днів проти насильства» беремо участь у соціально-просвітницьких проектах «Школа проти СНІДу», «Протидія торгівлі людьми», «День прав людини», «Права дитини». Під час проведення Всеукраїнського тижня з протидії булінгу проводяться заняття з теми «Дитячий світ без насильства та жорстокості», профілактичні бесіди, зустрічі з інспектором ювенальної поліції, інструктажі з техніки безпеки, просвітницькі години.

Формуючи **ціннісне ставлення особистості до свого «Я»**, ми прагнемо, щоб сучасний випускник був всебічно освіченим, здатним критично мислити і знаходити вихід з будь-яких ситуацій.

Криниця-трудівниця

Праця є одним із важливих чинників виховання особистості. Вона не лише виховує, а й розвиває учнів як особистість, а розуміння цінності праці робить людину людиною. Одним із способів формування у дитини прагнення до трудової діяльності є ознайомлення з працею дорослих, її видами, знаряддями праці, її результатами.

Для учнів і вчителів нашого ліцею проводимо бесіди, діалоги, ігри, вікторини, творчі майстерні, воркшопи, хендмейди, колективно-творчі справи, майстер-класи, профорієнтаційну роботу: знайомимо з професіями поліцейського, судді, пожежного, залізничника, коваля, кухаря, зварювальника, педагога, економіста та багато інших. Проводимо екскурсії на виробництво. Ми працюємо, щоб підготувати учнів до свідомого професійного самовизначення та майбутньої професійної діяльності.

Богатирська криниця

Однією з найважливіших передумов гармонійності та повноцінного життя людини є її здоров'я. **Фізичне виховання** у школі відповідає індивідуальним і колективним запитам учнів і передбачає як нові, так і традиційні форми роботи (фізичні вправи, рухливі ігри, ранкова гімнастика, спортивні розваги, прогулянки, руханки, фізкультхвилинки, походи, квести, станційні естафети, веселі старты, дні та тижні здоров'я, інструктажі безпеки та правил поведінки), з застосуванням технічних засобів, тренувального та спортивного обладнання на новому стадіоні з сучасними умовами для занять спортом або ж в просторому спортивному залі, що є нашим центром здорового способу життя.

Вже багато років поспіль учні нашого ліцею виборюють призові місця, кубки та медалі, є активними учасниками та переможцями шкільних, районних та обласних змагань, чемпіонатів з різних видів спорту. Для популяризації спорту педагоги та школярі відвідують спортивні комплекси України.

Спорт – це не тільки фізичні вправи, це – самоорганізація і дисципліна, здоров'я і молодість, елемент культури і стиль життя – це саме життя та рух вперед! А хороший фізичний стан дитини – запорука успішного навчання і плідної роботи [2].

Реалізація творчої програми «Сім духовних криниць» забезпечує створення комфортного, творчого освітнього середовища, яке підтримує атмосферу взаємодопомоги та співпраці, соціалізації та самопізнання дитини, забезпечує гармонійний розвиток дитини на засадах загальнолюдських цінностей.

Діюча виховна система школи дає можливість виховати сучасну, творчу, успішну, інтелектуальну, активну особистість, сприяє розвитку в учнів життєвих компетентностей, дозволяє впевнено адаптуватися до дорослого життя, стати самостійною, відповідальною людиною, яка зуміє самореалізуватися і набути вагомого життєвого досвіду.

А це і є мета нашого закладу – навчити жити за законами духовних цінностей.

Список використаних джерел

1. Криниця з чистою водою. / Блог відділу обслуговування дітей дошкільного та молодшого віку Національної бібліотеки України для дітей. URL: <https://nbu4kids.wordpress.com/2013/05/13/>
2. Фізична культура. / Сайт: Гарасимівський ліцей Обертинської селищної ради Івано-Франківського району Івано-Франківської області. URL: http://garasymiv-school.if.sch.in.ua/uchnyam/sport_ta_fizichnij_rozvitok/

Козярук Віта
с. Балин, Україна

Kozyaruk, Vita
Balin, Ukraine

РОЗВИТОК УЯВИ ЯК СКЛАДОВОЇ ПІЗНАВАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА

Ключові слова: уява, пізнавальний розвиток, творчість, особистість.

DEVELOPMENT OF IMAGINATION AS A COMPONENT OF THE COGNITIVE DEVELOPMENT OF THE PERSONALITY OF A YOUNGER SCHOOL STUDENT

Keywords: imagination, cognitive development, creativity, personality.

У самій глибині людського ества є потреба відчувати себе відкривачем, дослідником, шукачем. У дитячому ж духовному світі ця потреба особливо сильна, адже діти люблять все пізнавати. Уже в дошкільників яскраво виражена потреба пізнавальної діяльності. Безкінечні «Що це таке?», «Як?», «Чому?», «Звідки?» вилітають з уст «маленького дослідника». А із вступом до школи запитань стає все більше. Пізнавальна діяльність притаманна всім здоровим дітям. Важливо не погасити, не зруйнувати це природне багатство, а зміцнити, розвинути. Саме тому, працюючи з учнями початкової школи, на кожному уроці я приділяю увагу пізнавальному розвитку особистості дитини. Адже, за словами В. О. Сухомлинського «Пізнання саме по собі дивний, незвичайний, чудовий процес, який пробуджує живий і незгасний інтерес» [5, с. 80]. Однією із важливих складових пізнавального розвитку школяра, поряд із мисленням, пам'яттю, спостереженням та увагою, є дитяча уява.

У педагогіці уява розглядається як психічний процес образів предметів, ситуацій, обставин через використання наявних у людини знань в новій комбінації, яких вона безпосередньо не сприймала і не сприймає [1, с. 614].

Взаємодіючи з навколишнім світом, людина не тільки сприймає, запам'ятовує і осмислює його, а й створює образи того, з чим вона безпосередньо не зустрічалася. Ці образи можуть відображати події, факти, явища, свідком яких вона не була. Нерідко в житті доводиться створювати образи таких об'єктів, яких ще не існує в дійсності. Такий процес називають уявою або фантазією. Часто ці два терміни використовуються як синоніми. [4, с. 163].

Розрізняють репродуктивну, відтворюючу уяву, яка створює образи вже відомого іншим, реально існуючого, і творчу, що породжує нові, досі невідомі продукти. Але і в репродуктивній уяві учні творять, конструюють нові образи, переконливим свідченням чого є різні види творчості дітей.

Співвідношення репродукції і творчості в уяві учнів неоднакове. Вона буває переважно репродуктивною, якщо учень обмежується відтворенням за

докладним описом зразка. Це залежить і від змісту виконуваних учнями завдань. Так, в учнів 1-2 класів продуктивність уяви під час виконання наочних завдань вища, ніж під час виконання вербальних. У наступних 3-4 класах ця різниця згладжується, що зумовлено збагаченням досвіду дітей, їх знань та інтересів, розвитком потреб, мотивів, почуттів.

Уява пов'язана з усією особистістю учня: потребами, інтересами, почуттями, різними психічними станами і властивостями. Тому особливості уяви є показовими для характеристики особистості учня, його світосприймання, ставлення до оточуючої дійсності. Уява – завжди відхід від дійсності. Вона ніби випереджає пізнання дійсності, створюючи образи відсутнього, того, з чим людина ще не мала справи.

Уява в молодшому шкільному віці надзвичайно бурхлива, яскрава, із характерними рисами некерованості. У процесі навчання вона поступово розвивається, зокрема, вдосконалюється відтворювальна уява, яка стає реалістичнішою та керованішою. Інтенсивно формується і творча уява. На основі попереднього досвіду виникають нові образи, від простого довільного комбінування уявлень діти поступово переходять до логічно обґрунтованої побудови нових образів. Зростає швидкість утворення образів фантазії, а також вимогливість дітей до витворів власної уяви [2, с. 68].

У психологічній і педагогічній літературі дуже мало сказано про тренування уяви, хоча насправді це дуже важлива справа, одна з найкорисніших властивостей у процесі навчання в школі і в житті. Ефективним засобом розвитку уяви є дії, відповідні рухи, що замінюють слова. Не тільки жести підсилюють уяву, а й міміка, тон голосу, які показують фізичний рух.

Картини також можуть бути ефективним стимулом актуалізації уяви. Якщо дитина бачить тільки те, що зображує картина, то тут немає стимулу для уяви. Проте якщо в картині є щось таке, чого дитина не бачить, то вона прагнутиме уявити його.

Засобом розвитку в учнів творчої уяви є нестандартне читання художніх творів, де учням пропонується закінчити твір, домислити подальший хід подій, зображених в оповіданні, ввести нового героя або змінити його поведінку. Розвитку просторової уяви учнів сприяють завдання на переосмислення геометричних малюнків, читання креслень, моделювання, ліплення фігур за їх проєкційними малюнками, конструювання [3, с. 359].

Творчій уяві також сприяють прийоми фантазування на збільшення і зменшення певних об'єктів, додавання фантастичних можливостей тварині, перетворення людини в будь-який предмет, додання неживій природі здібностей і якостей живих істот, оживлення героїв художніх картин і

скульптур, зміна звичних взаємин між героями казок, перенесення властивостей одного предмета на інший.

Як бачимо, навчальна діяльність учня полягає не просто в опануванні знань, а й у здійсненні інтелектуальної пошукової діяльності. Адже знання тільки тоді стають знаннями, коли вони набуті зусиллями думки, а не пам'яті. Для дітей школа є часом зростання, відкриттів, гри, усвідомлення себе, своїх можливостей. Для розвитку уяви в молодшому шкільному віці особливе значення має те, чи є у молодшого школяра можливість реалізовувати себе в різних видах діяльності та творчої активності, допомагаючи своїй уяві. Якщо дитина постійно перебуває у ситуації, у якій немає простору для різноманітної діяльності, а її прагнення до самостійності і креативності не реалізується, – це призводить до сповільнення темпів загального розвитку, всіх психічних пізнавальних процесів, в тому числі й уяви. Тому необхідно розширювати горизонти уявлень у дітей, вчити дивитися на речі та явища з різних сторін, бачити незвичайне в звичайному, працювати над самостійністю мислення, здатністю пропонувати щось нове, фантазувати, зв'язувати на перший погляд зовсім різні речі, – тобто виховувати творчий підхід до життя.

Список використаних джерел

1. Волкова Н. П. Педагогіка : навч. посібник. Київ, 2009. 616 с.
2. Заброцький М. М. Основи вікової психології. Навчальний посібник. Тернопіль, 2006. 112 с.
3. Костюк Г. С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості. Київ, 1989. 608 с.
4. Степанов О. М., Фіцула М. М. Основи психології і педагогіки. Навчальний посібник. Київ, 2006. 250 с.
5. Сухомлинський В. О. Сто порад учителям. Київ, 1988. 304 с.

Корбанюк Наталя

м. Одеса, Україна

Korbanyuk, Natalya

Odessa, Ukraine

СПИВІДНОШЕННЯ ІНТЕЛЕКТУ ТА АСЕРТИВНОСТІ

Ключові слова: *особистість, інтелект, асертивність, впевненість, самоефективність.*

CORRELATION OF INTELLIGENCE AND ASSERTIVENESS

Key words: *personality, intelligence, assertiveness, confidence, self-efficacy.*

Вивчення питань, пов'язаних з необхідністю виявлення ефективної моделі соціальної взаємодії, яка передбачає усебічно розвинутий інтелект – актуальне завдання сьогодення. Розгляд інтелекту через призму властивостей

психіки людини, які здатні до розвитку та самовдосконалення – це чергова спроба ввести понятійну визначеність у зміст соціальної сфери інтелекту та надати значимості особистісної якості – асертивності, як здатності позитивно ставитись до людей і мати адекватну самооцінку [2, с. 24].

Теоретичне зіставлення узагальнених наукових даних виявило, що інтелект трактується, на сам перед, як особливості структурних компонентів особистості, від яких залежать успішність у навчанні, у застосуванні знань і досвіду на практиці, у рішенні різного типу проблем [1, с. 91]. Тому систему цінностей, ідеалів і переконань людини формує постійна взаємодія інтелекту і навколишнього середовища, саме він виконує первинну організуючу роль у всіх сферах життя. Але довгий час поняття інтелекту у вітчизняній психологічній спільноті сприймали як мислення, або здатність до навчання і не розглядали як систему – єдиний конструкт когнітивних процесів зі складною взаємодією.

Приймаючи поверхнєве розуміння інтелекту, виникає питання: навчання чому? Адже навчання різним навичкам, операціям, діям в значній мірі залежить від їх специфіки. Тоді як в цьому випадку мова йде про чітко визначений навик мислення? Виходить, інтелект не коректно прирівнювати до узагальненої здатності до навчання. Приблизно така логіка і спрямувала вітчизняну психологію на поглиблене вивчення інтелектуальних процесів. Сформувалася думка, що справжньою феноменологією інтелекту є особливості складу і побудови індивідуального ментального простору, який є суб'єктивним, створеним в умі, де зберігаються в пам'яті слова, досвід, відбувається впорядкування знань, здійснюється пошук рішення, забезпечуються надходження інформації та її перетворення [1, с. 94]. Навіть, деякі праці з дослідження психології інтелекту, які визначають його як форму організації розумового досвіду суб'єкта, можливо прийняти за першоцеглик у вітчизняній психології інтелекту. Але, вважаю, організація розумового досвіду у своєму рівні визначається загальною здатністю до розумової діяльності, загальним інтелектом, властивістю психічної системи, а то не є тотожно розумовому досвіду, навпаки структура досвіду є результатом функціонування цієї системи (психіки).

В процесі розвитку інтелекту, ритм, регуляція та групування складають, три фази еволюційного механізму, якій зв'язує інтелект з морфогенетичними властивостями самого життя, що і дає інтелекту можливість здійснювати специфічні адаптації, одночасно безмежні і врівноважені між собою [5, с. 97]. Також слід враховувати генетичні чинники, як передумови розвитку інтелекту, якій виникає з народження не як високий або низький. Вочевидь він, скоріше, визначається як готовність психіки людини до особливого роду функціонування, як унікальна потенція

бути розумною. Відтак, інтелект виступає як психологічна основа розумності людини, а це вже дозволяє припустити таке його узагальнене трактування: ***інтелект – відносно самостійна, динамічна структура пізнавальних властивостей особистості, виникаюча на основі спадково закріплених психічних і фізіологічних особливостей та формується во взаємозв'язку з ними.*** Виявляється інтелект в діяльності, обумовленої культурно-історичними та соціальними обставинами та забезпечує адекватну взаємодію з навколишньої дійсністю. У короткому варіанті, з психологічної точки зору, призначення інтелекту – створювати порядок з хаосу на основі приведення у відповідність індивідуальних потреб особи з об'єктивними вимогами реальності.

Отже, якщо прийняти, що інтелект це структура, то за логікою вона по визначенню не може бути одновимірною. Тим більш стає незрозумілою суперечка між «фізиками і ліриками», яка тривала практично протягом всього 20-го століття, як дивне протистояння між інтелектом і почуттями – психічним і емоційним. Сьогодні наявність різновидів інтелекту та його похідних очевидна усім і оцінювати вагому перевагу чогось одного у системі психічних механізмів, взагалі недоречно. Наразі, виділяють безліч інтелектуальних змістів, але для умовної картини структури інтелекту особистості, цілком достатньо трьох основних: загальний, емоційний, соціальний. Саме ця трійця, здебільшого, і визначає напрямку розвитку особистості, а також забезпечує стабільність цього розвитку за рахунок наявності взаємовкладених, взаємообумовлених і взаємозалежних компонентів. Загальна формула ефективного функціонування інтелекту імовірно така: ***кількість фактичного матеріалу, який перетворюється в якісний, формує спокійний і впевнений стан емоційно-чуттєвої сфери, на основі якого проявляється турботлива і доброзичлива поведінка.*** Це і є екологічний розквіт інтелекту, на мій погляд. І розвинений соціальний аспект інтелекту, у цьому функціонуванні – дуже актуальне надбання системи особистісних властивостей людини. Як відзначив Г. Олпорт – це особливий «соціальний дар», що забезпечує плавність у відносинах з людьми, продуктом якого є соціальна адаптація [3, с. 256].

Тим актуальніше стає визначення однієї з ланок у структурі соціального інтелекту, як здатності до компетентної соціальної поведінки, а саме – асертивності. В сучасній психології існує маса спірних теорій з питань як інтелекту, так і асертивності і хоча сучасні психологи радять розвивати в собі асертивність, проте й попереджують про деякі пастки, які заважають асертивність прийняти за ідеальну модель поведінки. Існує думка що, орієнтація асертивних принципів на звільнення людини від сторонніх установок, це завуальована проповідь егоцентризму. Вважаю це

перебільшенням та хибним поглядом. Асертивна поведінка пряма та відкрита, яка, насамперед, має на меті виявлення почуття власної гідності та поваги до інших людей. Це найбільш конструктивний спосіб міжособистісної взаємодії, який є альтернативою деструктивним методам – маніпуляції та агресії. І життєві принципи егоцентризму та махрового індивідуалізму нічого спільного з асертивністю не мають, а навпаки, значно віддаляють особистість від розвитку інтелекту у всій його різноманітності.

У повсякденній мові термін «асертивність» (англ. «assert») – *наполягати на своєму, відстоювати свої права*) майже не використовується, а ось у психологічному словнику затвердився досить міцно, як певна риса особистості, що передбачає незалежність від зовнішніх впливів і оцінок, здатність самостійно регулювати власну поведінку. Як особистісна властивість, асертивність – це вміння відстоювати свої права та межі, висловлювати почуття, погляди та отримувати бажане прямо. Базується на відповідальності і повазі до себе та до інших, зберігає психологічні ресурси та має мінімальну стресовість. Маніпулювати людиною, хоч трохи знайомої з «кодексом» асертивності, стає дедалі складніше. Може саме за це багато хто й критикує асертивність та й бар'єрів впровадження її у вжиток достатньо – соціальні, гендерні та культурні ролі, особливості виховання, попередній досвід тощо. Але висновок простий: *асертивність виступає відмінною особистісною властивістю для екологічної взаємодії у соціальному та навколишньому середовищі, як чинник наявності розвинутого соціального інтелекту*. Основні маркери такого інтелекту – загальне взаєморозуміння, здатність реагувати адекватно до ситуації, конструктивне вирішування проблем, гармонійна побудова стосунків.

Асертивна поведінка спирається на партнерський підхід та на досягнення бажаного результату без агресії і маніпуляції. Два полюси, коли інстинкт каже: нападай або біжи, сьогодні, дедалі більше, не спрацьовують. На перший план виходить необхідність у застосуванні поведінки асертивного типу – ясність, прямота, гідність, цілеспрямованість, конструктивність, без ворожнечі та самозахисту. Отже, асертивна модель – це висока соціалізація, впевненість, відповідальність та повага до оточення, встановлення особистісних пріоритетів та меж, при цьому дає право на можливу помилку. Рішення приймаються за допомогою не тільки логіки, а й почуттів та відчуттів. Існують взаємозв'язки між впевненістю в собі та індивідуально-типологічними властивостями особи, яка приймає рішення. Шляхом досліджень були визначені моделі дій, які пов'язані з впевненим прийняттям рішення. До них, перш за все, відносяться: асертивні дії; дії, що забезпечують вступ в соціальний контакт; соціальна сміливість; ступінь конструктивності стратегії поведінки [4, с. 245].

Задля виявлення залежності та взаємозв'язків між інтелектом і проявом асертивності та її соціальними чинниками проведено аналіз із застосуванням t-критерія Ст'юдента, за допомогою статистичних пакетів Microsoft Excel & SPSS Statistics 26.0 for Microsoft Windows. В опитуванні брали участь 30 осіб, що належать до однієї громадської організації (Міжнародний громадській рух «З'єднани хвили»). Чинники та показники асертивності, згруповані у три полі-фактори: «пасивність – асертивність – агресивність»; «соціальна впевненість – соціальна сміливість – ініціатива у соціальних контактах»; «особиста невпевненість – особиста впевненість – надмірна самовпевненість». Результати опитування респондентів також згруповані, за ступенем прояву досліджуваного чинника – асертивності.

У сфері інтересу дослідження виявилися три групи превалюючого патерну, за ступенем вираженості асертивності, від максимально можливих значень до мінімально низьких: 1) прагнення до пасивного (Asert-), 2) асертивного (Asert), 3) прагнення до агресивного (Asert+). Такий розподіл допоміг нам наблизитись до функціональної єдності компонентів процесу соціально-психологічної адаптованості, а саме асертивності, соціальної та особистісної впевненості і соціального інтелекту. Оформлені результати кореляційного аналізу, виявлених взаємозв'язків між чинниками і показниками асертивності (за методиками В. П. Шейнова, В. Г. Ромека, С. Рейзаса) та інтелекту загального (за тестом Р. Амтхауера, IST), соціального (за методикою Дж. Гілфорда і М. Саллівена), надані у таблиці 1.

Таблиця 1.

Значимі коефіцієнти кореляції між показниками асертивності та інтелекту

Показники асертивності	Групи		Загальна вибірка					
	1 Asert-	2 Asert	3 Asert+	Q	SQ			
	IQ	SQ	IQ	SQ	IQ	SQ		
Asert	-566**	-358**	-567**	-538**	573**			243*
SE			-586**	-331**			-411**	271*
SC	257*	309*					438**	223*

Примітка: 1) коми та нулі опущені; 2) ** – значущий кореляційний зв'язок на рівні $p \leq 0,01$; * – на рівні $p \leq 0,05$; 3) умовні скорочення показників асертивності: Asert – стійка асертивність; Asert- – прагнення до пасивного прояву; Asert+ – прагнення до агресивного прояву; SE – соціальна впевненість (загальна самоефективність); SC – особистісна впевненість (self-confidence); 4) умовні позначення факторів інтелекту: IQ – коефіцієнт інтелекту за IST; SQ – рівень соціального інтелекту.

Інтерпретація отриманих результатів, відповідно до таблиці 1:

- Показник стійкої асертивності (Asert) демонструє значимі додатні зв'язки з показником інтелекту за IST (IQ) загальної вибірки на рівні 5% та з тим же показником, але на рівні 1% групи 3 (Asert+); від'ємні значимі зв'язки на рівні 1% з показниками інтелекту за IST (IQ) та соціального інтелекту (SQ) групи 1 (Asert-) і групи 2 (Asert). Такі зв'язки є свідченням, переважно, крайнього прояву асертивності (Asert+) у осіб з критичним мисленням, маючих тільки власні інтелектуальні інтереси та високий самоконтроль, які відрізняються вимогливістю по відношенню до інших та до себе, вольовими діями за особистим планом, проявом лідерських якостей та активністю.
- Показник соціальної впевненості (SE) виявив тільки від'ємні значимі кореляційні зв'язки: на рівні 1% з показниками інтелекту за IST (IQ) і соціального (SQ) групи 2 (Asert) та соціального інтелекту (SQ) групи 3 (Asert+); на рівні 5% з показниками соціального інтелекту (SQ) загальної вибірки. Визначені зв'язки показують, що в структурі інтелекту, в тому числі соціальної сфери, загальна впевненість в собі та соціальна сміливість асертивно не проявляються. Негативна оцінка власних якостей та навичок знецінює загальну самоефективність. Присутня схильність до соціальних страхів, що підтримує, переважно, негативний емоційний фон, який супроводжує будь-які взаємини, тому відсутня готовність проявляти ініціативу в соціальних контактах.
- Показник особистісної впевненості (SC), як особистісної властивості, показав значимі тільки додатні кореляційні зв'язки: на рівні 1% з показниками інтелекту за IST (IQ) групи 3 (Asert+); на рівні 5% з показниками інтелекту за IST (IQ) та соціального інтелекту (SQ) групи 1 (Asert-) та інтелекту за IST (IQ) загальної вибірки. Ці зв'язки показують імітацію асертивності у складі інтелекту у вигляді тільки впевненості в собі. Значимі результати кореляції показнику (SC) додатні, але тільки у крайніх проявах, невпевненості та самовпевненості, які, практично, не мають позитивного соціального ефекту.

Згідно інтерпретації, очікувані зв'язки між чинниками і показниками асертивності та інтелектом особистості присутні. У кожній групі, як і у загальної вибірки встановлено наявність різнознакових зв'язків з різним ступенем важливості, як додавальних так і від'ємних, між усіма досліджуваними параметрами, без винятку (нульові значення відсутні). Виявлені взаємозв'язки вказують на значущість для інтелекту людини таких соціально-психологічних якостей, як впевненість у собі, соціальна ініціативність та адаптованість, асертивність і самоефективність у взаєминах. Аналіз отриманих даних, наведених у таблиці 1, відображає кореляційно

значущу залежність між асертивністю, її чинниками та інтелектом, емпірично виділяє два полюси асертивності, які характеризуються специфічно-динамічним прагненням якісних показників особистості до крайніх проявів асоціальної взаємодії. Імовірно, прояв агресії або пасивності у складі інтелекту виступають, як способи купірування соціальної тривоги. Відчуваючи невпевненість в собі та тривогу в зв'язку з загрозами самооцінки, людина часто використовує агресивну або пасивну позицію, щоб таким поведінковим патерном знизити соціальну тривожність.

Отже, висновок зрозумілий – розвиток інтелекту у всьому його різноманітті є особистісно-локальним досягненням людини. Чим більше людина використовує свій інтелект при аналізі та оцінці реальності, тим менше піддається зовнішньому маніпулюванню. Тому при належному рівні розвитку інтелекту, у всіх його проявах, він є основним інструментом побудови екологічних та ефективних соціальних зв'язків, що неодмінно відображається у якісному прояві формули: **інтелект – асертивність – соціальний комфорт – успішність**.

Список використаних джерел.

1. Сфіменко С. Визначення поняття інтелекту у різних концепціях психолого-педагогічних досліджень. Наукові записки. Випуск 121. Серія: Педагогічні науки. Частина II. Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2013. 332 с.
2. Психологічний словник. авт.-уклад.: В. В. Синявський, О. П. Сергєєнкова; за ред. Н. А. Побірченко. Київ: Науковий світ, 2007. 274 с.
3. Олпорт Г. Становлення особистості. Вибрані твори. Заг. ред. Д. О. Леонтєва. Термінологічна ред. В. Данченко Київ: PSYLIB, 2005. 462с.
4. Санніков О. І. Типологічні особливості прийняття рішень у осіб, відмінних впевненістю в собі. Наука і освіта. Тематичний спецвипуск «Когнітивні процеси та творчість». № 9/CVX, 2012, с. 245.
5. Piaget, J. The Psychology of Intelligence. London: Routledge and Kegan Paul, 1951. 344 p.

Науковий керівник:

Черножук Ю. Г., кандидат психологічних наук,
доцент кафедри загальної та диференціальної психології, соціально-гуманітарного факультету ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

Костенко Ольга
м. Суми, Україна

Kostenko, Olga
Sumy, Ukraine

**ГРОМАДЯНСЬКА ОСВІТА ТА ВИХОВАННЯ
ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ В УКРАЇНІ
– ОСНОВА ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА**

Ключові слова: громадянська освіта, громадянське суспільство, громадянськість, здобувачі освіти, заклад освіти.

**CIVIC EDUCATION AND EDUCATION OF EDUCATORS IN UKRAINE
IS THE BASIS OF CIVIL SOCIETY**

Key words: civic education, civil society, citizenship, education seekers, educational institution.

Поглиблювати громадянську свідомість молодого покоління є важливою умовою на сучасному етапі становлення та розвитку України.

Філософи, психологи, педагоги постійно працювали над вивченням проблем громадянського виховання, вирішення яких зараз потребує вдосконалення навчально-виховного процесу. Насамперед держава зараз координує всі інституції суспільства та, відповідно до соціальних норм, законів, етичних принципів та ідеалів, спрямовує активності особистості у громадянську діяльність.

Тому, громадянська освіта здобувачів освіти відіграє важливу роль у розвитку молодого покоління.

Наявність громадянського суспільства – важлива ознака та умова існування демократичної держави. Враховуючи економічні, історичні, політичні, військові умови, Україна перебуває сьогодні на початковій стадії формування такого суспільства. Тому проблеми громадянської освіти та виховання в нашій державі є особливо актуальними.

На розвиток громадянського суспільства у країні впливають різні зовнішні та внутрішні чинники, які пов'язані з економічними, політичними, культурними процесами життєдіяльності не лише громадянина держави, а й суспільства в цілому. Важливу роль відіграє освіта та виховний процес, які лежать в основі формування усвідомленої громадянської (життєвої) позиції людини. Необхідною умовою є формування освітнього процесу, характерного українському суспільству.

Здобувачам освіти ще в початкових закладах необхідно вдосконалювати свої навички поведінки та якості, щоб підкреслити громадянськість, впевненість у собі, толерантність, лідерські якості, довіру.

Україна, на території якої зараз ведуться бойові дії, як ніколи потребує громадянської освіти – потужного знаряддя політичної соціалізації,

інтегрування особистості у політичну систему, зміцнення громадянського суспільства на фундаментальних засадах рівності, взаємної відповідальності й почуття власної гідності. Така освіта має допомогти людям долати політичну апатію, навчити мирними способами здійснювати політичну й громадянську діяльність, розв'язувати соціальні проблеми, виключаючи насильство. Розвиток громадянської освіти, розробка навчальних програм, навчання педагогів призведе до зміцнення громадянського суспільства в Україні, до демократизації та стабільності [4].

Громадянська освіта – спеціалізована, систематична підготовка людей до суспільного життя в умовах демократії [1].

Кожному здобувачу освіти необхідно мати уявлення про громадянське суспільство, вміти оцінювати діяльність організацій громадянського суспільства, аналізувати, порівнювати отримані знання. Необхідно також володіти цінностями та навичками громадянськості, щоб приймати участь у діяльності організацій громадянського суспільства.

Громадянська освіта вчить людей жити в сучасних умовах, дотримуватися законів, які встановлені в державі.

Мета громадянської освіти – виховання громадянина, який цінує демократичні цінності, права, готовий відстоювати ідеали та свободи своєї країни.

Завдання громадянської освіти: сприяти становленню активної життєвої позиції громадянина, реалізація його ідеалів та демократичних цінностей в Україні, надання основних знань, формування вмінь, мотивація, необхідні для відповідальної участі молодого покоління у громадському житті [2].

Під час формування змісту громадянської освіти у навчально-виховному процесі акцент роблять на інтереси здобувача освіти, вікові особливості, тобто дотримуються особистісно зорієнтованого підходу.

Забезпечення успішності соціальної активності особистості, спрямованої на розвиток вмінь, уявлень, реалізується шляхом створення навчальних ситуацій, в яких апробуються на практиці засвоєні громадянські цінності, визначає діяльнісний підхід. В основі цього підходу глобальні проблеми вирішуються через локальні, акцент іде на позитивний досвід участі здобувачів освіти в окремих проєктах, громадянських акціях та ін.

Конкретно-історичний підхід спрямовує зміст громадянської освіти на вирішення завдань, які є актуальними для даного етапу розвитку українського суспільства, тому навчальний зміст розглядається як своєрідна модель конкретних вимог суспільства, йде безпосередня підготовка молоді до самостійного життя та діяльності на певному етапі свого розвитку.

Система громадянської освіти повинна забезпечувати функціональну громадянську освіченість особистості, тому зміст освіти необхідно спрямовувати на здобуття здобувачами освіти досвіду громадянських дій, основних громадянських умінь, переживань, забезпечувати успішність реалізації інтересів особистості в політичній, правовій, економічній, соціальній, культурній сферах суспільного життя, на формування емоційно-ціннісного компонента громадянської культури особистості.

Освітній процес є недостатньо спрямованим на формування демократичного світогляду, тому необхідно будувати таку систему громадянської освіти та виховання здобувачів освіти, яка сприятиме становленню громадянського суспільства, розбудові правової демократичної соціальної держави.

Необхідно постійно вчити жити в умовах демократії, формувати, удосконалювати різноманітні демократичні структури, знати свої права та обов'язки, дотримуватись закону, поважати права інших, бути толерантними, людяними, мислити критично, незалежно, щоб мати змогу впливати на розвиток суспільства.

Громадянська освіта може бути доречною для підростаючої молоді, коли необхідно розширити свої знання про розвиток демократії в Україні та світі, сприяти становленню активної життєвої позиції щодо реалізації ідеалів і цінностей демократії в державі, формувати мотивацію та основні вміння, необхідні для відповідальної участі у громадських процесах, створити умови здобувачам освіти для набуття досвіду демократичної поведінки [3, с. 26].

Отже, громадянську освіту необхідно вдосконалювати не лише на національному, а й на міжнародному рівнях. Демократична країна – Україна - бере на себе зобов'язання по формуванню громадянського суспільства.

Зміст громадянської освіти спрямований на виховання громадянина демократичного суспільства, патріота своєї країни, який прагне до вільного вибору власного життєвого шляху; сприяє становленню світоглядних орієнтирів особистості, її самореалізації та самоідентифікації.

Список використаних джерел

1. Громадянська освіта в школах України. *Херсон. Громада. Ініціатива : Портал суспільних знань і дій для розвитку Херсонщини.* URL: https://hgi.org.ua/?ch=gr_osv_sk.
2. Кисельов С.О. Громадянська освіта чи політологічна просвіта? *Наукові записки НАУКМА. Політичні науки.* 2015. Т. 173. С. 26-29.
3. Обдула Т. М. Актуальність громадянської освіти та виховання особистості. *Соціально-педагогічні засади формування громадянської відповідальності у студентів.* Збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Конотоп, 24-25 квітня 2018 р.). 2018. ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти». С. 23-28.

4. Суший О. Цінності та пріоритети громадянської освіти в Україні : «Думай глобально, дій локально!». *Наукові записки*. Випуск 5-6. 2018. ПіЕНД ім.. І. Ф. Кураса НАН України. С. 208-221.

Лях Наталія

сmt Мангуш, Україна

Liakh, Nataliia

Mangush, Ukraine

РЕАЛІЗАЦІЯ ЗАВДАНЬ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ЧЕРЕЗ ВИХОВНУ МЕТУ УРОКУ

Ключові слова: національно-патріотичне виховання, виховна мета уроку, Концепція національно-патріотичного виховання.

**IMPLEMENTATION OF NATIONAL AND PATRIOTIC EDUCATION
TASKS THROUGH THE EDUCATIONAL OBJECTIVE OF THE LESSON**
Key words: national and patriotic education, educational goal of the lesson, Concept of national and patriotic education.

Після проголошення Незалежності України розпочато реформування освітньої діяльності, створення національної системи освіти, серед завдань якої було виховання почуття патріотизму у молодого покоління.

5 вересня 2017 року Верховною Радою прийнято Закон України «Про освіту». В Статті 6 даного нормативно-правового акту серед засад державної політики у сфері освіти та принципів освітньої діяльності зазначено виховання патріотизму, поваги до культурних цінностей Українського народу, його історико-культурного надбання і традицій [2].

З початком повномасштабного російського вторгнення в Україну в лютому 2022 року питання національно-патріотичного виховання виходять на новий рівень і набувають пріоритетних завдань. Підтвердженням цього є Наказ МОН від 06.06.2022 №527 «Про деякі питання національно-патріотичного виховання в закладах освіти України та визнання таким, що втратив чинність, наказу Міністерства освіти і науки України від 16.06.2015 № 641», яким затверджено Концепцію національно-патріотичного виховання в системі освіти України. Серед основних складових національно-патріотичного виховання в концепції виокремлено громадянсько-патріотичне, духовно-моральне, військово-патріотичне та екологічне виховання. Як зазначається в документі робота повинна скеровуватися на посилення національно-патріотичного виховання – формування нового українця, що діє на основі національних та європейських цінностей, серед яких: повага до національних символів; активна участь у громадсько-політичному життю

країни; верховенство права, повага до прав людини; готовність до природоохоронної діяльності; толерантне ставлення до цінностей і переконань представників іншої культури, а також до регіональних та національно-мовних особливостей; готовність захищати суверенітет та територіальну цілісність України [1].

В п.1 статті 6 Закону України «Про освіту» зазначається про єдність навчання, виховання та розвитку. Таким чином в реаліях сьогодення національно-патріотичне виховання повинно проходити наскрізною лінією через навчальну діяльність.

В новій Концепції національно-патріотичного виховання в системі освіти чітко визначена система виховних завдань, через які реалізується мета. Деякі з них виконуються безпосередньо на уроках з певних навчальних дисциплін: українська мова та література, історія України, правознавство, захист Вітчизни, громадянська освіта. На жаль, деякі вчителі вважають, що саме на зазначених вище предметах можна проводити роботу з національно-патріотичного виховання під час навчальної діяльності або лише в рамках позаурочної роботи. Проте вчитель з кожного предмету має ставити в виховну мету уроку завдання з національно-патріотичного виховання або деякі елементи уроку патріотичного змісту, адже в умовах сьогодення перед освітянами повстала велика місія – виховати покоління справжніх патріотів, сильних духом та з відчуттям високих національних цінностей.

Розглянемо можливі виховні цілі уроку з урахуванням виховних завдань з національно-патріотичного виховання на прикладі предметів математично-природничого циклу, які можуть використовуватися і з інших предметів за наступною схемою: «виховне завдання за Концепцією з національно-патріотичного виховання → виховна мета уроку»:

1. Утвердження в свідомості і почуттях особистості патріотичних цінностей, переконань і поваги до культурного і історичного минулого. Виховувати патріотичну свідомість шляхом ознайомлення учнів з іменами та біографіями видатних українських учених.
2. Виховання поваги до Конституції України, законів України, державної символіки. → Виховання осмисленої навчальної діяльності; виховувати загальнолюдські цінності: національну свідомість, повагу до національної культури України, уявлення про науку (математику, фізику...) як невід'ємну складову загальнолюдської культури.
3. Підвищення престижу військової служби, а звідси — культивування ставлення до військовослужбовця як до захисника України, героя. → Виховувати повагу до захисників України через висвітлення їх подвигу в умовах задач практичного змісту.
4. Усвідомлення взаємозв'язку між індивідуальною свободою, правами людини та її патріотичною відповідальністю. → Виховувати уміння

- сконцентруватися, слухати інших, співпереживати, формувати сприятливий моральний клімат.
5. Виховання екологічної культури особистості, усвідомлення себе частиною природи, почуття відповідальності за неї, як за національне багатство, основи життя на землі. → Створити умови для формування відповідального відношення до природи через зміст задач природоохоронної та екологічної тематики під час закріплення знань.
 6. Культивування кращих рис української ментальності — працелюбності; свободи, справедливості, доброти, чесності, відповідального ставлення до природи. → Виховувати позитивні риси характеру: чесність і справедливість, наполегливість і силу волі, культуру думки і поведінки, відповідальність за доручену справу, ініціативу.
 7. Формування мовленевої культури. → Виховання математичної (фізичної і т.п.) мовної культури з розширенням словникового запасу з української мови.
 8. Сприяння набуттю патріотичного досвіду на основі готовності до участі в процесах державотворення, уміння визначати форми та способи своєї участі в життєдіяльності громадського суспільства, спілкуватися з соціальними інститутами, органами влади, спроможності дотримуватися законів та захищати права людини, готовності взяти на себе відповідальність, здатності розв'язувати конфліктні ситуації відповідно до демократичних принципів. → Виховувати позитивне ставлення учнів до навчально-пізнавальної, науково-дослідницької, проєктної діяльності; виховувати зібраність, самовладання, комунікативність (уміння працювати в колективі); створення атмосфери співробітництва між викладачем та учнем.

Виховна й розвиваюча мета, найчастіше, повторюються з уроку в урок, тому що виховний вплив на учнів здійснюється постійно, цей процес є безперервним. І якщо систематично на уроці з будь-якого предмету, вчитель слідуватиме принципам національно-патріотичного виховання, які спираються на загальнопедагогічні принципи: гуманізм, дитиноцентризм, врахування вікових та індивідуальних особливостей, то наприкінці навчальної діяльності побачимо особистість, яка здатна до життя в суспільстві та цивілізованій взаємодії з природою, має прагнення до самовдосконалення і здобуття освіти упродовж життя, готова до свідомого життєвого вибору та самореалізації, відповідальності, трудової діяльності та громадянської активності, дбайливого ставлення до родини, своєї країни, довкілля, спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству, як це зазначено в меті системи загальної середньої освіти [3]. А іншими словами – справжнього патріота України.

Список використаних джерел

1. Про деякі питання національно-патріотичного виховання в закладах освіти України та визнання таким, що втратив чинність, наказу міністерства освіти і науки України від 16.06.2015 № 641 : Наказ від 06.06.2022 р. № 527.

URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-deyaki-pitannya-nacionalno-patriotichnogo-vihovannya-v-zakladah-osviti-ukrayini-ta-viznannya-takim-sho-vtrativ-chinnist-nakazu-ministerstva-osviti-i-nauki-ukrayini-vid-16062015-641> (дата звернення: 25.02.2022).

2. Про освіту: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 25.03.2023).

3. Про повну загальну середню освіту: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text> (дата звернення: 25.03.2023).

Науковий керівник:

Рищак Н. І., кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри педагогіки та освітнього менеджменту
КЗВО «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради»

Мазуренко Володимир

кандидат технічних наук, доцент

м. Суми, Україна

ORCID: 0000-0003-3042-8967

Mazurenko, Volodymyr

Candidate of Technical Sciences, Associate professor

Sumy, Ukraine

ВИХОВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ НАУКОВОГО СПАДКУ МИКОЛИ РУДЕНКА

Ключові слова: наука, українська школа фізичної економії, Микола Руденко.

EDUCATIONAL POTENTIAL OF SCIENTIFIC HERITAGE OF MYKOLA RUDENKO

Key words: education, science, Ukrainian scientific school of Physical Economy.

Микола Руденко зробив вагомий внесок у розвиток української науки й літератури ХХ століття. Найголовнішим, що вирізняє М. Руденка серед плеяди письменників та дослідників, – це потужний вплив на літературний і культурний дискурс, оригінальність авторських ідей і гіпотез. Головною характеристикою його інтелектуального й художнього спадку є сміливість і масштабність задумів, що мають неабиякий виховний потенціал: «Обов'язок письменника – моделювати світ таким, яким він його бачить, знає, розуміє. Світ – це значить моделювати людей і земний космос. Дехто гадає, що космос існує тільки поза межами земної атмосфери, та це, звісно, обивательське сприйняття світу. Космос усюди. Космос – це ми самі, він у душах наших, мозкові нашому й крові» [3, с. 314].

«Енергія прогресу» є найповнішим виданням творів М. Руденка в галузі фізичної економії, до якого входить розділ «Гносис і сучасність», який

Р. Татчин, доктор фізики Стенфордського університету США назвав «...філософською працею, котра в своїй основі має розгалужений фізико-математичний апарат, до того ж далеко нетрадиційний» [2, с. 654].

М. Руденко створив струнку наукову концепцію про Всесвіт і розвинув науку про Монади. Дослідник запропонував стаціонарну (на відміну від популярної ізотропної) модель Всесвіту, у якій все ґрунтується на принципі строгого порядку без жодних випадковостей. Існує мертва, бездіяльна матерія (мертва – та, що ніколи не була живою) як невидима плоть (вакуум). Вакуум – це лише уявна порожнеча, порожнеча для відчуттів людини, але не для Всесвіту. Він і є матерія, яка здатна лише вібрувати, коливатися. Згущення й розрідження вакууму – початок сфер, народження Монад. Цей Всесвіт розсовує, щоб вибороти для себе частку простору, Монада або Дев'ятка: шість сил, які творять сферу, і три додаткові – Вільне Світло, Світло-Творець.

Окрім Монад, у світі немає інших реальностей. Світовий простір наповнений меншими й більшими Монадами. Дрібні Монади утворюють колектив, у центрі якого розміщується центральна Монада – земна, сонячна, галактична. М. Руденко першим у світовій науці вивів фізичні характеристики Монади: вирахував радіус, масу, густину, енергію та довів, що Монада може ущільнюватися та створювати гравітаційне поле. Між Центральною і периферійними Монадами відбувається енергетичний обмін. Центральна Монада утворюється мільярдами зірок, а всі галактики рухаються довкола Світової Монади, яка міститься в центрі Всесвіту і має радіус 10^{28} см.

Світову Монаду можна ототожнити з Богом. Матерія володіє Силою Моносу – найбільшою у світі величиною. М. Руденко першим у світовій науці пропонує квантувати фізичний простір за допомогою Сили Моносу і прагне включити Силу Моносу до апарату ядерної фізики. Філософ доводить, що Сила Моносу є світовою константою, котра сполучає найбільше з найменшим у єдину цілість. Люди – це також Монади, адже земна людина повторює Всесвіт у мікрокосмі, а Всесвіт повторює людину в Мегакосмі.

Мислитель доводить, що життя на Землі походить не від Сонця, а від Світової Монади. Сонце, за переконанням М. Руденка, світиться не за рахунок термоядерних реакцій (немає надлишкових потоків нейтрино від Сонця) – воно нагадує рефлектор, що спрямовує на Землю проміння від Світової Монади. Отже, абсолютна додаткова вартість народжується не на Землі чи на Сонці – вона приходить від Світової Монади, тобто від Бога.

Теорія Монад українського мислителя дає можливість зрозуміти, хто є земна людина і чим є її щоденна праця та всі її духовні надбання, котрими вона збагачує себе і Всесвіт.

За переконанням М. Руденка, людина повинна мати цільний світогляд, що має не лише соціальну складову, а й космічну. Якщо ці складові існують

нарізно, то світогляд людини не можна вважати досконало сформованим. Лише та наука, яка змальовує Всесвіт єдиним живим організмом, спроможна стати наукою третього тисячоліття. Від того, чи зрозуміє людство своє призначення у Всесвіті, буде можливим подальший цивілізаційний розвиток.

Список використаних джерел

1. Руденко М. Найбільше диво – життя. Спогади. К. : КЛІО, 2013. 696 с.
2. Руденко М. Енергія прогресу. Гносис і сучасність: Метафізична поема. Публіцистика. Поема. К. : Журналіст України, 2008. 716 с.

Мусійчук Наталія

м. Одеса, Україна

Musiychuk, Natalia

Odesa, Ukraine

РОЗВИТОК ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ У ПІДЛІТКОВОМУ ВІСІ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

Ключові слова: ціннісні орієнтації, цінності, підлітки.

DEVELOPMENT OF VALUE ORIENTATIONS IN ADOLESCENCE

Key words: valueorientations, values, adolescents.

Ситуація, в якій знаходяться сучасні підлітки дуже складна: спочатку пандемія, а тепер воєнний стан, складні умови дійсності значно обмежили життєві можливості підлітків, дорослішання відбувається у ситуації нестабільності та невпевненості в умовах зміни соціальних цілей, цінностей, переконань.

Такі цінності, як милосердя, взаємодопомога, людяність, гідність, тобто спрямованість на соціальну взаємодію, виходять на перший план.

Проблема вивчення розвитку ціннісних орієнтацій є актуальною тому, що від того, якими будуть цінності та ціннісні орієнтації сучасних підлітків залежать не лише інтереси, потреби і поведінка окремої особистості, але й розвиток суспільства в цілому.

Поняття «цінності» тлумачиться зазвичай як значущі для особистості предмети, явища, події тощо (М. Хайдеггер). Цінність розглядається як предмет, що має певну користь і здатний задовольнити ті чи інші потреби (А. Маслоу); як ідеал, до якого прагне людина (Е. Фромм); як норма, якої варто дотримуватися (Л.Е. Орбан-Лембрик) тощо.

Поняття «орієнтація» вживається в психології, позначаючи взаємовідносини індивіда й середовища. Каналами, за допомогою яких здійснюється цей зв'язок, визначають пізнання та орієнтації. Завдяки першому відбувається суб'єктивне відображення предметів і явищ навколишнього світу,

завдяки другому – ставлення до них. Таким чином, за допомогою орієнтацій людина здійснює вибір вагомих для неї об'єктів [2, с. 65].

Цінності особистості утворюють систему її ціннісних орієнтацій, тобто сукупність найважливіших якостей внутрішньої структури особистості, що є для неї особливо значущими. Крім того, ціннісні орієнтації утворюють певну вісь свідомості і поведінки особистості та безпосередньо впливають на її розвиток.

Система ціннісних орієнтацій виступає регулятором особистісного становлення, слугує критерієм норм і правил поведінки особистості. Різноманіття підходів до проблеми ціннісних орієнтацій обумовлюється великою кількістю визначень цього поняття в науковій літературі.

Система ціннісних орієнтацій слугує певним компасом, що задає напрям, генеральну лінію життя. Ціннісні орієнтації формуються при засвоєнні соціального досвіду і виявляються в цілях, ідеалах, переконаннях, інтересах та інших проявах особистості. Система ціннісних орієнтацій створює змістовну сторону спрямованості особистості та виражає внутрішню основу її взаємостосунків з оточуючим світом.

Формування ціннісних орієнтацій особистості залежить від багатьох чинників – культури, традиції, соціального і економічного середовища, особливостей особистісного розвитку. На кожному етапі розвитку особистості можуть домінувати ті чи інші цінності.

Підлітковий період – це період інтенсивного формування системи ціннісних орієнтацій, яка впливає на становлення характеру в цілому. Це пов'язано з появою на даному віковому етапі необхідних для формування ціннісних орієнтацій передумов: оволодіння понятійним мисленням, накопичення певного морального досвіду, заняттям певного соціального статусу. Процес формування ціннісних орієнтацій стимулюється значним розширенням кола спілкування, зіткнення з багатогранними формами поведінки, поглядами, ідеалами. Для підліткового віку крім традиційних цінностей соціуму особливе значення має орієнтація на особистісне спілкування [1, с 148].

Варто зазначити, що багато чинників впливає на формування активної, інтелектуально розвиненої особистості. Одним із важливих і складних завдань сучасної середньої освіти є прагнення до активізації розвитку ціннісно-сміслового компонента свідомості особистості підлітків, спонукання їх до осмислення загальнолюдських цінностей та формування власної внутрішньої позиції, власних ціннісних орієнтацій.

Список використаних джерел

1. Мельнечук І.Я. Наукові записки. *Серія. Педагогічні науки*. 2010. Випуск 91. С. 146 - 150.

2. Шайгородський Ю. Ціннісні орієнтації в психологічній структурі особистості. *Соціальна психологія*. 2009. № 4(36). С. 65-73.

Науковий керівник:

Ришак Н. І., кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри педагогіки та освітнього менеджменту
КЗВО «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради»

Русінова Олена
м. Білозірка, Україна

Rusinova, Olena
Bilozirka, Ukraine

ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ ДИТИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Ключові слова: наукова освіта, учень, патріот, національна свідомість, духовність, єдність нації.

FORMATION OF THE NATIONAL CONSCIOUSNESS OF THE CHILD UNDER THE CONDITIONS OF THE STATE OF MARTIAL

Key words: scientific education, student, patriot, national consciousness, spirituality, national unity.

Вдихнути в юну істоту душу громадянина – це значить передати не тільки радість, захоплення, гордість за все те, що становить собою наші святині, а й сердечний біль, тривогу, турботу за долю цих святинь – свободу і незалежність, честь і велич, багатство і славу нашої улюбленої Вітчизни.

В.О. Сухомлинський [3]

Наша рідна Україна з давніх-давен славилась і славиться мужніми, вільними, сильними, чесними, працьовитими людьми. Сьогодні, виховуючи дітей в умовах, коли вони стали свідками війни, побачили руйнування, відчули глибину болю, відчаю, горя, втрати, стали втікачами зі своєї рідної домівки,... особливо акцентується увага щодо національно-патріотичного виховання дітей. Патріотизм та національна свідомість закладені на генетичному рівні в наших пращурів і передаються з покоління в покоління. Теперішня ситуація сколихнула націю, підняла на надзвичайно високу сходишку національно-патріотичне виховання. Патріотизм у сучасному розумінні – це любов та відданість Батьківщині, прагнення своїми діями служити її інтересам.

Найголовнішим завданням нашої держави є виховання громадянина-патріота. Нова українська школа спрямована на розвиток національної свідомості учнів, поваги до минулого нашої країни, готовності до дій на

захист держави та любові до Батьківщини взагалі. Серед характерних ознак національно-патріотичного виховання [4] є розуміння і сприйняття української ідеї; сприяння розбудові державної незалежності; засвоєння національних цінностей: української культури, мови; прищеплення шанобливого ставлення до історичної пам'яті. Тільки громадяни, які є національно свідомими патріотами, здатні виступати в різних сферах життєдіяльності суспільства, щоб країна займала гідне місце в цивілізованому світі.

Напрямами реалізації національно-патріотичного виховання є: пошуково-дослідницька діяльність щодо вивчення історії України, вивчення та збереження традицій українського народу, розвиток мистецтва, виховання духовно-моральних цінностей [5].

На сучасному етапі розвитку України, коли існує пряма загроза денационалізації, втрати державної незалежності, виникає нагальна необхідність на посилення патріотичного виховання дітей - формування нового українця [5]: повага до національних символів (Герба, Прапора, Гімну України), участь у громадсько-політичному житті країни, повага до прав людини, толерантність, готовність захищати суверенітет і територіальну цілісність України .

Молодший шкільний період – найбільш сприятливий, для формування національної свідомості, особистості. Звідси, особливу увагу слід звертати на створення доброзичливої та довірливої атмосфери, врахування побажань та інтересів дитини. Моя місія, як вчителя: стати другом для кожної дитини, направляти, стежити за становленням особистості, яка входить у сучасний світ, виховувати людину, здатну гідно зайняти своє місце в житті нашої незалежної європейської країни.

Класний керівник повинен бути професіоналом, тому ставлю себе поряд з дитиною в діяльності, а не напроти неї. Намагаюся допомогти дитині зрозуміти себе і повірити в свої сили, створюю ситуацію успіху, щоб дитина стала справжнім патріотом своєї Батьківщини, щоб у дорослому житті мої вихованці внесли свій вагомий внесок у розвиток нашої країни.

Я твердо вірю в силу виховання, яка складається з дуже простих компонентів: любові до дітей, мудрого слова, сили особистого прикладу, справедливості, довіри, здатності прощати дитину, доброти. Учитель – учень – єдина духовна спільнота, а життєвий шлях дитини – шлях радості, шлях успіху.

Я не можу бути байдужою людиною, оскільки спілкуюся із справжнім дивом природи – дітьми. І це диво потрібно вигодувати теплотою свого серця, багатством душі. Серце дитини не прийме брехні, будь-яка нещирість

буде виявлена, і її внутрішній світ закриється від вчителя, який допустив помилку.

Проблема формування національної свідомості є досить актуальною в наш час. Формування національної свідомості – це ще й формування свідомості світогляду, культурного життя народу, уклад життя сім'ї, нації.

Патріотичне виховання надзвичайно важливе, оскільки духовні цінності людини своїм корінням сягають глибокої давнини, де ідеалами була щира та чесна праця, турбота за ближнього, життя протікало у відповідності до законів Бога і природи. Але на жаль, людство у швидкому потоку часу втратило духовність та культуру поведінки. Грубість, невміння, небажання зрозуміти іншого, проявити повагу, толерантність, співчуття, милосердя, справедливість – докази дефіциту моральності, гуманності.

Основною метою освіти [4] є виховання маленьких громадян України через участь у прийнятті рішень, що впливають на розвиток гуманістичних почуттів, формування національних та загальнолюдських цінностей, доброти, поваги, щиросердя, совісті, чесності, правдивості, гідності, любові, милосердя. Вступаючи до школи, дитина вперше приходиться в новий колектив, в якому протягом тривалого часу буде здобувати знання, відпочивати, грати, працювати. Тому, я не можу бути байдужою. Як дитина почувається в колективі? Як допомогти дитині? По-перше, дати можливість самостійно діяти, приймати рішення. По-друге, виховувати повагу, доброзичливість, що є основою для формування навичок і звичок культурної поведінки. Тільки повсякденна узгоджена вимогливість, терпіння і наполегливість та мій особистий приклад дадуть добрий результат.

Ефективність національно-патріотичного виховання залежить від форм і методів його організації. Пріоритетну роль у національно-патріотичному вихованні мають відігравати активні форми, що стимулюють творчість, ініціативу, самостійне та критичне мислення, комунікаційні навички, емоційний інтелект, аналітичні здібності, технічні навички (STEM). Ідеальний портрет сучасного учня: завжди мобільний, співпрацює завжди й з усіма, зростає та навчається скрізь і будь-коли. І я підтримую та розвиваю, вчуся разом з дітьми та практикую різні форми роботи і прогресивні технології. Обмін інформацією, пізнання один одного, організація діяльності та стимулювання діяльності вихованців, організація взаємин у колективі, створення умов для самоствердження особистості проходить через: конкурси, бесіди, диспути та вікторини, історичні турніри та дослідження, круглі столи та дискусійні клуби, національні свята та рольові ігри, мистецькі виставки та майстер-класи, ігри-драматизації та інтерактивні плакати, благодійні акції та клуби волонтерів, слайд-вернісажі та слайд-екскурсії, віртуальні виставки, подорожі, екскурсії, відео-фото-челендж та бібліомедійні уроки.

Намагаюся вчити дітей способам ділового і особистісного спілкування, співробітництва, толерантно і коректно робити зауваження, відстоювати власну думку без використання недоброзичливих суджень та оцінок. Роз'яснюю можливі способи поведінки, які виражають бажання надати допомогу людям, підтримати ініціативу інших, вчу справедливому ставленню до зауважень партнера, вчу уміло аргументувати заперечення, переконувати партнера. Намагаюся заохочувати дії дітей, які направлені на підтримку однолітків, на отримання спільного результату, акцентую увагу на результати спільної діяльності, формую уявлення дітей, що вони є значущим суб'єктом для дитячої спільноти.

Організуючи навчально-виховний процес, намагаюся створювати умови, щоб учні получали задоволення від кожного уроку, заняття, щоб діти вчилися в колі поваги, взаєморозуміння, підтримки, без примушення. Українська дитина дуже вразлива, тому намагаюся знаходити підхід до кожної, щоб розбудити зацікавленість, стати на сторону дитячих інтересів, підходити до кожного з ласкою, задовольняючи їхні потреби.

Завдяки інноваційним методам навчання для збільшення продуктивності освітнього процесу діти засвоюють норми поведінки, взаєморозуміння, повагу по відношенню до однолітків, до старших, а навички і здібності розвиваються через творчі та дидактичні завдання. Участь моїх школярів у різноманітних заходах, де вони є і організаторами, і виконавцями акції «Милосердя», «Ветерани живуть поруч», «Затишок», «Разом до перемоги», «Українські діти за мир», «Все буде Україна», в щорічній виставці-ярмарку «Щедрість української землі», у конкурсах декоративно-прикладної творчості «Український сувенір», «Новорічна композиція», малюнків «Україна в моєму серці», спортивних змаганнях «Козацькому роду нема переводу», дає змогу їм приймати на себе відповідальність за справу колективу, сприяє їхньому духовному зростанню, розвитку лідерських, організаторських та творчих здібностей у суспільній роботі, ініціативи.

Проблемне навчання передбачає створення проблемної ситуації та активну самостійну діяльність у її розв'язанні, що веде до засвоєння наукових положень, розвиває творче мислення, самостійну діяльність. Активізувати роботу моїх учнів допомагають такі інтерактивні методи і прийоми, як метод проєктів, лепбук, скрапбукінг, кардмейкінг. Під час дистанційного навчання з дітьми використовую онлайн-сервіси, у яких створюємо інтерактивні історії, оповідання. Telegram дає можливість безкоштовно завантажити пакети зі стікерами, Klipartz- для дизайнерського оформлення з прозорим тлом, Freepik дає шаблони у вигляді віконць чи шафи, у PowerPoint також можна створити lapbook.

Дитинство – це пора, коли діти вчаться розрізняти добро від зла, послух від свавілля, совісне від безсовісного. Показую на прикладі казок, мультфільмів, що зло дуже часто вбирає свої підступи. Пояснюю, що зло несе лише руйнування, біль, страждання. Намагаюся допомогти їм зберегти добро. Гордість за свою землю, свій народ, а значить, і національна свідомість формується лише за умови, коли людина добре знає історію і культуру рідної держави. Надаю дітям знань про походження української нації, історичне минуле українського народу, його героїчні і трагічні сторінки, тривалу боротьбу за свою державність, волю і незалежність. На прикладі повчальних мультфільмів про героїчного пса Патрона нагадую та вчу дітей, як слід вести себе у різних екстремальних ситуаціях в наш нелегкий час в боротьбі з агресією росії. Таким чином, намагаюся сформувати із учнів вже дорослих та самостійних, відданих патріотів своєї країни.

Щоб навчання було цікавим і корисним використовую різноманітні нестандартні ідеї. Одна з них, це кліпове мислення – сприйняття інформації короткими яскравими уривками без намагань встановити логічні зв'язки. Воно необхідне для моїх вихованців для пояснення найскладніших логічних послідовностей через розкриття коротких пояснень. Пошук та встановлення послідовності разом з учнями запам'ятається скоріше, ніж готова логічна послідовність. А ще цікава ідея, це емодзі (Emoji) – ідеограми або смайли примінюю в своїй практиці для урізноманітнення навчального процесу та зниження емоційної напруги у дітей, для заохочення учнів до навчання. Емодзі незамінний помічник для моїх першокласників, які ще не вміють читати та писати, висловлювати свої думки, виражати емоції. За допомогою емодзі діти складають історії, казки, тощо. Також, кубики історій «Rory's Story Cubes» – придумування історій, творче самовираження, розмовна гра на імпровізацію, гра Мемологія: Паліяниця – гра про меми – найпопулярніші українські фото-меми 2022 року.

У творчому тандемі з батьками дітей та бібліотекаром намагаюся донести до серця і розуму дитини, що патріотизм виявляється в любові до Батьківщини, свого народу, турботі про його благо, повазі до українських звичаїв і обрядів, відчутті своєї належності, усвідомленні спільності власної долі з долею Батьківщини, досконалому володінні українською мовою, усвідомленні моральних та культурних цінностей, знанні історії, звичаїв, обрядів, символіки. Значну увагу під час проведення таких заходів приділяю формуванню в учнів почуття національної гідності, вихованню поваги до національних символів та святинь Батьківщини, до людей, які відіграли важливу роль у формуванні української державності, до героїв нашої країни: щоденна загально-національна хвилина мовчання, геокешинг «Моя країна – Україна», конкурс віршів «Таланти твої, Україно», фото-челендж малюнків

«Я малою Україною», відео-челендж «Українські діти – за мир в Україні», перегляд тематичної презентації «Козацькому роду нема переводу», гра-подорож «Символи України», екскурсії рідним містом «З чого починається Батьківщина», віртуальний квест юних козачат до Дня захисника і захисниці, тематичні години спілкування до Дня українського козацтва, Дня Гідності і Свободи України, мистецька онлайн-виставка «Пам'ять серця», інформаційна хвилина до Дня пам'яті жертв голодомору, до Дня пам'яті трагедії Бабиного Яру, урок мужності до Дня визволення України від фашистських загарбників «А пам'ять священна...», інтелектуальна гра «Я люблю Україну», урок мужності та урок пам'яті до Дня Соборності України та Дня пам'яті героїв Крут, урок-реквієм до Дня вшанування Героїв Небесної Сотні та Революції Гідності, урок – реквієм до Дня пам'яті жертв Голокосту, акція «Валентинка для солдата», воїнам ЗСУ листівки-надійки, сувеніри, малюнки, збір речей для українських захисників, благодійна акція в підтримку ЗСУ «Смілива гривня».

Мудрий філософ, поет, педагог, видатний український просвітитель-гуманіст Григорій Сковорода писав, що «людина народжується двічі: фізично і духовно. Біля духовної колиски стоїть духовний наставник – вчитель, який стає людині другим батьком, матір'ю, бо прищеплює її душі моральні якості віри, надії, любові, глибокої поваги до рідної землі, свого роду, держави» [1]. До речі, в цьому році виповнюється 300 років від дня народження Григорія Савича Сковороди, з початку нового навчального року у нас проходили онлайн-читання та обговорення творів Сковороди, онлайн-виставки малюнків за творами поета, пітчінг фільмів і мультфільмів. Мої першокласники здійснили віртуальну подорож до Національного музею Сковороди в село Сковородинівка, що на Харківщині (колишня садиба поміщика Андрія Ковалевського, де минули останні роки життя філософа). Зараз ми маємо можливість відправитися у віртуальну подорож музеями, насолоджуватися цікавими і незвичними місцями, колоритом, самотністю пейзажів, досліджувати, не виходячи з дому. Таким чином, зберігаємо історичну пам'ять та культурну спадщину нашої країни. Відповідно до ст.1 Закону України «Про культуру» [2] культура – сукупність матеріального і духовного надбання певної спільноти, нагромадженого, закріпленого та збагаченого протягом тривалого періоду, що передається від покоління до покоління, включає всі види мистецтва, культурну спадщину, культурні цінності, науку, освіту та відображає рівень розвитку цієї спільноти. А в п.4 ч.1 ст.1 [2] закріплені різновиди та напрями культурної діяльності, зокрема – творча, наукова, інформаційна, музейна, освітня, культурна та розважальна.

Тому, я поруч з вихованцями в пошуках цікавого, різностороннього, захоплюючого, даю можливість дітям відчувати успіх, повірити в себе, щоб

вони вирости чесними, щирими, добрими, розумними, відповідальними, мали гарні манери, були духовно зрілими і культурними, були справжніми патріотами своєї країни, готовими боронити її незалежність та цілісність, пробуджують ті зародки патріотизму, що є в кожному дитячому серці від народження, задля процвітання нашої України.

Слава Україні! Героям Слава! Все буде Україна!

Список використаних джерел

1. Філософські погляди Г. Сковороди. URL: <http://kimo.univ.kiev.ua/Phil/31.htm>
2. Закон України Про культуру від 14.12.2010 № 2778-VI. Стаття 1. Визначення термінів. URL: https://kodeksy.com.ua/pro_kulturu/1.htm
3. В.О.Сухомлинський Вибрані твори : в 5 т. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/ua/elib.exe?Z21ID=&I21DBN=UKRLIB&P21DBN=UKRLIB&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=online_book&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=FF=&S21STR=ukr0004854
4. Національно-патріотичне виховання в Україні. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/>
5. Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України. URL: <https://lpnu.ua/viddil-molodizhnoi-polityky-ta-sotsialnohorozvytku/kontseptsiia-natsionalno-patriotychno>

Солнцева Елена

м. Одеса, Україна,

ORCID: 0000-0001-9295-6517

Soltseva, Olena

Odesa, Ukraine

СТРУКТУРНІ КОМПОНЕНТИ СОЦІАЛЬНОЇ ЗРІЛОСТІ ОСОБИСТОСТІ

Ключові слова: соціальна зрілість, особистість, виховання, структурні компоненти соціальної зрілості.

STRUCTURAL COMPONENTS OF SOCIAL MATURITY OF PERSONALITY

Key words: social maturity, personality, upbringing, structural components of social maturity.

В умовах розвитку сучасного суспільства актуальними для педагогічної науки постають проблеми становлення особистості. Дослідити такі особливості можливо на основі характеристик соціальної зрілості особистості.

Як самостійний педагогічний феномен соціальна зрілість є предметом вивчення таких соціальних наук як філософія, соціологія, педагогіка, психологія, медицина, антропологія, фізіологія.

Так, в енциклопедії освіти «соціальна зрілість» визначається як рівень сформованості умінь, знань, етичних якостей та установок, що є достатнім для відповідального, вправного, добровільного виконання всього комплексу соціальних ролей, притаманних дорослому [7, с. 814].

У контексті вивчення теоретичних засад зазначеної проблеми необхідно відмітити, що поняття зрілості людини співвідноситься зі становленням її як особистості. Розглядаючи виявленні сутності окресленого феномену необхідно звернути увагу на те, що більшість дослідників, а саме С. Іконніков, Л. Коган, Л. Канішевська, В. Радул, І. Руднева, Н. Шрамко, В. Ягоднікова та інші, розглядають поняття «соціальна зрілість особистості» як базовий науковий термін. Тоді як усі інші види зрілості, такі як психологічна, професійна, моральна, політична, фізична відносять до інших понять [6].

Відтак, аналізуючи поняття «особистість», її світогляд, світосприйняття, самосвідомість, сенс життя, варто відзначити що ці поняття потрібно розглядати з позицій цілісного суб'єкта, який усвідомлює власну позицію стосовно зовнішнього світу, свого безпосереднього існування з позицій духовних способів буття і обґрунтовує відповідне поняття як цілісний феномен соціального становлення людини.

Розкриваючи певні психологічні механізми розвитку особистості, М.Боришевський стверджує, що особистісна зрілість людини проявляється у турботливому і відповідальному ставленні до інших, критичному і самокритичному мисленні, інтересі до минулого рідного краю, розвиненій національній свідомості, усвідомленні неоціненого значення рідної мови, гуманістичних взаємовідносин та беззаперечного перебування в соціальних зв'язках [1, с. 21-26].

Психологічна наука розглядає соціальну зрілість як домінуючу характеристику зрілості, виходячи із високого рівня розвитку певних особистісних якостей людини та її ставлення до норм поведінки, прийнятих у суспільстві, трактування зрілості через самоактуалізацію як найбільш повну і вільну реалізацію особистістю своїх можливостей [4].

Аналіз наукової літератури з цього питання дозволяє зробити висновок, що відповідно до рівня сформованості особистості зміст поняття соціальної зрілості дослідниками тлумачиться як результат соціального розвитку, що є сумою певних особистісних властивостей, потреб, здібностей, теоретичних уявлень, практичних умінь та пов'язані з такими сферами, як соціальне мислення, мовлення, мотиви, емоції, міжособистісна поведінка [3, с. 201-207].

Варто зазначити, що у сучасній науці поширене розуміння соціальної зрілості, але поняття «соціальна зрілість» порівняно нове у психолого-

педагогічній науці й чіткого визначення структурних компонентів на сьогодні немає, хоча й існує низка досліджень, які розкривають це питання.

Тому доцільно звернути увагу на основні складові соціальної зрілості такі як розвинуті пізнавальні переживання, критичність мислення, готовність до співробітництва та взаємозв'язків, толерантність, відповідальність, самоповагу, спосіб особистого життя, організація власного дозвілля, збереженні здоров'я тощо [2, с. 205-214].

Щодо визначення соціальних якостей, які входять до структури соціальної зрілості особистості, то науковці неодноразово виділяють соціальну активність, самостійність, творча ініціатива, соціальна відповідальність соціальне самовизначення, самоповага, терпимість, незалежність комунікативна толерантність саморозвиток, позитивне мислення солідарність, креативність, рефлексія.

Спираючись на наукові здобутки вчених М. Боришевського, Я. Галети, Л. Канішевської, В. Радула, Т. Комар, М. Школьної, В. Ягоднікової можемо узагальнити що структурними компонентами соціальної зрілості є когнитивний, емоційно-ціннісний, мотиваційний, рефлексивно-вольовий, поведінково-діяльнісний компоненти:

- **когнітивний** – знання про соціальні процеси, явища – самостійність, соціальна активність, соціальна відповідальність, толерантність, асертивність, громадянськість;
- **емоційно-ціннісний** – ціннісне ставлення до явищ суспільної дійсності та правил і моделей поведінки, прийнятих у соціумі;
- **мотиваційний** – сформованість мотивів особистості, які спрямовують їх дії на активне, свідоме формування соціальної зрілості;
- **рефлексивно-вольовий** – довільна саморегуляція рефлексивно-вольових процесів, свідома реалізація суспільних норм і цінностей;
- **поведінково-діяльнісний** – суспільна діяльність, відкритість, емпатія, інтерперсональна близькість, гармонія з оточуючим середовищем, автономний погляд на світ.

Зважаючи на вищезазначене, цілком зрозуміло, що завдяки структурним компонентам соціальної зрілості індивід засвоює соціальний досвід, що охоплює набуття відомостей про форми суспільного життя та взаємодію людей, про соціальні інститути, соціальні норми та цінності, формування затребуваної сукупності основних соціальних ролей, розвиток соціально цінних та особистісно значущих мотивів, що опосередковують орієнтацію соціальної поведінки ціннісними орієнтаціями, впливом соціального оточуючого середовища, унікальним поглядом на світ. При цьому, виділені нами структурні компоненти соціальної зрілості особистості взаємообумовлені та взаємодіють впродовж життя людини.

Отже, аналіз наукових досліджень проблеми соціальної зрілості особистості дає підстави стверджувати, що це поняття науковці розглядають як результат соціального становлення особистості, спрямованість людини на поведінку в суспільстві, яка передбачає здатність до самостійного і відповідального ухвалення рішень, прагнення до саморозвитку і самовдосконалення.

Соціальна зрілість розглядається як цілісна якість людини, яка володіє гуманістичними цінностями, почуттям власної гідності та виявляє активну суб'єктну позицію стосовно власного життя, як інтегрована властивість особистості, що виявляється у сформованості соціальних настановлень, спрямованих на свідому реалізацію суспільних норм і цінностей, проявів соціальних якостей. А саме, сутність соціальної зрілості особистості можемо розглядати як результат соціалізації у контексті сучасних вимог, які висуває суспільство перед індивідом.

Перспективи подальших наших досліджень полягають у визначенні особливостей розвитку та виховання соціальної зрілості особистості в умовах сьогодення.

Список використаних джерел

1. Боришевський М.Й. Психологічні механізми розвитку особистості. Актуальні проблеми психології. *Соціальна психологія*. Київ: Інститут психології імені Г. С. Костюка. 2011. С. 26-33.
2. Канішевська Л.В. *Виховання соціальної зрілості старшокласників шкіл-інтернатів у позааудиторній діяльності (практичні аспекти). Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді*. Київ. 2008. №2. С. 205-214.
3. Левківський М.В. Соціальна зрілість старшокласника у педагогічній площині. *Наукові записки. Серія «Психологія і педагогіка»*. Острог: вид-во Національного університету «Острозька академія». 2007. № 8. С. 201-207.
4. Радул В.В. *Соціальна зрілість особистості: монографія*. Харків: Мачулін. 2017. 441 с.
5. Школьна М. С. Особливості виховання соціальної зрілості у студентів аграрних коледжів у позааудиторній діяльності. *Молодь і ринок*. 2017. № 10 (153). С. 167-171.
6. Ягоднікова В.В. Аксиологічний підхід до виховання соціальної зрілості студентів. *Вісник ЛМУ ім. тараса Шевченка*. 2018. №1 (315). С 180-183.
7. Енциклопедія освіти. Під загал. ред. В. Г. Кремень, В. І. Луговий, О. М. Топузов, С. О. Сисоєва, О.І. Ляшенко та ін. Київ: Юрінком Інтер. 2021. 1144 с.

Тарабанова Яна
м. Нова Каховка, Україна

Tarabanova, Yana
Nova Kakhovka, Ukraine

**ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЯК
СКЛАДОВОЇ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ
ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ПРЕДМЕТІВ МОВНО-ЛІТЕРАТУРНОЇ
ОСВІТНОЇ ГАЛУЗІ**

Ключові слова: громадянська компетентність, національно-патріотичне виховання, національна самосвідомість, змістові та дидактичні складники.

**FORMATION OF CIVIL COMPETENCE AS A COMPONENT
OF NATIONAL PATRIOTIC EDUCATION DURING SUBJECT STUDY
LANGUAGE AND LITERARY EDUCATION BRANCH**

Key words: civic competence, national-patriotic education, national self-awareness, content-didactic components.

Існуюча в Україні система освіти перебуває в стані, що не задовольняє вимог, які постають перед нею в умовах воєнного стану. Це виявляється передусім у невідповідності мети освіти запитам суспільства: у знеціненні формування національної самосвідомості під час навчальних занять.

У постанові Кабінету Міністрів України «Про Державну національну програму «Освіта» («Україна XXI століття») визначено одне із стратегічних завдань реформування освіти в Українській державі - «відродження і розбудова національної системи освіти як найважливішої ланки виховання свідомих громадян Української держави...», тобто питання національно-патріотичного виховання повинне набувати першочергового значення.

У Стратегії національно-патріотичного виховання зазначено, що «національно-патріотичне виховання є одним із пріоритетних напрямів діяльності держави та суспільства щодо розвитку національної свідомості на основі суспільно-державних (національних) цінностей (самобутність, воля, соборність, гідність), формування у громадян почуття патріотизму» [7]. Водночас в основних освітніх документах відсутнє поняття «національно-патріотичне виховання», але використовуються лексеми «компетентності, необхідні для ... громадянської активності» (визначення мети базової середньої освіти в Державному стандарті базової середньої освіти) і «громадянські та соціальні компетентності» [6]. У Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді основними складовими національно-патріотичного виховання визначено такі напрями: «громадянсько-патріотичне, духовно-моральне, військово-патріотичне виховання» [3]. Отже, проаналізувавши нормативно-правову базу стосовно питань національно-патріотичного виховання, можна зробити висновок, що засобом формування національно-

патріотичного виховання в закладах загальної середньої освіти є набуття учнями громадянської компетентності.

Питання формування громадянської компетентності особистості досліджується в наукових працях з різних аспектів: формування громадянської компетентності на уроках громадянської освіти; основні категорії громадянської освіти; сутність громадянської компетентності та шляхи її формування в учнів. Але недостатньо уваги приділено питанню формування громадянської компетентності як складової поняття «національно-патріотичне виховання». Але ця тема набуває актуальності в зв'язку з військовою агресією російської федерації проти України, а також з проявленням явища «колабораціонізм» – «усвідомлене, добровільне та зумисне співробітництво з ворогом у його інтересах і на шкоду своїй державі та її союзникам»[1]. Усе це вимагає нового підходу до виховання сучасного громадянина-патріота. Звідси – необхідність у виробленні цілісної системи формування громадянської компетентності як складової національно-патріотичного виховання в освітньому процесі.

Кандидат педагогічних наук М. Бабкіна вважає, що громадянська компетентність – це багатоаспектне питання, що містить комплекс громадянських якостей, основою для яких є патріотизм і національна самосвідомість [2, с.29]. І хоча про громадянську компетентність говорять як про ключову, у сьогодишніх історичних умовах вважаємо її однією зі складових предметної компетентності мовно-літературної освітньої галузі, адже найважливішим засобом патріотичного виховання є рідна мова, а основна мета навчання української мови і літератури полягає у формуванні національно свідомої, духовно багатой мовної особистості, у вихованні національно свідомого громадянина України. Отже, найважливішою рисою громадянської компетентності є сформованість національної самосвідомості, любові до рідної землі, свого народу.

З огляду на національно-патріотичний аспект громадянської компетентності у навчанні предметів мовно-літературної освітньої галузі зробимо окремі акценти на змістових і дидактичних складниках.

Багато дослідників стверджують, що низький рівень національної самосвідомості громадян України є одним з чинників суспільної кризи. Національна самосвідомість є головним атрибутом становлення нації. З нею пов'язане усвідомлення власної державно-територіальної, духовної, етнічної, історичної, психологічної та культурної соборності, самобутності та неповторності; патріотизм і готовність захищати українську державу. Таким чином, формування громадянської компетентності, на нашу думку, необхідно розпочинати з формування в учнів національної самосвідомості .

Змістовий компонент національно-патріотичного аспекту громадянської компетентності рекомендуємо реалізовувати на уроках української мови, використовуючи тексти про героїчну боротьбу українців за утвердження суверенітету власної держави, ідеалів свободи; про жертв тоталітарних режимів в Україні; про досягнення наших співвітчизників та їх внесок у сферах освіти, науки, мистецтва, спорту світової цивілізації. Добираючи тексти, слід враховувати дидактичні принципи навчання: науковості, систематичності та послідовності, відповідності віковим особливостям учнів, свідомості й активності, зв'язку навчання з життям. На основі текстового матеріалу з метою формування цілісного уявлення про його ідейно-сміслову навантаження пропонуємо використовувати такі завдання: прочитати виразно; визначити головну думку; визначити стиль і тип мовлення; дібрати заголовок; визначити композиційні елементи тексту; скласти план; доповнити текст реченнями. Також, опрацьовуючи тексти, слід організовувати спостереження за певним мовним явищем, реалізуючи навчальну мету уроку.

Сьогодні метою уроків української літератури має стати розвиток особистості здобувача освіти через осмислення минулого і сучасного, зв'язків між ними; формування ідентичності громадянина України, його активної громадянської позиції на засадах патріотизму. Цьому сприяють твори художньої літератури, визначені навчальними програмами, в основі яких - правдиве слово про народ, його прагнення розбудувати незалежну державу. Педагогічна майстерність учителя має бути спрямована на підвищення виховного рівня навчального заняття, на формування патріотичних почуттів під час вивчення літератури. Тому пропонуємо вивчати художні твори, застосовуючи проблемні методи навчання, акцентуючи увагу на активній чи пасивній позиції героїв у ставленні до проблем національного відродження.

На підставі вище зазначеного можемо зробити висновок, що розроблення та впровадження сучасних технологій і методик у сфері національно-патріотичного виховання, кадрове забезпечення цього процесу, підвищення кваліфікації педагогічних працівників, розроблення належних навчальних програм – це шляхи, які забезпечать ефективне впровадження національно-патріотичного аспекту громадянської компетентності у навчанні предметів мовно-літературної освітньої галузі.

Список використаних джерел

1. Енциклопедія Сучасної України. URL: <https://esu.com.ua/article-4446> (дата звернення: 02.04.2023).
2. Компоненти процесу формування активної громадянської позиції підлітків / М.І. Бабкіна // Вісник Львівського університету. 2008. Вип. 23. С. 22-30.
3. «Про внесення змін до наказу Міністерства освіти і науки України від 16.06.2015 №64»: наказ Міністерства освіти і науки України від 29.07.2019 №

1038. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-vnesennya-zmin-do-nakazu-ministerstva-osviti-i-nauki-ukrayini-vid-16062015-641> (дата звернення: 02.04.2023).

4. «Про Державну національну програму «Освіта» («Україна XXI століття»): постанова Кабінету Міністрів України від 03.11.1993 р. №896. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/896-93-%D0%BF#Text> (дата звернення: 02.04.2023).

5. «Про деякі питання державних стандартів повної загальної середньої освіти»: постанова Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 р. № 1392. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення: 02.04.2023).

6. «Про освіту»: Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 02.04.2023).

7. «Про Стратегію національно-патріотичного виховання»: указ Президента України від 18.05.2019 № 286/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286/2019#Text> (дата звернення: 02.04.2023).

Тертична Юлія

м.Одеса, Україна

ORCID: 0000-0001-7981-4899

Tertychnaya, Julia

Odesa, Ukraine

ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ НА УРОКАХ ГЕОГРАФІЇ ЗАСОБАМИ КРАЄЗНАВСТВА

Ключові слова: громадянська компетентність, патріотизм, географія, краєзнавство, творчий проєкт.

FORMATION OF CIVIC COMPETENCE OF STUDENTS IN GEOGRAPHY LESSONS BY USING ELEMENTS OF LOCAL STUDY

Key words: civic competence, patriotism, geography, local history, creative project.

Розбудова нової української школи є фундаментальним реформуванням загальної середньої освіти, мета якої спрямована на формування в учнів здатності до успішної самореалізації в суспільстві шляхом оволодіння ними певних ключових компетентностей.

Для того, щоб сформувати ключові компетентності в освітньому процесі, існує низка наскрізних змістовних ліній, зокрема «громадянська відповідальність», яка допоможе сформувати свідоме ставлення особистості як члена суспільства до його вимог, здатність бути відповідальним за власне життя, дії та вчинки [2].

Формування громадянської компетенції на уроках географії включає соціалізацію учня, формування його національної самосвідомості, загальної культури, екологічного стилю мислення і поведінки, творчих здібностей, здатності до саморозвитку й самонавчання в умовах глобальних змін і викликів.

Географія є не тільки джерелом нових відомостей про Землю, а є основою для формування світогляду, любові до рідного краю, набуття умінь і навичок адаптації до навколишнього середовища, адекватної поведінки в ньому. Робота учителя полягає в тому, щоб за допомогою географічних знань і умінь виховати в учнів у повсякденному житті соціально відповідальну поведінку у навколишньому середовищі, його збереження, адаптації до умов проживання на певній території; виховувати вміння самостійного оцінювати рівень впливу людини на природу, безпеки довкілля як сфери життєдіяльності людини та вирішення конкретних практичних завдань [1]. Краєзнавство є ефективним засобом, що сприяє формуванню знань учнів, заснованих на сприйнятті навколишнього світу, розвитку та зміцненню у дітей почуття любові до рідного краю, формуванню моральної особистості громадянина і патріота України [3].

Неможливо переоцінити виховну роль і моральну віддачу краєзнавства, адже це реальний інструмент вирішення пріоритетних завдань формування громадянина. Включення елементів краєзнавства у зміст географічної освіти не лише сприяє навчанню, але й підвищує якість освіти та мотивує учнів до навчання.

Аналіз програм з географії дозволяє визначити які відомості про рідний край при вивченні кожної теми можна використати і в якій формі. Наступний крок – пошук інформації у різноманітних джерелах: преса, Інтернет, шкільна та міська бібліотеки, шкільний музей. До пошуку інформації про рідний край варто залучати учнів. Результатом пошуку стає створення бази текстових та відеоматеріалів для опрацювання на уроках. На основі знайденої інформації готуються матеріали для використання на уроках та в позакласній роботі.

Краєзнавчий матеріал в уроки спочатку можна включати епізодично, як правило на підсумкових уроках та для організації проєктної діяльності учнів. Ефективність використання краєзнавчого матеріалу зростає, якщо він використовується систематично та послідовно. Причому, краєзнавчі відомості, що опрацьовуються, мають бути не уривчасті й розрізнені, а впорядковані в певну, логічно побудовану систему. Тому подальшим кроком є структурування матеріалу за розділами програми таким чином, щоб всі практичні вправи мали краєзнавчий зміст певної теми.

Так, наприклад, при вивченні теми «**Земля на плані та карті**» формуванню громадянської компетентності сприяє тематичний підбір текстів для опрацювання. Текст повинен бути інформативним та цікавим, щоб учні мали змогу задовольнити свої пізнавальні потреби, збагатити своє світосприйняття, отримати задоволення від процесу пізнання тексту. Текстова інформація стосується Одеської області, міста Одеса та закладу освіти. При вивченні тексту учні аналізують матеріал відповідно до завдань та мимоволі дізнаються про факти з історії рідного краю. Наприкінці уроку обговорюється не лише навчальний матеріал, а й інформація про рідний край, яку учні отримали в процесі виконання практичних вправ. Під час роботи з географічними об'єктами учні виконують творчу роботу за запропонованими темами: «Пори року в моєму місті», «Мій рідний край», «Моя школа», «Мій клас», «Моя родина».

Творчі проєкти – ефективний засіб формування громадянської компетентності учнів, котрий варто виділити окремо. Знання учнів будуть міцними, якщо вони сформовані не механічно, а є продуктом власних міркувань і спроб, закріплювалися власною творчою діяльністю. Кількарічний досвід тісного співробітництва з учителями-предметниками базується на практиці виконання учнями спільних навчальних проєктів. Вчителі предметники відповідають за змістовну складову проєкту, учитель географії - за пошук і обробку інформації, а також за належний рівень оформлення результатів роботи. Так з'являються інтерактивні проєкти, присвячені різним сторінкам з історії та культури рідного краю: «Видатні українські степи», «Регіональні ландшафтні парки», «Охорона довкілля України».

Підводячи підсумки, можна стверджувати, що шкільне красзнавство – ефективний засіб формування громадянської компетентності, котрий сприяє становленню у школярів наукового світорозуміння і світосприйняття, базується на пізнанні довкілля, прилученні до національної культури, традицій, звичаїв, природи, побуту населення рідного краю, уможлиблює виховання свідомого громадянина-патріота. Любов до рідної землі, до Батьківщини – одне з найсвятіших почуттів, які кожна людина проносить крізь усе своє життя, але мало говорити про любов до рідного краю, треба знати його минуле та теперішнє, багату культуру, народні традиції, природні умови. Робота в цьому напрямку може поширюватися та удосконалюватися безкінечно.

Список використаних джерел

1. Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів: Географія. 6-9 класи. [Ел. ресурс]. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-5-9-klas/2022/08/15/navchalna.programa-2022.geography-6-9.pdf>

2. Радченко В. Г. Виховання громадянської відповідальності на уроках географії // Перспективи розвитку науки: географія, біологія, природознавство : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції 09 листопада 2020р \ Центр Прогресивної Освіти «Генезум». [Ел. ресурс]. – Харків. – URL: <https://genezum.org/library/vyhovannya-gromadyanskoi-vidpovidalnosti-na-urokah-geografii>

3. Чорна Ю. М. Формування громадянської компетентності на уроках географії. [Ел. ресурс]. URL: <https://vseosvita.ua/library/formuvanna-gromadanskoi-kompetentnosti-na-urokah-geografii-197563.html>

Тонка Марія

м. Суми, Україна

Парфенюк Людмила

м. Суми, Україна

Tonka, Mariya

Sumy, Ukraine

Parfenyuk, Lyudmyla

Sumy, Ukraine

НОВІ ВИКЛИКИ І РЕАЛІЇ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ

***Ключові слова:** виховання, патріотизм, українська національна ідея, національна свідомість, національно-патріотичне виховання.*

NEW CHALLENGES AND REALITIES OF NATIONAL PATRIOTIC EDUCATION

***Key words:** education, patriotism, Ukrainian national idea, national consciousness, national-patriotic education.*

На сьогоднішній день найважливішим пріоритетом національно-патріотичного виховання є формування у громадян почуття патріотизму, поваги до Конституції і законів України, соціальної активності, готовності працювати заради майбутнього своєї країни, розбудовувати її і підносити до загальноєвропейського рівня.

Враховуючи всі виклики сучасного етапу розвитку країни, виникає нагальна необхідність переосмислення зробленого і здійснення системних заходів, спрямованих на посилення патріотичного виховання дітей та молоді. Проблема патріотичного виховання загострюється як з огляду на ряд попередніх, так і новонабутих причин. Її успішному розв'язанню перешкоджають російсько-українська війна й окремі негативні тенденції в суспільстві, що проявляються у поведінці людей. Це складність

одночасного вирішення Україною комплексу завдань минулого, сьогодення і майбутнього [1, с. 7].

На наш погляд, в умовах розв'язаної росією повномасштабної війни, ми стоїмо перед новими викликами і разом з тим, як ніколи, маємо унікальну можливість переглянути і змінити підходи до національно-патріотичного виховання, пам'ятаючи, що виховання молодого покоління патріотами своєї держави має величезне значення, оскільки, ми формуємо не лише нове покоління, а й майбутнє нашої нації й держави.

Одним чи не найважчим викликом, який постав перед нашою державою – це відсутність об'єднання всіх, хто проживає на території України у спільну націю, тому варто зрозуміти причини даної проблеми та знайти її рішення. Показовими у цьому напрямку роботи є національний проєкт Українського інституту майбутнього «Хто ми? Портрет українців очима українців» (2021 р.). **Метою даного дослідження** було дізнатись визначення громадянами того, ким є українець сьогодні та ким він має стати у майбутньому. Результати показали, що переважно українці описали себе з позитивного боку. Чи не єдиною негативною рисою, на яку вказали респонденти, була неспроможність об'єднуватися надовго. Цю рису можна пояснити відсутністю національної ідеї, яка б об'єднувала усіх громадян, жителів різних регіонів [2, с. 4]. Також цікавим є той факт, як повідомляється в дослідженні, що ніхто у пошуку ключових символів не назвав матеріальні об'єкти або громадські досягнення/системи, які існують сьогодні (наука, бренди, матеріальні здобутки, рукотворні об'єкти тощо). Тобто у нас немає вектору оцінки наявного, не кажучи про оцінку майбутнього. Показово, було і те, що навіть на тлі війни не було відповідей, що символом країни є армія [2, с. 7].

Нині, як бачимо з соціологічних досліджень, вже досить часто називають ЗСУ, але станом на 2021 рік у цьому дослідженні рідко траплялося, щоби хтось згадував про армію як символ держави. Тобто ці тенденції ще раз підтверджували, що в Україні не було і немає на сьогоднішній день національної ідеї.

Українці самоідентифікують себе з минулим та із загальними символами: вишиванка, писанка, релігійні традиції, а таке самосприйняття не формує у загальній національній свідомості майбутнє своєї нації.

Подібні тенденції ми спостерігаємо у підході до національно-патріотичного виховання: насиченість тематики козаччини, героїчним минулим часів Української Народної Республіки, знову ж таки народними традиціями та звичаями. У історії ж ХХ ст. ми спостерігаємо акцент на її трагічних сторінках: Голодомор, знищення української нації радянським режимом, втрати українців у Другій світовій війні. Так, це дуже важливі і

знакові події та факти, про які діти мають знати, а ми, педагоги, повинні доносити цю інформацію, але з огляду на все це, який стереотип нації ми формуємо у своїх вихованців? Чому так мало ми говоримо про глобальний контекст бачення нації у загальноєвропейському просторі, **досягнення науки, сучасні бренди, що мають світове визнання, матеріальні здобутки, рукотворні об'єкти, створені за часів Незалежності?**

Тобто перед нами постають проблеми і виклики в контексті української національної ідеї, які ми маємо вирішити, щоб, дійсно, сформувані покоління українців, яке гордитиметься своєю країною та буде націлене на її розвиток і розбудову.

Ми вважаємо, що заклади освіти повинні формувати в дітей позитивне бачення історії своєї країни, розуміння її майбутнього в глобальному контексті.

Разом з тим, варто пам'ятати про те, що Україна багатонаціональна держава. Ми повинні не лише толерантно ставитися до інших культур, релігій, мов, а й спрямувати національно-патріотичне виховання в такому руслі, щоб виховати патріотом кожного громадянина України незалежно від національної приналежності. Кожен має ототожнювати себе з територією, на якій він проживає, любити свою країну, з повагою ставитися до національних символів, сприймати себе, як єдине ціле з своєю державою, утворюючи цілісну полікультурну націю. Пам'ятаймо: народ – це культура, а поняття нації пов'язується з територією і політичним життям, тож націю можуть формувати представники різних народів. Як приклад саме браку патріотичного виховання у цьому напрямку, можемо навести ситуацію, яка склалася на Сході України, бо відчуття держави як Батьківщини стало тут ключовою проблемою. Тож ми маємо прагнути не лише загальноєвропейської інтеграції, а й внутрішньої української.

Національно-патріотичне виховання – це не лише знання про національні надбання, мистецьку спадщину, наукові досягнення минулого, а й сьогодення. Ми маємо відійти від гендерних стереотипів і сексизму, бо патріотизм не виділяється за гендером і не вимірюється із зброєю в руках: згадаймо, скільки українок стало на захист своєї країни поруч із чоловіками у ЗСУ, скільки займається волонтерством, надає медичну допомогу чи використовує всі можливості, щоб підтримати армію, внутрішньо переміщених осіб або просто свого сусіда. Розповідаймо дітям про сучасні наукові досягнення українок, їх внесок у всесвітні надбання людства. Виховуймо гордість і повагу до кожного і кожної. Наші вихованці мають розуміти, які ми сильні і згуртовані, чого ми досягли на сьогоднішній день, чим маємо гордитися, і в якому напрямку розвиватися.

Метою національно-патріотичного виховання, на нашу думку, має бути розуміння того, хто ми є на сьогодні, адже все змінюється, а разом з тим розвивається і змінюється людина, її бачення світу, самоідентифікація, тому і підходи, і тематика патріотичного виховання має розвиватися з часом, формувати нові, дійсно, потрібні й актуальні стереотипи у здобувачів освіти.

Список використаних джерел

1. Бондаренко Н. В., Косянчук С. В. Національно-патріотичне виховання у контексті сучасних викликів: методичні рекомендації. Київ: Фенікс, 2022. 64 с.
2. Хто ми? Портрет українців очима українців: *Український інститут майбутнього*: веб-сайт. URL: <https://uifuture.org/publications/hto-my-portret-ukrayinciv-ochyma-ukrayinciv/> (дата звернення: 14.04.2023).

Шеремет Світлана

м. Одеса, Україна

ORCID: 0000-0003-2920-8203

Килівник Ольга

м. Одеса, Україна

Sheremet, Svitlana

Odesa, Ukraine

Kyivnyk, Olha

Odesa, Ukraine

ФОРМУВАННЯ HARD ТА SOFT SKILLS ВИХОВАНЦІВ ЗАКЛАДІВ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

ДЛЯ ЇХ УСПІШНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ

Ключові слова: професійна орієнтація, навички, якості, hard skills, soft skills.

FORMATION OF HARD AND SOFT SKILLS OF PUPILS OF OUT-OF-SCHOOL EDUCATION INSTITUTIONS FOR THEIR SUCCESSFUL PROFESSIONAL SELF-REALIZATION

Key words: vocational orientation, skills, qualities, hard skills, soft skills.

Сучасний етап реформування вітчизняної освіти характеризується інтенсивною модернізацією. Позашкільна освіта є невід'ємним складником системи освіти, яка обумовлена в Законах України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту», «Про позашкільну освіту». Апелюючи до законодавчих документів, діяльність позашкільля «спрямована на розвиток здібностей дітей та молоді у сфері освіти, науки, культури, фізичної культури і спорту, технічної та іншої творчості, здобуття ними первинних професійних знань, вмій і навичок, необхідних для їх соціалізації, подальшої самореалізації та професійної діяльності» [2].

Саме в умовах стрімких і динамічних змін, значна роль у профорієнтаційній роботі зі здобувачами освіти, відводиться закладам

позашкільної освіти. Правильний вибір професії молодою людиною зумовлює позитивну самооцінку, високу продуктивність праці й моральне задоволення від власної діяльності.

Свої позиції щодо розвитку професійної орієнтації молоді та психолого-педагогічні основи підготовки молоді до вибору фаху означили: Г. Бас, Ю. Гільбух, О. Голомшток, В. Кавецький, Є. Клімов, Г. Костюк, Є. Павлютенков, В. Синявський, Б. Федоришин. Теоретико-методичні основи, концептуальні положення щодо організації допрофесійної та професійної підготовки вихованців закладені в педагогічних працях О. Антонової, О. Биковської, Л. Дейдиш, Л. Ковбасенко, В. Мачуського, Е. Ніколенко, І. Первушевської, О. Шамрай.

Під час організації профорієнтаційної роботи в закладах позашкільної освіти задля досягнення вказаних результатів, важливим є формування у вихованців початкових професійних і особистісних навичок, які будуть потрібні у становленні їх як фахівців у обраній сфері. При цьому, незалежно від напрямку позашкільної освіти, діяльність педагогів-позашкільників спрямовується на формування та розвиток компетентностей, які безпосередньо пов'язані з фахом («hard skills»), так і ті, які можуть знадобитися в будь-якій галузі («soft skills»).

Аналіз наукових досліджень дає підстави стверджувати, що питанням формування «hard skills», «soft skills» або «м'яких» і «твердих» навичок в останні роки присвячено ряд праць вчених: С. Бацунова, Д. Вайнбрейка, О. Глазунової, І. Деречі, М. Каламбі, В. Маргальянова, Ю. Портланд, Д. Уотсон, Д. Шаршаткіна.

Необхідно зазначити, що пріоритетним механізмом позашкільної освіти є можливість вихованців у процесі навчання реалізувати власні прояви до творчості та креативності, виявляти ініціативу, оволодівати навичками адаптації до сучасного суспільства і повноцінно й продуктивно організувати свій вільний час.

Тому, важливо, щоб на заняттях гуртків різних напрямів здобувачі отримували первинні hard skills («тверді» навички) і soft skills («м'які» навички).

Зазначимо, що поняття формування «hard skills» та «soft skills» відносно нещодавно увійшло в освітній процес.

Hard skills («тверді» навички) – це професійні, або технічні навички, які ми отримуємо під час вивчення різних дисциплін. Їх можна виміряти і перевірити: пройшовши тест, склавши екзамен. Ці навички стосуються конкретної діяльності, які можна отримати навчаючись в школі, гуртку, вищому закладі освіти .

Soft skills («м'які/гнучкі» навички) – це особисті якості, які складніше

виміряти кількісними показниками. Під час навчання, такі навички рідко привертають увагу, якої вони дійсно заслуговують, але це не означає, що вони не є цінними. Soft skills складно виміряти, а тому їх оцінка носить досить суб'єктивний характер. До soft skills відносять: лідерство, емпатію, чесність, комунікативність, гнучкість/ адаптивність, ініціативність, здатність до навчання, уміння працювати у команді, пунктуальність, критичне мислення, креативність тощо.

Ці так звані «м'які» навички насправді є одними з найскладніших навичок, якими вихованці повинні опанувати. На перший погляд виглядає так, що hard skills мають більше сенсу в професійній реалізації особистості, однак «м'які» навички важливі для соціалізації вихованця, його місця в громадському житті, кар'єрному зростанні. Дослідження LinkedIn показало, що 57% роботодавців, коли наймають на роботу нових працівників цінують «м'які» навички більше ніж «тверді» [4].

Виходячи із вищезазначеного, освітня діяльність закладу позашкільної освіти має забезпечувати реалізацію наступних функцій:

- психолого-педагогічної – виявлення і розвиток професійних інтересів, нахилів та здібностей дітей, надання їм психолого-педагогічної підтримки в пошуку життєвого покликання, засвоєння системи знань, що дозволяють вибрати й здійснювати професійну діяльність;
- соціально-економічної – підготовка майбутнього конкурентоспроможного працівника, здатного самовдосконаливатися та вести активний пошук виду трудової діяльності.

Саме в закладах позашкільної освіти учнівська молодь має можливість отримати допомогу в ранньому самовизначенні, відкрити власні таланти, розвинути існуючі здібності. Зміст сучасних начальних програм гуртків цілком забезпечує формування у вихованців первинних hard skills, тобто здобуття ними первинних професійних знань, вмінь і навичок.

Продовжуючи думку щодо формування soft skills у вихованців, які допомагають у допрофесійній та професійній підготовці, важливо вже сьогодні сприяти розвитку «гнучких» навиків [3]. Яких саме?

1. Здатність навчатися протягом усього життя – Life long learning. Адже неможливо раз і назавжди чомусь навчитися. В наші дні освіта та розвиток – безперервний процес. Педагоги мають показувати вихованцям, що вони теж разом навчаються, демонструючи, що ніхто не може бути носієм усіх знань світу.
2. Критичне мислення – здатність робити неупереджені висновки на основі аналізу. Для цього важливо вміти чути протилежну точку зору, вміти абстрагуватися від свого набутого досвіду – ставити під сумнів вхідну інформацію.

3. Креативне мислення – здатність постійно й оригінальним чином продукувати нові ідеї для вирішення конкретних проблем. Найкращий спосіб допомогти дитині у цьому – реалізувати ідею або задум на практиці за супроводом дорослого. Вихованцю потрібен творчий простір та умови для експериментів й пізнання себе.

4. Адаптивність – швидко знаходити вихід з нестандартної ситуації й бачити оптимальний варіант рішення. Ця навичка не формується в умовах навчання «за інструкцією». Адаптивність – це про відкритість до нового, про здатність бачити складну ситуацію не як проблему, а як можливість розвитку.

5. Емоційний та соціальний інтелект – новий вид лідерства. Тут важливими аспектами є уважність та самоусвідомлення, співчуття до себе та інших, вміння взаємодіяти з іншими, довіряти та говорити відверто й без критики.

Завдяки отриманим навичкам під час навчання у гуртках, секціях та в різних дитячих творчих об'єднаннях закладів позашкільної освіти забезпечується адаптація до професійного навчального закладу і нового соціального статусу. Це дозволяє вихованцю зрозуміти, в якому напрямку потрібно розвиватися, для чого це потрібно і що це дасть у подальшому.

Формування *soft skills* вихованців природно і невимушено відбувається також під час відвідування концертів, фестивалів, вистав, екскурсій, походів. Здобувачів освіти залучають до виконання творчих, дослідницьких, пошуково-інформаційних завдань, які сприяють формуванню навичок міжособистісного спілкування, пізнавальної діяльності та соціального інтелекту.

Важливим є виставити акцент на необхідності розширення знань про *soft skills* та їх розвиток (прокачування) у педагогів закладів позашкільної освіти. З цією метою НМЛ управлінської діяльності та забезпечення якості освіти кафедри педагогіки та освітнього менеджменту в 2023 році запланований постійно – діючий семінар «Розвиток *soft skills* педагогічних працівників закладів позашкільної освіти».

Отже, створення оптимальних умов формування *hard skills* і *soft skills* вихованців у закладі позашкільної освіти передбачає спільну дію кількох чинників. Провідними є організація якісного освітнього процесу, що забезпечує цілеспрямований та осмислений вибір вихованцями напряму майбутнього професійного шляху; залученості родини до побудови освітньо-професійної траєкторії дитини; підтримка та підготовка педагогічних працівників; включення освітніх закладів, роботодавців, центрів психологічної служби, органів місцевого самоврядування у взаємодію та практичну складову професійної орієнтації.

Список використаних джерел

1. Глазунова О.Г. Розвиток «*soft skills*» у майбутніх фахівців з інформаційних технологій: методи, засоби, індикатори оцінювання. *Відкрите освітнє е-*

- середовище сучасного університету*. 2019. Вип. спецвип. С. 93 - 106. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/oeemu_2019_spetsvip_10 (дата звернення: 20.12.2022).
2. Про освіту: Закон України № 2145-VIII від 5 вересня 2017 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 20.12.2022).
3. Залужна С.Є. Яких навичок вимагатиме від дітей майбутнє. URL: <https://declifeschool.com.ua/hard-soft-skills-5-navichok-yaki-dopomozhut-ditini-statizatrebuvanoyu-u-majbutnomu/> (дата звернення: 20.12.2022).
4. Paul Petrone. The Skills Companies Need Most in 2018 – And The Courses to Get Them. URL: <https://www.linkedin.com/business/learning/blog/top-skills-and-courses/the-skills-companies-need-most-in-2018-and-the-courses-to-get> (дата звернення: 20.12.2022).

Юрескул Таїса

м. Білгород-Дністровський, Україна

Yureskul, Thaisa

Bilgorod-Dnistrovsky, Ukraine

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ЗДОБУВАЧІВ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ НА ЗАНЯТТЯХ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Ключові слова: *освіта, патріотизм, національно-патріотичне виховання, здобувачі освіти, українська література.*

NATIONAL PATRIOTIC EDUCATION OF PROFESSIONAL HIGHER EDUCATION ACQUIRES IN UKRAINIAN LITERATURE CLASSES

Key words: *education, patriotism, national-patriotic upbringing, education seekers, ukrainian literature.*

Становлення нових соціально-політичних відносин в Україні, пов'язаних з війною, актуалізувало проблему усвідомлення молодим поколінням особистої відповідальності за долю своєї країни. У такому контексті втілення в освітній процес національно-патріотичного виховання молоді на заняттях з української літератури стає важливою частиною виховного процесу.

На заняттях з української літератури, вивчаючи тему: «Література рідного краю», здобувачі освіти знайомляться з творчістю місцевої поетеси Тетяною Мунтян. Провідною тематикою її віршів є національно-патріотичне виховання, сучасні трагічні події в нашій країні з перших днів війни.

Воліла б я не знати і не чути,
Не вірити, не бачити вогню,
Моїй країні підпалили крила
Чужії чоботи ступили на стерню.
Тривожні звістки залунали зночі,
Пліч-о пліч стали Нації сини,

І запалали їх блакитні очі,
І захлинулися зимові сні.
Нескорені і сильні духом
Вони боронять села і міста,
І буде ПЕРЕМОГА їх тріумфом!
Є Батьківщина! В нас вона одна!

Нам сили додає солдат
І його віра в ПЕРЕМОГУ,
Сьогодні бачимо, хто брат,
І хто прийшов на допомогу,,,
Вже сьомий день гуде земля,
І хоч сирени не вщухають,
Ми переможемо ворогів!
Упевнена! Не сумніваюсь! Знаю!

Пекельні дні, пекельні ночі,
Весна в крові, горить земля,
Десятий день, палають очі,
Залізом сповнені поля.
І від тривоги до тривоги,
І від сирени до сирен
Солдати чинять жорсткий опір,
«За УКРАЇНУ»-їх рефрен!
Важкі бої, болючі втрати,
І гідна відсіч ворогам-
За кожний дім, за рідні хати
І за обіцянки синам!
Ми всі в єдиному пориві,
Бо Україна-рідний дім,
Ми переможемо, повинні,
Достатньо мужності і сил!

Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті проголошує, що головною метою української системи освіти є створення умов для розвитку і самореалізації кожної особистості як громадянина України, формування покоління, здатного навчатися впродовж життя, створювати і розвивати цінності громадянського суспільства.

Одним із аспектів виховання в сучасних реаліях є виховання патріотизму, як основи сучасного виховання молоді, що сприяє формуванню у підростаючого покоління національної свідомості та самосвідомості, а саме: виховання любові та самовідданості до рідної землі, до свого народу,

готовності до праці в ім'я України, освоєння національних цінностей (мови, культури), відчуття своєї причетності до розбудови національної державності, плекання почуття гідності й гордості за свою Батьківщину.

Вивчаючи українську літературу, здобувач освіти пізнає, відкриває, вивчає істину; працюючи, він зберігає, удосконалює, створює матеріальні цінності; виявляючи милосердя – стає милосердним; переборюючи труднощі – стає мужнім, проявляючи любов до своєї країни-стає патріотом.

Українська література як навчальний предмет має значні можливості для здійснення національно-патріотичного виховання здобувачів освіти, адже саме література – літописець духовності, культури народу, його героїчного минулого й сьогодення, могутній засіб вираження думок, формування духовного світу особистості, цілісних світоглядних уявлень і переконань, загальнолюдських ціннісних орієнтирів, зв'язку і спадкоємності поколінь, прилучення до культурних надбань українського народу й людства загалом.

У змісті навчання української літератури національно-патріотичні аспекти реалізуються через соціокультурну змістову лінію, яка ґрунтується на національно-культурній функції.

Вивчення української літератури має спрямовуватися на формування у здобувачів освіти таких загальнолюдських цінностей: людяність, свобода, гідність, справедливість, совісність, сердечність, порядність, відповідальність, чесність, працьовитість, працелюбність, наполегливість, вірність, безконфліктність, повага до людей і людської гідності. Але першочерговим завданням викладачів сьогодні, враховуючи складну ситуацію в країні, залишається національно-патріотичне виховання здобувачів освіти.

Усвідомлене особистісне ставлення здобувачів освіти до навчального матеріалу, його світоглядного змісту є одним із основних показників сформованості світобачення студентів. Через мистецтво слова викладач пробуджує у студентів національно-патріотичну свідомість.

Вивчення сучасної української літератури є одним із основних елементів виховання національно свідомого громадянина України.

Список використаних джерел

1. Бондаренко Н. В., Косячук С. В. Національно-патріотичне виховання у контексті сучасних викликів: методичні рекомендації [для вчителів, методистів, авторів програм і підручників, науковців, викладачів, студентів закладів професійної й вищої освіти, управлінців, політиків]. Київ: Фенікс, 2022. 64 с.
2. Бондаренко Н. В. «Компетентнісно орієнтоване навчання української мови та літератури в закладах загальної середньої освіти Київщини»: науково-практичний семінар із майстер-класами. Українська мова і література в школі. 2020. № 4. С. 58-60.
3. Харагірло В.С. Національне виховання здобувачів освіти на сучасному етапі: Навчально-методичний посібник. Біла Церква: БІНПО. 2020. 93 с.

Ястребова Наталя

м. Одеса, Україна

ORCID: 0009-0007-2716-3116

Yastrebova, Natalia

Odessa, Ukraine

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ ПОНЯТТЯ «ДЕМОКРАТИЧНІ ЦІННОСТІ»

Ключові слова: демократичні цінності, права, концепція, громадянство.

CONCEPTUAL PRINCIPLES OF DETERMINATION OF ESSENCE THE CONCEPT OF «DEMOCRATIC VALUES»

Key words: democratic values, rights, concept, citizenship.

Сучасна Україна стоїть на шляху розвитку демократичного громадянства, а саме розвитку демократичних цінностей: дотримання прав людини, активізацію сил щодо управління різними сферами суспільного життя. Напрямок обраний державою дає значні можливості інтегруватися в соціально-економічне середовище сучасної європейської спільноти українському громадянству.

Розвиток демократичного громадянства ефективно здійснюється в освітньому процесі: через навчання здобувачів, підготовку педагогів, роботу з батьками для міжкультурного діалогу.

В основі демократичні цінності спираються на концептуальні підходи давньогрецьких філософів (Аристотеля, Демокріта, Перікла) та на оригінальні концепції громадянського суспільства західних вчених другої половини ХХ сторіччя (Р. Арона, К. Поппера, Ю. Хабермаса). Проблемні питання розвитку та формування демократичних цінностей дослідженні в роботах вчених (В. Андрущенко, Н. Колісніченко, О. Савченко, О. Слободяника), концепції демократичних цінностей (В. Гапотій, Л. Шитілова), партнерська взаємодія держави, суспільства, громадянина (С. Білошицького, М. Гурицької).

Переосмислення цінностей, яких потребує сучасна демократична країна, можливе за умови залучення всіх учасників співтовариства. Адже від того наскільки сучасне суспільство розуміє принципи правової держави, громадянського суспільства і залежить соціальна якість нашої країни [2, с. 24].

Такі дослідники, як Р. Голлоб, Е. Хаддлестон пропонують свою концепцію демократичних цінностей притаманних демократичному суспільству. Науковці виділяють критерії установок і схильностей притаманних демократичному громадянству: а) відкритість; б) повага до культурної та соціальної різноманітності; в) готовність до розподілу й делегування повноважень; г) довіра й чесність; д) відданість істині; е) самоповага й повага до інших; ж) демократичне лідерство,

що виражається в залученні інших до прийняття рішень; та цінності притаманні демократичному громадянству: а) права людини; б) рівність; в) свобода; г) справедливість; д) мир; е) взаємозалежність; є) плюралізм; ж) сталий розвиток [3, с. 25].

В науковій літературі вчені досліджують окремі, ключові на їх думку, демократичні цінності. У своїх наукових працях дослідниця Н. Григорук до демократичних цінностей відносить: громадянство і громадянськість, свободу совісті, свободу слова, людську гідність, моральну автономію, приватність і невтручання в особисте життя, соціальний порядок. Варто зазначити те, що вона особливо увагу приділяє гідності. На її думку громадянин носій гідності та її захисник. Гідність – сукупність рис, що характеризують позитивні моральні якості. По-справжньому гідною може бути тільки вільна людина. Гідність змушує громадянина діяти, ставати на заваді порушенням основ демократичного ладу. Головним меседжем є те, що повага до іншого ґрунтується на тому, що людину поважають виключено за її людську сутність. Людська гідність вимагає глибоко усталеної в суспільстві терпимості, визнання невід’ємних прав за всіма людьми [1, с. 81].

Особливості виховання культури демократизму на основі демократичних цінностей у здобувачів старших класів закладів загальної середньої освіти дослідженні в роботах Г. Назаренко. Авторка зазначає, що особливої значущості набувають демократичні цінності для здобувачів старших класів, тому що одразу після завершення навчання в школі вони набувають права суб’єктної взаємодії та повинні бути готовими до цього. В своїх дослідженнях пропонує розглядати високий (ініціативно-рефлексивний) рівень володіння демократичними цінностями, на якому старшокласник: володіє глибокими й системними знаннями цінностей демократії як народовладдя, основ виборчого законодавства; усвідомлює особливості функціонування владних структур, форм демократичної взаємодії з інститутами громадянського суспільства; має чіткі уявлення про демократичні способи реалізації та захисту прав і свобод [2, с. 29].

Аналіз дослідження наукової літератури свідчить, що науковці та дослідники визначають демократичні зрушення в освітній системі нашої країни очевидними і усвідомленими учасниками освітнього процесу.

Сучасні зміни в освіті ставлять нові вимоги до керівника освітнього закладу, а саме до його управлінської компетентності взаємодії з учасниками освітнього процесу. Пріоритетом стає співуправління, повага та довіра. Зауважимо важливість дослідження функції управління закладом загальної середньої освіти через делегування повноважень управління: органам учнівського самоврядування, педагогічним радам, батьківським радам та координації їх демократичної взаємодії. Це можливо через партисипативний

підхід в управлінні освітнім закладом. Коли всі учасники освітнього процесу приймають участь в співуправлінні, мають право висловлювати свої думки щодо освітньої політики закладу, вибору програм, заходів для покращення освітнього середовища. Все це відбувається через демократичну взаємодію всіх учасників освітнього процесу, яка передбачає вільне володіння ними демократичними цінностями.

Важливо пам'ятати, якщо школа ставить на меті отримати високоморального, обізнаного випускника готового до взаємодії в демократичному суспільстві, то процес становлення демократично активної особистості має відбуватися на основі свободи вибору цінностей і в жодному разі не може носити примусовий характер. Один із механізмів становлення особистості є наслідування. Тому наголошуємо на важливості розвитку демократичних цінностей у педагогів та батьків також.

Отже, реалії сьогодення нашої країни показують достатній рівень володіння громадянством цінностями притаманними демократичній країні: честь і гідність, вірність своєї країні. Особливо молодь проявляє свою громадянську позицію, свободу слова, гідність громадянина, любов до своєї країни. Завдяки цьому ми є й будемо вільним народом.

Список використаних джерел

1. Григорук Н. А. Демократичні цінності суспільства. *Ціннісні орієнтири в сучасному світі*: теор. аналіз та практ. досвід : збірник тез III Міжнародної науково-практичної конференції. Тернопіль : Вектор, 2021. С. 80-83.
2. Назаренко Г. А. Теорія і практика виховання культури демократизму учнів старших класів загальноосвітніх навчальних закладів : автореф. дис. док. пед. наук : 13.00.07. Київ, 2016. 53 с.
3. Освіта для демократичного громадянства : посібник / Р. Голлоб та ін.; заг. ред. укр. версії Н. Протасова. Київ : НАДУ, 2009. 92 с.

Науковий керівник:

Стрельбицька С. М.

кандидат педагогічних наук,

старший викладач кафедри педагогіки та освітнього менеджменту,

КЗВО «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради»

РІШЕННЯ

V Всеукраїнської науково-практичної конференції за міжнародної участі «Педагогічна наука і освіта у сучасному вимірі: проблеми та перспективи розвитку»

19 травня 2023 року м. Одеса

19 травня 2023 року на базі Комунального закладу вищої освіти «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради» проведена V Всеукраїнська науково-практична конференція за міжнародної участі «Педагогічна наука і освіта у сучасному вимірі: проблеми та перспективи розвитку». Конференція традиційно присвячена Дню науки в Україні.

У науково-практичній конференції взяли участь понад 230 науковців, викладачів, методистів, педагогів, фахівців закладів освіти, здобувачів вищої освіти з різних регіонів України, зокрема, Волинської, Дніпропетровської, Донецької, Житомирської, Запорізької, Івано-Франківської, Кіровоградської, Львівської, Луганської, Миколаївської, Одеської, Полтавської, Рівненської, Сумської, Харківської, Херсонської, Хмельницької областей та м. Києва. Вперше до участі в конференції долучилися науковці з Польщі та Туреччини. Активну участь в організації й роботі конференції взяли здобувачі вищої освіти другого (магістерського) рівня та здобувачі вищої освіти третього (освітньо-наукового) рівня ступеня доктора філософії Комунального закладу вищої освіти «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради».

Метою конференції стало обговорення та пошук шляхів розв'язання актуальних проблем педагогічної науки і практики в умовах модернізації освіти та викликів сьогодення.

Робота V Всеукраїнської науково-практичної конференції відбувалася у змішаному форматі за напрямками: проблемний контур сучасної педагогічної науки та освіти: філософський, психологічний, соціокультурний вимір; розвиток особистісно-професійної компетентності педагога в умовах інноваційних змін в освіті; трансформація змісту та технологій неперервної педагогічної освіти: методологія, теорія, практика; реалії та перспективи Нової української школи; модернізація вітчизняної науки: рівність, доступність, особливість; інновації як засіб прогресивних змін в освіті: теорія і практика; виховання особистості у вимірі нових освітніх реалій.

В межах роботи панельних дискусій конференції були обговорені актуальні проблеми освіти і педагогічної науки в реаліях повномасштабної війни росії проти України, інновацій та стратегій в умовах європейської інтеграції, цифровізації освіти та необхідності посилення освіти з питань безпеки, формування соціальної відповідальності та проактивної громадянської позиції здобувача освіти, управління репутацією та посилення конкурентних переваг закладів освіти, активізації шляхів підвищення якості освіти, розвитку децентралізованої системи управління освітою,

стратегічному підходу до розвитку закладів освіти, різним аспектам реалізації наукових та освітніх проєктів, а також освітні, соціокультурні, психологічні та етичні питання прогресивних змін в освіті, науково-педагогічних досліджень та цифровому суспільстві. Учасниками конференції репрезентувалися результати наукових здобутків та перспективний педагогічний досвід з реформування освіти, інклюзії, становлення, розвитку та удосконалення особистісно-професійної компетентності здобувачів вищої освіти, педагогічних та науково-педагогічних працівників. Особлива увага була приділена пошуку ефективних рішень подолання освітніх втрат та освітніх розривів, спричинених агресією росії в Україні, а також пошуку відповідей на освітні виклики, обумовлених розвитком штучного інтелекту.

В ході конференції була організована виставка наукових досягнень співробітників та здобувачів освіти Комунального закладу вищої освіти «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради».

Відбулась робота науково-практичних студій: управлінської – «Управління ЗО в умовах модернізації освіти: дієві практики»; психологічної – «Психолого-діагностичний інструментарій сучасного психолога: презентації авторських методик»; педагогічних – «Співучителювання. Співдія», «З нейромережею на “ТИ”», «ШІ s освітній процес».

На обмін успішними практиками і створення мережі контактів для підтримки співпраці між науковцями та освітянами, об'єднаними спільними професійними інтересами, у межах конференції був спрямований нетворкінг.

Учасники науково-практичної конференції відмітили:

- актуальність, теоретичну та практичну значущість наукових, методичних і практичних напрацювань з питань сучасної педагогіки і освіти, які були репрезентовані учасниками конференції;

- евристичність та наукову перспективність представлених у доповідях результатів досліджень питань розвитку особистості сучасного педагога, професійного становлення компетентного фахівця у сфері освіти, трансформації неперервної педагогічної освіти;

- якість розв'язання теоретичних і методичних проблем модернізації освіти, позитивний досвід децентралізації освіти, забезпечення наступності між дошкільною та загальною середньою освітою, стабільного розвитку закладів освіти в умовах війни;

- ґрунтовність, повноту та багатомірність висвітлення організаційно-педагогічних та наукових проблем оновлення змісту, підходів, методів, форм, технологій дошкільної, шкільної, позашкільної, фахової передвищої та вищої освіти в умовах глобальних цивілізаційних перетворень сучасного світу, а також забезпечення освітянськими бібліотеками модернізаційного змісту інформаційних ресурсів;

- позитивні педагогічні практики з розбудови Нової української школи, розвитку інклюзивної освіти, дистанційного навчання, реалізації в освітньому

середовищі особистісно зорієнтованого, компетентнісного та діяльнісного підходів, впровадження інноваційних та цифрових технологій навчання і виховання здобувачів освіти;

- вмотивованість здобувачів вищої освіти, науково-педагогічних та педагогічних працівників до особистісного та професійного саморозвитку, самовдосконалення та самореалізації.

Учасники V Всеукраїнської науково-практичної конференції за міжнародної участі «Педагогічна наука і освіта у сучасному вимірі: проблеми та перспективи розвитку» вважають за доцільне:

- сприяти подальшому розвитку єдиного науково-освітнього простору шляхом інтеграції наукової та освітньої діяльності закладів освіти через академічну мобільність здобувачів вищої освіти, науково-педагогічних та педагогічних працівників, спільні наукові програми та проекти з урахуванням потреби інтернаціоналізації як умов стійкого розвитку суспільства;

- сприяти зростанню рівня наукових освітніх досліджень і розвитку новаторського руху педагогів, впровадженню наукових досягнень у педагогічну практику з урахуванням потреби забезпечення ефективності освітньої діяльності закладів освіти в контексті євроінтеграції та в умовах воєнного стану і післявоєнного відновлення України;

- посилювати науковий прогрес у сфері пізнання закономірностей навчання, виховання та розвитку сучасної людини в постіндустріальному суспільстві, започатковувати нові напрями наукового пошуку проблем педагогіки та андрагогіки;

- використовувати перевірені практикою наукові здобутки у царині філософії освіти, педагогіки, соціології, психології та інших соціально-гуманітарних наук в освітній діяльності закладів освіти та в контексті імплементації концепції «Відкрита наука»;

- забезпечити ефективний науково-методичний супровід розвитку безпечного освітнього середовища у закладах освіти, організації належних і безпечних умов здобуття освіти та викладання, формування здоров'язбережувальної компетентності здобувачів освіти з урахуванням ключових аспектів Концепції безпеки закладів освіти;

- забезпечити ефективний науково-методичний супровід здійснення національно-патріотичного виховання, громадянської освіти дітей та дорослих, впровадження прогресивних педагогічних ідей і практик освіти для демократичного громадянства та освіти з прав людини;

- забезпечити ефективний науково-методичний супровід створення оптимальних психолого-педагогічних умов розвитку особистісно-професійної компетентності педагога на основі реалізації принципу академічної свободи та з посиленням уваги до потреби розвитку емоційного інтелекту в контексті наявної проблеми професійного вигорання педагогічних працівників;

- забезпечити ефективний науково-методичний супровід розбудови внутрішньої системи забезпечення якості освіти, стратегічного планування розвитку закладу освіти на основі самооцінювання та з урахуванням законодавчо-нормативного підґрунтя для запровадження автономії закладу освіти і розвитку державного-громадського управління;

- забезпечити ефективний науково-методичний супровід створення цифрового освітнього простору, безпечного і сприятливого для особистісного розвитку здобувача освіти з урахуванням суспільних викликів й на основі стратегічних напрямків виховання молодого покоління в умовах цифрової реальності, окреслених Концепцією виховання дітей та молоді в цифровому просторі;

- сприяти трансформації системи якісної неперервної педагогічної освіти відповідно до викликів реформування освітньої галузі та освітніх потреб здобувачів вищої освіти, педагогічних та науково-педагогічних працівників на засадах академічної доброчесності й з урахуванням актуальних проблем та тенденцій розвитку освіти дорослих;

- сприяти розробкам модельних програм предметів та інтегрованих курсів, освітніх програм у межах початку впровадження Державного стандарту базової середньої освіти та з урахуванням активізації цифрової трансформації освіти та актуалізації розвитку STEM-освіти;

- сприяти розвитку інклюзивної освіти, удосконалювати технології розвитку, навчання і виховання здобувачів освіти з особливими освітніми потребами, надання соціально-педагогічної підтримки дітям в умовах воєнного стану, діяльності інклюзивно-ресурсних центрів;

- продовжити розробку і впровадження новітніх науково-методичних та організаційно-управлінських, соціально-педагогічних та психолого-педагогічних підходів до здійснення освітніх змін, виявлення і поширення інноваційного педагогічного досвіду з обговоренням на наступній, VI Всеукраїнській науково-практичній конференції «Педагогічна наука і освіта у сучасному вимірі: проблеми та перспективи розвитку».

Рішення ухвалено учасниками V Всеукраїнської науково-практичної конференції за міжнародної участі «Педагогічна наука і освіта у сучасному вимірі: проблеми та перспективи розвитку», 19 травня 2023 року.

м. Одеса,

Комунальний заклад вищої освіти

«Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради»

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Адамович Галина Миколаївна – старший викладач кафедри менеджменту та освітніх інновацій Івано-Франківського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти, м. Івано-Франківськ, Україна

Архіпова Ніна Юрївна – вчитель біології та основ здоров'я, директор Одеської загальноосвітньої школи № 33 Одеської міської ради, м. Одеса, Україна

Бадалова Аїда – викладач інформатики, методист Білгород-Дністровського економіко-правового фахового коледжу вищого навчального закладу Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі», м. Білгород-Дністровський, Україна

Балашенко Інна Валеріївна – кандидат філософських наук, доцент, в.о. завідувача кафедри філософії освіти КЗВО «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради», м. Одеса, Україна

<https://orcid.org/0000-0001-6008-1891>

<https://scholar.google.com.ua/citations?hl=uk&user=BN5qnYoAAAAJ>

Барабаш Ольга Дмитрівна – кандидат педагогічних наук, доцент, проректор з наукової роботи Івано-Франківського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти, м. Івано-Франківськ, Україна

Баранова Вікторія Олексіївна – консультант Центру професійного розвитку педагогічний працівників Чорноморської міської ради Одеського району Одеської області, м. Чорноморськ, Україна

Баранова Вероніка Володимирівна – кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри дошкільної і початкової освіти, КВЗО «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради», м. Одеса, Україна

<https://orcid.org/0000-0003-3218-7968>

<https://scholar.google.com/citations?user=pZfqskYAAAAJ&hl=uk>

Береснева Наталія Володимирівна – старший викладач кафедри методики викладання і змісту освіти КЗВО «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради», м. Одеса, Україна

<https://orcid.org/0000-0001-6008-1891>

<https://scholar.google.com.ua/citations?hl=uk&user=BN5qnYoAAAAJ>

Бондарчук Ірина Петрівна – вчитель початкових класів Ладигівської гімназії Староостропільської територіальної громади, Хмельницького району Хмельницької області, с. Ладиги, Україна

Букач Микола Миколайович – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри філософії КЗВО “Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради”, м. Одеса, Україна

<https://orcid.org/0000-0001-9778-2894>

Бурачковська Світлана Сергіївна – здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня КЗВО «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради», м. Одеса, Україна

Бурдейна Наталя Вікторівна – заступник директора з навчально-виховної роботи, вчителька української мови та літератури, «Ставрівського опорного ліцею з дошкільним відділенням, початковою школою та гімназією Окнянської селищної ради Подільського району Одеської області», с. Ставрове, Україна

Василенко Вячеслав Миколайович – директор Комунальної організації (установа, заклад) «Шосткинський навчально-виховний комплекс: спеціалізована школа І-ІІ ступенів - ліцей Шосткинської міської ради Сумської області», м. Шостка, Україна

Вергогі Лідія Танасіївна – учителька української мови та літератури Чорноморського академічного ліцею імені Тараса Шевченка Чорноморської міської ради Одеського району Одеської області, м. Чорноморськ, Україна

Висоцька Ольга Євгенівна – доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії КЗВО «Дніпровська академія неперервної освіти» Дніпропетровської обласної ради», м. Дніпро, Україна
<https://orcid.org/0000-0002-1265-7582>

<https://scholar.google.com.ua/citations?user=eY1iS4gAAAAJ&hl=uk>

Волошина Ірина Георгіївна – методист відділу STEM-освіти та інформаційних технологій Донецького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти, м. Краматорськ, Україна

Воробійова Світлана Іванівна – старший викладач кафедри природничо-математичних дисциплін та методики їх викладання Донецького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти, м. Краматорськ, Україна
<https://orcid.org/0000-0002-3826-7574>

Воронова Світлана Віталіївна – кандидат педагогічних наук, завідувач науково-методичної лабораторії управлінської діяльності та забезпечення якості освіти кафедри педагогіки та освітнього менеджменту КЗВО «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради», м. Одеса, Україна
<https://orcid.org/0000-0003-2753-8049>

<https://scholar.google.com.ua/citations?user=fCSZzdgAAAAJ&hl=uk&oi=ao>

Галкіна Діана Сергіївна – здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня КЗВО «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради», м. Одеса, Україна

Галятовська Катерина Сергіївна – старший викладач кафедри дошкільної і початкової освіти КЗВО «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради», м. Одеса, Україна
<https://orcid.org/0000-0002-2978-8896>

<https://scholar.google.com/citations?hl=ru&user=LSZqoIEAAAAJ>

Гапонова Олена Юріївна – кандидат педагогічних наук, завідувач кафедри дошкільної і початкової освіти КЗВО «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради», м. Одеса, Україна
<https://orcid.org/0009-0009-0973-0038>

https://scholar.google.com.ua/citations?user=9RK_xScAAAAJ&hl=uk

Головіна Олена Іванівна – методист відділу мовно-літературної та мистецької освіти Донецького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти, м. Краматорськ – Київ, Україна

Горбаньова Вікторія Олександрівна – здобувач вищої освіти третього (освітньо-наукового) рівня ступеня доктора філософії, старший викладач кафедри менеджменту Міжнародного гуманітарного університету, м. Одеса, Україна

Городецька Лілія Дмитрівна – директор КЗ «Роменський ліцей № 4 Роменської міської ради Сумської області імені Героя України Тетяни Маркус», м. Ромни, Україна

Гриценчук Олена Олександрівна – кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник відділу компаративістики інформаційно-освітніх інновацій Інституту цифровізації освіти Національної академії педагогічних наук України, м. Київ, Україна

<https://orcid.org/0000-0003-3173-7649>

<https://scholar.google.com.ua/citations?user=fCljKMwAAAAJ&hl=ru>

Гриньова Марія Василівна – здобувач вищої освіти третього (освітньо-наукового) рівня ступеня доктора філософії (поза аспірантурою), методист науково-методичної лабораторії управлінської діяльності та забезпечення якості освіти кафедри педагогіки та освітнього менеджменту КЗВО «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради», м. Одеса, Україна

<https://orcid.org/0000-0003-1308-2634>

<https://scholar.google.com.ua/citations?user=TdqlrG0AAAAJ&hl=uk>

Гук Надія Миколаївна – здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня КЗВО «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради», м. Одеса, Україна

Гутнева Світлана Володимирівна – консультант Олександрійського міського центру професійного розвитку педагогічних працівників, м. Олександрія, Україна

Гуцол Анастасія Ауреліївна – здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня «КЗВО Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради», м. Одеса, Україна

Дерябіна Світлана Василівна – старший викладач кафедри методики викладання і змісту освіти КЗВО «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради», м. Одеса, Україна

Дікова-Фаворська Олена Михайлівна – доктор соціологічних наук, професор, професор кафедри суспільно-гуманітарних дисциплін КЗ «Житомирський інститут післядипломної педагогічної освіти» Житомирської обласної ради, м. Житомир, Україна

<https://orcid.org/0000-0002-1600-6875>

Єрмоєнко Анастасія Іванівна – здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня КЗВО «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради», м. Одеса, Україна

Живуцька-Козловська Ельжбета – доцент факультету права та адміністрації Вармінсько-Мазурського університету, Ольштин, Польща
<https://orcid.org/0000-0002-6039-5580>

Жуліна Анастасія Сергіївна – здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня КЗВО «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради», м. Одеса, Україна

Заварова Наталія Володимирівна – старший викладач кафедри психології, соціальної роботи та інклюзивної освіти КЗВО «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради», м. Одеса, Україна
<https://orcid.org/0000-0001-8395-9003>
<https://scholar.google.com.ua/citations?user=4NOe54QAAAAJ&hl=uk>

Задорожна Любов Кирилівна – кандидат філософських наук, ректор КЗВО «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради», м. Одеса, Україна
<https://orcid.org/0009-0006-5797-8204>

Здрагат Світлана Геннадіївна – кандидат соціологічних наук, старший викладач кафедри філософії освіти, КЗВО «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради», м. Одеса, Україна
<https://orcid.org/0000-0002-2574-1927>

Зільберман Алла Аркадіївна – старший викладач науково-методичної лабораторія природничої, математичної, інформатичної, технологічної та STEM-освіти КЗВО «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради», м. Одеса, Україна
<https://orcid.org/0000-0002-7812-2601>
https://scholar.google.com/citations?view_op=list_works&hl=ru&user=CbY8RFUAAAJ

Ідріс Наталія Олексіївна – вчитель суспільних дисциплін Комунальної установи «Сумська загальноосвітня школа I-III ступенів № 4 імені Героя України Олександра Аніщенка» Сумської міської ради, м. Суми, Україна
<https://orcid.org/0009-0000-8405-4812>

Іваннікова Ольга Миколаївна – здобувач вищої освіти третього (освітньо-наукового) рівня ступеня доктора філософії КЗВО «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради», м. Одеса, Україна
<https://orcid.org/0000-0002-9944-9240>
<https://scholar.google.com.ua/citations?hl=uk&user=-E2F9SwwAAAAJ>

Іванюк Ірина Володимирівна – кандидат педагогічних наук, старший дослідник, старший науковий співробітник відділу компаративістики інформаційно-освітніх інновацій Інституту цифровізації Національної академії педагогічних наук України м. Київ, Україна
<https://orcid.org/0000-0003-2381-785X>
<https://scholar.google.com.ua/citations?user=85TQvQ4AAAAJ&hl=uk>

Каргіна Наталія Вікторівна – вчитель української мови та літератури, зарубіжної літератури Одеської загальноосвітньої школи №33 Одеської обласної ради, м. Одеса, Україна

Карюк Євгенія Олегівна – консультантка Центру професійного розвитку педагогічних працівників Чорноморської міської ради Одеського району Одеської області, м. Чорноморськ, Україна

Касаткін Олег Сергійович – здобувач вищої освіти третього (освітньо-наукового) рівня ступеня доктора філософії КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти» Херсонської обласної ради, м. Херсон, Україна
<https://orcid.org/0000-0003-3323-8069>

Керізь Алла Владиславівна – консультантка Центру професійного розвитку педагогічних працівників Чорноморської міської ради Одеського району Одеської області, м. Чорноморськ, Україна

Килівник Ольга Володимирівна – методист науково-методичної лабораторії управлінської діяльності та забезпечення якості освіти кафедри педагогіки та освітнього менеджменту КЗВО «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради», м. Одеса, Україна

Ключко Оксана Миколаївна – кандидат педагогічних наук, викладач кафедри педагогіки, спеціальної освіти та менеджменту КЗ «Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти», м. Суми, Україна
<https://orcid.org/0000-0001-6955-5299>

Ковальова Вікторія Владиславівна – вчитель хімії та основ здоров'я Комунальної установи «Сумська загальноосвітня школа I-III ступенів № 4 імені Героя України Олександра Аніщенка» Сумської міської ради, м. Суми, Україна

Козярук Віта Василівна – учитель початкових класів Смотрицької селищної ради Кам'янець-Подільського району Хмельницької області, с. Балин, Україна

Колесова Олена Анатоліївна – кандидат філософських наук, старший викладач кафедри філософії освіти КЗВО «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради», м. Одеса, Україна
<https://orcid.org/0000-0001-9740-5511>

https://scholar.google.com/citations?user=nZhD_80AAAAJ&hl=ru

Кононенко Лариса Михайлівна – завідувач науково-методичної лабораторії суспільно-гуманітарної освіти кафедри методики викладання і змісту освіти КЗВО «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради», м. Одеса, Україна

<https://orcid.org/0000-0001-9044-0285>

<https://scholar.google.com.ua/citations?user=j3O68-IAAAAJ&hl=uk>

Корбанюк Наталя Павлівна – здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня соціально-гуманітарного факультету ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», м. Одеса, Україна

Корінна Анна Олександрівна – здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня КЗВО «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради», м. Одеса, Україна

Корнієнко Ганна Валеріївна – здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня КЗВО «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради», м. Одеса, Україна

Костенко Ольга Олександрівна – вихователь вищої категорії Комунального закладу Сумської обласної ради «Сумська обласна гімназія-інтернат для талановитих та творчо обдарованих дітей», м. Суми, Україна

Костенко Ростислав Валерійович – *доктор педагогічних наук, професор*, професор кафедри педагогіки та освітнього менеджменту КЗВО «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради», м. Одеса, Україна

<https://orcid.org/0000-0002-6022-6904>

<https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57201258580>

Котішевська Вікторія Вікторівна – викладач ОКУ «Подільський медичний фаховий коледж імені В.О.Жуковського», м. Подільськ, Україна

Кохановська Олена Вікторівна – *доктор педагогічних наук, доцент*, професор кафедри педагогіки й менеджменту освіти КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», м. Херсон, Україна

<https://orcid.org/0000-0001-7294-173X>

Кравець Наталія Юріївна – здобувач вищої освіти третього (освітньо-наукового) рівня ступеня доктора філософії (поза аспірантурою), завідувач науково-методичної лабораторії початкової освіти кафедри дошкільної і початкової освіти КЗВО «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради», м. Одеса, Україна

<https://orcid.org/0000-0003-1257-0927>

<https://scholar.google.com.ua/citations?user=eB13oTUA AAAAJ&hl=uk>

Кравчук Оксана Володимирівна – *доктор педагогічних наук*, викладач Університету Атаюрка, м. Ерзурум, Туреччина

Красножон Наталя Володимирівна – завідувачка науково-методичної лабораторії соціокультурного проектування та розвитку безпечного освітнього простору, кафедри філософії КЗВО «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради», м. Одеса, Україна

<https://orcid.org/0000-0003-1099-7695>

Кропачева Наталія Миколаївна – науковий співробітник відділу науково-освітніх інформаційних ресурсів Державної науково - педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського, м. Київ, Україна

<https://orcid.org/0000-0002-7025-8272>

Круглянко Вікторія Петрівна, здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня КЗВО «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради», м. Одеса, Україна

Кузнєцова Неля Вікторівна – *кандидат педагогічних наук, доцент*, завідувач кафедри педагогіки та освітнього менеджменту КЗВО «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради», м. Одеса, Україна

<https://orcid.org/0000-0002-5530-5544>

Кузнєцова Оксана Володимирівна – *кандидат психологічних наук, доцент*, проректор з науково-педагогічної та соціально-гуманітарної діяльності КЗВО

«Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради», м. Одеса, Україна

<https://orcid.org/0000-0003-4240-7004>

<https://scholar.google.com/citations?hl=ru&authuser=2&user=oEewWKgAAAAJ>

<https://app.webofknowledge.com/author/#/record/9868655?SID=F2v6ulH9mj8JFv9Geck>

Левчишен Денис Іванович – старший викладач кафедри філософії освіти КЗВО «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради», м. Одеса, Україна

<https://orcid.org/0000-0002-7760-9119>

Лєскова Ангеліна Анатоліївна – старший викладач кафедри психології, соціальної роботи та інклюзивної освіти КЗВО «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради», м. Одеса, Україна

<https://orcid.org/0000-0001-5228-5173>

<https://scholar.google.com.ua/citations?user=sE65j8UAAAAJ&hl=uk>

Літвінова Марина Петрівна – методист Одеського обласного центру практичної психології та соціальної роботи, викладач кафедри психології, соціальної роботи та інклюзивної освіти КЗВО «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради», м. Одеса, Україна

Логвиненко Юлія Володимирівна – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри соціально-гуманітарної освіти КЗ «Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти», ГО «Сумський осередок Наукового товариства ім. С. Подолинського», м. Суми, Україна

<https://orcid.org/0000-0002-1574-5107>

Лях Наталія Григорівна – здобувач вищої освіти третього (освітньо-наукового) рівня ступеня доктора філософії КЗВО «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради», педагог-організатор КЗ «Мангушський ОЗЗСО І-ІІІ ступенів» Мангушської селищної ради Маріупольського району Донецької області, смт Мангуш, Україна

Мазуренко Володимир Олексійович – кандидат технічних наук, доцент, доцент кафедри соціально-гуманітарної освіти КЗ «Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти», ГО «Сумський осередок Наукового товариства ім. С. Подолинського», м. Суми, Україна

<https://orcid.org/0000-0003-3042-8967>

Малахівська Ольга Вікторівна – вчитель англійської мови «Ставрівського опорного ліцею з дошкільним відділенням, початковою школою та гімназією Окнянської селищної ради Подільського району Одеської області», с. Ставрове, Україна

Малицька Ірина Дмитрівна – старший науковий співробітник відділу компаративістики інформаційно-освітніх інновацій Інституту цифровізації освіти НАПН України, м. Київ, Україна

<https://orcid.org/0000-0003-1598-0120>

<https://scholar.google.com.ua/citations?user=drX4qeMAAAAAJ&hl=ru>

Мергут Сергій Іванович – здобувач вищої освіти третього (освітньо-наукового) рівня ступеня доктора філософії КЗВО «Одеська академія

неперервної освіти Одеської обласної ради», начальник Відділу освіти та молодіжної політики Кілійської міської ради, м. Одеса - Кілія, Україна
<https://orcid.org/0000-0002-7245-0399>

Мітельман Ігор Михайлович – кандидат фізико-математичних наук, доцент, доцент кафедри методики викладання і змісту освіти КЗВО «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради», м. Одеса, Україна
<https://orcid.org/0000-0002-9817-6690>
<https://scholar.google.com/citations?user=eLBb0BwAAAAJ&hl=uk>

Михайленко Оксана Петрівна – заступник директора з навчально-виховної роботи Ізмаїльської гімназії № 8 з початковою школою Ізмаїльського району Одеської області, м. Ізмаїл, Україна

Мусійчук Наталія Михайлівна – здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня КЗВО «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради», м. Одеса, Україна

Немерцалов Володимир Володимирович – кандидат біологічних наук, доцент, завідувач науково-методичної лабораторії природничо-математичної, інформатичної та STEM- освіти кафедри методики викладання і змісту освіти КЗВО «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради», м. Одеса, Україна
<https://orcid.org/0000-0002-2562-9281>

Нікітенко Регіна Іванівна – старший викладач кафедри методики викладання і змісту освіти КЗВО «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради», м. Одеса, Україна

Носова Оксана Олегівна – консультант КУ «Центр професійного розвитку педагогічних працівників», вчитель НВК "Загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів – дошкільний навчальний заклад", м. Костянтинівка, Україна

Овчарук Оксана Василівна – доктор педагогічних наук, професор, завідувач відділу компаративістики інформаційно-освітніх інновацій Інституту цифровізації освіти НАПН України, м. Київ, Україна
<https://orcid.org/0000-0001-7634-7922>
<https://scholar.google.ru/citations?user=hkE7sB0AAAAJ&hl=uk>

Онищук Світлана Олександрівна – кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри методики викладання і змісту освіти КЗВО «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради», м. Одеса, Україна
<https://orcid.org/0000-0002-3101-8524>
https://scholar.google.com.ua/scholar?hl=uk&as_sdt=0%2C5&q=Онищук+Світлана+Олександрівна&btnG=

Орленко Ірина Миколаївна – доктор філософії з філософії, завідувач ООРЦПО, старший викладач кафедри психології, соціальної роботи та інклюзивної освіти КЗВО «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради», м. Одеса, Україна
<https://orcid.org/0000-0002-6322-0217>
<https://scholar.google.com.ua/citations?user=xkiEkmoAAAAJ&hl=uk>

Охота Інна Василівна – директор Кам'янець-Подільського ліцею №13, м. Кам'янець-Подільський, Україна

Павлова Валерія Валеріївна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри соціальної роботи ОНУ імені І.І. Мечникова, м. Одеса, Україна
<https://orcid.org/0000-0001-6534-2050>

Паламарчук Ірина Вячеславівна – завідувач науково-методичної лабораторії дошкільної освіти кафедри дошкільної і початкової освіти КЗВО «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради», м. Одеса, Україна
<https://orcid.org/0000-0001-8206-2229>
https://scholar.google.com/citations?view_op=list_works&hl=uk&hl=uk&user=1m_BOkcAAAAJ

Парфенюк Людмила Олексіївна – заступник директора з виховної роботи КЗСОР «Сумська обласна гімназія-інтернат для талановитих та творчо обдарованих дітей», м. Суми, Україна

Пінчук Ірина Олександрівна – доктор педагогічних наук, доцент, доцент кафедри теорії і методики початкової освіти Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка, м. Глухів, Україна
<https://orcid.org/0000-0002-1376-3977>
https://scholar.google.com.ua/citations?view_op=list_works&hl=ru&hl=ru&user=V-wfuE4AAAAJ
<https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57216160526>
<https://www.researchgate.net/profile/Iryna-Pinchuk-2/stats>

Постернак Олександр Геннадійович – здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», м. Лубни, Україна

Прийменко Сергій Олександрович – кандидат фізико-математичних наук, доцент, методист відділу природничих дисциплін Донецького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти, м. Краматорськ, Україна

Разводова Тетяна Олександрівна – здобувач вищої освіти третього (освітньо-наукового) рівня ступеня доктора філософії, викладач секції спеціальної та інклюзивної освіти КВНЗ «Харківська академія неперервної освіти», м. Харків, Україна
<https://orcid.org/0000-0003-2799-2591>

Резніченко Галина Володимирівна – старший викладач кафедри методики викладання та змісту освіти КЗВО «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради», член Національної спілки художників України, м. Одеса, Україна
<https://orcid.org/0000-0001-8890-700X>
<https://scholar.google.com.ua/citations?hl=uk&user=UQUmUokAAAAJ>

Русінова Олена Юріївна – учитель початкових класів Білозерської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів № 18 Білозерської міської ради Донецької області, м. Білозірка, Україна

Світковська Світлана Андріївна – старший викладач кафедри методики викладання і змісту освіти, учителька української мови та літератури, лауреат Міжнародної літературно-мистецької премії імені Пантелеймона Куліша

Міжнародної літературно-мистецької академії України, КЗВО «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради», м. Одеса, Україна

Сидоренко Ярослав Ігорович – заступник директора з навчально-виховної роботи КЗ «Лицей «Перспектива» Кропивницької міської ради», м. Кропивницький, Україна

Солнцева Олена Анатоліївна – здобувач вищої освіти третього (освітньо-наукового) рівня ступеня доктора філософії (поза аспірантурою), завідувачка Одеського обласного центру практичної психології та соціальної роботи, викладач кафедри психології соціальної роботи та інклюзивної освіти, КЗВО «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради», м. Одеса, Україна

<https://orcid.org/0000-0001-9295-6517>

Соснова Ірина Олександрівна – здобувач вищої освіти третього (освітньо-наукового) рівня ступеня доктора філософії (поза аспірантурою), методист центру цифрової освіти Донецького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти, м. Краматорськ, Україна

<https://orcid.org/0000-0002-6813-3788>

Стрельбицька Світлана Михайлівна – кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри педагогіки та освітнього менеджменту, КЗВО «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради», м. Одеса, Україна

<https://orcid.org/0000-0002-1085-2456>

<https://scholar.google.com/citations>

Тарабанова Яна Василівна – учитель української мови і літератури лицею № 3 Новокаховської міської ради Херсонської області, м. Нова Каховка, Україна

Твердохлібова Яніна Миколаївна – кандидат педагогічних наук, завідувач кафедри теорії і методики декоративно-прикладного мистецтва та графіки ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», м. Одеса, Україна

<https://orcid.org/0000-0002-7321-3109>

Тертична Юлія Олексіївна – методист науково-методичної лабораторії природничо-математичної, інформатичної та STEM-освіти кафедри методики викладання і змісту освіти КЗВО «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради», м. Одеса, Україна

<https://orcid.org/0000-0001-7981-4899>

<https://scholar.google.com/citations?hl=ru&user=tcacDEMAAAAJ>

Тихонов Євгеній Андрійович – вчитель історії та правознавства В'язівського навчально - виховного комплексу «загальноосвітня школа I - III ступенів - дошкільний навчальний заклад» Дубов'язівської селищної ради Конотопського району Сумської області, с. В'язове, Україна

Ткач Ольга Вікторівна – заступник директора з навчально-виховної роботи, вчитель англійської мови, вчитель-методист, Одеська загальноосвітня школа №33 Одеської обласної ради, м. Одеса, Україна

Тонка Марія Гуріївна – вихователь КЗСОР «Сумська обласна гімназія-інтернат для талановитих та творчо обдарованих дітей», м. Суми, Україна

Торкіна Катерина Максимівна – здобувач вищої освіти третього (освітньо-наукового) рівня ступеня доктора філософії (поза аспірантурою), методист відділу освітньо-наукової підготовки Комунального закладу вищої освіти «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради», м. Одеса, Україна

Трофименко Ольга Анатоліївна – здобувач вищої освіти третього (освітньо-наукового) рівня ступеня доктора філософії (поза аспірантурою), старший викладач кафедри дошкільної і початкової освіти КЗВО «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради», м. Одеса, Україна

<https://orcid.org/0000-0001-7593-9248>

<https://scholar.google.com.ua/citations?user=d0-OMasAAAAJ&hl=uk>

Філатова Ганна Володимирівна – кандидат філологічних наук, заступник директора з навчально-виховної роботи Ізмаїльської гімназії № 8 з початковою школою Ізмаїльського району Одеської області, м. Ізмаїл, Україна

<https://orcid.org/0009-0001-5080-8281>

<https://scholar.google.com.ua/citations?hl=uk&user=4g5QF0MAAAAJ>

Хвостач Аліна Миколаївна – заступник директор з навчально-виховної роботи Кам'янець-Подільського ліцею №13, м. Кам'янець-Подільський, Україна

Цибух Людмила Миколаївна – кандидат психологічних наук, доцент, завідувач кафедри психології, соціальної роботи та інклюзивної освіти КЗВО «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради», м. Одеса, Україна

Чепурняк Наталія Василівна – практичний психолог Кам'янець-Подільського ліцею №13, м. Кам'янець-Подільський, Україна

Шатайло Наталія Вікторівна – кандидат педагогічних наук, завідувач кафедри методики викладання і змісту освіти КЗВО «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради», м. Одеса, Україна

<https://orcid.org/0000-0003-4247-2391>

https://scholar.google.com/citations?view_op=list_works&hl=uk&user=BjVTZuwAAAJ

Шевченко Наталія Анатоліївна – заступник директора з навчально-виховної роботи, вчитель мистецтва Одеської загальноосвітньої школи №33 Одеської міської ради, м. Одеса, Україна

Шеремет Світлана Іванівна – методист науково-методичної лабораторії управлінської діяльності та забезпечення якості освіти кафедри педагогіки та освітнього менеджменту КЗВО «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради», м. Одеса, Україна

<https://orcid.org/0000-0003-2920-8203>

Шинкаренко Тетяна Анатоліївна – учителька української мови та літератури, заступник директора з навчально-виховної роботи Чорноморського ліцею № 4 Чорноморської міської ради Одеського району Одеської області, м. Чорноморськ, Україна

Щур Вікторія Андріївна – здобувач вищої освіти третього (освітньо-наукового) рівня ступеня доктора філософії КЗВО «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради», викладач предметно-циклової комісії психолого-педагогічних дисциплін КЗ «Балтський педагогічний фаховий коледж», м. Балта, Україна

<https://orcid.org/0000-0001-6888-5333>,

<https://scholar.google.com.ua/citations?hl=uk&user=9xdyKF8AAAAAJ>

Юрескул Таїса Іванівна – викладач української мови та літератури Білгород-Дністровського економіко-правового фахового коледжу Вищого навчального закладу Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі», м. Білгород-Дністровський, Україна

Юрченко Тетяна Валеріївна, методист науково-методичної лабораторії суспільно-гуманітарної освіти кафедри методики викладання і змісту освіти КЗВО «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради», м. Одеса, Україна

Ягоднікова Вікторія Вікторівна – доктор педагогічних наук, професор, проректор з науково-педагогічної та інноваційної діяльності КЗВО «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради», м. Одеса, Україна

<http://orcid.org/0000-0001-5050-2189>

<https://scholar.google.com.ua/citations?hl=uk&user=eunAfi4AAAAAJ>

Яремчук Вікторія Олегівна – кандидат юридичних наук, доцент, старший науковий співробітник Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені академіка В.В. Сташиса Національної академії правових наук України, лабораторія «Використання сучасних досягнень науки і техніки у боротьбі зі злочинністю», м. Харків, Україна

<https://orcid.org/0000-0001-8015-9166>

Яроменко Вікторія Іванівна – здобувач вищої освіти третього (освітньо-наукового) рівня ступеня доктора філософії (поза аспірантурою), методист науково-методичної лабораторії суспільно-гуманітарної освіти кафедри методики викладання і змісту освіти КЗВО «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради», м. Одеса, Україна

<https://orcid.org/0000-0003-1119-4907>

https://scholar.google.com.ua/citations?view_op=new_profile&hl=uk

Ястребова Наталя Віталіївна – здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня КЗВО «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради», м. Одеса, Україна

<https://orcid.org/0009-0007-2716-3116>

Ятвецька Лариса Іванівна – старший викладач кафедри методики викладання і змісту освіти КЗВО «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради», м. Одеса, Україна

INFORMATION ABOUT AUTHORS

Adamovych, Halyna – Senior lecturer at the Department of Management and Educational Innovations, Ivano-Frankivsk Regional Institute of Postgraduate Pedagogical Education, Ukraine

Arkipova, Nina – School Principal, Teacher of biology and fundamentals of health, Methodist teacher, Odesa secondary school No 33, Odesa, Ukraine

Badalova, Aida – Teacher of Computer Science, Methodologist, Bilhorod-Dnistrovskiy Professional college of Economics and Law of the Higher Educational Establishment of Ukoopsilka “Poltava University of Economics and Trade” Ukraine

Balashenko, Inna – Candidate of Science (Philosophy), Docent, Associate Professor at the Philosophy of Education Department, Odessa Regional Academy of In-Service Education, Odesa, Ukraine

Barabash, Olga – Candidate of Science (Pedagogics), associate professor, Vice-Chancellor for scientific work, Ivano-Frankivsk Regional Institute of Postgraduate Pedagogical Education, Ukraine

Baranova, Veronika – Candidate of Science (Pedagogics), Assistant Professor at the Department of Preschool and Primary Education, Odessa regional Academy of In-Service Education, Odesa, Ukraine

Baranova, Victoria – Consultant at Teachers Professional Development Center of Chornomorsk City Council of Odessa District of Odessa Region, Ukraine

Beresnieva, Natalia – Senior Lecturer at the Methods of Teaching and Content of Education Department, Odessa Regional Academy of In-Service Education, Odesa, Ukraine

Bondarchuk, Iryna – Primary School Teacher at Ladigiv Staroostropil territorial community gymnasium of the Khmelnytskyi district, Khmelnytskyi region, Ukraine

Bukach, Mykola – Doctor of Pedagogy, Professor at Education Philosophy Department, Odessa Regional Academy of In-Service Education, Odesa, Ukraine

Burachkovska, Svitlana – Master’s Degree Applicant, Odessa Regional Academy of In-Service Education, Odesa, Ukraine

Burdeyna, Natalya – Director Deputy of educational work, teacher of Ukrainian language and literature at the “Stavrove lyceum with preschool department, primary school and gymnasium of Okny area village council of Podilsk district Odesa region”, Stavrove, Odesa region, Ukraine

Chepurnyak, Nataliya – practical psychologist at Kamianets-Podilskiy Lyceum No.13, Kamianets-Podilskiy, Ukraine

Deriabina, Svitlana – Senior Lecturer at the Teaching Methods and Content of Education Department, Odessa Regional Academy of In-Service Education, Odesa, Ukraine

Dikova-Favorska, Olena – Dr. habil (Sociological Sciences), Full Professor, Professor at the Social Sciences and Humanities Department, Zhytomyr Regional

Institute of Postgraduate Pedagogical Education, Zhytomyr Oblast Council, Zhytomyr, Ukraine

Filatova, Hanna – Candidate of Sciences (Philology), Director Deputy, Izmail Gymnazium № 8 with Primary School, Izmail district, Odessa region, Ukraine

Galkina, Diana – Master’s Degree Applicant, Odessa Regional Academy of In-Service Education, Odesa, Ukraine

Galyatovska, Katerina – Senior Lecturer at Pre-School and Primary Education Department, Odessa Regional Academy of In-Service Education, Odesa, Ukraine

Gorbanova, Viktoriia – Ph.D Applicant at the Department of Philosophy, associate lecturer at the Department of Management, International Humanitarian University, Odesa, Ukraine

Haponova, Olena – Candidate of Science (Pedagogics), Head of the Pre-School and Primary Education Department, Odessa regional Academy of In-Service education, Odesa, Ukraine

Holovina, Olena – Methodologist at the Department of Language, Literature and Art Education, Donetsk Regional Institute of Postgraduate Pedagogical Education, Kramatorsk - Kyiv, Ukraine

Horodetska, Lilia – Headmaster of the Municipal Establishment “Romny Lyceum № 4 named after the Hero of Ukraine Tetyana Markus” of Romny City Council of Sumy region, Romny, Ukraine

Hrynova, Mariia – PhD Applicant, Methodologist at the Scientific-methodological Laboratory of Management Activity and Quality Assurance of Education at the Department of Pedagogics and Educational Management, Odessa Regional Academy of In-Service Education, Ukraine

Hrytsenchuk, Olena – Candidate of Science (Pedagogics), senior researcher at Comparative Studies Department of Information and Education Innovations, Institute of Digitalisation of Education of the NAES of Ukraine, Kyiv, Ukraine

Huk, Nadiia – Master’s Degree Applicant, Odessa Regional Academy of In-Service Education, Odesa, Ukraine

Hutnieva, Svitlana – Consultant at Oleksandriia Educators Professional Development Center, Ukraine

Hutsol, Anastasiia – Master’s Degree Applicant, Odessa Regional Academy of In-Service Education, Odesa, Ukraine

Idris, Nataliia – teacher of social sciences at the Communal Institution Sumy Secondary School No. 4 named after the Hero of Ukraine Oleksandr Anishchenko of the Sumy City Council, Ukraine

Ivaniuk, Iryna – Candidate of Science (Pedagogy), Senior Research Associate, Comparative Studies Department of Information and Education Innovations, Institute of Digitalisation of Education of the NAES of Ukraine, Kyiv, Ukraine

Ivannikova, Olha – PhD Applicant, Odessa Regional Academy of In-Service Education, Odesa, Ukraine

Karhina, Nataliia – Teacher of Ukrainian language and literature, foreign literature, Odesa secondary school No 33, Odesa, Ukraine

Karyuk, Yevgenia – Consultant at the Teacher Professional Development Center of Chornomorsk City Council of Odesa District, Odesa Region, Ukraine

Kasatkin, Oleh – PhD Applicant at the Department of Education Pedagogy and Management, Communal Higher Educational Establishment «Kherson Academy of Continuing Education» of Kherson Regional Council, Ukraine

Keriz, Alla – Consultant at the Teacher Professional Development Center of Chornomorsk City Council, Odesa Region, Ukraine

Khvostach, Alina – Director Deputy of Kamianets-Podilskyi Lyceum N13, Ukraine

Klochko, Oksana – Candidate of Sciences(Pedagogics), Lecturer at the Department of Pedagogy, Special Education and Management, Sumy Regional Institute of Postgraduate Pedagogical Education, Ukraine

Kokhanovska, Olena – Doctor of pedagogical sciences, Docent, Professor of the Department of Pedagogy and Educational Management, Kherson academy of continuing education, Ukraine

Kolesova, Olena – Candidate of Sciences (Philosophy), Assosiate Lecturer at Philosophy of Education Department, Odessa Regional Academy of In-Service Education, Odesa, Ukraine

Kononenko, Larysa – Head of the Scientific-methodological Laboratory of Social and Humanitarian Education at Teaching and Content of Education Department, Odessa Regional Academy of In-Service Education, Odesa, Ukraine

Korbanyuk, Natalya – Master’s Degree Applicant, Faculty of Social and Humanities, State Institution “South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushinsky”, Odessa, Ukraine

Korinna, Anna – Master's Degree Applicant, Odessa Regional Academy of In-Service Education, Ukraine

Kornienko, Hanna – Master's Degree Applicant, Odessa Regional Academy of In-Service Education, Ukraine

Kostenko, Olga – educator of the Communal Institution of the Sumy Regional Council “Sumy Regional Gymnasium Boarding School for Talented and Creatively Gifted Children”, Ukraine

Kostenko, Rostyslav – Doctor of Pedagogical Sciences, Full Professor, Professor at Pedagogy and Educational Management Department, Odessa Regional Academy of In-Service Education, Ukraine

Kotishevskia, Viktoriia – teacher of Podilskyi Medical College named after V.O. Zhukovsky, Ukraine

Kovalova, Viktoriia – teacher of chemistry and fundamentals of health at the Communal Institution “Sumy Secondary School No. 4 named after the Hero of Ukraine Oleksandr Anishchenko” of the Sumy City Council, Ukraine

Kozyaruk, Vita – primary school teacher at the Balyk Lyceum of Smotrytsk settlement council, Khmelnytskyi region, Ukraine

Krasnozhon, Natalya – Head of the Scientific-methodological Laboratory of Socio-Cultural Design and Safe Educational Space Development, Department of Philosophy, Odessa Regional Academy of In-Service Education, Ukraine

Kravchuk, Oksana – Doctor of Pedagogical Sciences, Ataturk University, Erzurum, Turkey

Kravets, Nataliia – PhD Applicant, Head of the Scientific and Methodical Laboratory of Primary Education, Preschool and Primary Education Department, Odessa Regional Academy of In-Service Education, Ukraine

Kropocheva, Nataliia – Researcher at Scientific and Educational Information Resources Department, V. O. Sukhomlynskyi State Scientific and Pedagogical Library of Ukraine, Kyiv, Ukraine

Kruglyanko, Viktoriia – Master's Degree Applicant, Odessa Regional Academy of In-Service Education, Ukraine

Kuznetsova, Nelia – Candidate of Sciences (Pedagogics), Associate Professor, Head of Pedagogy and Educational Management Department, Odessa Regional Academy of In-Service Education, Ukraine

Kuznetsova, Oksana – Candidate of Sciences (Psychology), Associate Professor, Vice-Rector of the scientific-pedagogical and social-humanitarian activity, Odessa Regional Academy of In-Service Education, Ukraine

Kylyvnyk, Olha – Methodologist of the Scientific-methodological Laboratory of Management and Education Quality Assurance at the Pedagogy and Educational Management Department, Odessa Regional Academy of In-Service Education, Ukraine

Levchyshen, Denys – Senior lecturer at the Department of Philosophy of Education Odessa Regional Academy of In-Service Education, Ukraine

Liakh, Nataliia – Ph.D Applicant, Odessa Regional Academy of In-Service Education, teacher-manager of the Mangush secondary school of the Mangush Village Council of Mariupol district, Donetsk region, Ukraine

Lieskova, Anhelina – Senior Lecturer at the Department of Psychology, Social Work and Inclusive Education, Odessa Regional Academy of In-Service Education, Ukraine

Litvinova, Marina – Methodologist of Odesa Regional Center of Practical Psychology and Social Work, lecturer at the Department of Psychology, Social Work and Inclusive Education, Odessa Regional Academy of In-Service Education, Ukraine

Logvynenko, Yulia – Candidate of Philological Sciences, Docent, Associate Professor of Social and Humanitarian Education Department, Sumy Regional Institute of Postgraduate Pedagogical Education, Ukraine

Malakhivska, Olha – Teacher of English, «Stavrove lyceum with pre-school department, primary school and gymnasium Okny village council of Podilsk district Odesa region», Ukraine

Malytska, Iryna – Senior Researcher, Comparative Studies Department of Information and Education Innovations, Institute for Digitalisation of Education of the NAES of Ukraine Kyiv, Ukraine

Mazurenko, Volodymyr – Candidate of Sciences (Technology), Docent, Associate Professor of Social and Humanitarian Education Department, Sumy Regional Institute of Postgraduate Pedagogical Education, PO “Sumy Branch of Scientific Society named after Serhiy Podolinsky”, Ukraine

Mergut, Sergiy – Ph.D Applicant, Odessa Regional Academy of In-Service Education, Head of Education and Youth Policy Department of Kiliya town council, Ukraine

Mihajlenko, Oksana – Director Deputy, Izmail Gymnazium № 8 with Primary School, Izmail district, Odessa region, Ukraine

Mitelman, Ihor – Candidate of Sciences (Physics and Mathematical), Associate Professor at the Department of Teaching Methods and Content of Education, Odessa regional Academy of In-Service education, Ukraine

Musiychuk, Natalia – Master’s Degree Applicant, Odessa Regional Academy of In-Service Education, Ukraine

Nemertsalov, Volodymyr – Candidate of Sciences (Biology), Docent, Head of the Scientific-methodological Laboratory of Science, Mathematics, Computer Study and STEM Education at the Department of Teaching Methods and Content of Education, Odessa Regional Academy of In-Service Education, Ukraine

Nikitenko, Regina – Senior Lecturer of the Teaching Methods and Content of Education Department at Odessa Regional Academy of In-Service Education, Ukraine

Nosova, Oksana – Consultant of the Educators Professional Development Center, teacher of educational complex “Secondary – preschool educational institution”, Konstantinivka, Ukraine

Okhota, Inna – Headmaster of Kamianets-Podilsky Lyceum №13, Kamianets-Podilskyi, Ukraine

Onischuk, Svitlana – Candidate of Science (Pedagogics), Senior Lecturer at the Department of Teaching Methods and Content of Education, Odessa regional Academy of In-Service Education, Ukraine

Orlenko, Iryna – Doctor of Philosophy, Head of Odesa Regional Resource Center for Inclusive Education, Department of Psychology, Social Work and Inclusive Education, Odessa regional Academy of In-Service education, Ukraine

Ovcharuk, Oksana – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Head of the Comparative Studies Department of Information and Education Innovations, Institute for Digitalization of Education, National Academy of Educational Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine

Palamarchuk, Iryna – Head of Pre-school Education Scientific and Methodical Laboratory, Department of Pre-school and Primary Education, Odessa regional Academy of In-Service Education, Ukraine

Parfenyuk, Lyudmyla – Director Deputy of Sumy Regional Gymnasium Boarding School for Talented and Creatively Gifted Children”, Sumy, Ukraine

Pavlova, Valeriia – Candidate of Science (Pedagogics), Docent, Associate Professor of Social Work Department Odesa I.I.Mechnikov National University, Ukraine

Pinchuk, Iryna – Doctor of Sciences (in Pedagogy), Docent, Associate Professor of Primary Education Theory and Methodology Department, Hlukhiv National Pedagogical University named after O. Dovzhenko, Ukraine

Posternak, Oleksandr – Master’s Degree Applicant, State Institution “Luhansk National University named after Taras Shevchenko”, Lubny, Ukraine

Pryimenko, Serhiy – Candidate of Science (Physics and Mathematics), Associate Professor, Methodologist of Natural Sciences Sector, Donetsk Regional Institute of Postgraduate Pedagogical Education, Kramatorsk, Ukraine

Razvodova Tatiana – Ph.D Applicant, Lecturer of Special and Inclusive Education section, CIHE “Kharkiv Academy of Continuing Education”, Ukraine

Reznichenko, Galyna – Member of the National Community of Artists of Ukraine, Senior Lecturer at Teaching Methods and Content of Education Department, Odessa regional Academy of In-Service education, Ukraine

Rusinova, Olena – Primary school teacher of the Bilozerska comprehensive school No. 18 of Bilozerska City Council of the Donetsk region, Bilozirsk, Ukraine

Shatailo, Nataliia – Candidate of Sciences (Pedagogics), Head of Teaching Methods and Content of Education Department, Odessa regional Academy of In-Service education, Ukraine

Shchur, Viktoriia – Ph.D Applicant, Odessa Regional Academy of In-Service Education, Teacher of the Subject-Cycle Committee of Psychological and Pedagogical Disciplines of Municipal Establishment “Balta Teacher’s Professional College”, Balta, Ukraine

Sheremet, Svitlana – Methodologist of Scientific-methodical Laboratory of Management and Quality Assurance of Education at Pedagogy and Educational Management Department, Odessa Regional Academy of In-Service Education, Ukraine

Shevchenko, Natalia – Deputy Director, Art teacher, Odesa Secondary school No 33, Ukraine

Shynkarenko, Tetiana – Director Deputy, Teacher of Ukrainian language and literature at Chornomorsk Academic Lyceum of Chornomorsk City Council of Odessa district, Odessa region, Ukraine

Solntseva, Olena – Ph.D Applicant, Head of Practical Psychology and Social Work Center, Senior Lecturer at Department of Psychology, Social Work and Inclusive Education, Odessa regional Academy of In-Service education, Ukraine

Sosnova, Iryna – PhD Applicant, Methodologist at the Digital Education Center, Donetsk Regional Institute of Postgraduate Pedagogical Education, Kramatorsk, Ukraine

Strelbytska, Svitlana – Candidate of Sciences (Pedagogics), Senior Lecturer at the Department of Pedagogy and Educational Management, Odessa Regional Academy of In-Service Education, Ukraine

Svintkovska, Svitlana – Teacher of Ukrainian language and literature, awarded the honorary badge “Vasyl Sukhomlynsky” and Excellent Ukrainian Educator, Laureate of the Panteleymon Kulysh International Literary and Artistic Prize of

Ukrainian International Literary and Artistic Academy, Senior lecturer at the Teaching Methods and Content of Education Department, Odessa regional Academy of In-Service education, Ukraine

Sydorenko, Yaroslav – Vice-principal for Education, Municipal Institution «Perspective» Lyceum of Kropyvnytskyi City Council, Ukraine

Tarabanova, Yana – teacher of Ukrainian language and literature at Lyceum №3 of Novokakhovsk City Council, Kherson region, Nova Kakhovka, Ukraine

Tertychnaya, Julia – Methodologist at Scientific-methodological Laboratory of Science, Mathematics, Computer Study and STEM Education at the Department of Teaching Methods and Content of Education, Odessa Regional Academy of In-Service Education, Ukraine

Tkach, Olga – Director Deputy, Teacher of English, Odesa secondary school No 33, Odesa, Ukraine

Tonka, Mariya – educator of “Sumy Regional Gymnasium Boarding School for Talented and Creatively Gifted Children”, Sumy, Ukraine

Torkina, Kateryna – Ph.D Applicant, Methodologist of Educational and Scientific Training Sector, Odessa Regional Academy of In-Service Education, Ukraine

Trofymenko, Olha – Ph.D Applicant, Senior Lecturer of Preschool and Primary Education Department, Odessa Regional Academy of In-Service Education, Ukraine

Tsybukh, Liudmyla – Candidate of Sciences (Psychologics), Docent, Head of Psychology of Social Work and Inclusive Education Department, Odessa Regional Academy of In-Service Education, Ukraine

Tverdokhlibova, Yana – Candidate of Sciences (Pedagogical), Head of the Department of Theory and Methods of Decorative and Applied Arts and Graphics, State Institution “South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushinsky”, Odessa, Ukraine

Tykhonov, Yevhenii – Teacher of History and Law Study at Vyazum educational complex, Konotop, Ukraine

Vasylenko, Vyacheslav – Director of the Communal Organization (Institution) “Shostky Educational Complex: Specialized School of I-II Levels - Lyceum of the Shostky City Council of Sumy Oblast”, Shostka, Ukraine

Voloshyna, Iryna – Methodologist of the STEM-education and Information Technologies Department, Donetsk Regional Institute of Postgraduate Pedagogical Education

Vorobyova, Svitlana – Senior Lecturer of the Department of Natural and Mathematical Disciplines and their Teaching Methods, Donetsk Regional Institute of Postgraduate Pedagogical Education

Voronova, Svitlana – Candidate of sciences (Pedagogis), Head of the Scientific-methodological Laboratory Management Activity and Quality Assurance of Education at the Department of Pedagogics and Educational Management, Odessa Regional Academy of In-Service Education, Ukraine

Vysotska, Olha – Doctor of Sciences in Philosophy, Professor, Head of the Philosophy Department of Communal Institution of higher education “Dnipro Academy of Continuing Education” of Dnipropetrovsk Regional Council, Dnipro, Ukraine

Yahodnikova, Viktoriia – Ph.D.(Pedagogics) , Full Professor, Vice Rector of Scientific and Innovation Activity, Odessa Regional Academy of In-Service Education, Ukraine

Yaromenko, Viktoriya – Ph.D Applicant, Scientific-methodological Laboratory of Social and Humanitarian Education at the Department of Teaching Methods and Content, Odessa Regional Academy of In-Service Education, Ukraine

Yastrebova, Natalia – Master’s Degree Applicant, Odessa Regional Academy of In-Service Education, Ukraine

Yatvetska, Larysa – Senior Lecturer of the Department of Teaching Methods and Content of Education of the Odessa regional Academy of In-Service Education, Ukraine

Yeromenko, Anastasiia – Master’s Degree Applicant, Odessa regional Academy of In-Service Education, Ukraine

Yurchenko, Tetyana – Methodologist of the Scientific-methodological Laboratory of Social and Humanitarian Education at the Department of Teaching Methods and Content, Odessa Regional Academy of In-Service Education, Ukraine

Yureskul, Thaisa – teacher of Ukrainian language and literature, Bilhorod-Dnistrovskiyi Professional College of Economics and Law of the Higher Educational Establishment of Ukoopspilka “Poltava University of Economics and Trade”, Bilhorod-Dnistrovskiyi, Ukraine

Zadorozhna, Lyubov – Candidate of Sciences (Philosophy), Rector, Odessa Regional Academy of In-Service Education, Ukraine

Zavaroa, Nataliia – Senior Lecturer at the Department of Psychology, Social Work and Inclusive Education Odessa Regional Academy of In-Service Education, Ukraine

Zdragat, Svitlana – PhD of Sociological Sciences, Senior Lecturer at the Department of Philosophy of Education, Odessa Regional Academy of In-Service Education, Ukraine

Zhulina, Anastasiia – Master’s Degree Applicant, Odessa Regional Academy of In-Service Education, Ukraine

Zilberman, Alla – Senior Lecturer at Scientific-methodological Laboratory of Science, Mathematics, Computer Study and STEM Education at the Department of Teaching Methods and Content of Education, Odessa Regional Academy of In-Service Education, Ukraine

Żywucka – Kozłowska, Elżbieta – Associate Professor at Faculty of Law and Administration, Warmia&Masuria University, Olsztyn, Poland.

Наукове видання

ПЕДАГОГІЧНА НАУКА І ОСВІТА
У СУЧАСНОМУ ВИМІРІ:
ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Матеріали
V Всеукраїнської науково-практичної конференції
за міжнародної участі
19 травня 2023

Підп. до друку 19.05.2023. Формат 60x90/16.
Папір офсетний. Гарн «Times» Друк цифровий. Ум.друк. арк. 23.
Наклад 300 пр.
Видавець Букаєв Вадим Вікторович
Вул. Пантелеймонівська 34, м. Одеса, 65012
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 2783 від 02.03.2007 р.
Тел. 094944369, 0487431393 e-mail - 7431393@gmail.com